

Lausunto

29.05.2024

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Kunta, kuntayhtymä

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Uusi ehdotus laista mitätöi YK:n vammaisten sopimuksen. Laissa on vain muutama maininta YK:n vammaisten sopimuksesta. Vammaispalvelulain peruslähtökohtana tulee olla YK:n vammaisyleissopimuksen toimeenpano Suomessa turvaamalla vammaisen henkilön itsenäisen elämän toteuttaminen vuorokauden eri aikoina ottaen huomioon eri-ikäisten vammaisten omat lähtökohdat heidän taloudellisesta tilanteesta riippumatta. Lain luonnoksessa kierretään perusoikeuksien mm. osallisuus, itsemääräämisoikeudet, tasa-arvo, syrjimin, noudattamista. Vammaisten subjektiiviset perusoikeudet tulee säilyttää, säästäminen ei voi olla pääkohta. Kun ikäraja lakiehdotuksesta poistettiin, lisättiin siihen kuitenkin raju ikäsyrjintä, mikä kulkee koko luonnoksen läpi. Asettamalla lain soveltamisen ohjenuoraksi vammaisten henkilöiden subjektiivisesta oikeuksista säästämisen - rikkoo räikeästi YK:n vammaissopimusta vastaan.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Lain tavoitteena tulee olla vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen. Nyt lain 2 §:n 3. mom. mukaan lain perusteella järjestetään palveluja vammaisille henkilöille vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluja ensi sijaisen lainsäädännön mukaan ja hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Tämä tarkoittaa myös, että jo myönnettyjen vammaispalvelujen tarvetta voidaan koska vain ja milloin vain uudelleen arvioida vedoten esim. ikääntymiseen. Näin aiheutetaan suurta epävarmuutta ja eriarvoista kohtelua, mikä on lain 1 §:n vastaista. Vammaisuus ei poistu ikääntymisen myötä, päin

vastoin. Ei ikäsyrajintää. Hyvinvointialueille jää liian suuri määräämisvalta vammaisen subjektiivisiin oikeuksiin. Vammaiset joutuvat eriarvoiseen asemaan, koska hyvinvointialueiden resurssit vaihtelevat. Ensisijaisen lainsäädännön mukaisilla palveluilla ei pidä korvata selkeästi vammaispalvelujen piiriin kuuluvan vammaisen henkilön subjektiivisia oikeuksia. Vammaisten henkilöiden palvelut tulee toteuttaa YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisesti tavalla, joka tukee itsenäistä elämää, henkilökohtaisia valintoja, omien asioiden hallintaa, osallisuutta ja osallistumista. Yhdenvertainen palveluiden saanti ei tule toteutumaan nyt ehdotuksen soveltamisalan tulkinnanvaraisuuden vuoksi. Jokainen elää omaa, yksilöllistä elämäänsä eikä lain soveltajalle voida antaa mielivaltaista oikeutta määritellä sitä, mikä elämänvaiheisiin kuuluu tai ei kuulu.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaispalvelulain lykkäämisen yhteydessä eduskunta edellytti, että vammaispalvelulain ensisijaisuutta kehitetään eikä heikennetä. Ehdotetut soveltamisalan muutokset vaikuttavat päinvastoin, ne heikentävät vammaisten asemaa. Luonnos kaventaa vammaisten henkilöiden oikeutta päästä vammaispalvelulain subjektiivisten oikeuksien piiriin. Toimeenpanijalle jää liian suuri vastuu siitä, millä konkreettisilla seikoilla vammaispalvelulain piiriin pääsee. YK:n vammaisten sopimuksen mukaan jokainen vammaisen elää omaa yksilöllistä elämäänsä eikä lain soveltajalle voida antaa mielivaltaista oikeutta määritellä sitä, mitä kunkin elämänvaiheisiin kuuluu tai ei kuulu.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaisen tulee saada etuisuudet tarpeen mukaan. Subjektiivisia oikeuksia ei saa poistaa tai ylittää. Elämäntilanne tai ikä ei saa määritellä tarvetta. Ks. kohta 4.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaisen ei saa joutua maksamaan vammaispalveluista, joita vammaisen ei tarvitse lainkaan. On väärin ja epätasa-arvoista, että vammaisen joutuu maksamaan omien perusoikeuksiensa toteutumisesta. Vammaisen on saatava palveluita iästään tai taloudellisesta tilanteestaan huolimatta. YK:n vammaisopimuksen periaatteiden mukaan vammaisten ihmisten palvelutarvetta pitää arvioida yksilöllisten tarpeiden perusteella, ja niin, että palvelut ovat sopivia ja riittäviä vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Palveluista perittävät maksut eivät saa olla määräävässä asemassa palvelutarpeen arvioinnissa. Maksullisuus ei ole YK:n yleissopimuksen mukaista.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Suojasäännös ei ole riittävä eikä korvaa maksuttomuuden huomioimista asiakkaan edun arvioinnissa. Suojasäännöksessä on liian paljon tulkinnanvaraisuutta päätöksiä tehtäessä.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaispalvelut ovat subjektiivisia määrärahoihin sitomattomia, joista ei pidä leikata. Rahoituksen riittävyys on varmistettava, jotta vammaiset henkilöt voivat elää yhdenvertaisina vammattomien kanssa ja saavat tarpeidensa mukaiset yksilölliset palvelut. Vammaispalvelulain tulee turvata tasa-arvoiset lähtökohdat vammaisille verrattuina vammattomiin henkilöihin.

Palveluntarpeen arvioinnissa tulee ottaa huomioon, ettei asiakasta tule siirtää yleislain palvelujen piiriin, jos hän on jo ollut aiemmin vammaispalvelujen piirissä.

Lakiehdotus tulee olemaan voimakkaasti vammaisia henkilöitä syrjivä, mikäli se toteutuu tällaisenaan.

Arja Markova

Lausunnonantaja on Kouvolan kaupungin vammaisneuvosto (on kirjauduttu vammaisneuvoston jäsenen tunnuksilla).

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

-

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä. Vammaisfoorumi kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa asiasta.

Esitys soveltamisalasta jää yhä epäselväksi ja jättää liiaksi tilaa tulkinnoille. On vaarana, että moni vammaisuutensa vuoksi arjessa palveluja tarvitseva jää palveluiden ulkopuolelle, eivätkä sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ole soveltuvia tai riittäviä heidän yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksiensa turvaamisessa. YK:n vammaissopimuksen 3 artiklassa kirjattuna koko sopimuksen läpileikkaavana periaatteena on vammaisen henkilön täysimääräinen ja tehokas osallistuminen sekä osallisuus yhteiskuntaan. Nämä periaatteet näkyvät erityisesti artiklassa 19 ”Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä”, johon on kirjattu toimet, joilla tehdään vammaisille henkilöille helpommaksi nauttia tästä oikeudesta täysimääräisesti sekä helpottaakseen heidän täysimääräistä osallisuuttaan ja osallistumistaan yhteisöön. Tämä osallisuuden ajatus tulisi näkyä myös uuden vammaispalvelulain muotoiluissa.

Uuden vammaispalvelulain alkuperäinen tarkoitus on ollut implementoida YK:n vammaissopimus suomalaiseen lainsäädäntöön. Vammaispalvelulain tarkoituksena (1 §) on varmistaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuus, osallisuus ja osallistuminen yhteiskunnassa, niiden toteutumisen esteiden

ehkäisy ja poistaminen, vammaisen henkilön itsenäisen elämän ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen sekä vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Nyt esitetty soveltamisalan tarkentaminen vaarantaa näiden toteutumisen.

Vammaisfoorumi haluaa kiinnittää huomiota siihen, että YK:n vammaisoikeuksien sopimusta ei esitysluonnoksessa tosiasiallisesti huomioida, vaan siihen viitataan lähinnä sopimuksen olemassaolon osalta sekä sen osalta, että vammaissopimukseen sisältyvien oikeuksien toteuttamisessa voidaan huomioida sopimusvaltion käytettävissä olevat voimavarat. Hallituksen esityksessä on useita kohtia, jotka vievät vammaispalvelulainsäädäntöä kauemmas vammaissopimuksesta. HE:ssä mainitaan mm. "yleinen yhdenvertaisuusperiaate ja normaalisuusperiaate palveluita järjestettäessä edellyttää, että palvelun käyttäjä maksaa maksulliseksi säädettyistä palveluista niistä määrättäväksi tulevan asiakasmaksun" (s 61). Esityksessä sivuutetaan se tosiasia, että vammaisuus on usein koko elämän mittainen ja palvelut mahdollistavat sen, että henkilö voi toimia yhteiskunnassa ja ilman niitä hän on eriarvoisessa asemassa.

Vammaisfoorumi on huolissaan hyvinvointialueiden rahoituksen riittävydestä. Esitetyssä muodossa laki jättää liiaksi tulkinnanvaraa palveluiden toteuttamiseen hyvinvointialueille, jossa käytettävissä olevat varat vaikuttavat vahvasti palveluiden myöntämiseen johtaen alueelliseen epätasa-arvoon ja yksilöiden perusoikeuksien toteutumiseen. Vammaispalveluissa on kyse vahvoista subjektiivisista oikeuksista. Säästöt eivät saa vaikuttaa vammaisten henkilöiden palveluihin ja yksilöiden perusoikeuksien toteutumiseen.

Lähtökohtaisesti Vammaisfoorumi pitää hyvänä sitä, että sosiaalihuollon yleislainsäädännön ja vammaispalveluita koskevan toissijaisen lainsäädännön suhdetta selkiytetään. Tämä ei kuitenkaan saa johtaa tilanteeseen, jossa hyvinvointialueen resurssien vuoksi tullaan ehdottamaan tavoitteiltaan, sisällöltään että toteutukseltaan riittämättömiä sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita korvaamaan vammaispalveluin mukaisia palveluita. Hallituksen esityksessä vaikutusten arvioinneissa ylikorostuvat taloudelliset vaikutukset. YK:n vammaisyleissopimuksen tavoite osallisuudesta on jäänyt pois. Myöskään yhdenvertaisuuslakiin ei löydy viittauksia tekstissä.

Lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin Vammaisfoorumi ei voi 28 valtakunnallisen järjestön yhteistyöjärjestönä vastata yksiselitteisesti kyllä/ei ja toivomme, että jäsenjärjestöjemme esiin nostamat erityiskysymykset eri vamma- ja potilasryhmien osalta pystytään huomioimaan kattavasti lain jatkovalmistelussa ja toimeenpanossa. Vammaisfoorumissa on käyty laajaa sisäistä keskustelua lain soveltamisalasta ja niiden pohjalta foorumi haluaa tuoda esiin seuraavia huomioita esitystä koskeviin kysymyksiin:

Pidättekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

Tavoitteet eivät ole riittäviä, eikä niihin päästä esitetyillä tarkennuksilla. Soveltamisalan tarkentamista ohjaavat taloudelliset tavoitteet vammaisten henkilöiden oikeuksien vahvistamisen sijaan. Tavoitteissa ei mainita YK:n vammaissopimuksen toimeenpanoa tai vammaisten henkilöiden

itsenäisen elämän turvaamista. Näiden tavoitteiden puuttuminen johtaa siihen, että ehdotuksessa painotetaan voimakkaasti mm. sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja, jotka eivät turvaa riittävästi itsenäistä elämää ja osallisuutta, ja ovat lähtökohtaisesti maksullisia.

Uudessa lainsäädännössä Suomen ratifioima YK:n vammaisyleissopimus tulee huomioida ja lainsäädännön toteuttamiseen tulee varata hyvinvointialueille riittävät resurssit. Lainsäädännön uudistamisen tavoitteiden tulisi lähteä vammaisten henkilöiden tarpeista.

Asiakkaiden palveluihin ohjautumisen osalta Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa viranomaisten tiedottamisvelvollisuudesta ja vammaisten oikeudesta saada tietoa saavutettavasti ja myös kielilaki huomioiden.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

-

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esitetyillä muutoksilla ei päästä kaikilta osin tavoitteisiin. Uuden vammaispalvelulain yhtenä tavoitteena oli saada yhdenvertaisesti vammaispalveluiden piiriin henkilöitä, jotka ovat jääneet nykytilanteessa väliinpuotoajiksi. Tämä esitys kuitenkin herättää huolen väliinpuotoamistilanteiden jatkumisesta edelleen. On myös mahdollista, että syntyy uusia väliinpuotoajia. Erityisesti vammaiset henkilöt, joiden avun tarve usein saattaa olla vähäistä, mutta välttämätöntä, saattavat jäädä vammaispalvelujen ulkopuolelle.

On vaarana, että taloudelliset seikat ohjaavat hyvinvointialueita siirtämään vammaisia henkilöitä sosiaalihuoltolain perusteella järjestettäviin palveluihin, vaikka ne heikentäisivät tämän väestöryhmän yhdenvertaisuutta, itsenäistä elämää, osallisuutta ja osallistumista merkittävästi. Vammaisten henkilöiden tosiasialliset mahdollisuudet saada yksilöllisen tarpeen mukaisia palveluita ja päästä YK:n vammaisopimuksen edellyttämällä tavalla nauttimaan täysimääräisistä oikeuksista ja vapauksista ilman syrjintää eivät toteutuisi.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ehdotus sisältää kaksi erilaista, päällekkäistä kriteeriä lainvalinnalle: ”Tämän lain perusteella järjestetään palveluita vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä.” (2 § 1 mom.) ja toisaalta ”Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle

vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan ja hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve.” (2 § 3 mom.) Näistä jälkimmäinen ”ei ole järjestettävissä” -kriteeri on tiukempi, koska siinä ei viitata esimerkiksi palvelun sopivuuteen tai asiakkaan etuun. Ehdotuksen perusteluissa kuvataan esimerkiksi, että sosiaalihuoltolain mukainen palvelu tulee järjestää, jos se on mahdollista. Esityksen pohjalta jää epäselväksi, mitä tällä tarkoitetaan. Lakiesityksen mukaan uuden vammaispalvelulain perusteella järjestetään palveluita vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä.

Esitysluonnoksen s. 66 todetaan, että lakiin tehtävien täsmennysten myötä on mahdollista, että pieni joukko nykyisen vammaispalvelulain mukaisten palvelujen piirissä olevia henkilöitä voisi jossain tapauksessa ohjautua ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen piiriin. Ensisijaisen lainsäädännön voimakas korostaminen voi kuitenkin johtaa siihen, että vammaisille henkilöille tarjotaan esim. sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja tarkoitettua laajemmin. Hallituksen esityksen ensisijaisuutta koskevan sääntelyn epäselvyys voi lisätä epävarmuutta hakijoissa ja heikentää yhdenmukaisuutta palvelupäätöksiä tehtäessä.

YK:n vammaissopimus ja yhdenvertaisuuslaki tulisi mainita soveltamisalasäännöksessä sekä lainvalintaa ohjaavina että päätöksentekoa vammaisen henkilön palveluista ohjaavina oikeusnormistona ja tulkintaohjeina. Lisäksi soveltamisalasäännöksessä tulisi tuoda esille se, että lainvalinnassa ja päätöksenteossa on otettava huomioon yhdenvertaisuuden edistämismääräykset, oikeus kohtuullisiin mukautuksiin ja mahdollisuus positiiviseen erityiskohteluun (Yhdenvertaisuuslaki 9 ja 15 §). YK:n vammaissopimus määrittelee sen, minkälaisia itsenäistä elämää ja osallisuutta turvaavien palveluiden tulee olla (Vammaisoikeuskomitean yleiskommentti nro. 5). Arvio YK:n vammaissopimuksen mukaisuudesta on liian pintapuolinen, eikä ole riittävästi pohdittu soveltamisalan muutoksen tosiasiallisia vaikutuksia. Itsenäisen elämän periaatetta ei käsitellä ehdotuksessa lainkaan. Tämä on yllättävää, sillä YK:n vammaissopimuksen artikla 19 on keskeisimpiä oikeudellisia perusteita vammaisille tarjottaville palveluille.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Perustelut eivät ohjaa kaikilta osin riittävästi säännöksen soveltamista siten, että se perustuisi perus- ja ihmisoikeuspohjaiseen tulkintaan (yksilöllisyys, jokaisen oikeus elää omannäköistä elämää omiin valintoihin perustuen), eikä oikeuksia kaventavaan tulkintaan siitä, minkä katsotaan olevan missäkin tilanteessa tavanomaista.

Esityksen 2 § 3 mom. käytetty elämänvaiheen käsite on liian tulkinnanvarainen. Sanamuoto ”elämänvaiheessa tavanomainen tarve” voi ohjata lainsoveltajaa arvioimaan enemmän sitä, mitä pidetään tavanomaisena (toimintana) jossakin elämänvaiheessa kuin sitä, millainen avuntarve

ihmisillä on tavanomaista tietystä elämänvaiheesta. Lisäksi edellytyksenä on, että hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheesta tavanomainen tarve. Tässä muotoilussa syntyy useita tulkinnanvaraisia ehtoja; mitä tarkoitetaan elämänvaiheella, tavanomaisella ja välttämättömällä? Käytännössä näiden sanamuotojen käyttö johtavat siihen, että käsitteiden määrittelyä joudutaan hakemaan oikeuskäytännön kautta.

Esitysluonnoksessa korostetaan hyvinvointialueen vapautta päätöksentekoon ja palvelujen rajoittamiseen vain tavanomaisen elämän välttämättömiin tarpeisiin ja jätetään vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet huomioimatta. Tämä on ristiriidassa YK:n vammaissopimuksen, uuden vammaispalvelulain ja sen yhteydessä sosiaalihuoltolakiin tehdyissä muutoksissa korostetun vammaisen henkilön osallisuuden kanssa. Osallisuuden tulisi näkyä kaikissa palveluprosessin vaiheissa.

Pahimmillaan ehdotus mahdollistaisi mielivaltaiset ja syrjivät tulkinnot siitä, mitä mihinkin elämänvaiheeseen kuuluu tai ei kuulu. Taustalla on vahvasti elämänkaariajattelu, joka vastaa huonosti nykyaikaista ajatusta ihmisen yksilöllisestä elämänculusta. Vammaispalveluiden tulee olla arvoneutraalia ja mahdollistaa yksilön omat valinnat. Palvelujen käyttökohteita ei tule rajata sen perusteella, mitä saatetaan olettaa kuuluvan tiettyyn elämänvaiheeseen tai tavanomaiseen elämään.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaispalveluilla on tarkoitus kompensoida vammaisen henkilön vamman tai pitkäaikaissairauden aiheuttamaa haittaa. Henkilön ei pitäisi itse joutua maksamaan haittansa kompensoimisesta. Esityksessä tulkitaan yhdenvertaisuutta mielestämme virheellisesti, jos yhdenvertaisuuden nimissä päädyttäisiin tilanteeseen, jossa vammaisen henkilö joutuu maksamaan vamman vuoksi välttämättömistä palveluista, joita vammaaton henkilö ei tarvitse lainkaan. Yhteiskunnan rakenteelliset saavutettavuus ja esteettömyys puutteet siirtyisivät osittain yksilön maksettavaksi.

Vammaisuus on joko koko elämän mittainen tai pitkäaikainen osa henkilön elämää. Vammaiselle henkilölle tarkoitettujen palveluiden (riippumatta siitä onko kyse vammais- vai sosiaalipalveluista) tarkoitus on mahdollistaa yhdenvertainen osallisuus yhteiskuntaan. Sosiaalipalveluiden maksullisuus pohjautuu siihen ajatteluun, että kyse on lyhytaikaisesta palvelusta, joka mahdollistaa pärjäämisen lyhyen ajan jakson elämästä. Vammaispalveluiden maksuttomuus on keskeistä, jotta vammaisen henkilö voi hyödyntää hänelle myönnettyjä palveluita.

Haluamme muistuttaa myös siitä, että suuri osa vammaisista henkilöistä on pienituloisia. Asiakkaan edun ja palvelujen maksuttomuuden suhdetta koskevat muutosehdotukset lisäävät tämän ryhmän taloudellisia ongelmia ja johtaisivat heidän elämänsä kapeutumiseen.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa, että tällainen suojasäännös ei ole oikeusjärjestyksen systematiikan kannalta oikeassa laissa. Mielestämme tämä ei ehdotetulta osin kuulu vammaispalvelulakiin.

Säännös on riittämätön ja liian tulkinnanvarainen turvaamaan sitä, että vammaisen henkilön toimeentulo ja perus- ja ihmisoikeudet eivät vaarantuisi asiakasmaksujen vuoksi. Sote-palvelujen maksuhuojennukset toimivat puutteellisesti. Asiakkaat eivät ole huojennuksista tietoisia ja perimättä jättämisen hakemisen sekä toimeentulotuen hakuprosessit ovat työläitä ja jäävät näin usein hyödyntämättä. Maksun huojentamisesta tai perimättä jättämisestä tulisi tehdä automaattinen päätös viranomaisen toimesta, mikäli asiakkaan toimeentulo vaarantuu asiakasmaksujen vuoksi.

Maksujen huojentamiseen liittyvät käytännöt voivat johtaa myös epäoikeudenmukaisiin tilanteisiin niiden henkilöiden osalta, joilla on jonkin verran tuloja ja varoja siten, että he eivät pääse maksuvapautusten piiriin.

Säännöksen nimitys suojasäännöksenä ei anna oikeaa kuvaa sen luonteesta, sillä sen toteutuminen käytännössä on hyvin epävarmaa.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Säästöt eivät saa vaarantaa vammaisten henkilöiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta

Vammaisfoorumi on huolissaan esityksen vaikutuksista vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuteen. Nyt tehty esitys soveltamisalan tarkentamisesta on osin ristiriidassa jo hyväksytyyn vammaispalvelulain kanssa ja monilta kohdin vaikeasti tulkittavissa. Herää huoli vammaisten henkilöiden arjessa tarvittavien välttämättömien palveluiden saamisesta ja yhdenvertaisuudesta. Hallituksen esityksessä viitataan toistuvasti HE 191/2022 2 §:n pykäläkohtaisiin perusteluihin, joissa nimenomaisesti kuvataan ja perustellaan ikääntymisrajausta. Perustuslakivaliokunta totesi kyseinen ikärajausten olevan ristiriidassa perustuslain kanssa, jonka vuoksi on hämmentävää, että nykyisessä HE:ssä viitataan kyseiseen säännöstyöhön.

Vammaispalvelulain muutoksen lisäksi käynnissä on useita uudistuksia, jotka toteutuessaan heikentävät vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ihmisten hyvinvointia. Hallituksen kehysriihessä päättämät vammaispalveluiden ja sosiaalipalveluiden leikkaukset tulevat kohdentumaan jo nyt haavoittuvassa asemassa oleviin. Hallituksen esitys merkitsee, että sosiaalipalveluiden (mm. kotihoito) piiriin siirtyisi enemmän henkilöitä ja kilpailu riittämättömistä sosiaalipalveluiden resursseista lisääntyy entisestään. Samanaikaisesti järjestöjen saamaan tukeen kohdistuu merkittäviä heikennyksiä, eivätkä järjestöt pysty toteuttamaan nykyisessä laajuudessa julkisia palveluja täydentävää tehtäväänsä.

Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä. Vammaisfoorumi kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa asiasta.

Lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin Vammaisfoorumi ei voi 28 valtakunnallisen järjestön yhteistyöjärjestönä vastata yksiselitteisesti kyllä/ei ja toivommekin, että jäsenjärjestöjemme esiin nostamat erityiskysymykset eri vamma- ja potilasryhmien osalta pystytään huomioimaan kattavasti lain jatkovalmistelussa ja toimeenpanossa.

Ignatius Katri

Vammaisfoorumi ry - puheenjohtaja Veera Florica Rajala p. 050 408 2000,
pääsihteeri Anni Kyröläinen p. 045 217 4936
anni.kyrolainen@vammaisfoorumi.fi

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esitysluonnoksessa kuvatut tavoitteet ovat kokonaisuutena onnistuneet.

Pidämme tärkeänä, että vammaispalvelulaki säilyy vammaisille tarkoitettuna erityislakina. Yleislainsäädännön mukaisten palveluiden ensisijaisuutta tulisi hyvinvointialueiden järjestämisvastuun näkökulmasta korostaa. Lain säädännön yhtenäinen soveltaminen ja yhdenvertainen palveluiden saanti vaatii tarkempaa ohjeistusta hyvinvointialueille.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Muutosehdotukset täsmentävät sitä, että vammaispalvelulain tarkoituksena on turvata vammaisten henkilöiden erityistarpeisiin vastaavat palvelut ja yleislakien mukaiset palvelut ovat ensisijaisia. Käytännössä tämä edellyttää hyvinvointialueita huolehtimaan, että ensisijaisilla palveluilla on tosiasiallinen kyky vastata vammaisten palvelutarpeeseen lain edellyttämällä tavalla. Mikäli hyvinvointialue ei kykene turvaamaan yleislainsäädännön mukaisten palvelujen saatavuutta, niin vammaispalvelujen soveltamisalan muutoksilla ei päästä esityksen tavoitteisiin eikä vammaispalvelulakia säilyttämään erityislakina. Huomioitavaa on, että sosiaalihuoltolain mukaiset

palvelut ovat yleisluonteisia ja epäspesifejä, jolloin niiden järjestämisessä ja kriteereissä on erityiseen järjestämisvelvollisuuteen nähden enemmän liikkumavaraa.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Sinänsä ensisijaisuusperiaate on kannatettava, sillä se tukee yhdenvertaisten palveluiden toteutumista. Nyt ehdotettujen muutosten kokonaisuus jättää kuitenkin liikaa tulkinnanvaraa, mikä tulee haastamaan lain toimeenpanossa ja aiheuttaa sen, että vammaispalvelujen rajoja ja tulkintoja tullaan edelleen hakemaan mittavassa määrin oikeuskäytännön kautta.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Pykälätasolla oleva määrittely on sinänsä hyvä, koska se selkeästi antaa selkänoojaa tulkintojen tekemiseen. Muotoilu ei kuitenkaan ole ongelmaton, koska sitä voidaan tulkita esimerkiksi eri hyvinvointialueilla eri tavalla ja yksiselitteisten tulkintojen tekeminen vaatisi vahvaa tutkimusnäyttöä tai vähintään kansallista yhtenäistä näkemystä. Lisäksi on huomioitava, että säännöksen tulkinnassa tarvitaan ehdottomasti vahvaa yhteistyötä eri palvelutehtävien välillä.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Säännös siitä, että asiakkaan edun arvioinnissa ei oteta huomioon palvelusta perittävää maksua, on selkeä ja helpottaa sosiaalihuoltolain 2 §:n soveltamista. Tämä sosiaalihuoltolakiin ehdotettu täsmennys on kannatettava, koska osin nykyisin on voinut käydä niin, että palveluja on myönnetty vammaispalveluna vain koska se on ollut maksutonta, vaikka asiakas olisi voinut saada riittävät palvelut myös yleislain nojalla.

Huomioitavaa on tosin tämän säännöksen ja vammaispalvelulakiin ehdotetun asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämistä koskevan säännöksen yhteisvaikutus, jolloin lopputuloksena asiakasmaksuja ei välttämättä voida kuitenkaan yleislakien mukaisista palveluista periä.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ensinnäkin säännöksen sijoittaminen vammaispalvelulakiin on omiaan vaikeuttamaan asiakasmaksulain 11 §:n tulkintaa. Vähintään asiakasmaksulakiin tulisi laittaa viittaussäännös vammaispalvelulain säännökseen, jotta laintulkinta ja toimeenpano olisi sujuvampaa.

Itse säännöksen osalta voi todeta, että se ei ole kannatettava ainakaan ehdotetussa muodossa, koska se on epäselvä, eikä anna riittävästi eväitä toimeenpanoon. Muotoilun perusteella ei tiedä, mitä lainsäätäjä säännöksellä on tosiasiasa tarkoittanut. Onko esimerkiksi niin, että asiakasmaksulain 11 §:n kantavana periaatteena ollut toimeentulon vaarantumisen vertaaminen toimeentulotukilaissa säädettyyn toimeentulotukioikeuteen ei tule nyt ehdotetussa vammaispalvelulain säännöksessä sovellettavaksi, vaan nyt ehdotetussa säännöksessä on ajateltu, että myös korkeammilla tuloilla ja myös muilla kuin toimeentulotukeen oikeutetuilla menoilla olisi arvioinnissa vaikutusta.

Näemme, että peruslainsäädännön tulee olla yhdenvertainen kaikille kansalaisille. Ehdotus siitä, että ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestetyistä palveluista määrättävä maksu on jätettävä määräämättä, perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää tai vaikeuttaa olennaisesti vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai jos siihen on huollolliset näkökulmat, ei tue kansalaisten yhdenvertaisuutta asiakasmaksuissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö tulisi antaa tarkempia ohjeita maksujen nykylainsäädännön soveltamisesta hyvinvointialueille, jotta kansallinen yhdenvertaisuus toteutuisi.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaispalvelulain uudistus on sinällään kannatettavaa, mutta uudistuksessa esitetyt muutokset, kuten tuettu päätöksenteko, valmennus, erityisen osallisuuden tuki ja hengityshalvausasiakkaat haastavat hyvinvointialueen palveluiden järjestämistä. Hyvinvointialueella tulee olla riittävästi resursseja niin ensisijaisiin palveluihin kuin erityislain mukaisiin palveluihin, jotta uuden vammaispalvelulain tavoite toteutuisi. Tämän takia olisi toivottavaa, että hyvinvointialueelle tulevaa rahoitusta suunnataan korvamerkittynä laista aiheutuviin menoihin (palvelut/henkilöstöresurssit).

Huomioitavaa on erityisesti taloudellisten vaikutusten arvioinnin epävarmuus, mitä lisää ensisijaisten palvelujen saatavuutta ja riittävyyttä koskevat haasteet. Kehysriihessä esitetyt säästöt sosiaalihuollosta vaikeuttavat tosiasiallisesti hyvinvointialueiden toimintaa. Vammaispalveluiden lainsäädännön uudistus tulee edellyttämään monialaista työskentelyä, palvelujen yhteensovittamista ja koordinointia, mikä edellyttää työpanosta ja koulutuksen järjestämistä vammaispalvelujen lisäksi myös muissa hyvinvointialueen toiminnoissa.

Kantanen Kati
Pohjois-Savon hyvinvointialue

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Invalidiliitto kannattaa hallituksen esitysluonnoksen 3 luvun tavoitteita, joiden tarkoituksena on säilyttää vammaispalvelulaki vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Tämä tavoite luo vammaisten henkilöiden välistä yhdenvertaisuutta, joka näkyy jatkossa järjestettävien vammaispalveluiden kautta itsenäisen elämän ja osallistumisen turvaamisessa YK:n vammaisoikeussopimuksen artiklan 19 mukaisesti. Tavoite turvaa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteuttamisen sekä palvelujärjestelmän kestävyys. Pyrkimys varmistaa lain yhtenäinen soveltaminen ja yhdenvertainen palvelujen saanti eri alueilla on tärkeää.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Invalidiliitto katsoo, että esitetyt muutosehdotukset ovat pääosin oikeansuuntaisia, mutta jättävät silti joitakin merkittäviä huolenaiheita ja ongelmakohtia, joista toteamme tarkemmin lisää kohdassa 4.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaisten henkilöiden palveluiden riittävyys ja kattavuus vaihtelevat jo nyt palvelusta riippuen. Soveltamisalan tarkentaminen siten, että laki säilyisi vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina edistäisi Invalidiliiton mukaan vammaispalveluiden kohdentumista lain alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti, mutta samalla tulee varmistaa, ettei lain soveltamisedellytykset täyttäviä vammaisia henkilöitä jää ilman tarvittavia vammaispalveluita. Vammaispalveluita tarvitaan vammaisen ihmisen itsenäisen elämän ja osallisuuden turvaamiseksi. Invalidiliittoa huolettaa, että hyväksytyin lain 2 §:n soveltamisalaan kirjatut 'itsenäinen elämä' ja 'osallisuus' ovat lakitasoisesti jääneet pois, vaikka ne tukevat YK:n vammaissopimuksen toimeenpanoa.

Lakiluonnoksen perusteluissa todetaan, ettei hyväksytyin lain (2 §) perustelujen mukaan pelkkä diagnoosi tai vamman vaikeusaste kerro vamman aiheuttamasta toimintakyvyn heikentymisestä tai avun ja tuen tarpeesta sekä viitataan yksilölliseen arvioon. Invalidiliitto katsoo, että juuri vamman vaikeusaste tai vamman laatu kertovat siitä, miten ihminen suoriutuu tavanomaisista elämäntoiminnoista. Mitä vaikeampi vamman laatu on, sitä suurempi on tarve vammaispalvelulain mukaisille erityispalveluille, koska vamman laatu vaikuttaa toimintakyvyn heikentymiseen sekä avun ja tuen tarpeeseen. Samalla arvioinnissa saadaan vastaus kysymykseen, onko avun ja tuen tarve pitkäaikaista, runsasta tai toistuvaa sekä välttämätöntä vammasta johtuvasta syystä. Kyse ei ole diagnoosipohjaisesta arvioinnista, koska samaan vammaryhmäänkin kuuluvien henkilöiden toimintakyky vaihtelee.

Lakiluonnoksesta puuttuu vamman etenevyys. Joissakin vammoissa ja sairauksissa toimintakyky voi heiketä todella nopeasti. Nopeasti etenevää sairautta sairastava voi tarvita vammaispalveluita nyt eikä vasta vuoden päästä, mitä nykyisin vamman pitkäaikaisuudella yleensä tarkoitetaan. Kun on tiedossa, että henkilön sairaus etenee ja toimintakyky tulee todennäköisesti heikentymään, tulee tilannetta arvioida asiakkaan edun mukaisesti ja vastata yksilöllisesti palvelutarpeisiin. Esimerkiksi ALS voi romahduttaa toimintakyvyn nopeasti, jolloin ei voida puhua pitkäaikaisesta sairaudesta, mutta tarve vammaispalvelulain palveluihin voi ilmetä äkillisesti. Termiä "pitkäaikainen" käytetään lakiluonnoksen perusteluissa useissa kohdin, mutta se jättää katvealueelle etenevät vammat kuten esim. harvinaiset lihassairaudet. Edellä mainittuun viitaten Invalidiliitto katsoo, että lain tasolle on syytä nostaa vamman etenevyys.

Invalidiliitto huomauttaa, että kysymyksen asettelussa ei huomioida itse vamman määrittelyyn liittyviä haasteita. Voimassa olevan lain sääntely subjektiivisista oikeuksista on edellyttänyt tuekseen vaikeavammaisuutta oikeudellisena käsitteenä. Invalidiliitto esittää uudistettavan vammaispalvelulain 2 §:n 1 momentin soveltamisalan sanamuotoihin tarkennuksia vamman laadun tai vaikeusasteen kuvauksina termillä vaikeasti vammainen tai vaikeavammainen sekä toimintarajoitteen olennaisuuden edellytyksen.

Ehdotuksemme vammaispalvelulain uudeksi pykälämuotoiluksi:

2 § Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön (1 mom.)

”Tässä laissa säädetään erityispalveluiden järjestämisestä niille vaikeasti vammaisille/vaikeavammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen tai etenevän ja olennaisen toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. (...)”

2 §:n 1 momentin yksityiskohtaiset perustelut

Invalidiliitto huomauttaa, että vaikka lakiluonnoksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan lakiluonnokseen kirjatun vammaisuuden määrittelyn vastaavan voimassa olevaa lakia, se ei pidä ihan paikkaansa. Lakiluonnoksen soveltamisalaan kirjattu vammaisuuden määrittely vastaa osin voimassa olevan lain 2 §:ää, joka liittyy määrärahasidonnaisten taloudellisten tukitoimien myöntämiseen, ei niinkään subjektiivisina oikeuksina turvattujen oikeuksien turvaamiseen, joista on säädetty erikseen kussakin voimassa olevan lain palvelupykälässä.

Vaikeavammaisuus on ollut oikeudellinen perälauta, joka on otettu huomioon subjektiivisten palveluiden myöntämisessä. Uudistettavan vammaispalvelulain sääntelytekniikka on erilainen, koska siinä säädetäisiin erikseen soveltamisalassa vammaisuuden määrittelyä, joka otetaan huomioon kaikkien palvelupykäläen soveltamisessa ts. subjektiivisissa oikeuksissa. Vaikeavammaisuudesta ei enää säädetäisi edellytyksenä subjektiiviseksi oikeudeksi katsottavien palveluiden kohdalla vaan tavallaan yleinen vammaisuuden määrittely 2 §:ssä kattaisi tätä soveltamisalaa.

Vammaisen henkilön määritelmää esitetään yksinkertaistettavaksi siten, että sen kirjoitustapa vastaisi voimassa olevan vammaispalvelulain määritelmää. Määritelmä kattaisi kaikki hyväksytyt vammaispalvelulain soveltamisalasäännökseen sisältyneet toimintarajoitteet, joita olisivat fyysinen, kognitiivinen, psyykinen, sosiaalinen ja aisteihin liittyvä toimintarajoite.

Invalidiliitto kannattaa vammaisen henkilön määritelmän yksinkertaistamista voimassa olevan vammaispalvelulain mukaiseksi. Invalidiliitto esittää poistettavaksi perusteluissa ja hyväksytyssä laissa esitetyn määritelmän, joka ei vastaa YK:n vammaissopimuksen vammaisuuden määritelmää. Sosiaalisen toimintakyvyn rajoitteen käsite on epämääräinen ja koettu vaikeaksi hahmottaa, joka vaikeuttaisi lain soveltamista.

Lakiluonnoksessa viitataan sosiaalisten toimintarajoitteiden kuuluvan WHO:n ICF-luokitukseen ja että tämän vuoksi käsite olisi säilytettävä tekstissä. ICF-luokitus on oma luokitusjärjestelmänsä eikä tarkoita sinällään henkilön vaikeavammaisuutta ja kuulamista kategorisesti sosiaalipalveluiden erityislain piiriin.

Pelkästään yhden toimintarajoitteen kuvaaminen lain perusteluissa ei tee lakia tarkkarajaiseksi ja täsmälliseksi. Henkilöllä voi olla myös muita eri toimintakyvyn osa-alueisiin liittyviä vaikeita ja olennaisia toimintarajoitteita. Tällaisen yhden sosiaalisen toimintarajoitteen kirjaaminen lain perusteluihin asettaa henkilöt sairaudentilan tai vamman perusteella epäyhdentertaiseen asemaan. Tällöin kansalaisten yhdenvertaisuus ei toteudu. Näin ollen sosiaalisen toimintakyvyn rajoite yhdenvertaisuuden ja lain selkeyden sekä palvelujärjestelmän kestävyuden näkökulmasta olisi perusteltua poistaa.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Invalidiliitto on huolissaan mainitun uuden elämänvaihetermin epätarkkuudesta. Olemme jatkuvasti tuoneet vammaispalvelulakivalmistelun eri vaiheissa esiin, että lain on oltava täsmällinen ja tarkkarajainen, jotta sen soveltaminen on sujuvaa ja ihmisten kohtelu yhdenvertaista. Kun määritellään, mikä on elämänvaiheessa tavanomaista ja mikä ei, on suuri riski, että osa ihmisistä ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita, jos heidän yksilölliset valintansa ja elämäolosuhteensa eivät vastaa lakiluonnoksen elämänvaihekuvausta. Esimerkiksi: vammainen henkilö voi jatkaa työskentelyä virallisen eläkeiän ylitettyään – saahan hän silloin tarvitsemansa vammaispalvelut, vaikka eläkkeellä työskentely ei ole elämänvaiheessa tyypillistä?

Invalidiliitto suhtautuu kuitenkin lähtökohtaisesti myönteisesti esitettyyn 2 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan tämän lain perusteella järjestettäisiin palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Säännös voi mahdollistaa edellytysten täytyessä positiivisen erityiskohtelun tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi kaikissa elämänvaiheissa ja niissä tilanteissa, joissa yleispalvelut eivät ole riittäviä ja vammasta tai sairaudesta johtuvan yksilöllisen tarpeeseen perustuen sopivia. Pykälämuotoilu voi mahdollistaa näin ollen erityispalveluiden järjestämisen vammaispalvelulain perusteella riippumatta henkilön iästä. Invalidiliitto huomauttaa, ettei säännöstä voi soveltaa kategorisesti, vaan yksilöllinen harkinta aina tarpeen.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Invalidiliitto katsoo, että asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva säännös on informatiivinen, mutta tässä vaiheessa on vaikea arvioida sen ohjaavaa vaikutusta.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Invalidiliitto katsoo, että asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä ns. suojasäännös ei ole perusteltu eikä tarkoituksenmukainen, koska tavallaan uusi ”subjektiivinen oikeus” asiakasmaksuun kirjataan lakiin siihen tilanteeseen, kun subjektiivisia oikeuksia sisältäviä palveluita ei myönnetä vammaispalvelulain kautta. Onko tarkoitus luoda vaikeavammaisuuden sijasta pykälätasolla asiakasmaksuihin tietynlainen oikeudellinen perälauta, kun soveltamisala jättää yhä avoimeksi, kuka on vammaisen henkilö? Vammaisuuden määrittely jäisi tulevan oikeuskäytännön tehtäväksi, kun voimassa olevan lain oikeuskäytäntö ei ole vaikeuksitta tältä osin sovellettavissa.

Lakiluonnoksen mukaan asiakkaan edun ja palvelun maksuttomuuden suhdetta koskevan täsmennyksen myötä on mahdollista, että pieni joukko nykyisin vammaispalvelulain mukaisten palveluiden piirissä olevia henkilöitä voisi ohjautua jatkossa ensisijaisen sosiaalihuoltolainsäädännön mukaisten palveluiden piiriin. Vaikutuksia pienentää kuitenkin se, että tähän asti vammaispalveluiden piirissä olevan henkilön palvelutarpeen muutoksia arvioitaessa ”voisi” tulla otettavaksi huomioon myös hallintolain 6 §:n mukainen luottamuksensuoja, joka mainitaan perusteluissa muutamaan kertaan. Tämä pitäisi tarkentaa siten, että luottamuksensuoja on otettava huomioon nykyisin vammaispalveluiden piirissä olevan henkilön palvelutarpeen muutoksia arvioitaessa.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Invalidiliitto korostaa, että vammaispalvelut ovat subjektiivisia, määrärahoihin sitomattomia oikeuksia, joista ei pidä leikata. Rahoituksen riittävyys on varmistettava, jotta vammaiset henkilöt saavat tarpeidensa mukaiset yksilölliset palvelut ja voivat elää yhdenvertaisina kansalaisina.

Invalidiliitto on aiemmin nostanut lausunnossaan esiin hyväksytyin vammaispalvelulain 2 luvun 27 §:n erityispalveluna myönnettävän kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminnan sääntelyn vammaisten ihmisten välistä epäyhdenvertaisuutta lisäävänä tekijänä, varsinkin kun otetaan huomioon lain perustelut siitä, ettei uudistettava vammaispalvelulaki ole diagnoosisidonnainen. Sanottu sääntely on ristiriidassa lain omien tavoitteiden kanssa.

Lisäksi Invalidiliitto huomauttaa, että kehitysvammaisille suunnattu työtoiminta on YK:n vammaissopimuksen ja YK:n vammaiskomitean yleiskommentin nro 8 mukaan toimintaa, joka perustuu ableistiselle ajattelutavalle ja joka ylläpitää vammaisten ihmisten segregaatiota muusta yhteiskunnasta. Yleiskommentti suosittaa, että segregaatiota ylläpitävät rakenteet tulisi poistaa nopeasti käytöstä hyväksymällä konkreettisia toimintasuunnitelmia resurssineen, aikatauluineen ja seurantamekanismeineen. Näin varmistetaan vammaisten henkilöiden hallittu siirtyminen työtoiminnasta avoimille työmarkkinoille.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:n sanamuotoa muutettiin äskettäin: kohtuulliset mukautukset vammaiselle henkilölle koskevat nyt myös viranomaisten palveluiden käyttöä. Lain yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tarkoitus ei ole muuttaa sote-palveluiden myöntämisedellytyksiä, mutta sanotulla sääntelyllä vaikutetaan näiden palveluiden järjestämistapoihin. Vammaispalvelulain soveltamisalan muutosta koskevassa esityksessä yhdenvertaisuuslain 15 §:n kohtuullisia mukautuksia lähinnä sivutaan elämänvaihetta koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa lapsuuden ja nuoruuden kohdalla, tämän tarkemmin asiaa ei tarkastella, vaikka syytä olisi. Lakiluonnoksessa on varsin runsaasti viittaussäännöksiä muuhun lainsäädäntöön, joten tältäkin osin viittaussäännös olisi perusteltua kirjata. Yhdenvertaisuuslaissa ei ole omaa vammaisuuden määritelmää, vaikka kohtuulliset mukautukset järjestetään vain vammaisuuden perusteella. Yhdenvertaisuuslaki nojaa tässä YK:n vammaissopimuksen 'Tarkoitus'-artiklaan (art. 1), jossa on vammaisuuden kuvaus.

Invalidiliitto kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä lausuntopyyntöstä. Invalidiliitto on fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajjärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 25 000 henkilöjäsentä ja 142 jäsenyhdistystä.

Helsingissä 29.5.2024

INVALIDILIITTO RY

Janne Juvakka

Laura Andersson

toimitusjohtaja

yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja antaa: Henrik Gustafsson, Invalidiliiton juristi henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi

Gustafsson Henrik

Invalidiliitto ry - Yhteiskuntasuhteet -yksikkö

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Soveltamisalan tarkentamisen tavoitteeksi on kirjattu ”turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palvelujen saatavuus sekä hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus”.

Vammaispalvelulain peruslähtökohtana tulee olla YK:n vammaisyleissopimuksen toimeenpano Suomessa turvaamalla vammaisen henkilön yksilöllisen itsenäisen elämän toteutuminen vuorokauden eri aikoina ottaen huomioon eri ikäisten vammaisten henkilöiden omat lähtökohdat heidän taloudellisesta tilanteestaan riippumatta.

Nyt pääroolissa on kustannussäästöjen hakeminen ja hyvinvointialueiden rahoituksen turvaaminen painottamalla sosiaalihuollon yleislainsäädännön maksullisia palveluja vammaisten subjektiivisten maksuttomien oikeuksien sijaan. Säästäminen ei voi olla lain peruslähtökohta.

Vammaispalvelulain soveltamisen piiriin pääsemisen kriteerien tiukentaminen - asettamalla lain soveltamisen ohjenuoraksi vammaisten henkilöiden subjektiivisista oikeuksista säästäminen - rikkoo räikeästi YK:n vammaisyleissopimusta vastaan.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Lain tavoitteena tulee olla vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen.

Nyt lain 2§:n 3 momentin mukaan ”lain perusteella järjestetään palveluja vammaisille henkilöille vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan ja hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve”.

Ensisijaisen lainsäädännön mukaisilla palveluilla ei pidä korvata selkeästi vammaispalvelujen piiriin kuuluvan vammaisen henkilön palveluja. Vammaisten henkilöiden palvelut tulee toteuttaa YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisesti tavalla, joka tukee itsenäistä elämää, henkilökohtaisia valintoja, omien asioiden hallintaa, osallisuutta ja osallistumista. Yhdenvertainen palvelujen saanti ei tule toteutumaan nyt ehdotetun soveltamisalan tulkinnanvaraisuuden vuoksi.

Kirjaamalla lakiin hyvin tulkinnanvarainen ehto ”henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve” annetaan lain soveltajalle laaja oikeus määritellä kunkin vammaisen henkilön senhetkinen avun ja tuen tarve. Tämä tarkoittaa myös, että jo myönnettyjen vammaispalvelujen tarvetta voitaisiin koska vain uudelleenarvioida vedoten esim. ikääntymiseen. Näin aiheutetaan suurta epävarmuutta ja eriarvoista kohtelua, mikä on lain 1§:n vastaista. Vammaisuus ei poistu ikääntymisen myötä - päinvastoin! Palveluita myönnettäessä ei voida katsoa pelkästään kronologista ikää, vaan on otettava huomioon henkilön koko elämän kestänyt vammaisuushistoria ja se, että toimintakyvyn aleneminen johtuu nimenomaan vammasta, ei iästä.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Luonnos kaventaa vammaisten henkilöiden oikeutta päästä vammaispalvelulain subjektiivisten oikeuksien piiriin. Toimeenpanijalle annetaan suuri vastuu siitä, millä konkreettisilla seikoilla vammaispalvelulain piiriin pääsee. Tämä edellyttää vahvaa ammattitaitoa, jotta eri puolella Suomea tehdyt päätökset olisivat yhdenmukaisia ja yhdenvertaisia. Yhtenäinen käytäntö jätetään oikeuskäytännön varaan. Sen muodostuminen vie vuosia

Vammaispalvelulain voimaantulon lykkäämisen yhteydessä eduskunta edellytti, että vammaispalvelulain ensisijaisuutta kehitetään, ei heikennetä. Ehdotetut soveltamisalan muutokset vaikuttavat täysin päinvastaisesti.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ehdotuksen 2§ 3 momentti ”lain perusteella järjestetään palveluja vammaisille henkilöille vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan ja hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve” tulee poistaa.

Jokainen elää omaa yksilöllistä elämäänsä eikä lain soveltajalle voida antaa mielivaltaista oikeutta määritellä sitä, mitä kunkin elämänvaiheisiin mahdollisesti kuuluu tai ei kuulu. Vaikka hyvinvointialueella olisi järjestettävissä sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja, eivät ne välttämättä sovi kaikille vammaisille henkilöille.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Säännös kannustaa hyvinvointialueita siirtämään vammaisen henkilö maksullisen sosiaalihuoltolain piiriin. Ensisijaisen lainsäädännön perusteella myönnettävät maksulliset palvelut ovat rajallisemmat kuin vammaispalvelun maksuttomat palvelut. Vammaiset henkilöt tulisivat näin tosiasiaassa jaettua kahteen eri kastiin. Tämä on YK:n vammaisyleissopimuksen vastaista.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vaikka asiakasmaksulain perimättä jättämistä ja alentamista koskevia kriteerejä otettaisiin huomioon nykyistä laajemmin, tarkoittaisi yleislain soveltaminen sitä tosiasiaa, että osa vammaisuuden kriteerit täyttävistä henkilöistä joutuisi maksamaan saamistaan palveluista. Maksuhojennuksista tiedetään huonosti, niistä ei tiedoteta, eikä niitä osata hyödyntää.

Ikääntyvien, usein vähävaraisten vammaisten henkilöiden palveluntarpeista tehtäisiin muita väestöryhmiä tarkempi arviointi. Heihin sovellettaisiin herkästi ensisijaisen lain maksullisia palveluja. Sosiaali- ja terveystalvumaksuihin on tulossa korotuksia, mikä vaikeuttaa entisestään vammaisten asemaa. Satojatuhansia sote-maksuja päätyy ulosottoon jo nyt vuosittain.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Lain soveltajalla on aina mahdollista tehdä uuden palvelutarpeen arvioinnin kautta päätös vammaisen henkilön siirtämisestä vammaispalvelulain piiristä yleislain piiriin. Tämä olisi erityisen houkuttelevaa silloin, kun hyvinvointialueen rahat eivät riittäisi kaikkien subjektiivisten vammaispalvelujen ylläpitämiseen.

Vaikka palvelutarpeen muutoksia arvioitaessa otettaisiin huomioon hallintolain 6§:n mukainen luottamuksensuoja, se tuskin estäisi vammaisen henkilön siirtämistä yleislain piiriin. Tämä tuo suurta turvattomuuden tunnetta ja epävarmuutta vammaispalveluista riippuvaisen vammaisen henkilön elämään.

Palvelutarpeen arvioinnissa tulee ottaa huomioon, ettei asiakasta saa siirtää yleislain piiriin, jos hän on ollut suurimman osan elämästään vammaispalvelujen piirissä. Iäkkäänä pysyvästi vammautunutta ei tule iän perusteella jättää yleislain piiriin.

Tämän lausunnon lisäksi yhdyimme Heta – Henkilökohtaisen Avun Työntekijöiden Liitto ry:n 13.5.2024 antamaan lausuntoon.

Virtaintorppa Pirjo
Helsingin Invalidien Yhdistys ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esityksessä todetaan, että sen tavoitteena on turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuus sekä hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus. Tavoitteena on säilyttää vammaispalvelulaki vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Muutoksilla turvattaisiin näin ollen palvelujärjestelmän kestävyyttä.

VANE pitää vammaisten henkilöiden oikeuksien turvaamista ja palvelujen saatavuutta kannatettavina tavoitteina. Tärkeää on myös, että vammaispalvelulailla vastataan nimenomaan vammaisten ihmisten palvelutarpeeseen. Kannatettavaa on toki myös rahoituksen turvaaminen, kunhan varmistetaan, ettei erityisesti näin taloudellisesti tiukkana aikana rahoituksen turvaaminen ala liikaa ohjata sovellettavan lain valintaa ja palvelujen myöntämistä, jolloin vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen voi vaarantua.

Esityksessä todetaan, että Suomen perustuslain 22 §:ssä julkiselle vallalle säädetään velvoite turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja lisäksi viitataan YK:n TSS-komitean yleiskommenttiin numero 3.

Näiden lisäksi VANE pitäisi tärkeänä viitata esityksessä YK:n vammaisyleissopimuksen 4 artiklan yleisiin velvoitteisiin: "1. Sopimuspuolet sitoutuvat varmistamaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien täysimääräisen toteutumisen kaikille vammaisille henkilöille sekä edistämään sitä

ilman minkäänlaista syrjintää vammaisuuden perusteella. 2. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien osalta kukin sopimuspuoli sitoutuu täysimääräisesti käytettävissä olevien voimavarojensa ja tarvittaessa kansainvälisen yhteistyön puitteissa ryhtymään toimiin, joiden tarkoituksena on saada nämä oikeudet asteittain täysimääräisesti toteutetuiksi, rajoittamatta kuitenkaan niitä tähän yleissopimukseen sisältyviä velvoitteita, jotka ovat kansainvälisen oikeuden mukaan välittömästi sovellettavia."

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Oikeuksien toteutuminen ja palvelujen saatavuuden turvaamisen tavoite toteutuu tehdyillä muutosehdotuksilla todennäköisesti osittain. Muutoksilla turvataan niiden vammaisten ihmisten palveluja, jotka edelleenkin jatkossa saavat vammaispalvelulain mukaisia palveluja. Uusi soveltamisalaa koskeva pykälä korostaa kuitenkin voimakkaasti yleislainsäädännön ensisijaisuutta ja näin osa YK:n vammaisyleissopimuksen laajan vammaisuusmääritelmän mukaisista vammaisista ihmisistä saa todennäköisesti jatkossa palvelunsa sosiaalihuoltolain perusteella, tai voivat tosiasiasa jäädä jopa ilman palveluja, jos hyvinvointialue ei ole pystynyt turvaamaan kaikkien sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen saatavuutta. Näin ollen on vaara, että oikeuksien toteutuminen ja palvelujen saatavuus eivät toteudu kaikkien kohdalla. Esityksessä todetaankin, että saatavuusongelmien vuoksi "palveluiden myöntämiskriteerejä on saatettu tiukentaa" ja että (s. 67) "julkisella palvelujärjestelmällä on koko Suomessa haasteita pystyä järjestämään palvelut lakien edellyttämällä tavalla." Lähtökohtana esityksessä kuitenkin on, että palvelujen saatavuus ei esityksen mukaan saa ohjata sovellettavan lain valintaa.

VANE haluaa muistuttaa, että vammaispalvelulailla pannaan käytännössä täytäntöön kuitenkin hyvin olennaisia vammaisyleissopimuksen velvoitteita. Tällaisia ovat mm. oikeus täysimääräiseen ja tehokkaaseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen, liikkumiseen tai itsenäiseen elämään, oikeus työhön ja opiskeluun. Vaikka sosiaalihuoltolain palveluja on laajennettu, ovat sosiaalihuollon palvelut edelleen luonteeltaan sellaisia, ettei niillä useinkaan voida saavuttaa vammaisyleissopimuksella tavoiteltujen vammaisten oikeuksien toteutumista täysimääräisesti. Sosiaalihuoltolain mukaiset tukipalvelut ja kotihoito ovat useimmiten sellaisia, että ne käytännössä rajaavat asiakkaan elämänpiirin ja vuorovaikutuksen työntekijän ja mahdollisesti muiden saman palvelun käyttäjien keskinäiseksi. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät ole siksi välttämättä riittäviä ja sopivia luomaan "jokaiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä", jota YK-sopimus korostaa.

Sosiaalihuoltolain palveluvalikoima ei myöskään ole yhtä laaja kuin vammaispalvelulaissa. Esimerkiksi henkilökohtainen apu, jolla on valtavan suuri merkitys vammaisten ihmisten itsenäisen elämän (19 art.) mahdollistajana, puuttuu sosiaalihuoltolaista. Vammaisyleissopimuksen 19 artikla velvoittaa mm., että henkilökohtainen apu tulisi sisältyä vammaisten ihmisten kotiin annettaviin palveluihin.

Jo hyväksytyssä laissa YK:n vammaisyleissopimuksen vammaisuuden määritelmä oli sisällytetty pykälätasolle (2§). Nyt lausuttavana olevassa esityksessä määritelmä on poistettu. VANE piti hyväksytyyn lain muotoilua paremmin YK:n vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoa tukevana.

YK:n vammaisyleissopimus määrittelee vammaisuuden: "Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa."

VANE katsoo, että esityksessä olisi hyvä käsitellä sitä, miten vammaisen henkilön määritelmä vastaa YK:n vammaisyleissopimuksen määritelmää, jossa vammaisuus on kehittyvä käsite ja määritetty suhteessa ympäristön esteisiin.

Vammaisuuden määritelmää on avattu mm. vammaisyleiskomitean yleiskommentissa no 6 Yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

VANE pitää tärkeänä, että vammaispalvelulailla vastataan nimenomaan vammaisuudesta johtuviin vammaisten ihmisten palvelutarpeisiin, ja ettei vammaispalvelulailla ryhdytä paikkaamaan muun lainsäädännön puutteita. Mutta vammaispalvelulain toissijaisuuden vahva korostaminen (esim. "vain" sanan esiintyminen peräti kahdesti 2 §:ssä) saattaa joissain tapauksissa johtaa siihen, että vammaispalvelulain palvelut rajautuvat vain pienelle joukolle vammaisia, vaikka esityksellä ei liene kuitenkaan tätä tavoiteltu. Tätä kehitystä saattaa vauhdittaa hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne ja valintatilanteessa tietoisuus siitä, että sosiaalihuoltolain palveluihin ei ole subjektiivista oikeutta, palvelut ovat määrärahasidonnaisia ja maksullisia. Tämä siitä huolimatta, vaikka esityksessä on korostettu sitä, että maksut eivät saa olla lain valinnan peruste ja asiakasmaksuihin liittyen esitykseen on kirjattu suojasäännös.

Hyväksytyyn lain soveltamisalapykälän lainvalintaa ohjaavan 2 momentin perusteluissa todetaan (HE 191/2022 s. 163) että "Muiden lakien mukaisten palveluiden sopivuutta olisi arvioitava erityisesti suhteessa ehdotetun VPL:n tarkoitukseen." VANE pitää tätä mainintaa erittäin tärkeänä ja sitä olisi vielä syytä tässäkin esityksessä vahvistaa, jopa nostaa säännöstasolle. Lainvalintaa tehtäessä olisi aina syytä tarkastella, toteuttavatko valittu laki ja sen mukaiset palvelut YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteita ja vammaispalvelulain 1 §:n mukaista tarkoitusta, eli vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa, itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista ja turvaavatko ne 1 §:n edellyttämät vammaisen yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

VANE katsoo myös, että YK:n vammaissopimus ja yhdenvertaisuuslaki olisi hyvä mainita tulkintaohjeena vammaisen henkilön palveluista päätettäessä ja että päätöksenteossa olisi otettava huomioon yhdenvertaisuuden edistämismahdollisuus, oikeus kohtuullisiin mukautuksiin ja mahdollisuus positiiviseen erityiskohteluun.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

VANE katsoo, että vammaispalvelulailla tulee vastata nimenomaan vammaisuudesta aiheutuneisiin tarpeisiin, ei esim. lasten yleiseen huolenpidon tarpeeseen tai ensisijassa ikääntymisestä johtuviin hoivan tarpeisiin. "Tavanomainen elämä" on käsitteenä kuitenkin jossain määrin väljä ja ongelmallinen, erityisesti kun vammaisyleissopimus perustuu kuitenkin vammaisen ihmisen yksilöllisille tarpeille. Esimerkiksi ikääntyneiden kohdalla voi vammasta johtuen esiintyä suurempaa tai aikaisempaa palvelun tarvetta, vaikka palvelun tarpeen voisi tulkita liittyvän tavanomaiseen elämään. Katsotaanko esim. näön tai kuulon heikkeneminen iän myötä tavanomaiseen elämään kuuluvaksi, vaikka henkilö vammautuu näistä syistä.

VANE pitääkin erityisen tärkeänä esityksen mainintaa: "Iäkkään henkilön palvelut on järjestettävä vammaispalvelulain perusteella, jos niitä ei ole järjestettävissä ensisijaisen lainsäädännön perusteella, mikä tarkoittaa yleensä sosiaali- tai terveydenhuoltolakia. Kyseessä ei ole kategorinen korkea ikään liittyvä raja, vaan säännökset koskevat kaiken ikäisiä vammaispalvelujen hakijoita ja arviointi on aina tehtävä yksilöllisesti."

VANE haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota ikääntyneiden vammaisten henkilöiden osalta YK:n vammaisyleissopimuksen vammaisuuden määritelmään, ks. tarkemmin vastaus kysymykseen 3.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

VANE pitää YK:n vammaisyleissopimuksen periaatteiden mukaisena, että vammaisten ihmisten palvelutarvetta arvioidaan yksilöllisten tarpeiden perusteella, ja että palvelut ovat sopivia ja riittäviä vammaisen ihmisen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Palveluista perittävät maksut eivät siis saisi olla määräävässä asemassa palvelutarpeen arvioinnissa.

Palveluista perittävät maksut eivät saa muodostua palvelun käytön esteeksi ja siksi maksujen alentamista tai perimättä jättämistä on syytä korostaa.

YK:n vammaisyleissopimuksen 28 artiklassa määrätään riittävästä elintasosta ja sosiaaliturvasta:"2. Sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden sosiaaliturvaan ja tämän oikeuden

nauttimiseen ilman syrjintää vammaisuuden perusteella sekä toteuttavat asianmukaiset toimet tämän oikeuden toteutumisen turvaamiseksi ja edistämiseksi, muun muassa toimilla, joilla: a) varmistetaan puhdasvesipalvelujen yhdenvertainen saatavuus vammaisille henkilöille sekä asianmukaisten ja kohtuullisen hintaisten palvelujen, laitteiden ja muun avun saatavuus vammaisuuteen liittyviin tarpeisiin; ..."

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esityksessä todetaan: "Pykälän 4 momentti sisältäisi informatiivisen viittauksen sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakasmaksuja koskevaan lakiin."

Viittaus on sisällöltään kannatettava. VANE pitää suojasäännöstä erityisen tarpeellisena niiden vammaisten ihmisten kohdalla, jotka nyt saavat vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja uuden lain voimaantulon jälkeen mahdollisesti arvioidaan heidän siirtämistään sosiaalihuoltolain palvelujen piiriin luottamuksen suojasta huolimatta. Säännös suojaisi siirtotilanteissa kohtuuttomilta asiakasmaksuilta ja kireässä taloustilanteessa asiakasmaksut eivät toimisi "kannustimina" siirroille.

Sen sijaan VANE pohtii tilanteita, joissa esimerkiksi asiakkaan elämäntilanne muuttuu tai kyseessä on uusi vammaispalvelun asiakas, silloin sopivien ja riittävien palvelujen arviointi aloitetaan yleislainsäädännöstä käsin ja jos päädytään palvelujen myöntämiseen sosiaalihuoltolain perusteella - tuleeko ko. viittaus huomioiduksi riittävässä määrin, kun se on sijoitettu vammaispalvelulakiin.

VANE katsoo, että esitysluonnoksessa olisi vielä tarkemmin arvioitava ehdotetun asiakasmaksusäätelyn vaikutusten suhdetta rahoituslakiin tehtäväksi ehdotettuihin muutoksiin ja niiden vaikutuksiin hyvinvointialueiden mahdollisuuksissa käyttää harkintavaltaansa yksittäisen maksun perimättä jättämiseen tai alentamiseen.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

1.YK:n vammaisyleissopimuksen 5 artikla käsittelee tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta: "1. Sopimuspuolet tunnustavat, että kaikki henkilöt ovat yhdenvertaisia lain edessä ja lain mukaan ja ovat oikeutettuja ilman minkäänlaista syrjintää yhdenvertaiseen lakiin perustuvaan suojaan ja yhdenvertaisiin lakiin perustuviin etuihin."

Ottaen huomioon em. velvoitteen ja lisäksi kysymyksen 2 kohdalla mainitun vammaisyleissopimuksen artiklan 4, Yleiset velvoitteet, pitäisi VANE tärkeänä, että vielä arvioitaisiin, onko esityksen tietyissä ehdotuksissa riski, että osa vammaisista henkilöistä ei näiden muutosten jälkeen saisi vammaisuuden vuoksi tarvitsemiaan erityispalveluita yhdenvertaisesti muiden kanssa.

2. Niin mykyisen vammaispalvelulain kuin ko. esityksenkin lähtökohtana on, että "laissa tarkoitettuja erityispalveluita järjestetään vamman tai sairauden aiheuttamasta pitkäaikaisesta toimintarajoitteesta seuraavaan välttämättömään avun tai tuen tarpeeseen eikä diagnoosi määrittele palveluiden saamista." Lähtökohta on YK:n vammaisyleissopimuksen mukainen.

Lähtökohdasta poiketen on laissa haluttu säilyttää kuitenkin 27§ Kehitysvammaisten työtoiminta. Pykälä on siis lähtökohdan vastaisesti diagnoosipohjainen. VANE olisi pitänyt tärkeänä, että tässä esityksessä olisi tämä "kauneusvirhe" korjattu vammaisyleissopimuksen mukaiseksi.

3. VANE haluaa korostaa myös luottamuksen suojan -periaatteen tärkeyttä tällä hetkellä vammaispalveluja saavien vammaisten ihmisten kohdalla. Esityksessä todetaan, että "...tähän asti vammaispalveluiden piirissä olevan henkilön palvelutarpeen muutoksia arvioitaessa on otettava huomioon myös hallintolain (434/2003) 6 §:n mukainen luottamuksensuoja. "

Vammaiset ihmiset, jotka ovat nyt vammaispalvelulain piirissä, ovat rakentaneet "arjen selviytymisstrategiansa" vammaispalvelujen avulla, ja jos heidät hyvin yhtäkkisesti siirretään sosiaalihuoltolain palvelujen käyttäjiksi ja palvelujen järjestämistapa muuttuu kovin paljon, tai jos palveluja ei ole edes käytännössä saatavilla tai saatavilla niukasti, voi monen vammaisen ihmisen ja myös heidän läheistensä arjen sujuvuus heikentyä merkittävästi. Kyse on kuitenkin viime kädessä perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisesta.

4. VANE haluaa vielä kiinnittää huomiota vammaisyleissopimuksen 19 artiklan, Itsenäinen elämä ja osallisuus yhteisössä, osalta julkaistuun YK:n vammaiskomitean yleiskommenttiin numero 5.

Heikkonen Merja
Sosiaali- ja terveysministeriö - Vammaisten henkilöiden oikeuksien
neuvottelukunta VANE

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaispalvelulain tavoitteiden lähtökohtana tulee olla perustuslain mukaisten perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaaminen. Turvaamiseen kuuluu perusoikeuksien käyttöä turvaavan ja täsmentävän lainsäädännön säätäminen. Tämän esityksen tavoitteet sen sijaan tekevät tyhjäksi erityislain tarkoituksen turvata vammaisille henkilöille välttämättömät palvelut.

Tavoitteet eivät ole riittäviä, sillä niissä ei mainita esim. YK:n vammaissopimuksen toimeenpanoa eikä vammaisten henkilöiden itsenäisen elämän ja osallisuuden turvaamista.

Näemme uhkana hyvinvointialueiden rahoitushaasteet, joita on jo nykyiselläänkin. Palveluilla tulisi ensisijaisesti turvata vammaisen henkilön itsenäisen elämän mahdollistaminen palvelutarpeiden mukaan yksilölliset tarpeet huomioiden, eikä hyvinvointialueen rahoituksen riittävyttä.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Olemme Heta-liiton kanssa samaa mieltä siitä, että sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain suhde (keskinäinen soveltaminen) vaatii selventämistä. Uuden lain osalta on riskinä, että vammaisille henkilöille tarjotaan ensisijaisesta lainsäädännöstä joustamattomia palveluja, jotka eivät vastaa YK:n vammaissopimuksen 19 artiklaa ja sen yleiskommenteissa (nro 5) esitettyä tulkintaa. Niiden mukaan

palvelut tulisi mm. toteuttaa tavalla, joka tukee yksilöllistä, itsenäistä elämää ja henkilökohtaisia valintoja.

Jotta tavoitteisiin päästään, tarvitaan selkeä soveltamisohje kaikille hyvinvointialueille.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Uuden lain mukaan ”Tämän lain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan ja hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve” (2 § 3 mom.).

Tämä kriteeri tiukentaa vammaispalvelulain mukaisten palvelujen myöntämistä nykyiseen vammaispalvelulakiin ja vuonna 2023 hyväksytyyn lakiin nähden. Lisäksi on epäselvää, mitä sillä tarkoitetaan. Esim. henkilökohtaisen avun käyttäjälle on usein tarjottavissa muita palveluita, kuten kotihoitoa, mutta kyseessä on hoidollinen palvelu, joka ei edistä esim. vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta, yhteiskunnallista osallistumista ja aktiivisuutta kodin ulkopuolella. Poistaisimme tämän kohdan laista kokonaan.

Ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostetaan moneen kertaan ja se vaikeuttaa lain tulkintaa. Vammaispalvelulain soveltamisen osalta puhutaan välttämättömän tuen ja avun tarpeesta, joka poikkeaa henkilön elämänvaiheen tavanomaisesta tarpeesta. Sen sijaan asiakkaan osallistuminen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti sekä itsenäisen elämän ja osallisuuden toteutuminen on jätetty pois. Osallisuuteen liittyvät asiat tulisi olla kirjattuna lakitekstiin.

Vammaispalvelulain uudistuksen yhtenä tavoitteena on ollut varmistaa yhtenäinen lain tulkinta ja kaikille vammaisille henkilöille yhdenvertaiset palvelut. Tämä tavoite ei toteudu näillä muutosehdotuksilla.

Hyvinvointialueen oikeus arvioida palveluntarve ja päättää palveluista on ongelmallista. Vammaisille henkilöille jää vain oikeus hakea muutosta. Asiakkaan osallisuus palveluprosessissa on pudonnut pois. Se tulee palauttaa takaisin lakiin.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Elämänvaiheen arvioinnissa tulee huomioida myös vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet ja yksilöllinen elämäntilanne. Palvelutarpeen arvioinnissa tulee huomioida asiakkaan näkemys ja tosiasiallinen elämäntilanne eivätkä nämä voi tulla valmiiksi määritellyinä hyvinvointialueelta.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Suojasäännös ei riitä turvaamaan eikä korjaamaan palvelun maksuttomuutta.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaisten henkilöiden palveluiden maksuttomuudelle on erityisiä perusteita. Normaalisuuseriaatteen mukaan vammasta johtuva apu ja tuki ei saa olla maksullista. Maksuttomien vammaispalvelujen tarkoituksena on turvata vammaisen ihmisen yhdenvertainen asema muiden kanssa yhteiskunnassa. Lakiin tarvittaisiin viittaus yhdenvertaisuuslakiin ja siinä mainittuihin kohtuullisiin mukautuksiin vammaisille henkilöille.

Henkilökohtainen apu on turvattu subjektiivisena oikeutena. Ehdotuksen mukaan asiakkaalle ei synny oikeutta vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin tilanteessa, jossa ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut todetaan hänelle riittäviksi ja sopiviksi. Uusi vammaispalvelulaki on kuitenkin vaikeasti tulkittava, koska siitä on poistettu vammaisuuden määritelmä. Tilalle on tullut tulkinnanvaraisia käsitteitä, kuten ”yksilöllisen edun kannalta sopivat ja riittävät palvelut” ja ”henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve”. Lopputulos on, että asiakas ei saa välttämättä tarvitsemaansa palvelua tai mahdollisesti minkäänlaista palvelua. Tämä kaventaa vammaisen henkilön mahdollisuutta yksilölliseen ja itsenäiseen elämään sekä osallisuuteen.

Liiallisen tulkinnanvaraisuuden vuoksi laki ei anna sen soveltajille riittävän yksiselitteistä tukea päätöksentekoa varten. Riskinä on se, että eri hyvinvointialueet tulkitsevat sitä eri tavoilla. Tarvitaan selkeä soveltamisohje ja ”käyttöopas”, jotta lain soveltaminen ja päätöksenteko on yhdenvertaista.

Täckman Anni
Selkäydinvammaiset Akson ry

Perho Alicia

Selkädinvalmaitet Akson ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Huomioidaan muuttunut yhteiskunnallinen tilanne palvelujen järjestämisessä: rahoitus ja palveluiden saatavuus sekä muuttuneet asiakkuudet muuttuneessa ja muuttuvassa toimintaympäristössä. Poikkeuksena ovat hengityshalvauspotilaat, joiden palvelut siirtyvät terveydenhuollosta vammaispalvelulle järjestettäväksi: erityisesti hengityshalvauspotilaiden turvallisuus näkökulma ja hoidon vaativuus ja hoidon takaaminen 24/7. Tämän asiakasryhmän oikeusturvaa pitäisi tarkentaa kaikkien osapuolten näkökulmasta (asiakas/hva-alue/avustaja/sosiaalityö). Sosiaalityölle tulee uudenlainen asiakasryhmä, jolla on terveydenhuollon vaativia erityistarpeita eikä sosiaalityössä ole tähän osaamista eikä tarvitse olla.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Hyvät edellytykset päästä tavoitteisiin on olemassa, lain toteutumista ja vaikuttavuutta tulee seurata. Mahdollisuus tehdä tarkennuksia on oltava siirtymäajan jälkeen. Siirtymäaika on hyvinvointialueille rahoituksellisesti kalleinta aikaa kolmen eri järjestämistavan vuoksi haastaen hyvinvointialueen vammaispalvelun sosiaalityön- ja ohjauksen sekä ensisijaisten palveluiden järjestämisen myös vammaisille henkilöille sopiviksi (esim. ikääntyneiden palvelut, lapsiperhepalvelut ja työikäisten palvelut). Haasteita aiheuttanee kuntien normaalipalvelut vammaisten lasten osalta, koska kuntien taloudellinen tilanne on heikko.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaisuuden määritelmä tarkentuu tarkoituksenmukaisella tavalla tuoden vahvemmin esille uuden vammaispalvelulain olevan sosiaalihuoltolain erityislaki.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Eri elämänvaiheessa oleva toimintakyky arvioidaan tavanomaisen elämän toimintojen kautta. Vammaisuus ei itsessään ole ihmisiä eriyttävä asia, vaan vammaisuus on ihmisen erityispiirre, joka ei anna automaattisesti erityisoikeuksia suhteessa tavanomaiseen ihmisen elämän arjen toimintoihin palveluja järjestettäessä.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tarkennus on välttämätön eri asiakasryhmien yhdenvertaisen kohtelun mahdollistamiseksi. Haastaa hva-alueita järjestämään sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut kaikille sopiviksi ja vahvistamaan shl-palvelujen ensisijaisuutta kaikille ihmisille. Muutos haastaa erityishuollon asiakkaita maksamaan yhdenvertaisesti tarvitsemansa terveydenhuollon palvelut sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksut. Hengityshalvausasiakkaille maksettava ylläpitomaksu tulisi hoitaa kelan kautta.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Asiakasmaksulain ns. suojasäännöksen täydennys tuo esille sosiaalityön merkityksen ja ammatillisen osaamisen arvioidessa vammaisen henkilön palveluiden järjestämistä ja käyttämistä.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

-

Hallikainen Tarja
Siun sote - Tarja Hallikainen, palvelujohtaja (perhe- ja
sosiaalipalvelut/vammaispalvelut)

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

-

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

-

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnilla tarkoitetaan sen arviointia, miten ehdotettu säännös tai politiikkatoimi vaikuttaa konkreettisesti ihmisten ja ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen (Oikeusministeriön opas Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi lainvalmistelussa. Oikeusministeriön julkaisuja 2022:15). Oppaan mukaan (s. 26) perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia ei tule sekoittaa esityksen tavoitteisiin, vaan

arvioinnissa tulee kuvata esityksen tosiasiallisia vaikutuksia mahdollisimman realistisesti siitä huolimatta, edistääkö vai rajoittaako esitys oikeuksien toteutumista. Oppaan mukaan arvioinnissa tulisi myös huomioida muut valmisteilla olevat uudistukset ja niiden mahdolliset kerrannaisvaikutukset erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien oikeuksiin.

Oppaassa on (s. 28- 29) on todettu, että se, miten perus- ja ihmisoikeusvaikutukset esitetään osana vaikutusten arvioinnin kokonaisuutta hallituksen esityksessä, riippuu esityksen sisällöstä, laajuudesta, kontekstista ja perus- ja ihmisoikeusvaikutusten merkittävydestä. Hallituksen esitysten laatimisoppaan mukaan perus- ja ihmisoikeuksiin kohdistuviksi arvioidut vaikutukset voidaan yhteiskunnallisissa vaikutuksissa nimetä omaksi alajaksokseen ”Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin”. Perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia voidaan kuitenkin tuoda esiin myös osana muuta vaikutusarviointia. Oppaan mukaan Pääasialliset vaikutukset -jakson otsikoinnin tulisi kuitenkin aina olla selkeä, jotta päätöksentekijät löytävät tarvitsemansa tiedon esityksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksista helposti.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia on jossain määrin käsitelty otsikon 4.2.3. Muut yhteiskunnalliset vaikutukset –alla. Jaksossa on alaotsikot Vaikutukset vammaisiin henkilöihin, Vaikutukset vammaisiin lapsiin ja nuoriin, Vaikutukset yhdenvertaisuuteen, Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon ja

Kielelliset vaikutukset. Jaksossa on ainoastaan mainittu perustuslain 6 §, 19 §:n 1 ja 3 momentti sekä 22 § ja YK:n vammaisyleissopimukseen on viitattu

ainoastaan yhdenvertaisuutta koskevassa jaksossa. Vaikutusarviointia tulisi täydentää arvioimalla kattavammin soveltamisalaa koskevan ehdotuksen konkreettisia vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen, erityisesti siihen, miten ehdotettu säännös täyttää YK:n vammaisyleissopimuksen määräykset.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten merkitystä esityksen yhteydessä korostaa se, että yhtäältä esityksellä pyritään lain soveltamisalan täsmentämiseen ja lain soveltamisen selkeyttämiseen oikeusvarmuutta edistävällä tavalla ja toisaalta tavoitteena on hillitä uuteen lakiin ja sen mahdollisiin soveltamiskäytäntöihin liittyvää kustannusten kasvua hyväksyttävänä pidettävää suuremmaksi. Näiden kahden tavoitteen välisen jännitteen hallinta edellyttää, että ehdotusten

vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksiin ja niissä varsinkin vammaisyleissopimuksen mukaisten oikeuksien toteutumiseen sekä kustannus- ja henkilöstövaikutuksia eri henkilöryhmissä tarkastellaan riittävästi rinnakkain. Kyseessä on erittäin vahvasti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista koskeva lainsäädäntö, joka koskee haavoittuvassa asemassa olevaa ryhmää. Lisäksi jakson otsikoinnista olisi asianmukaista ilmetä sen koskevan perus- ja

ihmisoikeusvaikutuksia.

Soveltamisalaa koskevan uuden vammaispalvelulain 2 §:n säännöskohtaiset perustelut

Luonnoksen mukaan (sivunumerointi puuttuu, Suhde muuhun lainsäädäntöön –alaotsikon alla) ”palveluiden saatavuus ei voi olla ohjaava tekijä arvioitaessa, minkä lain mukaan henkilölle myönnetään palveluita...lainvalintatilanteessa olisi lisäksi arvioitava esimerkiksi, millä sosiaalihuoltolaissa tarkoitetuilla palveluilla olisi mahdollista vastata henkilön palveluntarpeeseen. Samalla arvioitaisiin, olisivatko nämä palvelut lain mukaisesti järjestettynä riittäviä, asiakkaan edun mukaisia ja sopivia. Se, että hyvinvointialue ei järjestä palveluita yleislainsäädännön edellyttämässä laajuudessa, ei olisi peruste soveltaa erityislakia”.

Edelleen säännöskohtaisissa perusteluissa 2 §:n 3 momenttia koskevan Elämänvaiheeseen liittyvä tavanomainen tarve –alaotsikon alla todetaan: ”Kuten 1 momentissa, säännöksen sanamuodolla viitattaisiin siihen, että vertailu tehtäisiin nimenomaan yleis- ja erityislain säännösten välillä, ei sen välillä, kuinka palveluita toteutettaisiin käytännössä. Vammaispalvelulailla ei olisi tarkoitus korvata puuttuvia eri elämänvaiheissa tarvittavia yleislain mukaisia palveluita, joiden järjestämisestä kunta tai hyvinvointialue ovat vastuussa.”

Hallituksen esitysten laatimishjeissa todetaan (s. 9) seuraavasti: ”Säännöskohtaisissa perusteluissa ei saa tyytyä pelkästään toistamaan ehdotettua lakitekstiä, vaan niissä on annettava säännösten ehdotetusta sisällöstä lisää tietoa sekä eduskunnalle että lain soveltajalle. Nämä perustelut ovat

merkittävimpiä lain tulkintaa ja soveltamista ohjaavia oikeuslähteitä. Tämän vuoksi on selkeästi selostettava lakiehdotukseen sisältyvien yksittäisten säännösten merkitys, muun muassa se, minkälaista muutosta vallitsevaan oikeustilaan ne merkitsevät. Selostusta on havainnollistettava esimerkein tilanteista, joihin säännöstä

sovellettaisiin.”

Ehdotetuilla muutoksilla lienee tarkoitettu sitä, että vammaispalvelulain mukaisia erityisiä palveluita järjestetään vain silloin kuin sosiaalihuoltolain ja muiden ensisijaisten lakien mukaiset palvelut eivät sellaisinaan riitä vastaamaan vammaispalvelulain tarkoittamia ja viime kädessä perustuslain 19 §:n 1 ja 3 momentin ja vammaisyleissopimuksen tarkoittamia yksilöllisesti arvioituja palvelutarpeita ja tässä tarkastelussa vertailukohtana on se, minkä palveluiden pitäisi sosiaali- ja terveydenhuollon ensisijaisten palveluiden järjestämistä koskevan lainsäädännön mukaan yleisesti olla yksilön käytettävissä. Tulkintaa ei siis tehtäisi sen mukaan, miten tosiasiallisesti kyseisellä hyvinvointialueella palveluita on saatavilla. Esitetty sääntelyn tarkennus siis tarkoittaa konkreettisesti sitä, että lain sovellettavaksi tulemisen kriteeri on ensisijaisesti vertailu abstraktin, periaatteessa käytettävissä olevien ensisijaisten palveluiden

riittävyys asiakkaan tarpeisiin ilman konkreettista vertailua siihen, ovatko kyseisellä hyvinvointialueella nämä palvelut tosiasiallisesti asiakkaan saatavilla. Tämän voi ilmaista niinkin, että tarkoituksena on torjua sitä, että vammaispalvelulain mukaisia subjektiivisia oikeuksia käytetään paikkaamaan määrärahasidonnaisten ensisijaisten palveluiden puutteita.

Asetelma on näin ollen herkkä sille, että tosiasiallisesti tässä voi syntyä riskiä palveluiden heikkenemisestä tai siitä, että ehdotetun sääntelyn myötä henkilön oikeus tosiasiallisesti saada yksilöllisten tarpeidensa mukaiset riittävät palvelut voi vaarantua. Edellä mainittu hallituksen esityksessä todettu saattaa lain tulkintaa ja soveltamista ohjatessaan vaarantaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja olla ristiriidassa perusoikeusmyönteisen laintulkinnan kanssa.

Asiakas saattaisi jäädä ilman tarvitsemiaan palveluja, jos niitä ei käytännössä olisi saatavilla.

Kiinnitän huomiota siihen, että eduskunnan vastauksessa hallituksen esitykseen eduskunnalle vammaispalvelulain ja eräiden siihen liittyvien lakien voimaantulon lykkäämistä koskevaksi lainsäädännöksi (EV 7/2023 vp) eduskunta on hyväksynyt lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto ryhtyy toimenpiteisiin vammaispalvelulain soveltamisalan, lain ensisijaisuuden ja lain yksittäisten säännösten tarkkuuden kehittämiseksi siten, että kaikki vammaiset pääsevät tosiasiallisesti heille kuuluviin palveluihin ja että valtioneuvosto varmistaa hyvinvointialueille riittävät resurssit vammaisten ihmisten tarpeenmukaisten palvelujen turvaamiseksi.

Selvyyden vuoksi samalla totean, että Suomen kansantalouden ja julkisen talouden nykyisessä tilassa julkisten palveluiden kustannusten kasvun hillintä on perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta hyväksyttävä peruste perusoikeuksien rajoittamiseen.

Ehdotetun 2 §:n 3 momentin käsite ”henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve” on varsin tulkinnanvarainen käsite, vaikkakin sitä on yritetty avata pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa. Totean, että lain soveltamisen ohjaukseen ja seurantaan on tarpeen kiinnittää erityistä huomiota.

Sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttaminen

Sosiaalihuoltolain 4 §:n esitetään lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka tarkoituksena olisi selkiyttää asiakasmaksujen vaikutusta asiakkaan etujen arvioinnissa. Ehdotetun säännöksen mukaan asiakkaan edun arvioimiseen ei vaikuttaisi se, olisivatko palvelut asiakkaalle maksullisia vai maksuttomia tai se, kuinka suuri asiakasmaksu mahdollisesti olisi.

Pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa on todettu, että esitettävä muutos on tarpeellinen, koska lainvalinta yleis- ja erityislain välillä on muodostunut soveltamiskäytännössä epäselväksi ja soveltamiskäytännössä asiakasmaksuilla on joissain ratkaisuisissa katsottu olevan merkitystä lainvalintatilanteessa. Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestysperustelut –jaksossa on todettu, että asiakkaan edun ja palvelun maksuttomuuden suhdetta koskeva täsmennyksen, samoin kuin mahdollisesti lainvalintaan liittyvän täsmennyksen myötä on mahdollista, että pieni joukko nykyisin vammaispalvelulain mukaisten palveluiden piirissä olevia henkilöitä voisi joissain tapauksissa ohjautua ensisijaisen lainsäädännön palveluiden piiriin.

Totean, että esitetyn uuden säännöksen soveltamisen ohjaukseen ja seurantaan on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota ja varmistaa, että asiakkaan tarvitsemien palvelujen saanti ei vaarannu ottaen huomioon myös ehdotettu uusi vammaispalvelulain 2 §:n 5 momentin ns. suojasäännös.

Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestysperustelut

Esityksessä on todettu, että vammaispalvelulainsäädännöllä on kiinteä yhteys YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (TSS-sopimus, SopS 6/1976), YK:n vammaisyleissopimukseen (SopS 26/2016) ja perustuslain yhdenvertaisuutta, itsemääräämisoikeutta, oikeutta sosiaaliturvaan ja perusoikeuksien turvaamista koskeviin säännöksiin (perustuslain 6 §, 19 §:n 1 ja 3 momentti, 22 §).

Lakiehdotukset on valmisteltava perustuslain mukaisiksi. Niiden tulee täyttää myös muun muassa Suomea sitovista kansainvälisistä ihmisoikeusvelvoitteista johtuvat vaatimukset. Jos esitystä on aiheellista arvioida myös ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta, on lisäksi tehtävä selkoa ihmisoikeussopimusten noudattamista valvovien toimielinten oikeuskäytännöstä.

Vammaisten henkilöiden kohdalla on korostunut velvollisuus huolehtia yksilön perusoikeuksien toteutumisesta. Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys –jaksossa tulisi kattavammin arvioida sitä, miten esitys toteuttaa perusoikeussäännöksiä ja täyttää kansainvälisten ihmisoikeussopimusten, erityisesti YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteet.

Esityksen säätämisyjärjestysperustelut ovat osaksi ristiriitaiset lain tavoitteiden ja vaikutusarvioinnin kanssa, koska edellä kuvatuksi tarkoitus on edistää tulkintaa, jossa hyvinvointialueen ensisijaisten palveluiden tosiasiallinen taso vähemmän vaikuttaisi tulkintaan siitä, milloin asiakkaalla on oikeus vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin. Tässä asetelmassa ei voida yksiselitteisesti sanoa, että kyse on vain oikeusvarmuutta edistävästä ja selkeyttävästä muutoksista. Voi ehkä sanoa niinkin, että muutosten tarkoituksena on yhtenäistää ja tiukentaa soveltamiskäytäntöä niin, että lakia sovellettaessa ei otettaisi huomioon esityksessä kuvattuja kustannuksia enemmän aiheuttavia tulkintoja. Asiallisesti esitystä on tällöin perusteltua tarkastella säästöjä ainakin potentiaalisesti sisältävänä lakina. Hyvinvointialueiden rahoitusperiaatetta koskevan tarkastelun merkitys jää säätämisyjärjestysperusteluissa

ristiriitaiseksi ja keskeneräiseksi. Rahoitusperiaate sellaisenaan ei liene itsenäinen valtiosääntöoikeudellinen argumentti lakisäätöisten TSS-oikeuksien rajoittamiseen.

Säätämisyjärjestysperusteluiden johtopäätöksestä totean seuraavaa.

Esitetty sääntely on sinänsä perusoikeusherkää. Perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä koskevaa kannanottoa ei ole kirjoitettu Hallituksen esityksen laatimisohjeiden (s. 12) mukaiseen vakiomuotoon ja ennen tuota kannanottoa olisi esitettävä, mitkä ovat ne epäselvät perustuslain tulkintakysymykset, joiden vuoksi esityksestä olisi tarpeen saada perustuslakivaliokunnan lausunto. Yleinen tavoite ”hyväksyttää” perusoikeusherkän lainsäädännön muutokset perustuslakivaliokunnassa ei ole vielä riittävä peruste lausunnon pyytämiselle. Mikäli perustuslain tulkinnan epäselviä kysymyksiä ei pystytä yksilöimään, ei

hallituksen esitykseen tule sisällyttää kannanottoa siitä, että hallitus pitää perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä suotavana. Ilmeisesti tässä hallituksen esityksessä kysymys on siitä, täyttävätkö ehdotukset määrärahasidonnaisen ensisijaisen lainsäädännön ja toissijaisesti sovellettavan vammaispalvelulain suhdetta koskeviksi säännöksiksi esityksen mukaan muotoiltuina perusoikeuksia toteuttavan lainsäädännön tarkkarajaisuudelle, täsmällisyydelle ja selkeydelle sekä ymmärrettävyydelle lain soveltajien ja oikeuksien haltijoiden kannalta asetettavat vaatimukset ja turvaako ehdotettu sääntely riittävästi perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaiset riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut, 6 §:n mukaisen yhdenvertaisuuden sekä vammaisyleissopimuksen mukaiset vammaisoikeudet.

Tolmunen Irma
Oikeuskanslerinvirasto - Valtioneuvoston oikeuskansleri

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Oikeuksien turvaaminen on kannatettava tavoite, mutta Suomen sosiaalioikeudellinen seura on huolissaan siitä, että laki nyt toteuttaa tavoitteet tavalla, joka heikentää monien asiakkaiden oikeudellista asemaa ja siten lisää epävarmuutta ja vähentää oikeusvarmuutta. Esimerkiksi itsenäinen elämä, yhdenvertaisuus ja vammaisuuden sosiaalinen malli on poistettu nyt uudesta ehdotuksesta lakitekstin tasolla. Lain tarkoitus on kuitenkin pohjautua perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kuten YK:n vammaissopimuksen keskeisiin tavoitteisiin toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskuntaan, tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. SSOS huomauttaa myös, että tämä nyt käytännössä toteutetaan säästölakina.

SSOS haluaa myös tietää, miten riittävät sosiaalityön resurssit turvataan, jotta todellinen palvelutarpeen arvio ja asiakkaiden asianmukainen kuuleminen toteutetaan jatkossa asiakkassuunnitelmaa ja palvelutarpeen arviota tehdessä. Nykyisin sosiaalityöntekijöillä on voinut olla jopa satoja asiakkaita, mikä tekee yksilöllisen arvioimisen ja tukemisen hyvin vaikeaksi, ellei mahdottomaksi. Jotta sekä yksilöiden että toimialan hallinnollinen taakka kevenee käytännössä, tulee päätöksiä lähtökohtaisesti tehdä toistaiseksi voimassa oleviksi, kuten 2023 hyväksytyssä laissa linjataan. SSOS on kuitenkin huolissaan siitä, että mahdollisuus avata lainvalintaa ja esimerkiksi asiakasmaksujen suurempaa jyvittämistä saattaa pahimmillaan vaarantaa myös tämän tavoitteen pidempiaikaisista päätöksistä, lisäten yhteiskunnan resurssien sitomista hallinnolliseen työhön.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vaikka tavoitteet ovat sinänsä kannatettavia, tarkoittaa lakimuutos käytännössä heikennystä nykyiseen nähden ja vuonna 2023 hyväksytyyn lakiin nähden. SSOS yhtyy siihen, että rajaamalla asiakasmääriä voidaan tavallaan katsoa, että palvelujärjestelmän kestävyyttä vahvistetaan. Ongelmallista on kuitenkin se, että tämä tapahtuu asiakkaan asemaa ja oikeusturvaa heikentävällä tavalla, joka voidaan myös nähdä perusoikeuksien heikentämiskiellon vastaisena asiana koska heikennys tässä laajuudessa ei ole välttämätön. Mielestämme nyt tehty muutos ei ota huomioon YK:n vammaisopimuksen tavoitteita vammaisen henkilön yhdenvertaisesta, tasa-arvoisesta, yksilölliset tarpeet huomioivasta yhteiskuntaan osallistumisesta. Esimerkiksi hallitus oli varannut tämän lain toteuttamiseen 100 miljoonaa, josta käytetään nyt vain noin 30 miljoonaa, joka alittaa myös Marinin hallituksen linjaamat lisäresurssit.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Olemme osittain eri mieltä. Ajatus kehittää muita sosiaalihuollon palveluita on kannatettava, mutta pelkäämme että laki ei käytännössä tule toteutumaan tällä tavalla. Tähän on kaksi syytä.

Ensinnäkin hyvinvointialueet ovat alirahoitettuja ja hallitus esittää vielä lisää leikkauksia sosiaalihuollon palveluihin, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että sosiaalihuollon palveluita ei kehitetä vaan karsitaan.

Toiseksi, koska sosiaalihuollon palveluiden mittatikuksi on laitettu ”järjestettävissä” eikä tosiasiallisesti saatavilla oleva palvelu, voi tämä johtaa siihen, että kannusteita sosiaalihuollon palvelujen kehittämiseen ja riittävään resurssointiin ei samalla tavalla synny.

Kahden edeltävän näkökulman lisäksi on myös kolmas merkittävä näkökulma. Luottamuksensuoja on jo olemassa olevan lainsäädännön kohdalla usein ollut heikko

argumentti. Voidaanko näitä oikeutettuja odotuksia enää vaatia, mikäli lainsäädäntö merkittävässä määrin muuttuu? Eikö tämä silloin heikennä myös oikeutettujen odotusten ja siten luottamuksen suojan tasoa?

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vaikka säännös on tietyiltä osin johdonmukainen, tarkoittaa se käytännössä samaa kuin ikärajaus, vaikka se onkin sanoitettu nyt hieman toisin. Muotoilu on nyt hyvin tulkinannvarainen ja

mahdollistaa potentiaalisesti mielivaltaiset ratkaisut. Miten yhdenvertaisuus tai tavanomainen elämä määritellään ja toteutuu, jos elämänvaihe on tavallisuudesta poikkeava? Tai jos vammaisen henkilön oman näköinen elämä, eroaa tavanomaisesta? Mitä on tavanomainen elämä yhä individuaalisemmassa maailmassa? SSOS-seuran mukaan jokaiselle tulee taata oikeus yksilöllisiin ja riittäviin palveluihin. Yhdenvertaisen yhteiskuntaan osallistumisen mahdollisuus tulisi toimia tässä merkittävänä mittatikkuna.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Huomioiden hyvinvointialueen vaikean rahoitustilanteen ja sosiaalisten oikeuksien laiminlyöminen heikot seuraukset, on todennäköistä, että aiottu suurempi henkilömäärä tulee jatkossa siirtymään sosiaalihuoltolain palveluiden piiriin, koska hyvinvointialueilla on taloudellisia kannustimia tarjota ne sosiaalihuoltolain mukaisina maksullisina ja rajatumpina palveluina lähes maksuttomien vammaispalveluiden sijaan. Monet lain tärkeistä uudistuksista kuten asumisen tuki ja lyhytaikainen huolenpito voivat tällöin jäädä kuolleiksi kirjaimiksi. Näistä heikennyksistä tulisi tehdä tarkemmat lapsi- ja vammaisvaikutusten arviot sekä vaikutukset perheiden hyvinvointiin ja yhdenvertaisuuteen. Myös työssäkäyvien omaisten asemaa tulisi huomioida vaikutusarvioissa näiden muutosten myötä.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ajatus on kannatettava, mutta toteutus ei ole tarpeeksi velvoittava, sillä asiakasmaksulain 11 § muotoilu on varsin heikosti velvoittava. Sen soveltaminen myös todennäköisesti vaatii paljon resursseja asianomaisilta, jolloin se voi asettaa vammaiset tai perheet, joilla on vähemmän resursseja asioiden hoitoon, muita heikompaan asemaan. Esimerkiksi terveydenhuollossa tämän soveltamisessa on ollut suuria vaikeuksia, koska maksuttomuuden tai maksujen alentaminen on tehty varsin vaikeaksi ja työlääksi.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Suomen sosiaalioikeudellinen seura on huolissaan lainsäädäntömuutoksen lähtökohdista. Esitysluonnoksesta piiryy kuva, että vammaispalveluiden ja subjektiivisten oikeuksien piiriin pääsee nykyisin liian helposti. Tämä ei yleisesti ottaen pidä paikkaansa, vaan esim. henkilökohtaisen avun saaminen edellyttää usein pitkää prosessia ja tarkkoja selvityksiä. Hyvinvointialueilla tai aikaisemmin kunnissa ei ole ollut sellaisia resursseja, joihin tukeutuen sosiaalityöntekijät olisivat voineet kevyin perustein myöntää esimerkiksi henkilökohtaista apua. Ollaanko tässä mahdollisesti ratkaisemassa ongelmaa, jota ei ole?

Mikäli esitys tämänkaltaisena hyväksytään, on olemassa vaara asiakkaiden aseman heikentymisestä. Uudistus voi vaarantaa itsenäisen elämän toteutumisen tavalla, joka on ristiriidassa sekä YK:n vammaisyleissopimuksen 19 artiklan ja sosiaalisten oikeuksien heikennyskiellon kanssa. Esityksessä ei mikään ole parempaa kuin voimassa oleva laki tai viime syksynä hyllytetty esitys, vaan ehdotettu muutos kiristäisi aiempia kriteerejä. Kehitysvammalain yhdistäminen tähän esitettyyn lakiin ei tuo parannusta kellekään.

Talous yksinään näyttää ohjaavan muutostavoitteita. Tämän seurauksena on olemassa vaara, että yhä useampi apua hakeva joutuu avuttomaan tilaan ja rajasuhteellisuudet palveluihin lisääntyvät sosiaalihuoltolakia sovellettaessa. On pelättävissä, että tulevaisuudessa tulee sellaisia väliinputoajia, jotka eivät ole oikeutettuja mihinkään. Sosiaaliturvaa on jo leikattu ja lisäleikkaukset näyttävät nyt kohdistuvan apua eniten tarvitseviin.

Seuramme katsoo, että esitys ei ole vielä valmis. Lain valmistelua tulisi jatkaa täsmällisempien sanamuotojen löytämiseksi. Ensi vuoden alusta tulisi vuoden 2023 lakiehdotus saattaa sellaisenaan voimaan. Vaihtoehtoisesti koko vammaispalvelu-uudistus tulisi siirtää myöhemmäksi ja jatkaa voimassa olevan lain soveltamista. Voimassa oleva palvelulaki on nyt esitettyä uudistusta selkeämpi ja sen soveltaminen on vakiintunut.

Mattila Yrjö
Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Lausunnolla olevan vammaispalvelulain soveltamisalan tarkennuksen tavoitteet turvata vammaisten henkilöiden palveluiden saatavuus, selkeyttää sosiaalihuollon yleislainsäädännön ensisijaisuus sekä turvata rahoitus ovat kannatettavia sekä vammaisten henkilöiden että hyvinvointialueiden järjestämisvastuun näkökulmasta. Vammaispalvelulain säilyttäminen vammaisille henkilöille rajattuna erityislakina on ehdoton edellytys nykyisessä rahoitus- ja henkilöstöresurssitilanteessa turvata riittävät palvelut niitä välttämättä tarvitseville vammaisille henkilöille.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Aiemmin hyväksytyn vammaispalvelulain soveltamisala on nyt annetussa hallituksen esityksessä tarkentunut. Vammaisen henkilön määritelmä on kuitenkin edelleen lain soveltajalle vaikeaselkoinen ja palvelukohtaiset määritelmät muotoiluiltaan laveita ja vaikeasti tulkittavia. Voimassa olevaan vammaispalvelulakiin verrattuna lain soveltamista vaikeuttaa mm. vaikeavammaisuuden määritelmän poistuminen palvelujen myöntämistä määrittävänä tekijänä. Määrittelyn tulisi edelleen sisältyä lakiin. Sosiaalihuollon yleislainsäädännön ensisijaisuuden korostaminen suhteessa viimesijaisiin

vammaispalveluihin tulee selkeästi esille. Ikääntyneiden henkilöiden palvelujen järjestämisen osalta tehdyt tarkennukset selkeyttävät lain tulkintaa.

Rahoituksen näkökulmasta soveltamisalan nyt esitetyillä rajauksillakin vammaispalvelun asiakasmäärä tulee todennäköisesti merkittävästi kasvamaan ja tätä myötä myös vammaispalvelujen kustannukset. Yksi lakiuudistuksen tavoite on ollut ns. väliinputoajaryhmien palvelujen turvaaminen. Tämän palvelutarpeen arviointi on vaikeasti tilastoista arvioitavissa ja lain valmistelun yhteydessä tehty aiempi vaikutusten arviointi sisältää epävarmuuksia. Rahoituksen riittävyys tulee varmistaa uusien asiakasryhmien päästessä vammaispalveluina järjestettävien palvelujen piiriin.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Erityislainsäädännön ja yleislainsäädännön välisen suhteen selventäminen on tarpeen, sillä nykyisellään vammaiset henkilöt eivät aina saa ensisijaisen lainsäädännön mukaisia palveluita yhdenvertaisesti vammattomien henkilöiden kanssa. Yleis- ja erityislainsäädännön mukaisten palvelujen välinen tulkinta

ja oikeuskäytäntö on kirjavaa.

Ensisijaisen sosiaalihuoltolainsäädännön perusteella järjestettävien palvelujen sisällön liikkumavara on suurempi kuin pääosin subjektiivisina oikeuksina myönnettävien vammaispalvelujen. Ensisijaisen sosiaalihuoltolainsäädännön perusteella järjestettävien palvelujen sisällössä, priorisoinnissa sekä

palveluihin varatuissa määrärahoissa voi olla alueellisia eroja. Valtakunnallisesti tarkasteltuna lain yhtenäisen soveltamisen ja yhdenvertaisen palvelujen saannin varmistamiseksi tarvitaan lainsäädännön muutosten ohella selkeää, yhtenäistä ohjausta, jotta ensisijaisuus huomioidaan yleislakien mukaisissa

palveluissa ja vammaisten asiakkaiden oikeus ensisijaisiin palveluihin toteutuu yhdenvertaisesti. Lain toimeenpano edellyttää perehdytystä sekä vammaispalvelulain että muun sosiaalihuollon lainsäädännön perusteella palveluita myöntäville sosiaalihuollon työntekijöille.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Elämänvaiheen huomioimista koskeva sääntely tuodaan nyt lain tasolle, mikä vahvistaa nykyistä lain soveltamiskäytäntöä ja selkeyttää yleislain ja erityislain välitä suhdetta. Käsitteenä henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve on kuitenkin tulkinnanvarainen ja jää yksittäisen lain soveltajan

arvioitavaksi ja viimekädessä ratkaisut saadaan oikeuskäytännöistä.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaispalvelujen maksuttomuus on nykykäytännössä usein ohjaavana tekijänä vammaispalvelujen piiriin hakeutumisessa. Asiakkaan edun arvioiminen palvelun tarpeen, ei maksuttomuuden näkökulmasta on tarpeellinen tarkennus ja selkeyttää palvelujen myöntämis- ja maksujen määräämisprosessia.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Asiakasmaksulain 11 § on edellyttänyt sosiaalihuollon palveluista määrätyn maksun alentamista tai perimättä jättämistä, mikäli asiakkaan maksukyky, elatusvelvollisuuden toteuttaminen tai huollollisen näkökohdat sitä edellyttävät. Nyt esitettävä asiakasmaksujen ns. suojasäännös velvoittaa arvioimaan,

mikä merkitys määrättävällä tai jo määrättyllä asiakasmaksulla on asiakkaan asemaan. Säännös edellyttää asiakasmaksujen vaikutuksen laajempaa arvioimista vammaisen henkilön elämään. Säännöksen tulkinta on epäselvää ja voi aiheuttaa eriarvoisuutta sekä nykyisten vammaispalvelujen asiakkaiden asiakasmaksujen uudelleenarvioinnin tarvetta. Mitä tarkoitetaan asiakasmaksun laajemmalla arvioinnilla vs. asiakasmaksulain 11 §?

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Hallituksen esityksessä todetaan, että tietopohjan puutteellisuus tuo epävarmuutta vammaispalvelulain taloudellisten vaikutusten arviointiin. Useimpia laskentaan tarvittavia tietoja ei saada valtakunnallisista tilastoista tai rekisteristä. Myöskään palvelun tarvitsijoita ei pysty suoraan tilastoista arvioimaan. Koska em. johtuen tosiasialliset kustannukset tarkentuvat vasta toimeenpanon edetessä, tulee lainsäädäntöuudistuksen toimeenpanoon varatun rahoituksen riittävyttä arvioida ja tarkistaa tarvittaessa myöhemmin uudelleen. Rahoituksen tulee vastata uudistuksesta aiheutuvia kustannuksia.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia nykyisiin ensisijaisen lainsäädännön perusteella myönnettävien palveluiden pykäliin ja näin ollen hallituksen esityksessä arvioidaan, ettei niiden kustannukset kasva. Yleis- ja erityislakien välinen tosiasiallinen soveltaminen on kuitenkin jossain määrin poikennut nyt esitetystä ja kustannusvaikutusta voi aiheutua myös yleislainsäädännön perusteella järjestettäviin palveluihin.

Vainionpää Anni
Pirkanmaan hyvinvointialue - Aluehallitus

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain suhdetta tulisi selventää etenkin niiden palveluiden kohdalla, jotka ovat sekä sosiaalihuoltolaissa ja vammaispalvelulaissa, esimerkiksi liikkumisen tuki ja asumisen palvelut. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat määrärahasidonnaisia ja on riski, että kyseinen asiakasryhmä jää ulkopuolelle ensisijaisen lainsäädännön mukaisista palveluista.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esityksessä tulisi olla selkeää, miten uutta vammaispalvelulakia sovelletaan jo vammaispalvelujen piirissä oleviin asiakkaisiin. Palvelutarpeen arvio tehdään uuden lain perusteella huomioiden lain siirtymäajat.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Elämänvaiheen tavanomaisen tarpeen määrittely on haastavaa, käsite ei ole riittävän yksiselitteinen. Soveltaminen ja palvelutarpeen arviointi tulee olemaan vaikeaa. Tässä on riski mielivallalle. Laissa olevan sääntelyn tulisi olla siinä määrin täsmällistä, että sääntelyllä annetaan riittävä ennustettavuus viranomaistoimistaan.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Etelä-Suomen aluehallintoviraston havaintojen mukaan palvelujen maksuttomuuden vaikutus palvelujen myöntämiseen on ollut vaihtelevaa. Aluehallintovirasto pitää tärkeänä, että asia on selkeytetty hallituksen esityksessä, mikä lisää asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Olisi hyvä selkeyttää vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momenttien suhdetta ja eroavuutta asiakasmaksulain 11 §:stä.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Laissa on väljyyttä lakipykälien tulkitsemiseksi eikä laki anna sen soveltajille riittävää tukea päätöksentekoa varten.

Aluehallintovirasto pitää tärkeänä, että THL:n ylläpitämää vammaispalvelujen käsikirjaa päivitetään ajantasaisesti, mikä helpottaa lain tulkintaa. Ajantasainen tieto on hyvä olla yhdessä paikassa ja vammaispalvelujen käsikirja on tunnettu ja laajasti käytössä. Tiedon keskittämien yhteen paikkaan edistää myös asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua ja palvelujen järjestämistä asiakkaiden yksilöllisten tilanteiden ja palvelutarpeiden mukaisesti.

Mäkipää Mirka

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto - Etelä-Suomen -, Itä-Suomen, Lapin-,
Lounais-Suomen ja Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastoto osallistuneet
lausunnon antamiseen

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Kunta, kuntayhtymä

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Porvoon kaupungin vammaisneuvosto on samaa mieltä Heta-liiton, Kehitysvammaisten Tukiliiton ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausuntojen kanssa.

Vammaisten ihmisten itsenäinen elämä ja itsemääräämisoikeus eivät voi toteutua YK:n vammaissopimuksen tarkoituksen mukaisesti, jos soveltamisala hyväksytään ehdotetussa muodossa. Hyväksyminen johtaisi avun ja tuen maksullisiin SHL-palveluihin, jotka eivät vastaa vammaisten ihmisten tarpeita. Niitä ei myöskään ole tarjolla riittävästi. Käytännössä suuri osa vammaisista ihmisistä jäisi ehdotuksen toteutuessa heitteille ilman minkäänlaisia palveluja.

Yhdenvertaisuus on ymmärretty ehdotuksen perusteluissa väärin. Se tarkoittaa yhdenvertaisten olosuhteiden ja edellytysten luomista, ei edellytysten tuhoamista muuttamalla palvelut huonommiksi ja maksullisiksi. Elämänmittaisten palvelujen maksullisuus estäisi niiden käytön ja johtaisi jo nyt keskimäärin hyvin pienituloiset vammaiset ihmiset erittäin huonoon taloudelliseen asemaan.

Ehdotus ei myöskään edistä vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa eikä heidän parempaa työllistymistään. Työllistymisen edistäminen ja vammaisten ihmisten osaamisen hyödyntäminen entistä täysipainoisemmin on vammaisten ihmisten tärkeä toive. Se myös parantaisi huoltosuhdetta, minkä pitäisi olla yhteiskunnan tavoite.

Lakiehdotus on vammaisvihamielinen ja siksi se on hylättävä.

Aatelo Maija
Porvoon kaupungin vammaisneuvosto - Porvoon kaupungin
vammaisneuvoston varapuheenjohtaja

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

-

Voit halutessasi esittää huomioita:

Ei

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

-

Voit halutessasi esittää huomioita:

Ei

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ei

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ei

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ei

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ei

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaisten ihmisten itsenäinen elämä ja itsemääräämisoikeus eivät voi toteutua YK:n vammaissopimuksen tarkoituksen mukaisesti, jos soveltamisala hyväksytään ehdotetussa muodossa. Hyväksyminen johtaisi maksullisiin SHL-palveluihin, jotka eivät vastaa vammaisten ihmisten tarpeita. Niitä ei myöskään ole tarjolla riittävästi. Käytännössä suuri osa vammaisista ihmisistä jäisi ehdotuksen toteutuessa heitteille ilman minkäänlaisia palveluja.

Yhdenvertaisuus on ymmärretty ehdotuksen perusteluissa väärin. Yhdenvertaisuus tarkoittaa yhdenvertaisten olosuhteiden ja edellytysten luomista, ei edellytysten tuhoamista muuttamalla palvelut huonommiksi ja maksullisiksi. Elämänmittaisten palvelujen maksullisuus estäisi niiden käytön ja johtaisi jo nyt keskimäärin hyvin pienituloiset vammaiset ihmiset erittäin huonoon taloudelliseen asemaan. Asiakaslaissa tähdennetään asiakkaan edun ensisijaisuutta, minkä vuoksi asiakasmaksujen sulkeminen pois asiakkaan edun tarkastelusta on lainvastaista.

Ehdotus ei myöskään edistä vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa eikä heidän parempaa työllistymistään. Työllistymisen edistäminen ja vammaisten ihmisten osaamisen hyödyntäminen entistä täysipainoisemmin on vammaisten ihmisten oikeutettu toive ja tärkeä tavoite. Se myös parantaisi huoltosuhdetta, minkä pitäisi olla yhteiskunnankin tavoite.

Muilta osin Itä-Uudenmaan hyvinvointialueen vammaisneuvosto on samaa mieltä Heta-liiton, Kehitysvammaisten Tukiliiton ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausuntojen kanssa.

Yhdymme myös Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston lausuntoon 11.8.2023 sekä Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin kannanottoon 19.7.2023, joiden mukaan kertaalleen hyväksytyyn lakiin ei voi tehdä heikennyksiä säästötavoitteilla.

Lakiehdotus on vammaisia syrjivä ja vastoin niin perustuslakia ja YK:n vammaissopimusta kuin vammaisen ihmisen itsemääräämis- ja itsenäisen elämän oikeutta. Siksi muutosesitys on hylättävä.

Aatelo Maija
Porvoon kaupungin vammaisneuvosto - Vammaisneuvoston
varapuheenjohtaja

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Ns. peruspalvelujen (sosiaalihuollossa ja terveydenhuollossa) tulee olla riittävästi informoituja yleislakien ensisijaisuuden periaatteesta suhteessa vammaispalvelulakiin ja tähän tulee peruspalveluissa varautua myös taloudellisesti.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ensisijaisen lainsäädännön soveltamisen painottaminen on sinänsä kannatettavaa, ja se on jo ollut lakien keskinäistä soveltamista ohjaava periaate. Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen subjektiivisten oikeuksien luonteen vuoksi lakien soveltamisjärjestys on edelleen vaikeatulkintainen ja sisältää riskin siitä, että tulkinnasta riippuen uuden vammaispalvelulain piiriin tulee runsaasti uusia asiakasryhmiä tai, että sen soveltamisalan ulkopuolelle vastaavasti jää suuri määrä vammaisia henkilöitä. Riskinä on, että soveltamiskäytäntö edelleen eriytyy ja että oikeuskäytännön ennakointi

on haastavaa. Asiaa mahdollisesti selventäisi, jos laissa suoraan todettaisiin, että palveluja voidaan (ja tuleekin) ao. yleis- ja erityislakien nojalla järjestää myös rinnakkain muodostaen tarkoituksenmukaisia palvelukokonaisuuksia. Vammaispalvelulain toissijaisuuden systemaattinen viestintä peruspalveluita toteuttaville tahoille on tärkeää vammaispalvelulain mukaisten palveluiden oikealle kohdistamiselle.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Viittaamme vammaispalvelulain voimaantulon siirtoa koskevaan lausumaamme 3.8.2023, jossa olemme mm. lausuneet seuraavaa:

”Hyvinvointialue toteaa, että uuteen vammaispalvelulakiin nykyisellään kirjoitettu soveltamisala (2§ 1. mom.) ei ole täysin yksiselitteinen, mutta on yhdessä muualta laista (2§ 2. mom.) ja sen valmisteluaineistosta (HE 191/2022 vp s. 163) ilmenevän lain toissijaisuuden periaatteen kanssa riittävän selkeä lain mukaisten palveluiden kohdentamiseen niitä tarvitseville vammaisille henkilöille tarkoituksenmukaisessa laajuudessa. Rajatapauksissa ja tulkintakysymyksissä lain tulkintaohjeena toimii edellä siteeratusta sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnöstä [StVM 52/2022 vp] selvästi ilmenevä lainsäätäjän tahto, joka yhdessä lakiin kirjatun lain tarkoituksen (1§) kanssa käy siten soveltamisohjeena ao. lainkäyttäjille, eli hyvinvointialueiden viranomaisille ja hallintotuomioistuimille normaalien laintulkintaa koskevien periaatteiden ja toimintatapojen mukaisesti.”

”Mikäli muutoksia lain sisältämään vammaisuuden määritelmään tehdään, pidämme ensiarvoisen tärkeänä säilyttää se kuitenkin sellaisena, että perusteena on aidosti yksilöllinen palveluiden tarve, ei erillinen diagnoosi tai vammaisuuden asteen (keinotekoinen/teoreettinen) määrittely.”

Edellä todetun valossa, ”elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta” koskeva uusi säännösehdotus (2§:n 3. mom.) on kannatettava. Asian nimenomaisesti mainitseminen selkeyttäneen soveltamista esimerkiksi lasten osalta. Se on kuitenkin varsinkin ikääntyneiden henkilöiden osalta edelleen vaikeatulkintainen. Lain tulisi tunnistaa, että ihmisen ikääntymisen tuomat toimintakyvyn muutokset eivät itsessään ole vamma.

Lain soveltamisalaan tulisi sisältyä sekä vammaisen henkilön käsite (määritelmä), joka siinä nyt on palautettu vanhaan, vielä voimassa olevan vammaispalvelulain, kirjoitusasuun, että ns. ”ikäntymisrajaus” sellaisessa muodossa, että se täyttää perustuslakivaliokunnan mietinnössään 79/2022 vp. sen hyväksyttävyydelle asettamat kriteerit. PeVL, 79/2022 kohta 16.

”Perustuslain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettulle erilaisen kohtelun mahdollistavalle hyväksyttävälle perusteelle asetettavat vaatimukset ovat valiokunnan vakiintuneen käytännön mukaan erityisesti säännöksessä lueteltujen kiellettyjen erotteluperusteiden kohdalla korkeat (ks. esim. PeVL 57/2016 vp, PeVL 31/2013 vp, PeVL 1/2006 vp, s. 2/I, PeVL 38/2006 vp, s. 2). Hyväksyttävän perusteen on valiokunnan käytännössä edellytetty olevan asiallisessa ja kiinteässä yhteydessä lain tarkoitukseen (ks. esim. PeVL 44/2010 vp, s. 5—6). Henkilöihin kohdistuvat erottelut eivät saa olla mielivaltaisia, eivätkä erot saa muodostua kohtuuttomiksi (ks. esim. PeVL 57/2016 vp, PeVM 11/2009 vp, s. 2, PeVL 60/2002 vp, s. 4, PeVL 18/2006 vp, s. 6).”

Lähtökohtaisesti pidämme nyt 1.1.2025 voimaan tulevassa [uudessa] laissa olevaa vammaisen henkilön määritelmää (2§) asianmukaisena. Ongelmallisena pidettyä ikääntymisrajausta (poistettua 2§ 1. mom. 3. kohtaa), joka PeVL:n mietinnön takia poistettiin lakiehdotuksesta, ja sen myötä 1.1.2025 voimaan tulevasta laista (vrt. PeVL 79/2022 vp ja StVM 52/2022 vp) voitaisiin ajella tarkennettavaksi siten, että henkilön [korkea] ikä olisi relaatiossa vain ao. lainkohdassa tarkoitettuun toimintarajoitteeseen ja osallistumisen esteisiin, mutta ei itsessään avun, tuen tai huolenpidon tarpeeseen.

Ts. mikäli henkilön toimintarajoitteet ja yhteiskuntaan osallistumisen esteet johtuvat muista kuin luonnolliseen ikääntymiseen liittyvistä tekijöistä, henkilön (myös iäkkään) katsottaisiin täyttävän [myös] vammaisen henkilön määritelmä, jolloin hänelle voitaisiin järjestää palveluita myös vammaispalvelulain nojalla. Luonnollinen ikääntyminen ei itsessään ole vamma, (vrt. Vammaissopimus, SopS 27/2016, 1. art).

Lain 2§ (Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön) 1 mom. voisi kuulua tarkennettuna näin:

”Tätä lakia sovelletaan henkilöön (vammainen henkilö), jonka:

- 1) vamman tai sairauden aiheuttama fyysinen, kognitiivinen, psyykkinen, sosiaalinen tai aisteihin liittyvä toimintarajoite on pitkäaikainen tai pysyvä;
- 2) vamma tai sairaus yhdessä yhteiskunnassa esiintyvien esteiden kanssa estää osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa; ja
- 3) kohdissa 1 tai 2 todetut ominaisuudet johtuvat pääasiassa muusta kuin iäkkäänä alkaneesta ja tyypillisesti iäkkäillä henkilöillä esiintyvistä sairaudesta tai yleisestä vanhuudesta johtuvasta rappeutumisesta taikka heikkoudesta; ja
- 4) itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää välttämättä tämän lain mukaisia palveluita.

Tämän lain perusteella järjestetään palveluita vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Asiakkaan edusta säädetään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 4 ja 5 §:ssä.”

Muilta osin 2§ säilyisi esitetyn mukaisena.

Mikäli 2§:n 1 mom. kirjoitusasu halutaan säilyttää nyt esitetystä (vanhan lain mukaisessa muodossa) tulisi sen 1. virkkeeseen teknisenä tarkennuksena kuitenkin lisätä sanat ”ja toistuvasti”. Ks. alla.

”Tässä laissa säädetään erityispalveluiden järjestämisestä niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen toimintarajoitteen johdosta välttämättä ja toistuvasti apua tai tukea tavanomaisessa elämässä.”

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esitetty muutos on sinänsä kannatettava, mutta kirjoitusasu laissa ei ole ihan selvä. Säädöksen sisällöllinen merkitys avautuu todella vasta ao. hallituksen esitysluonnoksen perustelut lukemalla. Koska säädöksellä halutaan hallituksen esitysluonnoksen (s. 23 ja 57) mukaan ”selkeyttää lain tasolla, että palveluiden myöntäminen perustuisi palvelutarpeen arviointiin, eikä palveluiden maksuttomuus ohjaisi, minkä lain mukaisia palveluita asiakkaalle myönnetään”, tämä logiikka olisi avattava kirjoittamalla ao. lainmuutos esim. seuraavasti:

”Asiakkaan edun arvioinnissa ei asiakkaan etuna oteta huomioon palvelun maksuttomuutta asiakkaalle tai palvelusta asiakkaalle määrättävää maksua. Sosiaalipalveluista perittävistä maksuista säädetään erikseen.”

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Asiaksmaksuja määritettäessä soveltamisalan (2§: 5. mom.) kirjaus ”ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestetyistä palveluista määrättävä maksu on jätettävä määräämättä, perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää tai vaikeuttaa oleellisesti vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen”, on vaikeatulkintainen. Ehdotetun muutoksen merkitys suhteessa asiakasmaksulain jo olemassa oleviin säännöksiin jää epäselväksi. Asiaksmaksuja koskeva kirjaus avaa mahdollisuuden myös siihen, että jo nyt sosiaalihuollon asumispalvelujen piirissä olevat (esim. ikääntyneet tai päihdeongelmaiset)

henkilöt voisivat hakea kaikkien maksujen poistamista, perimättä tai alentamista sillä perusteella, että kuuluvat myös vammaispalvelulain soveltamisalan piiriin.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Nähdäksemme sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain keskinäisessä soveltamisessa on rakenteellinen ristiriita, joka johtuu sosiaalihuoltolain 2 §:ssä säädetyistä:

”Tätä lakia sovelletaan hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon, jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä. Sosiaalihuoltoon sisältyvät sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä yleis- ja erityislainsäädännön mukaiset sosiaalihuollon tehtävät ja palvelut. Jos henkilöllä on muun lain nojalla oikeus sosiaalihuollon saamiseen, on sovellettava niitä säännöksiä, jotka parhaiten toteuttavat asiakkaan etua siten kuin 4 ja 5 §:ssä säädetään.”

Vammaispalvelulain palvelujen ollessa luonteeltaan pääasiassa subjektiivisia oikeuksia ja sisällöltään tarkemmin määriteltyjä, voitaneen ko. säännöksellä kuitenkin perustella vammaispalvelulain soveltamista ensisijaisena sosiaalihuoltolakiin nähden, jolloin esityksessä korostettu ja vammaispalvelulakiin kirjattu yleislain (sosiaalihuoltolain) ensisijaisuus ei toteudu.

Käytännön toiminnan kannalta on hyvä, että sosiaalihuoltolaki edelleen on paitsi ensisijainen yleislaki sekä samalla myös prosessilaki, eikä menettelytapa-asioita määritellä erikseen vammaispalvelulaissa.

Huomautamme, että uuden vammaispalvelulain tulee olla kokonaisuutena toteuttamiskelpoinen hyvinvointialueiden nykyinen rahoituspohja ja hyvinvointialueiden talouden ja toiminnan ohjaukseen tulossa olevat muutokset huomioiden. Eli lain toteuttamisen vaatima rahoitus on turvattava siten, ettei samalla jonkun muun väestöryhmän palvelutarpeiden mukainen palvelujen järjestäminen/tuotanto vaarannu. Tämän hyvää tarkoittavan ja pitkään odotetun lain valitettavana riskinä on vammaisten oikeuksien turvaaminen muiden sosiaali- terveydenhuollon palveluita tarvitsevien kustannuksella.

Satakunnan hyvinvointialue

Kirsi Varhila, hyvinvointialuejohtaja

Varhila Kirsi
Satakunnan hyvinvointialue

Tapiola Jukka
Satakunnan hyvinvointialue

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita:

Tavoitteet vammaisten henkilöiden oikeuksien ja palveluiden saatavuuden yhdenvertaisesta turvaamisesta ovat kannatettavia, mutta huolta herättää, päästäänkö ehdotetulla sääntelyllä tavoitteisiin. Lakiesityksen tavoitteena on myös selkeyttää sosiaalihuollon yleislainsäädännön sekä vammaispalveluita koskevan toissijaisen lainsäädännön suhdetta. Tavoitteen toteutuminen yhdenvertaisesti eri hyvinvointialueilla herättää kysymyksiä tilanteessa, jossa hyvinvointialueilla on pulaa taloudellisista resursseista ja henkilöstöstä ja kehysriihessä esitettyjen sosiaalihuollon säästöjen kohdentumisesta ei ole tietoa. Sosiaalihuoltolain palvelut ovat määrärahasidonnaisia, ja huolena on niiden riittävyys kaikille tarvitseville. Yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta on ongelmallista myös se, jos osa vammaispalveluita tällä hetkellä saavista ei enää pääsisi vammaispalveluiden piiriin uuden lain myötä.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

On tärkeää, että vammaispalvelulaki säilyy vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina, jossa vammaisuuden määrittelyssä arvioidaan pitkäaikaisesta toimintarajoitteesta johtuvaa välttämätöntä avuntarvetta tavanomaisessa elämässä.

Palvelutarpeen arviointia tekevillä viranomaisilla on oltava riittävästi osaamista ja tietoa vamman tai sairauden aiheuttamista toimintakyvyn haasteista, kun he selvittävät, ovatko ensisijaiset palvelut sopivia ja riittäviä. Arvioinnissa on myös tärkeää huomioida, että avuntarve voi olla toimintakyvyn aaltoilun vuoksi olla vaihtelevaa mutta silti yhtä välttämätöntä.

Kirjaus ”ei ole järjestettävissä” on liian tulkinnanvarainen, jos sen perusteella voidaan todeta, että ensisijaiset palvelut ovat henkilölle periaatteessa riittäviä, mutta niitä ei kuitenkaan ole määrärahojen loputtua tarjolla. Palvelujen tosiasiallisesta saatavuudesta on säädettävä selkeämmin laissa.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Säännös on hyvin tulkinnanvarainen. Vaarana on hyvin erilaiset tulkinnat eri hyvinvointialueilla ja sitä tietä vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden heikentyminen.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Asiakkaan etua arvioitaessa tulee voida ottaa huomioon yksilölliset tilanteet. Asiakkaan palvelujen tarve voi olla elämänmittainen. Usein näihin tilanteisiin liittyy se, ettei henkilö ole koskaan työelämässä sairauden tai vamman vuoksi ja tulotaso on siten matala. Näissä tilanteissa palvelujen maksuttomuus olisi kohtuullista.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tämä tulee toteuttaa viranomaisen toimesta niin, että asiakkaan palvelutarvetta arvioitaessa myös tämä säännös huomioidaan. Hyvinvointialueille on laadittava riittävä ohjeistus soveltamista varten ja yhdenvertaisuuden toteutumisen mahdollistamiseksi. Asiaksmaksujen huojentaminen tai poistaminen ei voi olla asiakkaan oman aktiivisuuden varassa, koska selvitysten perusteella nytkään ei moni ole tietoinen asiakasmaksulain 11 § tarjoamasta mahdollisuudesta asiakasmaksujen huojentamiseen.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Lain soveltamisessa tulisi olla lähtökohtana asiakkaan palvelutarpeen ja edun arviointi keskitetysti yhden luukun -periaatteella. Jos tämä ei toteudu, seurauksena voi olla hallinnollisen työn ja sen kulujen lisääntyminen, asiakkaiden pallottelu eri palvelujen välillä ja arjessa välttämättömän avun saamisen viivästyminen.

Lain tavoitteiden toteutuminen edellyttää, että hyvinvointialueiden resurssien riittävyys ja ammattitaitoisen henkilöstön saatavuus turvataan. Asiakkaan palvelutarvetta ja etua arvioivilla viranomaisilla on oltava riittävästi osaamista ja tietoa asiakkaan toimintarajoitteen taustalla olevasta vammasta tai sairaudesta. Hyvinvointialueilla tarvitaan myös selkeää ohjeistusta lain soveltamiseksi, jotta perimmäinen tarkoitus vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisesta ja palvelujen saatavuudesta toteutuu.

Tarkiainen Virpi
Epilepsialiitto ry - Epilepsiförbundet rf

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaispalvelulain tarkoitus on edistää vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista siten kuin YK:n vammaissopimuksessa on tarkoitettu ja sen tulisi erottua päätavoitteena selkeästi. Uusi muotoilu lain soveltamisalaksi (§ 2) on kuitenkin kirjoitettu niin, että YK:n vammaissopimuksen velvoitteet vammaisen osallisuudesta, yhdenvertaisuudesta ja itsenäisyydestä hämärtyvät. Lain tarkoitus (1 §) ja sen soveltamisala (2 §) vaikuttavat nyt olevan ristiriidassa keskenään.

Kuurojen Liitto yhtyy Kehitysvammaisten Tukiliiton ja sen kumppanijärjestöjen antamaan lausuntoon ” Vammaisten henkilöiden oikeudet toteutuisivat huomattavasti paremmin siten, että uutta lakia sovellettaisiin 1.1.2025 lukien sellaisena kuin se alun perin hyväksyttiin niin, että soveltamista ohjataan sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta, lain toteutumista ja sen vaikutuksia seurataan tiiviisti yhteistyössä vammaisjärjestöjen kanssa ja tarvittaessa ryhdytään korjaaviin toimiin.”

Yhdenvertaisuuslailla (1325/2014) toimeenpannaan osaa vammaissopimuksen velvoitteista. HE-luonnoksessa yhdenvertaisuuslakiin ei kuitenkaan viitata riittävästi eikä kohtuullisia mukautuksia nosteta velvoitteina esiin. Kohtuulliset mukautukset ovat tärkeä osa keinovalikoimaa, jolla nimenomaisesti turvataan vammaisten henkilöiden oikeutta saada itselleen sopivaa palvelua.

On erikoista, että soveltamisalan määrittelyssä pääpaino keskittyy yleis- ja erityislakien välisen hierarkian korostamiseen, mutta samalla varmistaa useilla eri keinoilla, että aiempaa harvempi

vammaisen henkilö voi päästä vammaispalveluiden piiriin. Vammaispalvelulain tullaan varmistaen, että yleislakien sopivien ja riittävien palvelujen tarjonnan tarkistamisen jälkeen vammaisella henkilöllä on vahva oikeus saada tarvitsemiaan palveluja.

3. Päästäkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Kuten edellä: olisi päästy vähemmälläkin keinoilla, joista myös virkamiesten kouluttaminen vammaiskysymyksistä olisi yksi keino lisätä ymmärrystä esim. palvelutarpeen arviointia varten. Pykälät 1 ja 2 ovat tässä muodossa ristiriidassa keskenään, sillä soveltamisala ei turvaa vammaisen henkilön yksilöllisiä oikeuksia kuten tavoite edellyttää, vaan pikemminkin asettaa vammaiset henkilöt hoivan ja hoidon kohteiksi, ei itsenäisiksi toimijoiksi.

Kuurojen Liitto ry haluaa myös todeta, että HE-luonnoksessa jää epäselväksi se, mitä tarkoittavat ”yksittäisen vammaisen henkilön tavanomainen elämä” tai ”elämänvaiheessa tavanomainen tarve”, josta hänen välttämättömän avun ja tuen tarpeensa tulee poiketa. Kuka saa määrittellä näiden käsitteiden sisällön? Millä dokumenteilla tarve tulee todentaa? Mikäli määrittely annetaan yksinomaan sosiaalihuollon ja sen jälkeen vammaispalveluiden sosiaalityöntekijän vastuulle, vammaisen henkilön oikeusturva heikkenee entisestään

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ensisijaisuuden korostaminen on tarpeetonta, koska kyse on oikeusjärjestyksen jo olemassa olevasta periaatteesta. Erittäin monet vammaiset henkilöt eivät saa sopivia ja riittäviä palveluja sosiaalihuoltolain nojalla, varsinkaan jos palvelun tarvetta arvioitaessa ei huomioida velvoitetta järjestää kohtuullisia mukautuksia.

Kuurojen Liitto huomauttaa, että viittomakielen opetusta tarvitsevien vammaisten lasten ja heidän lähipiirinsä oikeudesta saada viittomakielen opetusta (VPL 7 § valmennus) ei säädetä lainsäädännössämme missään muualla. Palvelua ei ole mahdollista saada sosiaalihuoltolain perusteella, vaan vammaispalvelulaki on tosiasiallisesti ainoa laki. YK:n vammaissopimus ja uusi, jo vahvistettu vammaispalvelulaki tuovat asian tärkeyden vahvasti esiin, joten soveltamisalaan nyt sisällytetyillä ylimääräisillä välttämättömyyden kriteereillä ei ole hyväksyttävää vaikeuttaa tämän palvelun saamista. Kyse on tyypillisesti lapsen ja nuoren elämänvaiheeseen sijoittuvasta palvelusta, joten esitämme, että asiaa vielä avataan esimerkiksi esitysluonnoksen tässä kohdassa s. 55–56 selkeämmin – nyt asian vakavuus ei tekstistä tule ilmi.

Kuurojen Liitto ry yhtyy Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunnossaan esittämään huoleen 2 pykälän perusteluissa olevan ”Lapsuus ja nuoruus” -osion kirjaukseen, jossa todetaan: ”Vauvan tai hyvin pienen lapsen huolenpidon tarve poikkeaa harvoin saman ikäisten lasten tarpeista.” Kun kyseessä on vammainen tai sairas lapsi, tilanne kuormittaa vanhempia ja muuttaa väistämättä perheen arkea merkittävästi. Kuulovammaisena syntyneen lapsen perheelle se tarkoittaa uuden kielen tai kommunikointitavan opettelua sekä mahdollisesti kuulon apuvälineiden huoltoa. Sisäkorvaistuteleikkaus tai sen jälkeinen kuulon kuntoutus ei myöskään ole tavanomaista kaikille perheille. Siksi perusteisiin ei voida kirjata tällaista perusteetonta oletusta.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Käsite ”elämänvaiheessa tavanomainen tarve” ei selkiytä lain soveltamista, sillä vammainen henkilö saattaa olla eläkkeellä jo 20-vuotiaana, eikä hänen tilannettaan voi moneltakaan osin verrata 70-vuotiaan työuransa päättäneen ”eläkeläisen” elämänvaiheeseen. Mikä on se elämänvaihe, johon nuoren perhettä perustavan eläkeläisen tilannetta verrataan ja palveluiden perusteita peilataan?

Ehdotuksen s. 35 (taloudelliset vaikutukset) kohdassa valmennus on kuvattu vähättelevään sävyyn ikääntyneen henkilön tarvetta saada ohjausta kommunikointikeinojen käyttöön. Kuka tai millainen asiantuntija arvioi, milloin kyse on tosiasiallisesta yksilöllisestä tarpeesta vai määräytyykö oikeus palveluun diagnoosin perusteella vammaissopimuksen periaatteiden vastaisesti? Esimerkiksi audiogrammin dB:t tai lääkärintodistuksen sanallinen määritelmä kuuloviasta tai kuulonalenemasta eivät yksinään kerro siitä, miten vamma vaikuttaa henkilön arkeen, osallisuuteen jne.

Ehdotuksen s. 56 nostetaan osana lasten ja nuorten elämänvaihetta esiin tulkitsemis- ja avustajapalvelut koskien lukiota ja ammatillista koulutusta ja mainitaan, että ko. palvelut tulisi järjestää vammaispalvelulailla. Tulkkauspalvelut irrotettiin vammaispalveluista omaksi laikseen vuonna 2010. Uuden vammaispalvelulain perusteella ei voi saada tulkitsemispalvelua opiskeluun. Palvelu sopinee avustajan tarpeeseen, mutta ei tulkitsemispalvelun toteuttamiseen, sillä tulkkauksesta ei pykälässä puhuta lainkaan. Maininta herättää joka tapauksessa huolen siitä, millä tavoin tällainen maininta mahdollisesti muuttaa henkilökohtaisen avun toteutumista.

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta (133/2010) on myös toissijainen. Sen 6 §:n mukaan perusopetuksen jälkeisen opiskelutulkkauksen järjestäminen kuuluu Kelan vastuulle. Koska tulkitsemispalveluista säädetään jo nykyiselläänkin lähes 20 eri laissa, olisi toivottavaa, ettei asiaa sekoiteta entisestään. – Oma kysymyksensä on toki se, miksi parhaillaan lausuntokierroksella olevat oppimisen tukea kehittävät lukiolaki ja ammatillista koulutusta koskeva laki eivät sisällä ensisijaista tulkkauksen järjestämisvelvollisuutta.

2 § 3 momentin muotoilu horjuttaa vakavasti vammaisen henkilön perus- ja ihmisoikeuksia ja nostaa käytännössä tärkeimmäksi asiaksi kustannussäästöjen etsimisen. Vammaisen henkilön etua, oikeutta osallisuuteen, yhdenvertaisuuteen ja itsenäiseen elämään ei turvata tai nosteta esille. Momentin mukaan vammaispalvelulain mukaisia palveluja voi saada ainoastaan silloin, jos palveluita ei ole järjestettävissä ensisijaisen lainsäädännön mukaisesti ja välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa elämänvaiheen tavanomaisesta tarpeesta. Tämä on YK:n vammaissopimuksen sekä perus- ja ihmisoikeuksien heikennyskiellon vastaista eikä voi tässä muodossa jäädä lakiin.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Ehdotus lisää merkittävästi hyvinvointialueen vammaispalveluiden valtaa arvioida palveluntarvetta ja päättää mahdollisista myönnettävistä palveluista. Se lisää myös sosiaalihuoltolain soveltamiseen ja vammaispalveluihin kohdistuvaa hallinnollista taakkaa, kun jokaisen palvelun välttämättömyys tulee arvioida usean lain perusteella jokaisen vammaisen henkilön osalta suhteessa sekä tavanomaiseen elämään että suhteessa muiden vastaavassa elämänvaiheessa oleviin henkilöihin. Jo hyväksytyt lain soveltamisalaan oli kirjattu vammaisen henkilön oikeudet vahvemmin ja selkeämmin YK:n vammaissopimuksen velvoitteita toteuttavalla tavalla. Ennakollinen puuttuminen soveltamisalaan pääasiassa taloudellisin perusteluin ei ole ihmis- ja perusoikeusmyönteistä politiikkaa.

Alkuperäinen tavoite vähentää vammaispalveluiden väliinputoajaryhmiä jää vain haaveeksi. On myös arveluttavaa, että esitykseen on kirjattu, että palveluiden tosiasiallinen saatavuus ei ratkaisisi käytettävää lakia. Hallituksen esityksen luonnos siis ohjaa soveltamista vahvasti siihen suuntaan, että palveluiden tosiasiallinen toteutuminen ei ole tärkeää. Vammaisen henkilön oikeudeksi näyttää jäävän lähinnä muutoksenhaku

Rönnberg Marika
Kuurojen Liitto ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaispalvelulain säilyttäminen vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina selkeyttämällä sen ja sosiaalihuollon yleislainsäädännön suhdetta on kannatettava.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esitysluonnoksessa on lähtökohtaisesti perustellusti korostettu yleislainsäädännön (esim. sosiaalihuoltolaki, terveydenhuoltolaki, vanhuspalvelulaki, varhaiskasvatuslaki, perusopetuslaki) ensisijaista roolia, jotta tulevan vammaispalvelulain piiriin ei ohjautuisi sellaisia asiakkaita, joiden palvelutarpeet perustuvat muuhun kuin vammaispalvelujen välttämättömyyteen. Yleislainsäädännön ensisijaisen ja yhdenmukaisen soveltamisen haasteeksi muodostuneet kuitenkin se, että yleislainsäädännön mukaisten palvelujen valikoima sekä myöntämiskäytännöt vaihtelevat hyvinvointialueilla siitä huolimatta, että voimassa oleva lainsäädäntö edellyttää myös yleislainsäädäntöön sisältyvien palveluiden saatavuuden turvaamista ja niiden järjestämistä asukkaiden tarpeiden mukaan.

Esitysluonnokseen ei sisälly tarkastelua sen lausunnonle lähettämisen jälkeen pääministeri Orpon hallituksen kehysriihen 15. – 16.4.2024 yhtenä julkisen talouden sopeuttamistoimena esittämästä kirjauksesta sosiaalihuollon palveluvalikoiman rajaamisesta 100 miljoonalla eurolla eikä myöskään hallitusohjelmaan kirjatusta sosiaalihuoltolain uudistamisesta. Näiden kirjausten vaikutukset

vammaispalvelulain ehdotettuun soveltamisalaan ja siten asiakkaiden oikeusturvan toteutumiseen tulee huolellisesti selvittää hallituksen esitystä viimeisteltäessä.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset ovat sinänsä kannatettavia. Ratkaisun toteutuminen ehdotetulla tavalla edellyttää hyvinvointialueilta ja kunnilta muun muassa palvelutarpeita vastaavaa budjetointia, muutoksen johtamista, toimivia palvelu- ja yhteistyöprosesseja sekä palvelurakenteita ja kattavaa palveluvalikoimaa, henkilöstön osaamisen ja riittävyyden varmistamista ja yhdenmukaista ohjeistusta varmistamaan asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu sekä aukoton asiakasturvallinen palvelutarpeisiin vastaaminen.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Säännösehdotus on sinänsä perusteltu. Sen riskit ja haasteet paikantuvat yhdenmukaisten soveltamiskäytäntöjen varmistamiseen erityisesti ehdotetun soveltamisalan ja muun vammaispalvelulain edellyttämässä päätöksentekoa edeltävässä moniportaisessa ja vaativassa arvioinnissa. Soveltaminen vaatii huolellista yksilöllistä kokonaisharkintaa, laajaa osaamista, sitä tukevaa koulutusta, ohjeistusta, konsultaatiomahdollisuuksia sekä päätöksenteon lainmukaisuuden seurantaa ja arviointia. Oletettavaa on, että linjauksia tullaan hakemaan laajasti muutoksenhakuprosesseilla.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Soveltamisessa on asiakkaan edun, oikeuksien ja asiakasturvallisuuden varmistamisessa merkitystä sosiaalihuoltolain 4 §:n säännöksellä kokonaisuudessaan. On välttämätöntä, että STM ja THL ohjeistavat ja kouluttavat asiassa riittävästi, jotta päätöksenteossa toteutuu asiakkaiden edun mukainen kokonaisharkinta.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

On välttämätöntä, että STM ja THL ohjeistavat ja kouluttavat asiassa riittävästi, jotta päätöksenteossa toteutuu asiakkaiden edun, oikeuksien ja asiakasturvallisuuden mukainen kokonaisuhoito myös asiakasmaksujen osalta.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Esitysluonnoksessa tuodaan perustellusti esille tarve varmistaa se, että uusi lainsäädäntö on asiakkaiden oikeusturvan varmistamiseksi mahdollisimman selkeästi ja yhdenmukaisesti sovellettavissa. Sosiaali- ja terveysministeriön on määrä tiedottaa lain hyväksymisestä ja vahvistamisesta. Lisäksi muutoksista järjestetään koulutusta ja tiedotetaan THL:n ylläpitämässä Vammaispalvelujen käsikirjassa. Talentia toivoo, että THL:n resurssit vastata tuen ja tiedon tarpeista ovat jatkossa tähän riittävät. Myös toimeenpanon määrälliseen ja laadulliseen seurantaan ja arviointiin on kohdennettava resursseja. Henkilöstön osaamisen ja riittävyyden varmistamisessa Talentia korostaa myös hyvinvointialueiden keskeistä roolia.

Soveltamisen keskiössä on riittävä ja osaava henkilöstö. Siihen nähden henkilöstökysymyksiä on esitysluonnoksessa käsitelty verrattain niukasti, mikä on osin ymmärrettävää ottaen huomioon esitysluonnoksen lyhyt valmistelu-aika.

Sinänsä tarpeellinen Hyvän työn ohjelma esitetään toimenpiteenä henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseen. Arvioitaessa vaikutuksia hyvinvointialueiden ja kuntien toimintaan ei kuitenkaan erikseen tarkastella henkilöstökysymyksiä. Esitysluonnoksessakin viitatussa THL:n Vammaispalvelut 2022 kunta- ja työntekijäkyselyssä tulee ilmi huoli palvelujen toimivuudesta, koska henkilöstöresurssit ovat niukat niin päätöksentekoprosessissa kuin peruspalveluissa. Niin ikään THL:n selvityksessä Vammaispalvelut hyvinvointialueilla syksyllä 2023 korostuu puute sekä henkilöstöstä että rahasta.

Vastaavat teemat toistuvat myös Talentian vuoden 2024 Työolobarometrin tuloksissa. Vammaispalveluissa työskentelevät Talentian jäsenet pitävät työn tärkeimpinä kehittämiskohteina muun muassa työntekijäresurssien riittävyyttä, työhyvinvoinnin ja hallittavissa olevan työmäärän varmistamista sekä taloudellisten resurssien riittävyyttä. Tarvitaan myös työntekijöiden vaikuttamismahdollisuuksien laajentamista niin, että työntekijöiden asiantuntemusta hyödynnetään nykyistä laajemmin työn rakenteiden, sisältöjen ja käytäntöjen suunnittelussa sekä kehittämisessä. Vaikuttamismahdollisuuksiin liittyy myös työntekijöiden autonomian vahvistaminen ja varmistaminen esimerkiksi päätöksistä tosiasiallisesti vastaavina virkasuhteisina sosiaalihuollon ammattihenkilöinä.

Näiden huomioiden sekä hyvinvointialueilla toteutettujen ja käynnissä olevien erilaisten henkilöstöön vaikuttavien sopeutumistoimien pohjalta Talentia ehdottaa esitystä täydennettäväksi henkilöstökysymysten laajemmalla tarkastelulla.

Manssila Jaana
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Valtiovarainministeriö kannattaa esitysvalmistelun lähtökohtaa rajata vammaispalvelulain soveltamisalaa siten, että laki säilyttäisiin selvästi vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Vammaispalvelulain soveltamisalan rajaaminen ehdotetuilla tavoilla on valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan välttämätöntä, jotta vammaisten henkilöiden tarvitsemien erityispalveluiden saatavuus voidaan niukkenevien henkilöstöresurssien ja kasvavien palvelutarpeiden tilanteessa turvata.

Ministeriön asiantuntijat ovat osallistuneet esitysluonnoksen valmisteluun ja näkemyksiä on otettu esitysluonnoksessa huomioon. Ehdotetuin täsmennyksin uuden vammaispalvelulain voidaan nähdä kohdentavan erityispalveluja nimenomaan niitä vamman tai sairauden vuoksi välttämättä tarvitseville henkilöille. Vammaispalveluihin ei olisi oikeutta henkilöillä, joiden avun tarve liittyy elämänvaiheessa tavanomaiseen hoidon ja huollon tarpeeseen ja joiden palvelut ovat järjestettävissä ensisijaisen lainsäädännön kuten sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Valtiovarainministeriö arvioi, että muutosehdotuksilla kyetään rajaamaan vammaispalvelulaki tarkoitettusti pienen ryhmän erityislaiksi. Esityksen tavoitteena on selkeyttää sosiaalihuollon yleislainsäädännön sekä vammaispalveluita koskevan toissijaisen lainsäädännön suhdetta siten, että asiakkaat ohjautuvat palvelutarpeensa mukaisesti palveluihin eikä hyväksytyin vammaispalvelulain mukaisesti palveluihin tapahtuisi sellaista siirtymistä, joka johtuu muista syistä kuin asiakkaan vammaispalveluita koskevasta välttämättömästä palvelutarpeesta.

Jatkovalmistelussa tulisi vielä kuitenkin arvioida, onko lakiehdotuksen 2 §:n 3 momenttia tarpeen tarkentaa tavoitteen toteuttamiseksi.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ilman sääntelyn täsmentämistä uuden vammaispalvelulain perusteella saattoi syntyä käsitys, että vammaispalveluilla tulisi paikata ensisijaisten palvelujen puutteita. Nyt esityksessä todetaan, että asiakkaalle syntyy oikeus vammaispalvelulain mukaisesti palveluihin vain, kun on todettu, että ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitettut palvelut eivät ole hänelle hänen palvelutarpeensa huomioon ottaen sopivia tai riittäviä. Esimerkiksi se, että hyvinvointialue ei järjestä palveluita yleislainsäädännön edellyttämässä laajuudessa, ei siten olisi peruste soveltaa erityislakia. Esityksen perusteluissa todetaan myös, että asiakkaalle ei synny palvelutarpeen arvioinnin myötä subjektiivista oikeutta ensisijaisiin palveluihin, vaan ensisijaisia palveluja kuten sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja myönnetään kyseessä olevan lain myöntämisedellytysten mukaisesti. Lisäksi perusteluissa on tuotu esille, että vammaispalvelulain mukaan myönnetään palveluja asiakkaan kokonaistilanne huomioon ottaen siten, että esimerkiksi asiakkaalle sosiaalihuoltolain mukaan myönnetty palvelut otetaan huomioon, eikä vammaispalveluja myönnetä tällöin määrältään täysimääräisesti. Edellä mainituilla täsmennyksillä pitäisi olla edellytyksiä suunnata vammaispalvelulain mukaisia palveluja nimenomaan erityispalveluja tarvitseville asiakkaille.

Valtiovarainministeriö kuitenkin toteaa, että vaikka perusteluissa on todettu ja on lakiteknisesti ymmärrettävää, että 2 §:n 1 ja 3 momentin edellytysten on toteuduttava samanaikaisesti, säännösten kokonaisuuteen ja 3 momentin tulkintaan saattaa jäädä epäselvyyttä siitä, mitä 3 momentin "ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan" ilmaisulla tarkoitetaan ja miten sitä on tulkittava suhteessa 1 momenttiin. Jatkovalmistelussa 3 momenttia voisi muuttaa esim. muotoon "Sen lisäksi mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain mukaisia palveluja järjestetään vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve."

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdoitus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Valtiovarainministeriö on osallistunut kyseisen säännöksen valmisteluun esitysluonnokseen ja näkee sääntelyllä vastattavan siihen soveltamisalan rajaamista koskevaan ongelmaan, joka syntyi uuden vammaispalvelulain eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunnan edellytettyä poistettavaksi laista siihen tuolloin ehdotetun niin kutsutun ikääntymisrajoituksen. Soveltamisalasäännöksen täsmentämisen myötä pitäisi olla selvää, että esimerkiksi tavanomaiseen vanhuuteen liittyvään avun tarpeeseen vastataan sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla, eikä vammaispalveluilla ole tarkoitus myöskään paikata mahdollisia ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palveluiden puutteita. Valtiovarainministeriö kiinnittää kuitenkin edelleen huomiota mahdolliseen tarpeeseen kuvata hallituksen esityksen perusteluissa tarkemmin hallituksen esitykseen HE 191/2022 vp sisältyneen 2 § 1 mom 3 kohdan ja nyt ehdotetun 2 §:n 3 momentin soveltamisen suhdetta erityisesti ikääntyneiden muistisairaiden osalta.

Lisäksi ministeriön käsityksen mukaan esityksen pääasiallisessa sisällössä elämänvaiheessa tavanomaista tarvetta on kuitenkin kuvattu eri tavalla, mitä säännöksessä, minkä vuoksi pääasiallista sisältöä saattaisi olla tarpeen tarkistaa. Kyse on ministeriön käsityksen mukaan siitä, aiheutuuko henkilön avun ja tuen tarve elämänvaiheessa tavanomaisesta tarpeesta vai ei, ei niinkään siitä, että ensisijaisen lainsäädännön palvelut eivät vastaisi henkilön elämänvaiheessa tavanomaiseen tarpeeseen.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Sosiaalihuoltolaissa asiakkaan edun arviointia koskevaa säännöstä täydennettäisiin siten, että asiakkaan edun arvioinnissa palvelun maksuttomuudelle ei pidä antaa jatkossa painoa, vaan keskeistä on asiakkaan tarpeisiin soveltuvan palvelujen arviointi. Valtiovarainministeriö toteaa, että erityisesti oikeuskäytäntö on tältä osin ohjannut myöntämään asiakkaille palveluja vammaispalvelulain nojalla sellaisissakin tilanteissa, joissa asiakkaan palvelutarpeeseen voitaisiin paremmin vastata muun lain nojalla annettavilla palveluilla. Esitys on palvelujärjestelmän toimivuuden kanalta erittäin perusteltu ja lisäksi toteuttaa asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua myös asiakasmaksujen osalta. Ennen nyt ehdotettua tarkennusta esimerkiksi samanlaisessa palvelutarpeessa olevista ikääntyneistä henkilöistä toinen on saattanut saada asumispalvelunsa maksuttomana vammaispalveluna ja toinen sosiaalihuoltolain mukaisena maksullisena palveluna, riippuen viime kädessä siitä, miten hallinto-oikeus on tulkinut asiakkaan edun arviointia.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Nyt ehdotettu suoja säännös turvaisi palvelujen saamista niissä tilanteissa, joissa palvelusta perittävä maksu muutoin estäisi vähävaraisen asiakkaan palvelujen saannin. Tästä näkökulmasta säännös on sinänsä perusteltu, mutta sen tulkinta voi olla ainakin ennen soveltamiskäytännön vakiintumista käytännössä vaikeaa.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Valtiovarainministeriö on osallistunut lakiehdotuksen vaikutusarviointityöhön ja kannattaa valittuja lähtökohtia.

Valtiovarainministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota seuraaviin kohtiin:

Taloudellisten vaikutusten arviointia koskevassa luvussa esitetyt vaikutukset sairausvakuutuksen kustannuksiin tulisi päivittää huomioiden julkisen talouden suunnitelmassa 2025-2028 päätetty kanavointiratkaisu. Lisäksi olisi hyvä todeta vaikutus julkisen talouden suunnitelmassa päätettyyn matkakorvausten rahoitusvastuun siirtoon.

Hallituksen esitysluonnoksen sivulle 41 on jätetty sosiaali- ja terveysministeriön tulkinta yleisen ja erityisen järjestämisvelvollisuuden keskinäisyyden muutoksesta. Tulkin mukaan määrärahasidonnaisten ja subjektiivisten oikeuksien turvaamat palvelut ovat osin lähentyneet toisiaan. Valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan tällaisten tulkintojen esittäminen edellyttäisi oikeudellisten lähteiden avaamista. Säädettyä esimerkkinä olevasta ns. vanhuspalvelulain palvelutarpeen arvioinnin ja palvelusuunnitelman suhteesta päätöksentekoon, prosessissa nimenomaisesti luovuttiin aluksi suunnitellusta suunnitelman subjektiivisesta luonteesta. Myös perustuslakivaliokunta on tämän jälkeen, vuonna 2014, pitänyt itsehallinnollisen järjestämisvastuullisen (kunnat) näkökulmasta keskeisenä, että sääntelystä ilmenee mahdollisimman selkeästi, mitkä tehtävät kuuluvat erityisen järjestämisvelvollisuuden ja mitkä määrärahasidonnaisen järjestämisvelvollisuuden piiriin (PeVL 36/2014). Vaikka lainsäädäntöä on vaiheittain uudistettu järjestelmäkeskeisestä näkökulmasta asiakaslähtöiseen, myös perustuslain 19 §:n oikeuksien toteutumisen turvaamiseksi, ei jaottelusta määrärahasidonnaisiin ja subjektiivisiin oikeuksiin ole luovuttu.

Edellä todetun lisäksi valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota uuden lain soveltamiseen liittyvään koulutus- ja ohjeistustarpeeseen. Ehdotetut vammaispalvelulain soveltamisalan rajaukset sekä palvelujen maksuttomuutta koskevat uudet arviointiperusteet edellyttävät, että asiakastyötä tekevät henkilöt saavat tarvitsemansa tuen lain mukaisten uusien käytäntöjen luomiseksi. Osaltaan lain yhdenmukaista toimeenpanoa voitaneen ennakoivasti tukea myös lausuntopyyntöissä mainitulla THL:n ylläpitämällä vammaispalvelun käsikirjalla. Esitysluonnoksessa ehdotettujen täsmennysten jälkeenkin vaikeita tulkinta- ja rajanvetokysymyksiä voi liittyä käytännössä esimerkiksi muistisairaiden tarvitsemiin palveluihin. Koska henkilön palveluiden tarve on aina arvioitava yksilökohtaisesti, ei yksittäisiin diagnooseihin liittyvää tulkintaa ole kuitenkaan mahdollista tyhjentävästi avata lain perusteluissa.

Ministeriö näkee myös yhtenä mahdollisena tulkintaongelmana aiheuttavana kohtana esityksen perustelujen vaikutusarvioissa mainitun viittauksen hallintolain (424/2003) 6 §:n mukaiseen luottamuksensuojaan, kun arvioidaan mahdollisesti maksullisuuden merkitystä koskevan muutoksen johdosta vammaispalvelujen piiristä yleislakien mukaisiin palveluihin siirtyviä asiakkaita. Asiaa ei avata perusteluissa tämän tarkemmin, mikä voi aiheuttaa soveltamisongelmia. Valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan luottamuksensuoja ei kuitenkaan oikeuskäytännön mukaan lähtökohtaisesti takaa oikeutta palveluihin tai niiden maksuttomuutta tilanteissa, joissa

lainsäädäntöä nimenomaisesti muutetaan tältä osin. Mainittua kohtaa olisi mahdollisesti tarpeen täsmentää.

Vuorinen Virpi
Valtiovarainministeriö

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Pidämme kannatettavana sitä, että vammaispalvelulaki säilyy vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina, samoin yleislainsäädännön korostaminen. Ehdotettu soveltamisalan muutos ei kuitenkaan ole riittävän täsmällinen turvaamaan yhdenmukaista lain tulkintaa ja yhdenmukaisia palveluja vammaisille henkilöille. Yhdenmukainen soveltaminen edellyttäisi tarkkoja valtakunnallisia soveltamisohjeita.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Ehdotettu soveltamisalan muutos ei ole riittävän tarkkarajainen, eikä sen perusteella ole yksiselitteisesti pääteltävissä kenelle ja missä tilanteissa palveluja on järjestettävä vammaispalvelulain nojalla. Esimerkiksi koululaisten aamu- ja iltapäivähoidon järjestäminen on säädetty kuntien vapaaehtoisuuteen perustuvaksi tehtäväksi, jolloin palvelu on tosiasiallisesti järjestettävissä muutoin kuin vammaispalvelulain nojalla. Tosiasiallisesti kunnat voivat lakkauttaa tai vähentää tätä palvelua, jolloin tilapäisen hoidon järjestäminen vammaisille lapsille siirtyy hyvinvointialueelle kustannuksineen. Palvelu olisi siten järjestettävissä ensisijaisen lainsäädännön mukaan, mutta kunta ei toteuta palvelua.

Vammaispalvelulain soveltaminen siten, että se kohdentuu oikein, edellyttää vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain keskinäisen soveltamisjärjestyksen selkeyttämistä edelleen. Vammaispalvelulakiin on myös palautettava vammaisuuden määritelmä. Vammaispalvelulain mukaiset palvelut tulisi myös

kohdentaa vain vaikeavammaisille, mikä määritelmä tulee palauttaa lakiin. Tämä turvaisi lain tavoitteen turvata nimenomaan vammaisten henkilöiden palvelut siltä osin kuin niitä ei ole saatavilla ensisijaisten lakien mukaisina palveluina.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ensisijaisten lakien ensisijaisuus edellyttää, että peruspalveluja ja myös kuntien vastuulle kuuluvia, esimerkiksi lapsia ja nuoria koskevia velvoitteita vahvistetaan. Tällä hetkellä kunnat siirtävät vammaisten lasten koulupäivien aikaista hoitovastuuta hyvinvointialueille lakkauttamalla aamu- ja iltapäivätoimintoja tai rajaamalla toiminnot niin, että vammaisten lasten pääsy muille lapsille avoimiin palveluihin estyy.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Soveltamisalaa tulee tarkentaa siten, että lain soveltaminen jättää mahdollisimman vähän epäselvyyttä siitä, kenelle ja missä tilanteissa palvelua tulee järjestää vammaispalvelulain nojalla. Elämänvaiheessa tavanomainen tarve on varsin tulkinnan varainen määritelmä, ja ristiriidassa sosiaalihuollon ja vammaispalvelujen yksilökohtaisen palvelutarpeen arvioinnin vaatimuksen kanssa. On huomattava, että tämä rajaus koskee kaikkia vammaispalveluja hakevia henkilöitä, ei vain vanhuksia. Tavanomaisuus on määreenä epätarkkaa, ja antaa liikaa väljyyttä soveltajan omalle mielikuvalle siitä, mitä milloinkin on pidettävä elämänvaiheelle tavanomaisena tai tavanomaisesta poikkeavana tarpeena.

Vammaistenkin henkilöiden eri elämänvaiheissa tarvitsemat palvelut tulee järjestää ensisijaisen lainsäädännön kautta peruspalveluina. Myös tavanomaisesta elämänvaiheesta poikkeavaan tarpeeseen tulisi ensisijaisesti vastata ensisijaisen lainsäädännön mukaisilla palveluilla.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Säännös on jo olemassa asiakasmaksulaissa, joten säännös on turha.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaispalvelulain uudistus tavoitteineen on kannatettavaa. Soveltamisalan tarkennus on kuitenkin häivyttämässä vammaispalvelulain asemaa vain vammaisia koskevana erityislakina, mikä on vastoin sitä tarkoitusta, jota varten soveltamisalaa tuli tarkentaa. Lakiehdotus jättää myös epäselväksi kenelle vammaispalveluja lopulta tulee järjestää, millä ehdoilla ja milloin.

Lain soveltamisalaa on laajennettu koskemaan laajasti myös niin kutsuttuja väliinpuotoajaryhmiä, joita ei tähän saakka ole pidetty vammaisina, ja joiden palvelut on tullut tähänkin saakka järjestää peruspalveluina. Neuroepätyypillisten henkilöiden, tai lievästi kehitysvammaisten henkilöiden palvelut tulisi järjestää jatkossakin normaaliusperiaatteen mukaisesti kehittämällä kaikille saatavilla olevia, ensisijaisia peruspalveluja.

Vammaispalvelulakiin on palautettava vammaisuuden määritelmä YK:n vammaissopimuksen mukaisena ilman jo hyväksytyyn lakiin tehtyä laajennusta sosiaalisesta toimintakyvyn vajeesta. Vammaispalvelulain nojalla palveluja tulisi järjestää vain vaikeavammaisille henkilöille.

Eskelinen Marjut
Lapin hyvinvointialue - Vammaisten palvelut, vammaisten palveluiden
johtaja Mirja Kangas

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaispalvelulain säilyttäminen vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina on kannatettavaa. Soveltamisalan tarkentamisen riskinä on kuitenkin vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden ja perusoikeuksien vaarantuminen, mikäli säästösyöt johtavat haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden subjektiivisten oikeuksien vaihtelevaan toteutumiseen.

3. Päästäkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Soveltamisalan tarkentamisella pyritään varmistamaan lain yhtenäinen soveltaminen ja yhdenvertainen palvelujen saanti eri alueilla. Muutoksen myötä alueille kuitenkin luodaan paine myöntää palveluja säästösyistä sosiaalihuoltolain perusteella, jolloin riskinä on, etteivät palvelut ole vammaiselle henkilölle riittäviä. Lain yhtenäinen soveltaminen vaarantuu, koska sosiaalihuoltolain nojalla myönnettävien palvelujen saatavuus vaihtelee. Lisäksi mikäli palveluita ei ole alueella riittävästi, on lakiesityksen perusteluissa todettu, että se ei kuitenkaan oikeuta saamaan palveluja myöskään vammaispalvelulain perusteella.

Mikään ei luonnoksessa takaa sitä, että sosiaalihuoltolain nojalla saatavat palvelut resursoidaan riittävästi niin, että vammaisen henkilön tarvitsemat palvelut ovat hänelle saatavilla ensisijaisen lainsäädännön perusteella. Tämä vaarantaa perusoikeuksien toteutumista.

Vammaispalvelulain tavoitteena on oltava yksilöllisen tarpeen mukaisten palvelujen turvaaminen vammaisille henkilöille. Vammaisuuden määritelmää ei ole lakiin syytä muuttaa. Jo hyväksytyin lain pykälän 2 vammaisen henkilön määritelmä on kirjoitettu YK:n vammaissopimuksen hengessä, ja auttaa Suomea toteuttamaan sopimuksen velvoitteita ja takaamaan vammaispalvelulain tavoitteiden mukaisesti vammaisille henkilöille heidän tarvitsemansa palvelut. YK:n vammaissopimus ei tue vammaisuuden perusteella myönnettävien palvelujen rajaamista iän mukaan. Soveltamisala on jo rajattu hyväksytyssä laissa vammaisen henkilön määritelmällä.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vuosi sitten hyväksytyssä vammaispalvelulaissa todetaan jo (pykälä 2) yleislakien ensisijaisuus ja tämä turvaa vammaispalvelulain asemaa erityislakina.

Koska vammaisen henkilön palvelut ovat subjektiivisia oikeuksia, esityksessä on vaarana, että ikääntyneen vammaisen henkilön palveluntarvetta arvioitaessa hänen palveluitaan ryhdytään myöntämään sosiaalihuoltolain perusteella säästösyistä, jolloin hänen oikeutensa yksilöllisesti toteutettuun palveluun heikentyy. Riskinä on, että esimerkiksi iäkkäinä vammautuneiden palvelut heikentyvät, ja niitä saisi jatkossa vain maksullisina. Eri ikäisiä vammaisia henkilöitä on kohdeltava yhdenvertaisesti.

Esityksen perusteluissa korostetaan hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevaa yleislain ensisijaista palveluvalikoimaa. Kuitenkin samanaikaisesti nyt leikataan juuri niistä palveluista, joiden pitäisi vastata tähän ensisijaiseen tarpeeseen. Tämä uhkaa perusoikeuksien toteutumista sekä lisää eriarvoisuutta ja päätösten kirjavuutta. Toteutuessaan esityksen mukaisena lain soveltamisalan muutos johtaa entistäkin vaihtelevampiin myöntökäytäntöihin ja sitä kautta kuormittaviin valitusprosesseihin.

Palvelutarpeen arvioinnin merkitys kasvaa ja palvelutarpeen todistelun taakka asiakkaalla, jonka voimavarat ovat muutenkin heikot, korostuu entisestään.

Rajaamalla henkilöitä ulos erityislain palvelujen piiristä rajataan heitä luonnoksessa samalla ulos myös yleislakien nojalla toteutettavien palvelujen piiristä toteamalla perusteluissa, että ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palveluiden saatavuusongelmat eivät johda siihen, että palvelua olisi myönnettävä erityislain perusteella. Lainvalintatilanteet vaikeutuvat ja esitettyllä ohjeistuksella luodaan vain lisää epäselvyyttä lakien soveltamiseen, sekä lisätään vammaisten henkilöiden eriarvoisuutta.

Vanhuksille suunnattujen palveluiden parannukset eivät voi olla peruste vammaisten henkilöiden palvelujen heikentämiselle tai rajaamiselle, joihin heillä on subjektiivinen oikeus. Subjektiivisten

oikeuksien rajaaminen haavoittuvassa asemassa olevilta säästösyistä on perusoikeuksien vastaista. Lisäksi perusteluissakin mainittuun ympärivuorokautisen palveluasumisen vähimmäishenkilöstömitoitukseen on nyt tulossa heikennys, ja asiakasmaksujen nosto entisestään tulee edelleen heikentämään haavoittuvien ryhmien toimeentuloa.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Jo hyväksytyyn lain pykälän 2 vammaisen henkilön määritelmä on kirjoitettu YK:n vammaissopimuksen hengessä, ja auttaa Suomea toteuttamaan sopimuksen velvoitteita ja takaamaan vammaispalvelulain tavoitteiden mukaisesti vammaisille henkilöille heidän tarvitsemansa palvelut. YK:n vammaissopimus ei tue vammaisuuden perusteella myönnettävien palvelujen rajaamista iän mukaan. Vakiintunut käytäntö jo nyt on, että vammaispalvelujen tarvetta arvioitaessa toimintakykyä verrataan elämänvaiheessa tavanomaiseen tarpeeseen.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaispalveluja myönnetään tarpeeseen, jota muiden lakien turvin ei ole mahdollista täyttää. Pelkästään taloudelliset seikat tai korkea ikä eivät oikeuta vammaispalvelulain perusteella myönnettyihin palveluihin, vaan niihin oikeuttavat vamman tai sairauden aiheuttama pitkäaikainen toimintarajoite. Sen takia asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus on kannatettava.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Lisäys maksujen perimättä jättämisestä tai maksujen alentamisesta on hyödyllinen, mikäli säännös on tosiasiallisesti hyvinvointialueita velvoittava. Maksujen perimättä jättäminen tai alentaminen on tälläkin hetkellä mahdollista, sitä vain valitettavan vähän käytetään. Asiasta on tiedotettava aktiivisesti.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Palveluiden valinnan tulee aina perustua asiakkaan palvelutarpeen arviointiin. Vammaisen henkilön - ja tarvittaessa hänen läheisensä - osallisuus arvioinnissa on turvattava. Myös palvelutarpeen arviointiin osallistumiseen tulee saada tukea. Laissa tulee korostaa velvollisuutta toteuttaa palvelutarpeen arviointi huolellisesti ja asiakkaan etu huomioiden.

Vammaispalvelulain tarkoituksena on oltava vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisten, riittävien ja laadultaan hyvien palvelujen turvaaminen. Soveltamisalan rajaaminen heikentää entisestään mahdollisuuksia tukea ja vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista.

Mustonen Satu
Hengityслиitto

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue toteaa, että esitettyjen muutosehdotusten avulla ei pystytä varmistamaan lain yhtenäistä soveltamista. Ehdotusten käytännön soveltaminen edellyttää henkilöstöltä syvällistä perehtyneisyyttä ja asiantuntemusta sosiaalihuoltolaista sekä muista laeista ja niiden palveluiden eroista suhteessa vammaispalvelulakiin. Tämänkaltaista osaamista ei ole toistaiseksi saatavilla riittävässä laajuudessa.

Esityksessä kuvataan aikaisempaa esitystä laajemmin elämänvaiheita ja vertaillaan palveluja sosiaalihuoltolakiin, mikä helpottaa osaltaan lain soveltamista. Lasten ja nuorten kehitykseen ja ikääntymisen liittyvien toimintarajoitteiden arviointi on kuitenkin edelleen haastavaa. Määritelmänä sosiaalinen toimintarajoite ei ole riittävän tarkkarajainen, joka aiheuttaa lain tulkinnassa vaikeutta.

Hyvinvointialue katsoo, että sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat laajemmin muotoiltuja, kuin vammaispalvelulaissa esitetyt palvelut. Sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa on täten

huomattavasti enemmän tulkinnanvaraa palvelujen sisällön osalta. Vammaispalvelulain asema erityislakina yleislakeihin nähden ei ole edelleenkaan riittävän selkeä.

Sosiaalihuoltolain palveluja on kohdennettu ja järjestetty hyvinvointialueilla eri tavoin. Tämä voi johtaa lain eriävään tulkintaan ja palvelujen järjestämiseen hyvinvointialueiden välillä.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Lain ensisijaisuutta koskeva periaate on hyvä, mutta vaikeatulkintainen ja vaatii laajaa osaamista eri lakien nojalla järjestettävistä palveluista ja niiden käytännön sisällöstä. Annetusta esityksestä jää epäselväksi, miten käytännössä toimitaan tilanteissa, joissa hyvinvointialueella ei ole asiakkaan tarpeen mukaisia sosiaalihuoltolain nojalla myönnettäviä palveluja käytössä tai tilanteissa, jossa niitä ei järjestetä tarpeen mukaisessa laajuudessa. Esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaisen liikkumista tukevien palvelujen laajuus on usean hyvinvointialueen myöntämisen perusteissa säädetty suppeammaksi kuin vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelun. Lisäksi liikkumisen tuen laajuus on usein sidottu asiakkaan tuloihin.

Vaikka hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, ettei palveluiden saatavuus voi olla ohjaava tekijä arvioitaessa, minkä lain mukaan henkilölle myönnetään palveluita, asiakkaan ei silti tulisi jäädä ilman tarvitsemiaan palveluita. Kysymyksiä herättää myös se, miten palvelujen saatavuus vaikuttaa sosiaalihuoltolain 2 §:n mukaiseen arviontiin asiakkaan edusta lain valintatilanteessa. Tästä syystä sosiaalihuoltolain palveluvalikoima tulisi päivittää mahdollisimman pian. Palvelujen laajentaminen kasvattaa lisäksi kustannuksia. Tämä tulee huomioida taloudellisten vaikutusten arvioinnissa.

Uuden vammaispalvelulakiesityksen perusteella on selvää, että asiakasmäärä kasvaa huomattavasti. Erityisesti kahden järjestäjätahon palveluiden kohdalla on jo nykyisin tulkinnan ja vastuutahon löytämisen vaikeutta, mm. vammaisten lasten aamu-, iltapäivä ja loma-ajan toiminnan osalta.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus on hyvä parannus edelliseen esitykseen verrattuna. Määritelmä on kuitenkin vaikeasti tulkittava ja se voi johtaa tulkintojen hajautumiseen. Vaikka kyseessä on ns. vakiintunut käsite, on yksittäisten asiakkaiden palveluista päätettäessä ollut tähänkin asti vaikeutta linjata, mikä on tavanomaista kehitystä ja mikä tavanomaisesta poikkeavaa toimintarajoitetta. Erityisesti lasten ja nuorten ja ikääntyvien asiakkaiden kohdalla tulkinta on vaikeaa.

Tulevassa vammaispalvelulaissa on pyritty korostamaan toimintarajoitteen merkitystä palvelun myöntämiselle diagnoosi- tai ikäperusteisen myöntämisen sijaan. Tämä aiheuttaa huolta siitä, onko henkilöstöllä riittävää pätevyyttä arvioimaan asiakkaan toimintarajoitteen laatua tai sen laajuutta. Henkilöstön lisäkoulutus vaatii aikaa, jota lain pikainen voimaantulo ei huomioi.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ehdotetun muutoksen merkitys suhteessa asiakasmaksulain säännöksiin jää epäselväksi. Voiko asiakasmaksuja koskeva kirjaus avata mahdollisuuden siihen, että sosiaalihuollon asumispalvelujen piirissä olevat (ikäntyneet) henkilöt voisivat hakea maksujen poistamista tai alentamista sillä perusteella, että kuuluvat vammaispalvelulain soveltamisalan piiriin.

Hallituksen esitysluonnoksesta ei käy ilmi, miten arvioidaan esitetyn pykälän sanamuodon mukaan laajemmin sitä, että "asiaksmaksu estää tai vaikeuttaa oleellisesti vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen". Esitysluonnoksessa mainitut esimerkkitalanteet on ymmärretty koskevan toimeentulon vaarantumisesta, josta jo säädetään asiakasmaksulain 11.2 §:ssä. Vammaispalvelulain pykälän avoin ja epäselvä muotoilu voi johtaa lain epäyhdenvertaiseen tulkintaan. Epäselväksi jää myös, tuleeko ehdotetun pykälän nojalla poistaa tai alentaa myös terveydenhuollon tasamaksuja.

Asiaksmaksujen poistamisessa tuloperusteisuuden tulisi aina olla etusijalla. Sosiaalisten ja huoltoperusteisten maksujen poistamista tulisi aina harkita vasta viimesijaisena, mutta lakiesitys ei ole tässä asiassa riittävän selkeä.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue esittää, että asiakasmaksulain 11 § selvennettäisiin sen sijaan, että otetaan uusi pykälä käyttöön.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue toteaa, että lain voimaantulo sisältäen viime hetken muutoksia soveltamisalaan, haastaa hyvinvointialueen kykyä ennakoida riittävän ajoissa tulevien asiakkaiden

määrää sekä järjestää palvelut joko omana palvelutuotantona tai ostopalveluiden kautta. Tietyistä palveluista ja palveluntuottajista on pulaa, eikä tilanteen nähdä korjaantuvan lähivuosina.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue on huolissaan alueen rahoituksesta, kun asiakasmäärissä on ja tulee olemaan, selkeää kasvua.

Siirola Anni
Vantaa-Keravan hyvinvointialue

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava?
(Sosiaalihuoltolain 4 §)**

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava?
(Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)**

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Pohjalaiset kehitysvammaisten tukipiiri yhtyy Kehitysvammaisten Tukiliiton kannanottoon.

Berit Perälä
Pohjalaiset Kehitysvammaisten Tukipiiri ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Muu, mikä?

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Osa tavoitteista on kannatettavia, mutta niiden painotus johtaa vammaisten henkilöiden oikeuksien ja yksilöllisen palvelutarpeen huomiotta jättämiseen ja vammaisten henkilöiden riittämättömiin palveluihin tai jopa kokonaan vaille palveluja jäämiseen.

Luvussa 3 julkilausutuista tavoitteista vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen ja palveluiden saatavuuden turvaaminen sekä lain yhtenäinen soveltaminen ja yhdenvertainen palvelujen saanti eri alueilla ovat sinänsä hyviä tavoitteita, mutta tällä esitysluonnoksella ei näihin tavoitteisiin päästä, eikä valitettavasti jää vaikutelmaa, että näihin tosiasiallisesti pyrittäisiinkään. Tavoitteista hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus ja palvelujärjestelmän kestävyys turvaaminen ohittaa ja ylittää tavoitteena vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen ja palveluiden saatavuuden, ja ohjaa vahvasti kohdistamaan säästöjä myös erityiseen järjestämisvastuuseen kuuluviin vammaispalveluihin. Vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen alistetaan esitysluonnoksessa palvelujärjestelmäkäytölle ja tasapäistämiseksi (elämänvaiheessa tavanomaiset tarpeet, tavanomainen elämä).

Esitysluonnoksessa tavoitteeksi asetettu palvelujen saatavuuden turvaaminen jää näennäiseksi, sillä esityksessä ei lainkaan huomioida sosiaalipalveluihin kehysriihessä kohdistettuja leikkauksia eikä ensisijaisten palveluiden saatavuudessa ja myös laadussa yleisesti tiedossa olevia ongelmia, jotka hyvinvointialueiden säästöpainneiden ja kehysriihen säästöjen vuoksi edelleen lisääntyvät. Esitysluonnoksessa nämä saatavuusongelmat kyllä todetaan sekä ”iäkkäiden palvelujen” että vammaispalvelujen osalta (s. 31) ja todetaan, että saatavuusongelmien vuoksi ”palveluiden myöntämiskriteerejä on saatettu tiukentaa” ja että (s. 67) ”julkisella palvelujärjestelmällä on koko Suomessa haasteita pystyä järjestämään palvelut lakien edellyttämällä tavalla.” Kuitenkin

esitysluonnoksessa saatavuusongelmat sivuutetaan vain viittaamalla hyvinvointialuelain, sotejärjestämislain ja kuntalain säännöksiin asukkaiden tarpeiden mukaisesta järjestämisvastuusta, ja varsinkin kevyesti todetaan (s. 29), että ”jatkossa hyvinvointialueilla tulee kiinnittää enemmän huomiota mahdollisuuteen vastata henkilön tarpeisiin ensisijaisilla palveluilla”.

Tavoitteissa yhdenvertaisuus ymmärretään esityksessä virheellisesti, eli samana palveluna tai ilman palvelua jäämisenä kaikille vammaisen henkilön yksilöllisistä tarpeista huolimatta ja niihin vastaamatta. Esityksessä ei yhdenvertaisuuslakia mainita lainkaan vammaispalveluiden yhteydessä, vaan vain varhaiskasvatuksen yhteydessä (s. 56).

YK:n vammaisoikeuksien sopimusta ei esityksessä tosiasiallisesti huomioida, vaan siihen viitataan lähinnä sopimuksen olemassaolon osalta sekä sen osalta, että vammaissopimukseen sisältyvien oikeuksien toteuttamisessa voidaan huomioida sopimusvaltion käytettävissä olevat voimavarat. Räikein esimerkki vammaissopimuksen huomiotta jättämisestä on esityksessä soveltamisalapykälästä kokonaan poistettu vammaisuuden sosiaalinen malli. Hyväksytyin lain 2 § 1 momentin 2 kohdassa olleen ”osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa” poistaminen kuvaa osuvasti sitä, että esitysluonnoksen toteutuessa osa vammaisista henkilöistä rajattaisiin tämän ulkopuolelle.

Esitetty uusi 2 § on ristiriidassa lain 1 §:ssä kuvatun vammaispalvelulain tarkoituksen kanssa: ”Tämän lain tarkoituksena on: 1) toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä; 2) tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista; 3) turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.”

Rikkoo räikeästi yk:n vammaisyleissopimusta.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaispalvelulain uudistamisen tarkoitus on ollut jo usealla hallituskaudella varmistaa, että henkilöt pääsevät nykyistä yhdenvertaisemmin vammaispalveluiden piiriin. Lain tavoitteena tulee ja pitää olla vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen. Tämä kaikki on unohdettu esityksessä. Nyt tämän lain §2 3 momentin mukaan lain perusteella järjestetään palveluita vammaisille henkilöille vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan, hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä mikä on henkilön tavanomainen tarve. Esitysluonnoksella ei päästä sen tärkeimpään tavoitteeseen, eli ei turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista ja palveluiden saatavuutta. Tavoitteista vammaispalvelulain säilyttäminen vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina ei toteudu. Esitys ohjaa vammaispalveluja välttämättä tarvitsevia vammaisia henkilöitä vammaispalvelulain mukaisten palveluiden ja jopa kokonaan palveluiden ulkopuolelle tavalla, jossa henkilöihin kohdistuvat erot muodostuvat kohtuuttomiksi. Tällaisena esitys on ristiriidassa uuden VPL:n tavoitteen kanssa, jolla halutaan estää palveluiden väliinpuotoaminen sekä se uhkaa toteutuessaan tuottaa myös uusia palveluiden väliinpuotoajaryhmiä. Esityksessä nimenomaisesti korostetaan palvelujen vaille jäämisen mahdollisuutta tai jopa todennäköisyyttä (s. 31): ”Asiakkaalle ei synny subjektiivista oikeutta sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin tilanteessa, jossa ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut todetaan hänelle riittäviksi ja sopiviksi, vaan sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja myönnetään sosiaalihuoltolain myöntämisedellytysten mukaisesti.”

Tavoitteista sosiaalihuollon yleislainsäädännön sekä vammaispalveluita koskevan toissijaisen lainsäädännön suhteen selkiyttäminen siten, että asiakkaat ohjautuvat palvelutarpeensa mukaisiin palveluihin ei toteudu, koska esitysluonnoksessa vammaisen henkilön osallisuus oman palvelutarpeensa arviointiin ja vammaisen henkilön yksilöllisten tarpeiden huomioiminen sivuutetaan ja jätetään hyvinvointialueille täysin vapaat kädet päätöksentekoon ja palvelujen rajoittamiseen vain tavanomaisen elämän välttämättömiin tarpeisiin.

Esitysluonnoksessa sivuutetaan se, että sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla ei kyetä eikä edes pyritä vastaamaan vammasta johtuviin palvelutarpeisiin eikä mahdollistamaan vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja yhdenvertaista osallisuutta ja osallistumista yhteiskuntaan. Samoin sivuutetaan tyystin esimerkiksi se, että sosiaalihuoltolain mukaiset tukipalvelut ja kotihoito rajaavat asiakkaan elämänpiiriä ja vuorovaikutusta vain työntekijän ja mahdollisesti muiden saman palvelun käyttäjien keskinäiseksi. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät ole riittäviä luomaan ”jokaiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä”, minkä merkitystä PeV on painottanut.

Hyvinvointialueille tämän lain kautta jää liian suuri määräysvalta subjektiivisiin oikeuksiin. YHDENVERTAINEN palveluiden saanti ei tule toteutumaan nyt ehdotetun soveltamisalan vuoksi. Jo myönnettyjen vammaispalveluiden tarvetta voidaan uudelleen arvioida esimerkiksi iän perusteella, näin aiheutetaan suurta epävarmuutta, mikä on §1 vastaista. Vammaisuus ei poistu iän myötä. Ei ikäsyrjintää!

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaispalvelulain lykkäämisen yhteydessä eduskunta edellytti kuitenkin, että vammaispalvelulain ensisijaisuutta kehitetään, ei heikennetä. Ehdotetut soveltamisalan muutokset vaikuttavat päinvastoin. Yleislainsäädännön ensisijaisuus korostuu esitysluonnoksen mukaisessa soveltamisalasäännöksessä tavalla, joka lakiin päätyessään vaarantaisi vammaisten ihmisten oikeuden välttämättömiin erityispalveluihin.

Luonnosesityksessä ehdotettu uusi 2 § 3 momentin alkuosa ”... tämän lain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan...” suorastaan vaarantaa vammaisen henkilön oikeuden tarvitsemiinsa palveluihin.

Esitämme hyväksytyin VPL 675/2023 2 §:n 2 momentin asiakkaan palvelutarpeeseen tosiasiallista vastaamista paremmin turvaavan muotoilun säilyttämistä:

”Tämän lain perusteella järjestetään vammaisen henkilön tavanomaisessa elämässä tarvitsemia erityispalveluita, jos hän ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia ja sopivia palveluita (ensisijaisen lainsäädännön) perusteella.

Soveltamisalapykälän lainvalintaa ohjaavan 2 momentin perusteluissa todetaan (HE 191/2022 s. 163) että ”Muiden lakien mukaisten palveluiden sopivuutta olisi arvioitava erityisesti suhteessa ehdotetun VPL:n tarkoitukseen.” Tämä olisi saatava säännöstasolle turvaamaan se, että lainvalintaa tehtäessä todella tarkasteltaisiin, toteuttavatko valittu laki ja sen mukaiset palvelut vammaispalvelulain 1 §:n mukaista tarkoitusta, eli vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta,

osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa, itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista ja turvaavatko ne 1 §:n edellyttämät vammaisen yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

Ongelmallista on myös se, että koko esitysluonnoston vaikuttaa ohjaavan nimenomaan kategoriseen ja poissulkevaan lainvalintaan ja vain luonnoksen sivulla 53 on yksittäinen lause siitä, että ”Vammaispalvelulakia voitaisiin soveltaa joko yksin tai yleislainsäädäntöä täydentävänä lakina riippuen vammaisen henkilön palvelutarpeesta.”

YK:n vammaissopimus ja yhdenvertaisuuslaki tulisi mainita relevanttina oikeusnormistona ja tulkintaohjeena vammaisen henkilön palveluista päätettäessä ja että päätöksenteossa on otettava huomioon yhdenvertaisuuden edistämismääräykset, oikeus kohtuullisiin mukautuksiin ja mahdollisuus positiiviseen erityiskohteluun.

Perustuslaki takaa kaikille välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon. sosiaalihoitolain mukaisia palveluita ei ole turvattu subjektiivisina oikeuksina vaan ne järjestetään aina määrärahojen puitteissa ja siksi on vaarana, että vammaisen henkilö voi jäädä ilman tarvitsemiaan palveluita. Lain soveltajalla olisi aina mahdollisuus tehdä uuden palvelutarpeenarvion kautta päätös vammaisen henkilön siirtämisestä vammaispalvelulain piiristä yleislain piiriin. Tämä olisi erittäin houkuttelevaa silloin kun rahat olisi vähissä. Palvelutarpeen arvioinnissa tulee ottaa huomioon, ettei asiakasta saa siirtää yleislain piiriin, jos hän on ollut suuren osan elämästään vammaispalvelun piirissä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei hyväksytä ikä rasismia.

5. Onko elämänvaiheesta tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdoitus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Jokainen elää omaa yksilöllistä elämäänsä eikä lain soveltajalle voida antaa mielivaltaista oikeutta määrittellä sitä, mitä henkilön elämänvaiheisiin kuuluu tai ei kuulu. Soveltamisalaysäädöksessä tulisi säilyttää hyväksytyin VPL 2 § 1 momentin kohdassa 3) oleva muotoilu ”itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää välttämättä tämän lain mukaisia palveluita”. Vammaisen henkilön tilannetta ja tarpeita ei tule verrata elämänvaiheen tavanomaiseen tarpeeseen vaan vastaavassa tilanteessa (olipa tilanne tavanomaisen tai yksilöllinen ja erityinen) olevan vammattoman henkilön tarpeisiin.

Käsite ”elämänvaihe” liian epätäsmällinen ja sen mukaan ottaminen säännökseen tosiasiallisesti palauttaisi VPL:iin sekä hyväksytyin lain eduskuntakäsittelyssä soveltamisalapykälästä PeV:n edellytyksestä poistetun ikääntymisrajoituksen, että alkuperäisestä lakiesityksestä jo luonnosvaiheessa poistetun ”normaaliin ikäkauteen liittyvän tarpeen”. Tuolloisissa lausunnoissaan mm. oikeuskansleri katsoi kumpaankin näistä käsitteistä liittyvän liikaa tulkinnanvaraisuutta ja Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoi jälkimmäiseen käsitteistä sisältyvän ”nykyään usein realisoituvaa riskiä siitä, että lapsen tai nuoren iästä johtuvaksi tavanomaiseksi tarpeeksi luetaan selvästi vammasta aiheutuvia tarpeita.”

Esitysluonnoksessa soveltamisalapykälästä on kokonaan pudotettu pois hyväksytyin VPL 2 § 1 momentissa ollut vammaisuuden sosiaalinen malli, joka oli uuden VPL:n tavoitteiden ja tarkoituksen kannalta ensisijaisen olennainen. Sen tilalle on otettu vain välttämättä tarvittava apu tai tuki tavanomaisessa elämässä ja tällä muutoksella vammaiset henkilöt ollaan tyypistämässä vain hoivan ja

huolenpidon kohteiksi. Vammaisuuden sosiaalinen malli ei enää tule esille edes esitysluonnoksen perustelutekstissä. Vammaisuuden sosiaalinen malli tulee palauttaa säännöstasolle ohjaamaan sen arviointia, mihin vammaisen henkilön palveluiden on riitettävä ja oltava sopivia, eli osallistumiseen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa ja itsenäisen elämän, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

Myös vamman aiheuttamien toimintarajoitteiden käsite (hyväksytyt VPL 2 § 1 momentti 1 kohta) on pudotettu säännöstasolta, vaikka sen olisi perusteltua olla juuri säännöstasolla ohjaamassa palvelujen tarpeen arviointia.

Lisäksi esitysluonnoksessa ehdotettu uusi 2 § 3 momentin loppuosa ”... ja hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve.” on myös logiikaltaan ongelmallinen, koska siinä rinnastetaan kaksi ei-yhteismitallista asiaa eli toisaalta avun ja tuen tarve (esimerkiksi näkövammasta johtuva) ja toisaalta elämänvaiheessa oleva tavanomainen tarve (tarvehierarkian tyyppisesti esimerkiksi tarve opiskeluun tai sosiaalisiin suhteisiin). Loogisuus edellyttäisi, että vammaisen henkilön välttämätöntä avun ja tuen tarvetta verrataan vastaavassa elämäntilanteessa olevan vammattoman henkilön avun ja tuen tarpeeseen, ei vain yleisesti tarpeisiin. Tämä sama epätarkka rinnastus toistuu useassa kohdassa luonnostekstiä.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Maksullisuus jakaa vammaiset kahteen erilaiseen ryhmään, joka ei ole yk:n sopimuksen mukainen. Vammaisen ihminen ei ole voinut turvata toimeentuloaan vammansa takia. Ikäihmiset tarvitsevat asumispalveluita suhteessa huomattavasti vähemmän aikaa kuin vammaispalveluiden piirissä oleva henkilö. Tästä syystä heidän mahdollisuuttaan maksaa käyttämistään palveluista ei voi kohtuullisesti verrata vammaisiin. Yhteiskunnassamme on jo pitkään ollut hyväksyttyä saattaa vammaisen henkilö yhdenvertaiseen asemaan vammattoman kanssa myöntämällä hänelle maksuttomia palveluita. Vammaisen joutuu elämään yhä surkastuneempaa elämää. Vammaiset ja pitkäaikaissairaat ovat lähes koko ikänsä saaneet kärsiä useammin paitsi huomattavasti alemmasta elintasosta kuin terveet kansaeläjät myös huomattavasti rajoittuneemmasta elämästä, jota elämää muut ihmiset vielä usein ohjaavat, määräävät ja vaikeuttavat syrjivällä asenteellaan. Nykyinen vammaispalvelulaki ja sen toteuttaminen on huomattavasti tasa-arvoisempaa, oikeudenmukaisempaa sekä selkeämpää vammaisten kannalta, kuin tämä uusi luonnos, mikä on pilattu kaikella tällä ikäsyrjinnällä, joka vaikuttaa kautta koko lain myös nuorempiin vammaisiin. Vammaisten subjektiiviset oikeudet mitätöidään epäinhimillisesti. Hyvinvointialueiden intressissä on koota tuloja asiakasmaksuilla, joten sosiaalihuoltolakiin lisättävä kategorinen säännös siitä, että asiakkaan edun arvioinnissa ei oteta huomioon palvelusta määrättävää maksua, johtaisi tosiasiallisesti siihen, että vammaisia henkilöitä ohjattaisiin maksullisten palvelujen piiriin silloinkin, kun heidän tarpeisiin voitaisiin parhaiten vastata VPL:n mukaisilla maksuttomilla palveluilla.

Ehdotettua säännöstä perustellaan asiakkaiden yhdenvertaisella kohtelulla myös asiakasmaksujen osalta ja väitetään (esitysluonnos s. 61), että ”yleinen yhdenvertaisuusperiaate ja normaalisuusperiaate palveluita järjestettäessä edellyttää, että palvelun käyttäjä maksaa maksullisiksi säädetyistä palveluista niistä määrättäväksi tulevan asiakasmaksun.” Tässä tulkitaan

jälleen yhdenvertaisuutta virheellisesti ja päädyttäisiin tilanteeseen, jossa vammainen henkilö joutuu maksamaan vamman vuoksi välttämättömistä palveluista, joita vammaaton henkilö ei edes tarvitse eikä niistä niin ollen maksa.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esitysluonnoksessa ehdotettu ns. suojasäännös ei ole riittävän velvoittava ja jäisi tällaisena vaille vaikutusta. Ns. suojasäännös ei turvaa eikä edes pyri turvaamaan SHL:n mukaisten palveluiden saamista, vaan vain niiden maksullisuuden mahdollista kohtuullistamista, ja säännökseen sisältyvä ”jos” jättää liikaa harkinnanvaraa hyvinvointialueille.

Säännöstä tulisi vähintäänkin täsmentää siten, että edellytysten täyttyessä viranomaisen on automaattisesti tehtävä päätös maksun määräämättä jättämisestä.

Koska säännös tulisi koskemaan lähinnä sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden maksuja yleisemmän yhdenvertaisuuden näkökulmasta tällaisen suojasäännöksen tulisi koskea kaikkia henkilöitä, joiden ”palveluiden vastaanottaminen vaarantuu” palvelumaksujen vuoksi.

Säännöksen paikkaa tulisi varmaankin myös harkita uudelleen. Esimerkiksi palvelutarpeen arvioinnin 7 päivän määräajasta kun ”(3) henkilö on vammaispalvelulaissa tarkoitettu vammainen henkilö” tehty lisäys on SHL:ssa (1.1.2025 voimaan tuleva muokattu 36 § 2 mom.), samoin kuin SHL:ssa ovat 36 § 4 momentin 1.1.2025 voimaan tulevat muutokset .

Muistutamme myös EOA esittämästä arviosta, että vammaispalveluiden maksuttomuuden arvioinnista luopuminen (osana) palveluiden sopivuuden ja asiakkaan edun mukaisuuden arviointia saattaa olla ristiriidassa perusoikeusmyönteisen laintulkinnan kanssa ja SHL:n 2 §:n asiakkaan etua parhaiten toteuttavan säännöksen soveltamisvaatimuksen vastaista.

Suurena vaarana on, että tästä tulee käytäntö, jolloin vammaisten ja pitkäaikaissairaiden elämänlaatu ja edellytykset normaaliin elämään vaikeutuvat entisestään.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaisten henkilöiden tarvitsemiin etuihin on jo tähän mennessä kohdistunut valtavasti leikkauksia ja tällaisenaan ehdotettu soveltamisala heikentäisi vammaisten selviämistä entisestään. Tästä johtuen monet heistä putoaisivat väliin, josta ei enää ole ulospääsyä. Myöskin perheet, joissa on vammainen osana, kuormittuvat kohtuuttomasti. Elämme vuotta 2024 emmekä voi hyväksyä sitä, että yhteiskuntamme heikoimmassa asemassa olevat ihmiset jätetään ulkopuolisiksi sekä ilman tarvitsemiaan palveluita. Tämä on täysin yk:n vammaissopimuksen ja perustuslain vastaista.

Vaikka esitysluonnoksessa kerrotaan ikääntymisrajauksen ajatuksesta jo luovutun niin elämänvaiheen käsitteen käyttöönotto sekä se, että luonnoksessa useissa kohdin ohjataan nimenomaan iäkkäitä vammaisia taikka ikääntyneinä vammautuvia henkilöitä VPL:n mukaisten palveluiden ulkopuolelle kuitenkin ohjaavat käytännössä ikääntymisrajauksen käyttöön. Lisäksi esitysluonnoksen toistuvat viittaukset HE 191/2022 2 §:n pykäläkohtaisiin perusteluihin, joissa nimenomaisesti kuvataan ja perustellaan ikääntymisrajausta näkövammaiset erikseen mainiten, tosiasiallisesti ohjaavat ikääntymisrajauksen käyttöön. Esimerkiksi esitysluonnoksen s. 30 todetaan,

että ”Iäkkäiden asiakkaiden suuren määrän vuoksi eniten siirtyviä asiakkaita on juuri iäkkäissä, ja heidän osaltaan laskelmissa on arvioitu pieni kustannussäästö liikkumisen tuen palveluihin ja pieni asiakasmaksutulojen kasvu asumisen tuen ja liikkumisen tuen palveluihin. Arviot näistä ovat samat, kuin alkuperäisessä hallituksen esityksessä (191/2022).” Ja alkuperäisessä HE:ssä siirtävistä henkilöistä esimerkkinä pidettiin juuri näkövammaisia. Samoin s. 58 todetaan että ”Vanhuuteen elämänvaiheena liittyy yleensä toimintakyvyn heikentyminen, vaikka heikentymisen tahti onkin yksilöllistä. Iäkkäillä henkilöillä esiintyy tyypillisesti erilaisia sairauksia, jotka eivät ole niin tavanomaisia nuoremmassa ikäluokassa. Näitä on kuvattu hyväksytyyn lain 2 §:ää koskevissa perusteluissa.” Ja myös näissä mainituissa perusteluissa esimerkkiryhmänä olivat näkövammaiset.

Esitysluonnoksen s. 58 todetaan ” Siksi iäkkäiden henkilöiden palvelutarve voidaan usein katsoa tavanomaiseksi elämänvaiheeseen liittyväksi tarpeeksi toisin kuin niillä vammaisilla henkilöillä, jotka tarvitsevat palveluita eri elämänvaiheissa tai esimerkiksi loukkaantuvat tapaturmaisesti korkeassa iässä.” Tässä ohjataan tulkintaan, että ikääntyneiden kohdalla vain tapaturmainen vammautuminen oikeuttaisi vammaispalveluihin, ja tällainen kohta tulee perusteluista poistaa ja sitä tulee laajentaa useamman esimerkin sisältävällä avoimella luettelolla.

Toimeenpanon valvonnan osalta esitysluonnoksen s. 43 arvio siitä että, uusien säännösten voimaantullessa valvontaan liittyvän työn saattavan hetkellisesti lisääntyä, mutta sen jälkeen palveluiden järjestämisen laillisuusvalvonta jopa helpottuisi, on perusteeton ja epärealistinen.

Esitysluonnoksessa luotetaan aivan perusteettomasti hyvinvointialueiden järjestämisvastuuseen ensisijaisen lainsäädännön mukaisista palveluista ja luonnoksessa on perusteeton käsitys etenkin SHL:n mukaisten palveluiden soveltuvuudesta ja riittävydestä vammaisille henkilöille. Tämä johtaa siihen, että vamman vuoksi välttämättömät palvelut, joihin tulisi olla subjektiivinen oikeus, voitaisiin kuitenkin järjestää osalle vammaisista henkilöistä määrärahasidonnaisina ja asiakkaalle maksullisina ja niitä voitaisiin järjestää asiakkaan tarvetta vähemmän tai olla järjestämättä ollenkaan. Vrt esim. SHL:n liikkumisen tuen rajatut kuukausimäärät ja jopa tulorajat ja SHL:n mukaisten tukipalveluiden edellytyksenä hyvinvointialueiden soveltamisohjeissa käytännössä käytetty vaatimus siitä, että saadaksesi tukipalveluita täytyy olla kotihoidon palvelun piirissä. Lisäksi SHL:n mukaiset tukipalvelut ja kotihoito rajaavat asiakkaan elämänpiiriä ja vuorovaikutusta vain työntekijän ja mahdollisesti muiden saman palvelun käyttäjien keskinäiseksi ja esimerkiksi yksittäisen henkilön yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollistaminen mainitaan SHL:n perusteluissa vain poikkeuksena.

Palvelutarpeen arvioinnissa tulee ottaa huomioon, ettei asiakasta saa siirtää yleislain piiriin, jos hän on ollut vammaispalveluiden piirissä koko ikänsä.

Niemelä Sini
Kymenlaakson hyvinvointialueen vammaisneuvosto - Kymenlaakson
hyvinvointialueen vammaisneuvosto.

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Lain säilyttäminen vain vammaisille ihmisille tarkoitettuna erityislakina on tärkeä lähtökohta.

Vammaisille henkilöille merkittävät oikeushyvät, kuten esimerkiksi hengityslaitteen varassa eläville henkilöille henkilökohtainen apu itsemääräämisen ja itsenäisen elämän toteutumiseksi sekä hengityslaitteen toimivuuden itsehoidolliset toimenpiteet elämän ja hengen osalta, tulee kuitenkin säilyttää ja turvata niin, ettei yleislakien soveltamisella vammaispalvelulain sijaan estetä vammaisten henkilöiden yksilöllisen tarpeen, yhdenvertaisuuden, osallisuuden, osallistumisen ja itsenäisen elämän toteutumista.

Hengitystuki ry:n mielestä vammaispalvelulain lähtökohtana tulee ensisijaisesti olla vammaisten henkilöiden palveluiden yhdenvertainen turvaaminen, ei se, onko hyvinvointialueilla mahdollisuus rahoittaa palvelut. Olisi lainsäädännöllisesti epäloogista, jos erityislaille pyrittäisiin turvaamaan hyvinvointialueiden taloutta. Hyvinvointialueilla tulee edelleen olla lain mukainen velvoite järjestää tarvittavat vammaispalvelut.

Soveltamisalan määrittelyillä ei tulisi rajoittaa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista muusta väestöstä poikkeavalla tavalla. Olisi huomioitava YK:n vammaissopimuksen mainitsema täysimääräinen oikeuksista ja vapauksista nauttiminen ilman syrjintää, sekä täysimääräinen

osallistuminen. Huomioon olisi myös otettava, että niin vammaissopimuksen 1 artiklassa kuin perustuslain 22 §:ssä puhutaan myös julkisen vallan velvollisuudesta edistää perus- ja ihmisoikeuksia.

Yhdistyksemme näkemyksen mukaan vammaisilla henkilöillä tulee olla riittävät tosiasialliset mahdollisuudet päästä oikeuksiinsa (PeVL 54/2014 vp, s.2 ja PeVL 31/1997 vp, s.3). Nyt esitetyn luonnoksen muotoilut voivat kuitenkin synnyttää eriarvoistavia tulkintoja.

Lain tavoitteena perusteluissa on mainittu lain yhtenäisen soveltamisen ja yhdenvertaisen palvelujen saannin varmistaminen eri alueilla. Lakiluonnoksen vaatimus huomattavasti tarkempaan arviointiin yleislain palvelujen riittävydestä vammaiselle henkilölle on tuomassa erilaisia tulkintoja hyvinvointialueiden kesken.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaispalvelulain soveltamispykälä on perusoikeusherkkä, sillä kyse on vammaisten henkilöiden keskeisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta.

Vaikka luonnoksen muutosehdotusten on ajateltu kohdistuvan etupäässä ikääntyneisiin, käytännössä kohteena olisivat heidän lisäksi kaikki vammaispalvelujen nykyiset asiakasryhmät sekä myös nykyiset väliinpuotoajaryhmät.

Yhdistyksemme epäilee, että luonnoksen muotoilut lisääisivät hyvinvointialueiden taloudellisia kannustimia siirtää vammaisia ihmisiä maksullisiin sosiaalihuoltolain perusteella järjestettäviin palveluihin, vaikka ne heikentäisivät tämän väestöryhmän yhdenvertaisuutta, itsenäistä elämää, osallisuutta ja osallistumista merkittävästi. Siirtojen myötä vammaisten henkilöiden tosiasialliset mahdollisuudet saada yksilöllisen tarpeen mukaisia palveluita ja päästä YK:n vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla nauttimaan täysimääräisistä oikeuksista ja vapauksista ilman syrjintää eivät läheskään toteudu. Ehdotetut muutokset saattaisivat pahimmillaan johtaa lain soveltamisalan tulkittamiseen ns. eksistenssiminimiä mukaillen, esimerkiksi hengityslaitteen varassa elävien henkilöiden kohdalla pelkkään terveydenhuoltoon.

Soveltamisalaa koskevien tarkennusten tulee Hengitystuki ry:n näkemyksen mukaan tukea vammaispalvelujen saatavuutta niille, joille ne kuuluvat ja jotka niitä toimintakykynsä rajoitusten vuoksi välttämättä tarvitsevat. Nykyisin vammaispalvelujen piirissä olevia vammaisia henkilöitä sekä esimerkiksi uusia hengityslaitteen varassa elävän henkilön määritelmän täyttäviä henkilöitä ei pidä siirtää sosiaalihuoltolain tai terveydenhuoltolain mukaisten palvelujen piiriin pois vammaispalveluista.

Soveltamisalan tarkentamisen luonnos on yhdistyksemme lukemana myös kovin optimistinen tilanteessa, jossa sosiaalihuollon palvelut ovat jo lisäsäästökohteina (hallituksen kehysriihen 100 miljoonan leikkaus), eivätkä tähän mennessäkään ole kattaneet vammaisten henkilöiden yksilöllisen tarpeen mukaisia palveluja ja niihin pääsyä.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Hengityslaitteen varassa elävät henkilöt on vuonna 2023 hyväksytyssä vammaispalvelulaissa nimenomaisesti tarkoitettu siirtää pois terveydenhuollon alaisuudesta. Terveydenhuollon kotisairaaloiminta ei tule kyseeseen vammaispalveluna järjestettävän työntekijäringin sijasta, sillä se kuten kotihoitokaan ei kata kaikkia hengityslaitteen varassa elävän henkilön yksilöllisiä palvelutarpeita.

Myöskään sosiaalihuoltolain säännökset vuorokaudenajasta riippumattomasta kotihoidosta tai ympärivuorokautisesta palveluasumisesta eivät kykene toteuttamaan hengityslaitteen varassa elävien henkilöiden työntekijärinkejä vammaispalvelulaissa huolellisesti rakennetulla, tämän ryhmän oikeuksia ja tarpeita toteuttavalla tavalla, vaan rajoittaisivat ryhmän itsenäistä elämää, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta.

Yhdistys pitää välttämättömänä, ettei hengityslaitteen varassa elävä henkilö joudu muuttamaan kotoaan sen vuoksi, että esimerkiksi ympärivuorokautisen palveluasumisen kuvitellaan tuovan henkilöstösäästöjä – kyseinen ryhmä tarvitsee saman työntekijämäärän asumispaikasta riippumatta hengityslaitteen toimivuuden jatkuvaksi varmistamiseksi.

Henkilökohtainen apu eli oma ympärivuorokautinen työntekijärinki on sekä asiakas/potilasturvallisuuden, itsemääräämisen että resurssien kannalta hengityslaitteen varassa eläville henkilöille välttämätön ratkaisu. Henkilökohtaisen avun korvaaminen kotihoidolla on ylipäänsä koko henkilökohtaisen avun idean vastaista.

Hengityslaitteen varassa elävien henkilöiden palveluiksi eivät siis riitä sosiaali- ja terveydenhuoltolain perusteella järjestettävät palvelut, vaan heillä tulee olla oikeus ja tosiasiallinen pääsy vammaispalvelulain nojalla järjestettäviin palveluihinsa.

Vammaispalvelulaki on erityislakina ja vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi nimenomaisesti tarkoitettu korvaamaan ja täydentämään yleislakien mukaisia palveluja, jotka eivät ole vammaisille henkilöille riittäviä tai sopivia tai heidän etunsa mukaisia. Vammaisten henkilöiden

yksilölliset tarpeet, joiden mukaisia palveluita vammaispalvelulain tarkoitus tarjota, eivät täyty eivätkä rajaudu tavanomaisuuden perusteella.

Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut vastaavat usein heikosti YK:n vammaissopimuksen mukaiseen itsenäisen elämän tavoitteeseen. YK:n vammaiskomitean yleiskommentin mukaisesti palvelujen tulisi olla enemmän oikeuksia kuin vain lääketieteeseen tai sosiaalihoitoon perustuvan hoidon toteuttamista. Palvelut tulisi myös toteuttaa tavalla, joka tukee täysimääräistä, yksilöllistä, itse valittua osallisuutta ja osallistumista sekä itsenäistä elämää, henkilökohtaisia valintoja ja omien asioiden hallintaa. Komitean mukaan laitospäivät käytännöt ja itsemääräämisen sekä vaikutusmahdollisuuksien rajaaminen eivät ole sallittuja.

Yhdistyksemme huomauttaa erityisesti, että sosiaalihuoltolaissa kuvattu asiakkaan etu, johon lakiluonnoksessa viitataan, ei kata itsemääräämisoikeutta, yhdenvertaisuutta ja osallistumista, joista vammaispalvelulain olisi tarkoitus huolehtia. Hengitystuki ry:n mielestä sovellettavan lain valinta ei saa sivuuttaa vammaispalvelulain tarkoitusta. Tämän vuoksi esitämme seuraavaa muutosta lakiluonnokseen.

Muutosehdotus 2 §:n 1 momenttiin:

”Lakia valittaessa on otettava huomioon sosiaalihuoltolain asiakkaan edusta säädetyt (1301/2014) 4 ja 5 § sekä niiden lisäksi YK:n vammaissopimuksen 3. artiklassa mainitut periaatteet, 19. artiklassa mainitut toimet ja palvelut ynnä niistä johdettu vammaispalvelulain 1§.”

Sosiaalihuoltolain mukaiset tukipalvelut ja kotihoito myös rajaavat asiakkaan elämänpiiriä ja vuorovaikutusta henkilökohtaiseen apuun verrattuna. Sosiaalihuoltolain 19 §:n tukipalveluiden kohdan 5 osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävän tai tukevan palvelun perustelujen mukaan sosiaalinen kanssakäyminen tarkoittaa erilaisia yhteisöllisen toiminnan muotoja kuten päivätoimintaa sekä yhteisiä retkiä ja kulttuuriharrastuksia, jotka voivat vahvistaa siinä mukana olevien henkilöiden osallisuuden tunnetta. Yksittäisen henkilön yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollistaminen mainitaan perusteluissa vain poikkeuksena. Tämä poikkeaa huomattavasti henkilökohtaisen avun tarjoamista osallisuuden, osallistumisen ja itsenäisen elämän toteuttamismahdollisuuksista.

Yhdistyksemme mielestä sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita ei tulekaan järjestää vammaisen henkilön määritelmän täyttävälle henkilölle, joka täyttää myös vammaispalvelulain palvelukohtaiset kriteerit, ellei sosiaalihuoltolain perusteella järjestettävä palvelu toteuta myös YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan kriteereitä osallisuudesta ja itsenäisestä elämästä. Kynnys subjektiivisen oikeuden piiriin kuuluvista vammaispalveluista tulee selkeästi säilyttää riittävän matalana, jotta näiden oikeuksien toteutuminen ei jää riippuvaiseksi muiden lakien tulkinnasta.

Hengitystuki ry esittää aiemman muotoilun palauttamista, jotta tarvittavat palvelut tosiasiallisesti toteutuvat. Lakiehdotuksen 2 § 3 mom kohta

” jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan”

muutetaan takaisin muotoon ” jos hän ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia ja sopivia palveluita...”.

Kun lain valinnassa ei oteta huomioon asiakkaalle syntyviä taloudellisia vaikutuksia (sosiaalihuoltolain 4 §:n muutos), seurauksena voi olla, että asiakas ei tosiasiallisesti saa tarvitsemaansa palvelua liian suuren taloudellisen rasitteen takia. Esimerkiksi sosiaalihuolto- ja terveydenhuoltolaki sisältävät maksullisia palveluita, joiden käyttö voi estyä maksujen vuoksi.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Hengitystuki ry pitää elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavan palvelutarpeen käsitettä erittäin tulkinnanvaraisena. Se hankaloittaisi kohtuuttomasti lain soveltamista. Vammaispalveluiden tarvetta arvioitaessa on olennaista huomioida, että vammaisilla henkilöillä on useisiin vammaispalveluihin subjektiivinen oikeus. Vammaisten henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin rajaaminen vain elämänvaiheessa tavanomaiseen tarpeeseen estää vammaisen henkilön tarvitsemiin, yksilöllisiin tarpeisiin (1§) perustuviin palveluihin pääsyn.

Elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavan palvelutarpeen perusteluista syntyy vaikutelma, että vammaisella henkilöllä olisi lähinnä lukiossa ja työikäisenä kohtuullisen todennäköinen pääsy vammaispalveluihin – sen sijaan vauvana, päiväkodissa, varhaiskasvatuksessa, koulussa ja eläkeikäisenä vammaispalveluja pidettäisiin viimesijaisina. Hengitystuki ry:n mielestä vammaispalvelujen tarpeen arvioinnin tulisi olla velvoittavaa, mikäli henkilö täyttää vammaisen henkilön määritelmän ja palvelukohtaiset kriteerit. Soveltamisalaa koskeva pykälä ja sen perustelut eivät saa rajata vammaisten henkilöiden subjektiivisiin oikeuksiin pääsyä.

Näistä syistä Hengitystuki ry ehdottaa koko 2§ 3 momentin poistamista.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Soveltamisalan tarkennukset asiakkaan edun ja palvelun maksuttomuuden suhteesta on kirjoitettu vammaispalveluista ulos sulkemisen näkökulmasta, pyrkien estämään vammaispalvelulain mukaisten maksuttomien palvelujen määrän lisääntyminen.

Ehdotetut muutokset vaarantavat mahdollisuuden saada tarvittavia vammaispalveluja myös vammaisten henkilöiden osalta. Suuri osa vammaisista henkilöistä on pienituloisia. Asiakkaan edun ja palvelujen maksuttomuuden suhdetta koskevat muutosehdotukset lisääisivät tämän ryhmän taloudellisia ongelmia ja johtaisivat heidän elämänsä kapeutumiseen.

Vammaispalvelujen maksuttomuus on usein vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edellytys. Vammaispalveluilla on tarkoitus kompensoida vammaisen henkilön vamman tai pitkäaikaissairauden aiheuttamaa haittaa. Yhdistyksemme näkemyksen mukaan henkilön ei pitäisi itse joutua maksamaan haittansa kompensoimisesta.

Asiaksmaksun perimättä jättäminen on myös käytännössä jäänyt lain kuolleeksi kirjaimeksi tähän mennessä. Perimättä jättämisen mainitseminen ei siten tuo vammaisille henkilöille riittävää turvaa katastrofaalisilta kustannuksilta.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Suojasäännös on Hengitystuki ry:n näkemyksen mukaan tarpeellinen ja välttämätön, mutta ei riittävä. Sitä tulisi edelleen vahvistaa ja täydentää osioimisen estämiseksi ja pienituloisten vammaisten henkilöiden toimeentulon turvaamiseksi. Toimeentulotuen tai perimättä jättämisen hakeminen itsessään on työläs prosessi, joka näissä tilanteissa tulisi poistaa tarpeettomana eli asiasta tulisi tehdä automaattinen päätös suoraan viranomaisen toimesta. Hyvä esimerkki toimivasta käytännöstä löytyi aiemmin HUS:lta, joka ei perinyt asiakasmaksuja takuueläkettä saavilta henkilöiltä.

HUSin aiemman mallin mukainen täsmällinen säännös säästäisi hyvinvointialueilta ja Kelalta myös hakemusten käsittelyn resurssit.

Muutosehdotuksemme 2§ 5 momentin loppuosaksi:

”...ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestetyistä palveluista määrättävä maksu on jätettävä määräämättä, jos henkilö saa takuueläkettä.”

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Hengitystuki ry toivoo ensisijaisesti koko 2§ 3 momentin poistamista ja vähintään sitä, että lakiehdotuksen 2 § 3 mom kohta ” jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan” muutetaan muotoon ” jos hän ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia ja sopivia palveluita...”.

Haarni Ilka
Hengitystuki ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

-

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

-

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava?
(Sosiaalihuoltolain 4 §)**

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava?
(Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)**

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Tasa-arvovaltuutettu kiittää saamastaan lausuntopyyntöä ja ilmoittaa, ettei valtuutettu anna asiassa lausuntoa.

Janas Pirkko
Tasa-arvovaltuutetun toimisto

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaispalvelulain säilyminen vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina on kannatettavaa. Myös muut tavoitteet ovat kannatettavia.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Muutosehdotukset jopa lisäävät lain tulkinnanvaraisuutta ja lain yhtenäistä soveltamista valtakunnallisesti. Vaikeavammaisuuden poistuminen haastaa soveltamista, laissa on paljon tulkinnanvaraisuutta. Erityisesti lakia soveltaville viranhaltijoille lain epätarkka soveltamisala muodostuu haasteeksi. Kun verrataan 1.1.2025 voimaan tulevan vahvistetun lain 2 § ja tämän muutosesityksen 2 §, niin ainoastaan 3 momentin lisäyksellä (palveluiden saamiseksi vain, jos avun tarve poikkeaa henkilön elämänvaiheen tavanomaisesta tarpeesta), pystytään ainakin jonkin verran täsmentämään asiakaskuntaa. Ja tämäkin vain verraten tilanteeseen, ettei tuota 3 momenttia ei tule ollenkaan.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen myöntämisessä lähtökohtana on arvioitu palvelutarve, erityislainsäädännössä määritellyt palvelujen myöntämisen kriteerit. Periaate ensisijaisuutta korostavista palveluista on hyvä ja kannatettava. Sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain keskinäinen suhde on edelleen jossain määrin ristiriitainen. Sosiaalihuoltolaissa § 2 todetaan: Jos henkilöllä on muun lain nojalla oikeus sosiaalihuollon saamiseen, on sovellettava niitä säännöksiä, jotka parhaiten toteuttavat asiakkaan etua siten kuin 4 ja 5 §:ssä säädetään. Vammaispalvelulain palvelujen ollessa luonteeltaan pääasiassa subjektiivisia oikeuksia ja sisällöltään tarkemmin määriteltäviä, voidaan ko. säännöksellä perustella vammaispalvelulain soveltamista, jolloin esityksessä korostettu yleislain ensisijaisuus ei toteudu.

Tämä haastaa hyvinvointialueita ja sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita myöntäviä viranhaltijoita.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Säännöstä on kuitenkin tarkennettava. Ilman tarkennusta säännöksen soveltaminen on haastavaa. Tarkennus tulee edellyttämään erilaisten määritelmien tekemistä siihen liittyen, mikä millekin elämävaiheelle on tavanomaisesta poikkeavaa. Määrittelyjen tekeminen erilaisten elämänvaiheiden tavanomaisesta ja tavanomaisesta poikkeavuuksista voi johtaa epätarkoituksenmukaisiin päätöksiin ja perusteluihin.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Asiakkaan on mahdollista hakea maksualennusta tai maksuvapautusta.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Asiakasmaksulaki koskee kaikkia. Lisäys erityisesti vammaisista henkilöistä voi aiheuttaa hämmennystä asiakasmaksujen alentamiseen tai maksuvapauden myöntämiseen liittyvässä päätöksenteossa. Asiakkaalle voi esimerkiksi syntyä käsitys, että hän voi vammaisena henkilönä vammansa perusteella hakea terveydenhuollon maksujen alentamista tai maksuvapautta.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Hyvinvointialueen on haastavaa arvioida kustannuksia sekä tarvittavia resursseja. Tämä on ristiriidassa esitysluonnoksen tavoitteiden kanssa. Lakipykälien soveltamisessa on väljyyttä, mikä vaikeuttaa päätöksiä tekevien viranhaltijoiden työtä ja saattaa lisätä eroja hyvinvointialueiden toimintatavoissa ja soveltamisohjeissa.

Soveltamisalasäädöksen 2 momentin ensisijaisena sovellettavien lakien luetteloon lisätty vanhuspalvelulaki on hyvä asia. Etenkin, jos lakiin ei ole tulossa ikäänymisrajausta, kuten nyt näyttäisi olevan. Toisaalta vammaisen henkilön määritelmän voi katsoa vahvistetussa lainsäädännössä olevan selkeämpi kuin tässä muutosesityksen 2 §:ssä.

Kojo Raija

Keski-Suomen hyvinvointialue - sosiaali- ja terveystoimet

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Pääosa sosiaalihuollon palveluista ja tuista tulee toteutua sosiaalihuoltolain, yleislain, perusteella. Vammaispalvelulain on säilyttävä erityislakina, jolla on suppea kohderyhmä.

Vammaispalvelulain yhtenäisen soveltamisen ja yhdenvertaisen palvelujen saannin turvaaminen ovat kannatettavia tavoitteita.

Tavoitteet eivät kuitenkaan ole riittäviä, sillä niissä ei mainita YK:n vammaissopimuksen toimeenpanoa tai vammaisten henkilöiden itsenäisen elämän ja osallisuuden turvaamista. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät usein turvaa itsenäistä elämää ja osallisuutta. esitysluonnoksessa jää huomioitta niiden harkinnanvarainen kohdentaminen ja määrärahasidonnaisuus eivät aina turvaa itsenäistä elämää ja osallisuutta. Lisäksi ne ovat asiakasmaksullisia.

YK:n vammaissopimuksen toimeenpano ja vammaisten henkilöiden itsenäisen elämän ja osallisuuden turvaaminen tulee ottaa selkeiksi perustavoitteiksi vammaispalvelulakiin.

Sosiaalihuollon kokonaisuuden toteuttaminen edellyttää valtakunnallista ohjeistusta hyvinvointialueille, jotta palvelujen ja tukien kehittäminen, järjestäminen ja tuottaminen tapahtuvat yhdenvertaisesti. Erityisesti uusi vammaispalvelulaki edellyttää selkeää valtakunnallista ohjeistusta työntekijöille, jotka soveltavat sitä.

Tavoitteiden toteutumista tulee seurata sekä hyvinvointialueilla että valtakunnallisesti ja mahdollisiin hyvinvointialuekohtaisiin eroihin tulee reagoida.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Sosiaalihuoltolain mukaiset ensisijaiset palvelut ja tuet ovat määrärahasidonnaisia. Siksi on riski, että niitä ei ole tarjolla riittävästi.

Velvollisuus selvittää ensisijaisten palvelujen mahdollisuutta tuo lisäksi hallinnollisia lisäkuluja, mikäli noudatetaan nykyisiä työprosesseja. On tärkeää, että vammaisten henkilöiden palvelutarpeen arvioivat työntekijät, joilla on tietoa ja osaamista vammaisuuteen liittyvistä asioista ja kysymyksistä.

Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus palvelujen saannissa ei toteutune lainsäädännön tulkinnanvaraisuuden vuoksi. Sinällään on perusteltua pyrkiä siihen, ettei vammaispalvelulain palveluilla vastata ns. normaalista ikääntymisestä aiheutuvaan toimintakyvyn heikentymisen aiheuttamaan avun ja tuen tarpeisiin.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esitysluonnoksessa todetaan, että YK:n vammaissopimus ei määrittele, minkä kansallisen lain perusteella palveluita tulee myöntää sopimuksessa määritellyille vammaisille henkilöille. Siksi vammaisen henkilön määritelmän ja lainvalintaa koskevien säännöksiä katsotaan olevan sopusoinnussa YK:n vammaissopimuksen kanssa.

YK:n vammaissopimus kuitenkin määrittelee minkälaisia itsenäistä elämää ja osallisuutta turvaavien palveluiden tulee olla. On yllättävää, että YK:n vammaissopimuksen sisältämää itsenäisen elämän periaatetta ei ole huomioitu esitysluonnoksessa. Se on kuitenkin keskeinen periaate, jonka toteutumista vammaisille henkilöille myönnettävien palvelujen ja tukien tulisi mahdollistaa.

Esitysluonnosta tulee täydentää näiden osalta.

Vammaisen henkilön määritelmä esitysluonnoksen 2 § 3 momentissa:

”Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön

mukaan ja hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve.”

” Ei ole järjestettävissä” -kirjauksen tulkinta ja soveltaminen jää esitysluonnoksessa epäselväksi. Se saattaa supistaa vammaispalvelulain piiriin kuuluvien määrää ennalta arvaamattomasti.

Myös esitysluonnoksen 2 § 1 momentin ”edun kannalta sopiva” -kirjaus jää epäselväksi. Siksi näiden kirjausten tavoitetta tulee arvioida ja kirjaukset muokata paremmin tavoitteita vastaaviksi.

Perusteluihin on kirjattu, että palveluiden tosiasiallinen saatavuus ei saa vaikuttaa lainvalintaan. Ensisijaisen lainsäädännön mukainen palvelu tai tuki saattaa periaatteessa olla henkilölle sopiva, mutta hän ei tosiasiallisesti saa sitä esimerkiksi palvelujen riittämättömän järjestämisen vuoksi.

Tällöin hän jää ilman sosiaalihoitolain mukaista palvelua tai tukea eikä hänelle ole oikeutta vammaispalvelulain mukaiseen palveluun vaan hän jää täysin ilman palvelua.

Tällainen tilanne lakien soveltamisessa on kestävä, jos henkilöllä on palvelutarpeen arvioinnissa todettu tarve palvelulle. Siksi perustelujen kirjaus palvelujen tosiasiallisen saatavuuden merkityksestä on arvioitava uudelleen.

Haastavaksi saattaa muodostua myös tosiasiallisen sosiaalityön organisointi hyvinvointialueilla, joilla jo nyt on työvoima pulaa. Useilla hyvinvointialueilla käytössä olevan toimintatavan mukaan esitysluonnoksen mukaiseen asiakkaan palvelutarpeen arviointiin tarvitaan aina useita sosiaalihoito ammattihenkilöä, jos ensin arvioidaan mahdollisuudet vastata asiakkaan tarpeisiin sosiaalihoitolain mukaisilla palveluilla ja erikseen vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin.

Esimerkiksi sosiaalihoitolain mukaisiin palveluihin erikoistunut sosiaalityöntekijä aikuissosiaalityöstä ja sosiaalityöntekijä, jolla on vammaispalvelujen osaaminen.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Säännös antaa perustan asiakkaan tilanteen arviointiin. Arviointikäytännöt ja määrittelyt saattavat kuitenkin olla moninaiset hyvinvointialueilla ja voivat aiheuttaa eriarvoisuutta asiakkaiden kesken.

On todennäköistä, että elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta arvioidaan ja määritetään viime kädessä tuomioistuimien päätösten linjausten perusteella.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Asiakkaan yksilöllinen tilanne kuten yksilöllisen palvelun ja tuen pitkäaikainen, jopa elinikäinen tarve sekä työelämäosallisuuden toteutumattomuus tulee aidosti huomioida asiakkaan edun arvioinnissa.

Säännös saattaa ohjata hyvinvointialueita järjestämään palveluita sosiaalihuoltolain nojalla, jolloin vammaispalvelulain tarkoitus ei toteudu.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Säännöksen tavoite on osin kannatettava. Säännös saattaa olla riittämätön ja liian tulkinnanvarainen turvaamaan vammaisen henkilön toimeentulon sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Lisäksi ongelmallista on vammaisten lasten perheiden taloudellisen tilanteen erityinen huomioiminen.

Säännös on tarpeen, jos pitkäaikaissairaiden ja vammautuneiden henkilöiden palvelutarpeesta vastataan ensisijaisen lainsäädännön kuten sosiaalihuoltolain asiakasmaksullisilla palveluilla.

Säännöksen kirjaaminen vammaispalvelulakiin, jonka perusteella näiden henkilöiden palvelutarpeeseen vastaavia palveluita ei järjestetä, on ongelmallista.

Jatkovalmistelussa tulee arvioida, olisiko säännös kirjattava ns. asiakasmaksulakiin.

Säännöksen sisältöä ja velvoittavuutta määriteltäessä on huomioitava, että usein näissä tilanteissa olevilla asiakkailla ei ole voimavaroja asiakasmaksujensa selvittämiseen tai muutoksen hakemiseen niihin. Asiakkaiden on tarvittaessa saatava suojasäännöksen mukainen ratkaisu asiakasmaksuunsa suoraan viranomaisen ratkaisuna ilman asiakkaan omaa aloitetta tai kysymystä asiasta. Tämä viranomaisen velvoite asiakasmaksun suojasäännöksen soveltamiseen ja sen edellyttämään asiakkaan tilanteen selvittelyyn on lisättävä lainsäädäntöön.

Suojasäännöksen soveltamisen on siis oltava viranomaisen velvoite.

Sote-palveluiden asiakasmaksujen alentamisesta tai perimättä jättämisestä voimassa olevan säännöksen (asiakasmaksulaki 11 §) soveltaminen tapahtuu hyvin puutteellisesti ja eriarvoisesti hyvinvointialueilla.

Jos suojasäännös tulee voimaan, on sen soveltamisen oltava yhdenvertaista hyvinvointialueilla. Siksi sen tosiasiallista soveltamista hyvinvointialueilla on seurattava lain tultua voimaan.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Esitysluonnoksessa ja perusteluissa painotetaan voimakkaasti yleislakien ensisijaisuutta. Huomioitta tuntuu jäävän se, että esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät turvaa vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista samoin kuin vammaispalvelulain mukaiset palvelut kuten henkilökohtainen apu. Vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen todennäköisesti heikkenee lainsäädäntöuudistuksessa.

Vammaisen henkilön määritelmään esitysluonnoksen 2 § 1 momentin yksityiskohtaisten perustelujen mukaisen sosiaalisen toimintarajoitteen soveltaminen saattaa olla haastavaa. YK:n vammaissopimuksen yleiskommenteissa 1, 2, 6 ja 7 mainitaan psykososiaalinen vammaisuus. Vammaissopimuksessa psykososiaalinen vammaisuus -käsitteellä tarkoitetaan henkilöitä, joilla on vaikeuksia itsensä ilmaisussa, sosiaalisessa kanssakäymisessä ja kognitiivisissa tehtävissä. Siten psykososiaalinen toimintarajoite -ilmaisun määrittelyssä saattaisi paremmin linjata ja ohjata vammaispalvelulain soveltamista asetetun tavoitteen mukaisesti.

Uuden vammaispalvelulain esitysluonnoksen mukaisen soveltamisalan ja vammaisen henkilön määritelmät sekä jo vahvistetut yksittäisten palvelujen saantikriteerit sisältävät useita välttämättömyys -edellytyksiä. Nämä saattavat johtaa siihen, että vammaispalvelujen saajien määrä vähenee nykyisestä.

Vammaispalvelulaissa asiakkaan yksilöllinen tilanne, palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma ovat keskeisiä. Palveluita ja tukia voidaan säännösten perusteella järjestää aiempaa yksilöllisemmin. Lakia soveltavat työntekijät eivät aina saa säännöksistä riittävää tukea päätöksentekoaan varten. Säännöksiin jää vääjäämättä yksittäisen asiakkaan tilanteessa tehtävää harkintaa, tulkintemista. Lain soveltamisen ohjeistus tulee tehdä ja järjestää mahdollisimman nopeasti ja kattavasti, jotta vähennetään muutoksenhakuja ja niiden ratkaisuna tulevien ns. ennakkopäätösten tarvetta edes tavanomaisissa ratkaisuissa.

Siitä huolimatta on riskinä, että muutoksenhaut, oikeusprosessit, tulevat kuormittamaan kaikkia asianosaisia seuraavina vuosina. Ne eivät kuitenkaan saa johtaa siihen, että asiakas on kokonaan vailla palveluita ja tukia, vaan hyvinvointialueiden on varauduttava asukkaiden tarpeisiin ja järjestettävä palvelut myös muutoksenhakuprosessien aikana.

Aalto Anu
Neuroliitto ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esityksen tavoitteiksi on esitetty vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen ja palveluiden saatavuuden turvaaminen sekä uuden vammaispalvelulain soveltamisen selkeyttäminen niin, että laki säilyy vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Lisäksi tavoitteena on selkeyttää soveltamiskäytäntöä sosiaalihuollon asiakkaan edun arvioinnissa vaikuttavista seikoista. Esitysluonnoksessa esitetyt tavoitteita vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisesta ja erityispalveluiden saatavuuden turvaamisesta voidaan pitää teoreettisesti kannattavina.

Esitetyt muutokset, erityisesti vammaispalvelulain mukaisten palveluiden piiriin pääsemiselle asetetut tiukat lisäkriteerit, eivät kuitenkaan käytännössä johtaisi vammaisen henkilöiden oikeuksien parempaan toteutumiseen. Ehdotettu laki vaikeuttaisi yhdenvertaista palveluihin pääsyä ja heikentäisi erityisesti autismi- ja neurokirjon lasten ja nuorten sekä lievästi kehitysvammaisten lasten ja nuorten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumista.

Hallituksen esityksessä esitetyt tavoitteita ei voida pitää esityksen todellisina päämäärinä, sillä esitetyt muutokset vaarantaisivat vammaisten henkilöiden pääsyn tarvitsemiensa erityispalveluiden piiriin. Esitetty muutos johtaisi luultavasti merkittäviin kustannussäästöihin. Vakiintuneista subjektiivisina oikeuksina turvatuista vammaispalveluista ei tulisi säästää, sillä säästöt kohdistuisivat yhteiskunnan yhteen haavoittuvimpaan ihmisryhmään, joiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen vaarantuisi. YK:n lapsen oikeuksien sopimus sekä YK:n vammaisten henkilöiden

oikeuksia koskeva sopimus sitovat Suomea ja niiden sisältämiä oikeuksia tulisi lainsäädännössä täysimääräisesti kunnioittaa.

Vammaiset lapset ovat yksi kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevista lapsiryhmistä. YK:n lapsen oikeuksien komitea on antamissaan yleiskommenteissa korostanut, että vammaisilla lapsilla on yhdenvertainen oikeus nauttia kaikista oikeuksista samalla tavoin kuin muillakin lapsilla. Komitea on korostanut, että vammaisten lasten rajoitteena ja esteenä ei ole vamma itsessään, vaan pikemminkin erilaisten sosiaalisten, asenteellisten ja fyysisten esteiden kokonaisuus, jonka lapset jokapäiväisessä elämässään joutuvat kohtaamaan. YK:n lapsen oikeuksien komitea on lisäksi 2.6.2023 antanut uudet Suomea koskevat suosituksensa ja yhtenä keskeisenä huolenaiheena komitea on nostanut esiin vammaiset lapset ja heidän oikeutensa. YK:n vammaissopimuksen mukaan valtiolla on velvollisuus edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti heidän ihmisoikeuksiensa ja perusvapauksiensa toteutuminen. Sopimuksen mukaan vammaisten lasten tulee voida nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa, ja kaikissa vammaisia lapsia koskevissa toimissa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Muutosehdotusten mukaan, vammaispalvelulain mukaisia palveluita järjestettäisiin vain, jos ensisijaisesti sovellettavassa lainsäädännössä tarkoitettut palvelut eivät olisi vammaisen henkilön välttämättömään avun ja tuen tarpeeseen nähden riittäviä ja sopivia eivätkä vastaisi henkilön elämänvaiheessa tavanomaiseen tarpeeseen. Lisäksi sosiaalihuoltolain 4 §:n asiakkaan edun arvioinneissa huomioon otettavia seikkoja koskevaa kohtaa tarkennettaisiin siten, että palvelusta perittävä maksu ei vaikuttaisi asiakkaan edun arviointiin.

Keskusliitto katsoo, että esityksen muutosehdotuksilla ei päästä esitettyihin tavoitteisiin, vaan ne johtaisivat todennäköisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien heikompaan toteutumiseen.

Hallituksen esityksessä todetaan (s. 47), että sekä vammaispalvelulain että sosiaalihuoltolain perusteella järjestettävissä palveluissa on havaittu saatavuuden haasteita muun muassa henkilöstön riittävyyden haasteiden vuoksi. Sosiaalipalveluiden taloudellinen tilanne on jo tälläkin hetkellä huono ja lisäleikkauksia sosiaalihuoltoon on suunniteltu kehysriihessä 100 miljoonan euron edestä. Jotta tarvittavien palveluiden saatavuus voidaan turvata, hyvinvointialueilla tulisi olla riittävät resurssit huolehtia siitä, että sekä sosiaalihuoltolain että vammaispalvelulain mukaiset palvelut järjestetään asiakkaiden palvelutarpeiden mukaisesti. Tämä vaatii riittäviä resurssien lisäksi työn vetovoima- ja pitovoimatekijöiden vahvistamista hyvinvointialueilla, jotta työntekijöitä saadaan houkutelua ja pidettyä vaativassa työssä.

Hallituksen esityksessä linjataan (s. 54), että palveluiden saatavuus ei voi olla ohjaava tekijä arvioitaessa, minkä lain mukaan henkilölle myönnetään palveluita ja se, että hyvinvointialue ei järjestä palveluita yleislainsäädännön edellyttämässä laajuudessa, ei olisi peruste soveltaa erityislakia. Keskusliitto muistuttaa, että asiakkaiden palvelutarpeet tulisi aina täyttää täysimääräisesti. Lain muutosten ei tulisi johtaa tilanteeseen, jossa asiakas ei saa tarvitsemaansa palvelua. Koska sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita ei ole turvattu subjektiivisina oikeuksina vaan ne järjestetään niihin varattujen määrärahojen puitteissa, vaarana on, että vammainen henkilö voi jäädä täysin ilman tarvitsemiaan palveluita. Tällöin henkilön perustuslain (19 §) mukaiset oikeudet välttämättömään huolenpitoon ja riittäviin sosiaali- ja terveystalouteihin vaarantuisivat.

Keskusliitto katsoo, että vammaispalvelulain 2 § tulisi säilyttää sellaisenaan, kun se on uudessa vammaispalvelulaissa, eikä siihen tulisi tehdä ehdotettuja muutoksia.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esitys sisältää täsmennyksen, että vammaispalvelulain mukaisia palveluita myönnetään vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät ole asiakkaalle riittäviä ja sopivia.

Keskusliitto katsoo, että ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palveluiden ensisijaisuuden korostaminen vaarantaisi vammaisten ihmisten oikeuden välttämättömiin erityispalveluihin. Sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden ensisijaisuuden korostaminen ohjaisi ensisijaisiin palveluiden piiriin liiallisesti myös tilanteissa, joissa ne eivät olisi henkilölle riittäviä tai sopivia. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät aina voi korvata vammaispalvelulain mukaisia erityispalveluita, eikä niiden ole tarkoituskaan.

Vammaisilla henkilöillä ja heidän läheisiin voi olla hyvin erilaisia valmiuksia palvelutarpeen sanoittamiseen. Heikompi kyky ilmasta tarpeita täsmällisesti ei tulisi johtaa heikompaan palvelujen saatavuuteen ja vaikeudesta kommunikoida palvelutarvetta ei tulisi syntyä kynnystä tai estettä palvelun saamiselle.

Vammaispalvelulain alaisten erityispalveluiden, kuten itsenäistymistä tukeva valmennuksen ja osallisuuden tuen, saatavuus tulee taata erityisesti lapsille ja nuorille. YK:n lapsen oikeuksien komitea on viimeisimmässä suosituksissaan Suomelle (CRC/C/FIN/CO/5–6, kesäkuu 2023, kohdat 29–30) esittänyt huolensa siitä, että vammaisten lasten osallistamista estävät sosiaaliset esteet ja suositellut Suomea vahvistamaan vammaisten lasten sosiaalisen osallistamisen ja yksilöllisen kehityksen tukemista.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esitys sisältää täsmennyksen, että vammaispalvelulain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänen avun tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen avun tarve.

Elämänvaiheessa tavanomaisesti poikkeava tarve on erittäin tulkinnanvarainen käsite ja esityksen mukaan tarve todetaan viranhaltijan harkinnan perusteella. On ongelmallista, että elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavan tarpeen arviointi ei ohjaa asiakkaan yksilöllisen tilanteen ja tarpeiden arviointiin. Etenkin lasten palvelutarvetta arvioitaessa tulkinnanvarainen käsite aiheuttaa ongelmia, sillä jokaisen lapsen kehitystaival on yksilöllinen ja vaihtelu saman ikäisten lasten kehitysvaiheissa on tavanomaista. Lapsen elämänvaiheen tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta on siten haasteellista määrittää, jonka seurauksena palveluihin pääsyn toteutuminen vaarantuu. Tavanomaisesta poikkeavan tarpeen osoittamisen taakka todennäköisesti asettuisi lapsen jo ennestään kuormittuneiden vanhempien harteille ja riskinä on, että perhe jäisi ilman tarvitsemaansa tukea. Erityisesti lievästi kehitysvammaisten ja autismi- ja neurokirjon lasten kannalta muutos johtaisi luultavasti siihen, etteivät he pääsisi tarvitsemiensa erityispalveluiden piiriin. Lisäksi yhdenvertaisuuden toteutuminen palveluntarpeen arvioinneissa olisi käytännössä mahdotonta, sillä käsite on hyvin tulkinnanvarainen.

Keskusliitto yhtyy Mannerheimin lastensuojeluliiton lausunnossaan esittämään kritiikkiin kirjauksesta säännöskohtaisissa (2 §) perusteluissa osiossa ”Lapsuus ja nuoruus”, että ”Vauvan tai hyvin pienen lapsen huolenpidon tarve poikkeaa harvoin saman ikäisten lasten tarpeista”. Keskusliitto yhtyy MLL:n näkemykseen siitä, että vaikeasti sairaan tai vammaisen lapsen syntyminen aiheuttavat perheessä äärimmäisen kuormittavan tilanteen, jossa perheen arki ja toiminta muuttuvat merkittävästi.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esityksessä sosiaalihuoltolain 4 §:n asiakkaan edun arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja koskevaa kohtaa tarkennettaisiin siten, että palvelusta perittävä maksu ei vaikuttaisi asiakkaan edun arviointiin.

Keskusliitto katsoo, että maksuttomuus tulisi huomioida, kun arvioidaan asiakkaan etua. Maksuttomien vammaispalveluiden avulla vammaisen ihminen voidaan saattaa yhdenvertaiseen asemaan muiden yhteiskunnan jäsenten kanssa. Keskusliitto muistuttaa, että Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 23 artikla edellyttää, että sopimusvaltiot tunnustavat vammaisen lapsen oikeuden saada erikoishoitoa ja että apua annettaessa on tarvittaessa kiinnitettävä huomiota vanhempien tai lapsen muiden hoitajien varallisuuteen. Lapsen edun ensisijaisuuden näkökulmasta maksullisuuden huomioimisen estäminen asiakkaan edun arvioinnissa olisi ongelmallista.

Asiakasmaksuista aiheutuisi luultavasti kohtuutonta taloudellista taakkaa vammaisille henkilöille, jotka ovat pitkäaikaisen tuen tarpeessa, joiden palvelutarpeisiin vastattaisiin maksullisilla sosiaalihuoltolain alaisilla palveluilla. Vammaisten henkilöiden määrä on marginaalinen ja heidän toimeentulonsa on lähtökohtaisesti matala. Jokainen asiakasmaksu vie vammaisen henkilön tilannetta kohti toimeentulotukiasiakkuutta, mikä taas heikentää hänen mahdollisuuttaan tehdä osa-aikaista työtä. Työnteon vaikeutuminen heikentää vammaisten henkilöiden osallisuutta ja lisää heidän syrjäytymistään yhteiskunnasta. Lisäksi yleislainsäädännön mukaisen palvelun maksullisuus voisi käytännössä estää ihmistä käyttämästä palvelua toimeentulon riittämättömyyden vuoksi, jolloin asiakkaan etu ja palvelutarve eivät toteutuisi.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esityksessä ehdotetaan suojasäännöstä, jonka mukaan hyvinvointialue veloitettaisiin ottamaan huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain maksun perimättä jättämistä ja alentamista koskeva säännös tilanteessa, jossa maksun määrääminen voisi yksittäisessä tilanteessa johtaa vammaisen henkilön palveluiden vastaanottamisen vaarantumiseen.

Keskusliitto katsoo, ettei suojasäännös ole riittävä turva vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseksi eikä korvaa maksuttomuuden huomioimista asiakkaan edun arvioinnissa.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Esitettyjen muutosten tekeminen vammaispalvelulakiin johtaisi vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumisen heikennykseen. Keskusliitto katsoo, että vammaispalvelulaki tulisi saattaa voimaan sellaisena kuin se on alun perin hyväksytty, eikä ehdotettuja muutoksia tulisi toteuttaa.

Hakala Lucia
Lastensuojelun Keskusliitto

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Lukuun 3 kirjatut tavoitteet ovat Valviran mielestä kannatettavia. Vammaispalvelulain tulee säilyä erityislakina, joka turvaa vammaisille henkilöille heidän tarvitsemansa yksilölliset palvelut.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Valviran käsityksen mukaan on mahdollista, että osa nykyisen vammaispalvelulain palvelujen piirissä olevista erityisesti ikääntyneistä henkilöistä saisi jatkossa palvelunsa ensisijaisen lainsäädännön mukaisesti sosiaalihuoltolain mukaisina palveluina. Tilanne, jossa asiakkaat saavat lakimuutoksen myötä palvelut sosiaalihuoltolain mukaisina heille maksullisina palveluina johtanee valitussumaan hallinto-oikeuksissa.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ehdotettavan 2 §:n 1 momentin säännös on Valviran käsityksen mukaan kannatettava, ja vastaa nykyisin voimassa olevan vammaispalvelulain vastaavaa

säännöstä. Sen sijaan ehdotettavan 3 momentin tekstin ”...Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan...” tavoite jää epäselväksi. Huomioiden sosiaalihuoltolain 14 §:n 2 momentti hyvinvointialueilla on jo nyt mahdollisuus järjestää sosiaalihuoltolain mukaisina palveluina myös muita palveluja kuin mainitun pykälän 1 momentissa luetellut sosiaalipalvelut. Tämä mahdollistaa vammaisten henkilöiden yksilöllistä tarvetta vastaavien palvelujen järjestämisen sosiaalihuoltolain mukaisina palveluina jo nykyisin voimassa olevan lainsäädännön perusteella.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Valvira pitää kannatettavana sitä, että säännösehdotuksessa pyritään korostamaan vammasta tai sairaudesta aiheutuvaa palveluntarvetta, joka ei ole riippuvainen henkilön iästä, elämänvaiheesta tai esimerkiksi perhetilanteesta. Ilmaisuna ”elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeava tarve” on kuitenkin

hyvin tulkinnanvarainen ja se antaa asiakkaan palveluntarvetta arvioivalle viranhaltijalle paljon harkintavaltaa. Valtakunnallisesti yhtenäisen soveltamisen

ja vammaisten henkilöiden keskinäisen yhdenvertaisuuden varmistamiseksi hyvinvointialueille tulee antaa ohjausta käsitteen soveltamisessa.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Sosiaalihuoltolain 4 §:n lisättäväksi ehdotettu momentti on Valviran näkemyksen mukaan kannatettava. Käytännön toiminnassa asiakkaan edun tulkitaan

usein tarkoittavan asiakkaan näkökulmasta taloudellisesti halvinta ratkaisua. Asiakasturvallisuuden ja asiakkaan oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi

asiakkaan etua tulisi arvioida pykälän ensimmäisessä momentissa esitettyjen seikkojen perusteella.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Sinänsä ehdotettu niin kutsuttu suojasäännös on kannatettava. 5 momentin soveltaminen käytäntöön edellyttää kuitenkin valtakunnallisesti yhtenäistä ohjausta, että hyvinvointialueet tulkitsevat säännös

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Valviran havaintojen mukaan nykyistä vammaispalvelulakia on sovellettu osittain eri tavoin eri hyvinvointialueilla ja etenkin aiemmin kunnissa. Tästä syystä

lain soveltamisalan täsmentäminen on perusteltua vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden lisäämiseksi. Sinänsä kannatettavan esitysluonnoksen

soveltamiseen tuo omat riskinsä valtakunnallinen pula sosiaalityöntekijöistä. On mahdollista ja jopa todennäköistä, että hyvinvointialueet eivät pysty toteuttamaan asiakaskohtaista yksilöllistä palveluntarpeen arviointia ja asiakkaan yksilöllistä tarvetta vastaavien palvelujen järjestämistä esitysluonnoksen perusteluissa esitetyllä tavalla.

Hanhikoski Emmi

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira

Lausunto

27.05.2024

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Yleislainsäädännön painottaminen on kannatettavaa, sillä vammaisten henkilöiden etu on, että heille järjestetään palvelut ensisijaisen lainsäädännön perusteella. Tämä tasa- arvoistaa vammaisten henkilöiden asemaa yhteiskunnassa. Vammaispalvelulain tulee säilyä vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Soveltamisala tarvitsee edelleen tarkennusta, ikärajan ja vammaisen henkilön määritelmän lisäämistä vammaislakiin.

Pelkkä laki tai lait eivät johda tavoitteiden täyttymiseen. Ensisijaisten palvelujen saatavuus ei myöskään voi olla ratkaiseva tekijä, kun arvioidaan minkä lain mukaan asiakkaalle palvelut järjestetään. Vaarana on, että asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu vaarantuu ja asiakkaat ohjautuvat vammaislainsäädännön palveluihin.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esityksessä erityispalveluiden soveltamista koskevaa säännöstä ehdotettaisiin tarkennettavaksi tilanteisiin, joissa ensisijaisen lainsäädännön palvelut eivät olisi henkilön palvelutarpeen kannalta sopivia ja riittäviä eivätkä vastaisi henkilön elämänvaiheessa tavanomaiseen tarpeeseen. Tämä palvelutarpeen kannalta sopivia ja riittäviä tulisi määritellä tarkemmin. Verrokkina väestöstä samanikäinen henkilö ei välttämättä ole riittävä määritelmä.

Toimintarajoitteen käsite on epäselvä ja lakiperusteluissa esiintyvä sosiaalinen toimintarajoite vaatii täsmennystä. Epäselvien, täsmentämättömien käsitteiden vuoksi yhä enemmän asiakkaita ohjautuu erityislainsäädännön palveluihin. Tällä hetkellä hyvinvointialueiden taloudellisen tilanteen ja henkilöstöpulan vuoksi ensisijaisten palvelujen saatavuus ja kyky vastata vammaisten asiakkaiden palveluihin on puutteellista. Uudistuvan vammaislainsäädännön haltuun ottamiseen tarvitaan aikaa sillä sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut vastaavat pääsääntöisesti ikääntyneiden henkilöiden palveluntarpeeseen.

Vammaispalvelun sosiaalityö muuttuu yhä haastavammaksi ja hyvinvointialueilta tullaan edellyttämään kokonaisvaltaisen, moniammatillisen asiakasprosessin käyttöönottoa ja viranhaltijoiden välistä tiivistä yhteistyötä.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Lakiin tarvitaan vammaisen henkilön määritelmä ja selkeä ikärajaus. Iän mukanaan tuoman toimintarajoitteen arviointi ja sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen arviointi tulee olemaan haastavaa. Riskinä on että erityislainsäädännön palveluihin ajautuu ikäihmisiä.

Hyvinvointialueiden yhä kiristynyt taloudellinen tilanne ja henkilöstöpula ei mahdollista peruspalvelujen kasvattamista, joten mahdollisesti uudistus tulee lisäämään hyvinvointialueiden kustannuksia laajenevan asiakaskunnan ohjautuessa erityislainsäädännön palveluihin. Ministeriön euro laskelmat eivät huomioi hyvinvointialueiden todellista tilannetta, vaan laskelmat perustuvat oletukseen ensisijaisten palvelujen saatavuudesta. Mikäli sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut laajenevat (uusia palveluja tai asiakasryhmiä) aiheutuu myös siitä kustannusten kasvua.

Kannatettavaa on että erityislainsäädännön palveluille ei korvata puuttuvia yleislainsäädännön palveluja. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut tulisi olla asiakkaiden saavutettavissa, uhkana kuitenkin on sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen tiukat palvelujen myöntämisperusteet ja painottuminen ikäihmisten palveluihin. Näin ollen asiakkaat ns. valuvat erityislainsäädännön palveluihin.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Määrittely ”tavanomaisesta poikkeava” on tulkinnanvarainen ja johtaa alueelliseen eriarvoisuuteen. Tarvitaan ikääntymisrajaus selkeyttämään päätöksentekoa ja erottamaan milloin kyseessä on ikääntymisen ja milloin kyseessä on vammaana aiheuttama toimintakyvynrajoite.

Elämänvaiheeseen liittyvä säätely ja vertaus vastaavan ikäiseen toiseen henkilöön on toki hyvä määritelmä, mutta lisäksi voisi olla ikäraja, joten ikärajan palauttamista tulee uudelleen harkita. Tämä selkeyttäisi päätöksentekoa ja ohjaisi palvelujen järjestämistä ensisijaisten lakien mukaisesti.

Lisäksi lainsäädännössä tai lain perusteluissa on huomioitava, että vaikka sairaus voi esiintyä nuoremmalla väestölläkin, se tulkitaan ikäihmisellä vanhuuteen liittyväksi avun ja tuen tarpeeksi. Tästä esimerkkinä silmien kostea/kuiva ikärappeumamuutos, jota voi esiintyä myös aiemmin kuin vanhuudessa. Vanhuudessa se on kuitenkin yleistä, mutta tämän hetken vammaislainsäädäntöä ovat HAO ja KHO tulkinneet siten, että ikäihmisen silmän ikärappeumamuutokset oikeuttavat henkilökohtaiseen apuun, koska kyseessä on sairaus, joka voi esiintyä myös nuoremmalla väestöllä. Näkövammaiset vanhukset muodostavat valtavan suuren osan henkilökohtaisen avun saajissa, asunnon muutostöissä valaistusmuutoksina ja kuljetuspalveluissa.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ehdottoman tärkeä. Maksujen ei tule aiheuttaa sitä tilannetta, että palvelut myönnetään erityislainsäädännöllä. Tulee kuitenkin huomioida asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu ja perusteet maksun perimättä jättämiselle. Huollollisten näkökulmien huomiointi on tulkinnanvarainen määre ellei tätä tarkenneta esim ministeriön ohjauksella.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaislain palvelu - Erityinen osallisuuden tuki on tarkoitettu erittäin suuren ja vaativan palvelutarpeen omaaville henkilöille, joten mahdollisesti siitä hyötyvät ikääntyneet asiakkaat ovat pääasiassa ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakkaita. Sosiaalihuoltolain mukaan ympärivuorokautiseen palveluasumiseen tulee sisältyä kaikki asiakkaan tarvitsemat palvelut hoidosta ja huolenpidosta osallisuuden tukeen. On yleensä henkilön edun mukaista, että

osallisuuden tukea antaa oman yksikön henkilökunta, jolla on asiantuntemusta erityisesti iäkkäiden henkilöiden palveluiden toteuttamiseen. Henkilökunta pystyy tarjoamaan osallisuuden tuen siten, että asiakkaat pystyvät sitä vastaanottamaan.

Tulisiko avata tarkemmin lain tasolla mitä todellisuudessa tarkoitetaan erittäin suuren ja vaativan palvelutarpeen omaaville henkilöille. Kuinka tämä suhteutetaan esimerkiksi iäkkääseen muistisairaaseen henkilöön. Ylipäänsä määritelmä erittäin suuren ja vaativan palvelutarpeen määrittely on erityisen väljä määritelmä ja jättää paljon tulkinnanvaraa. Erityisen osallisuuden tuen kohtaa tulisi tarkentaa.

Taloudellisten vaikutusten arviointi esitetyillä tiedoilla on epävarmaa, arvioinnit perustuvat sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden toimivuuteen. Uuden vammaislain piiriin tulevien asiakkaiden määrää on vaikea arvioida. Sosiaalisen toimintakyvyn rajoite- epämääräisenä ja tulkinnanvaraisena terminä aiheuttaa suurta epävarmuutta, vammaislain asiakkaiksi voi ohjautua niin mielenterveyden häiriöistä, käyttäytymisen ongelmista kuin neurologisista ongelmistakin kärsiviä henkilöitä. Asiakasmäärät ja kustannukset selviävät vasta lainsäädännön toimeenpanon yhteydessä.

On myös huomioitava, että uuteen vammaislakiin kirjatut palvelut; tuettu päätöksenteko, valmennus, erityinen osallisuuden tuki ja hengityshalvaus potilaan hoito vaativat lisäresursseja.

Lindberg Jukka
Kainuun hyvinvointialue

Kainulainen Anna-Liisa
Kainuun hyvinvointialue

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Lausunto

27.05.2024

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

-

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

-

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava?
(Sosiaalihuoltolain 4 §)**

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava?
(Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)**

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Ympäristöministeriöllä ei ole lausuttavaa esityksestä.

Laanti Tommi
Ympäristöministeriö

Haapala Matleena
Ympäristöministeriö - Rakennetun ympäristön osasto / Asuminen ja
kulttuuriympäristöt

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Yksityinen henkilö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaisten ihmisten itsenäinen elämä ja itsemääräämisoikeus eivät voi toteutua YK:n vammaissopimuksen tarkoituksen mukaisesti, jos soveltamisala hyväksytään ehdotetussa muodossa. Hyväksyminen johtaisi avun ja tuen maksullisiin SHL-palveluihin, jotka eivät vastaa vammaisten ihmisten tarpeita. Niitä ei myöskään ole tarjolla riittävästi. Käytännössä suuri osa vammaisista ihmisistä jäisi ehdotuksen toteutuessa heitteille ilman minkäänlaisia palveluja.

Yhdenvertaisuus on ymmärretty ehdotuksen perusteluissa väärin. Se tarkoittaa yhdenvertaisten olosuhteiden ja edellytysten luomista, ei edellytysten tuhoamista muuttamalla palvelut huonommiksi ja maksullisiksi. Elämänmittaisten palvelujen maksullisuus estäisi niiden käytön ja johtaisi jo nyt keskimäärin hyvin pienituloiset vammaiset ihmiset erittäin huonoon taloudelliseen asemaan.

Ehdotus ei myöskään edistä vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa eikä heidän parempaa työllistymistään. Työllistymisen edistäminen ja vammaisten ihmisten osaamisen hyödyntäminen entistä täysipainoisemmin on vammaisten ihmisten tärkeä toive. Se myös parantaisi huoltosuhdetta, minkä pitäisi olla yhteiskunnan tavoite.

Päivi Korkeamäki
Kehitysvammaisten Pirkanmaan. Tukipiirin hallituksen jäsen, Nokian
kehitysvammaisten tukiyhdistykset

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Yksityinen henkilö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Ehdotetussa soveltamisalapykälässä on toisaalta todettu palvelun edellytyksenä välttämättä tarvittava apu tavanomaisessa elämässä: "...tarvitsevat...-...välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä."

Toisaalta tavanomaisen elämän apu suljetaan pois: "... järjestetään palveluita...vain, ...jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve."

Jos lakiehdotus hyväksytään esitetyssä muodossa, se johtaa tilanteeseen, että vammaisen ihmisen avun tarve voidaan aina evätä, joka tavanomaisena tai siitä poikkeavana., jolloin koko laki menettää merkityksensä.

Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista § 8 todetaan, että asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu. Asiakasmaksujen sulkeminen pois asiakkaan edun tarkastelusta on siten lainvastaista.

Elämänmittaisten palvelujen maksullisuus estäisi niiden käytön ja johtaisi jo nyt keskimäärin hyvin pienituloiset vammaiset ihmiset äärimmäiseen köyhyyteen. Se aiheuttaisi merkittäviä lisäkuluja hallintokoneistolle kasvavina maksuvapautuspäätöksinä ja toimeentulotukina.

Vammaisten ihmisten itsenäinen elämä ja itsemääräämisoikeus eivät voi toteutua YK:n vammaisoppimuksen tarkoituksen mukaisesti, jos soveltamisala hyväksytään ehdotetussa muodossa. Hyväksyminen johtaisi maksullisiin SHL-palveluihin, jotka eivät vastaa vammaisten ihmisten tarpeita. Niitä ei myöskään ole tarjolla riittävästi. Käytännössä suuri osa vammaisista ihmisistä jäisi ehdotuksen toteutuessa heitteille ilman minkäänlaisia palveluja.

Vammaisten ihmisten itsenäinen elämä ja itsemääräämisoikeus eivät voi toteutua YK:n vammaissopimuksen ja perustuslain 19 §:n 3 mukaisesti, jos soveltamisala hyväksytään ehdotetussa muodossa.

Lakiehdotus on vammaisia ihmisiä syrjivä ja se on hylättävä.

Muutoin kannatan Heta-liiton, Kehitysvammaisten Tukiliiton ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausuntoja. Yhdyn myös Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston lausuntoon 11.8.2023 sekä Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin kannanottoon 19.7.2023, joiden mukaan jo hyväksytyyn lakiin ei voi tehdä heikennyksiä säästötavoitteiden vuoksi.

Aatelo Maija
Porvoon kaupungin vammaisneuvosto

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamisen tavoitteena on turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuus sekä hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus. Tavoitteena on säilyttää vammaispalvelulaki vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Tarkentamisella pyritään varmistamaan lain yhtenäinen soveltaminen ja yhdenvertainen palvelujen saanti eri alueilla. Tavoitteena on selkeyttää sosiaalihuollon yleislainsäädännön sekä vammaispalveluita koskevan toissijaisen lainsäädännön suhdetta siten, että asiakkaat ohjautuvat palvelutarpeensa mukaisesti palveluihin eikä hyväksytyt vammaispalvelulain mukaisesti palveluihin tapahtuisi sellaista siirtymistä, joka johtuu muista syistä kuin asiakkaan vammaispalveluita koskevasta välttämättömästä palvelutarpeesta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) pitää esitysluonnoksessa kuvattua tavoitteiden kokonaisuutta onnistuneena. Jokainen yksittäinen tavoite on kokonaisuuden kannalta merkittävä.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

THL katsoo, että hyväksytyt vammaispalvelulain soveltamisalaa on välttämätöntä tarkentaa, jotta on mahdollista päästä esitettyihin tavoitteisiin. Myös sosiaalihuoltolakiin esitetty asiakkaan edun arviointiin liittyvä muutos on välttämätön tavoitteiden saavuttamiseksi.

Yleis- ja erityislain suhteesta tulee säätää selkeästi ja tarkasti, jotta palveluiden yhdenvertainen saatavuus ja asiakkaiden oikeusturva toteutuvat.

THL:n näkemyksen mukaan esitetyillä muutoksilla on mahdollista päästä osittain asetettuihin tavoitteisiin. Tavoitteisiin pääsyä edistäisi kuitenkin paremmin niin sanotun ikääntymisrajausta vastaavan säännöksen ottaminen lakiin. Silloin olisi mahdollista paremmin välttää muutosten ei-toivottuja vaikutuksia niihin vammaisiin henkilöihin, jotka elävät vammaispalveluiden varassa joko koko elämänsä tai ainakin suuren osan siitä. Lausunnolla oleva säännös mahdollisesti rajaisi vammaispalvelujen ulkopuolelle sellaisia vammaisia henkilöitä, jotka saavat nykyisin palveluja vammaispalvelulain tai kehitysvammalain perusteella.

Tavoitteisiin pääseminen edellyttää soveltamisalaa koskevan pykälän kirjoittamista esitettyä selkeämmin. Lisäksi tavoitteisen toteutuminen edellyttää uuden vammaispalvelulain vahvaa toimeenpanon ohjausta sekä pitkäaikaista vaikutusten määrällistä ja laadullista seuranta.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

THL katsoo, että ajatus vammaispalvelulain toissijaisuudesta on kannatettava. Vammaispalvelulain tulee olla erityislaki, jonka perusteella järjestettävillä palveluilla täydennetään yleisiä palveluita. THL ehdottaa kuitenkin säännöksen täsmentämistä.

Ehdotetussa 1 momentissa on yhdistetty vammaisen henkilön määritelmä ja vammaispalvelulain suhde muuhun lainsäädäntöön. Tämän lisäksi lain suhteesta muuhun lainsäädäntöön on säädetty muissakin momenteissa. Selkeyden vuoksi olisi hyvä, että vammaispalvelulaissa olisi erillinen vammaisen henkilön määritelmä ja yksi erillinen säännös suhteesta muuhun lainsäädäntöön. Tämä parantaisi lain ymmärrettävyyttä. (Kts. THL:n ehdotus soveltamisalapykäläksi lausunnon lopussa.)

Ehdotetusta vammaisen henkilön määritelmästä on poistettu luettelo eri toimintarajoitteista (fyysinen, kognitiivinen, psyykinen, sosiaalinen tai aisteihin liittyvä). THL esittää, että vielä voisi arvioida, tulisiko toimintarajoitteita koskevan luettelon olla perusteluiden sijaan pykälässä. Joka tapauksessa THL korostaa, että vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla tulee vastata yhdenvertaisesti eri toimintarajoitteista johtuviin avun ja tuen tarpeisiin. THL pitää hyvänä, että sosiaalisen toimintarajoitteen käsite on avattu säädöskohtaisissa perusteluista aiempaa tarkemmin. On tärkeää, että sosiaalinen toimintarajoite liittyy aina pitkäaikaiseen vammaan tai sairauteen.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Palvelujärjestelmän kestävyys kannalta on välttämätöntä erottaa eri ikäkausien liittyvä tavallinen avun ja tuen tarve vammaisuuteen liittyvästä avun ja tuen tarpeesta.

Ehdotettu säännös on kuitenkin vaikeaselkoinen ja osin ristiriidassa 1 momentin säännöksen kanssa.

Pykälän 3 momentissa olisi parempi käyttää selkeyden vuoksi muuta ilmaisua kuin henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Lain soveltajan on vaikea ymmärtää, että ensin 1 momentissa edellytetään välttämätöntä avun ja tuen tarvetta tavanomaisessa elämässä ja toisaalta 3 momentissa todetaan, että tarpeen on oltava muu kuin henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve.

Käsitteenä ikäkausi olisi selkeämpi ja helpommin sovellettava kuin elämänvaihe. Jos säännöksellä on tarkoitus korvata ainakin osittain ikääntymiseen liittyvä raja, ikäkausi kuvaisi paremmin, mitä säännöksellä tarkoitetaan.

On tärkeää, että vammaisille henkilöille turvataan vammaan liittyvä avun ja tuen saanti kaikkina ikäkausina.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

THL:n näkemyksen mukaan säännös on selkeä ja tärkeä esitykselle asetettujen tavoitteiden toteutumisen kannalta.

Nykyinen säännös ei ole ohjannut soveltamiskäytäntöä toivotulla tavalla. Palvelusta perittävät asiakasmaksut ovat usein ratkaisseet lainvalinnan yleis- ja erityislain välillä. Yksiselitteinen säännös siitä, että asiakkaan edun arvioinnissa ei oteta huomioon palvelusta perittävää maksua, helpottaa sosiaalihuoltolain 2 §:n soveltamista. Jatkossa arvioitavaksi tulisi nimenomaan se, vastaavatko yleislaissa tarkoitetut palvelut henkilön avun ja tuen tarpeisiin, vai tarvitaanko erityislain mukaisia palveluja.

Säännös olisi mahdollista kirjoittaa myös seuraavasti:

Asiakkaan edun arvioinnissa ei oteta huomioon palvelusta sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992), jäljempänä asiakasmaksulaki, perusteella perittävää maksua.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

THL:n näkemyksen mukaan säännöksen tavoite on kannatettava, mutta säännöstä saattaa olla vaikea soveltaa käytännössä. Säännöksen suhde asiakasmaksulain 11 §:ään on epäselvä, samoin säännöksen henkilöllinen soveltamisala. Säännöksen vaikutuksia vammaisiin henkilöihin ja palvelujärjestelmän taloudelliseen kestävyYTEEN on tämän vuoksi vaikea arvioida etukäteen.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

THL esittää soveltamisalaa koskevan 2 §:n selkeyttämistä seuraavalla tavalla:

2 §

Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Tässä laissa tarkoitetaan vammaisella henkilöllä henkilöä, joka tarvitsee vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä.

Vammaisen henkilön palvelut järjestetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014), terveydenhuoltolain (1326/2010), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista annetun lain (980/2012), varhaiskasvatuslain (540/2018), perusopetuslain (628/1998) tai muun lain perusteella.

Tämän lain perusteella järjestetään erityispalveluita vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitettut palvelut eivät ole vammaiselle henkilölle sopivia, riittäviä sekä hänen yksilöllisen tarpeensa ja etunsa mukaisia. Lisäksi edellytyksenä on, että vammaisen henkilön avun ja tuen tarve ei ole hänen ikäkauteensa tyyppisesti liittyvää avun ja tuen tarvetta. Asiakkaan edusta säädetään sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä.

Sen lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 11 §:ssä säädetään, vammaiselle henkilölle ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestetyistä palveluista perittävä maksu on jätettävä määräämättä, jos maksu estää vammaisen henkilön palveluiden käyttämisen.

Palveluiden järjestämistä vastuusta säädetään hyvinvointialueesta annetussa laissa (611/2021), sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa (612/2021), jäljempänä järjestämislaki,

ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetussa laissa (615/2021).

Perustelut pykään esitettäville muutoksille

THL:n pykäläehdotus on pyritty kirjoittamaan selkeästi sekä ymmärrettävällä kielellä. THL ehdottaa muutettavaksi momenttien järjestystä siten, että pykälä on harkinnan ja päätöksenteon kannalta looginen.

Selkeyden vuoksi vammaisen henkilön määritelmä ja lain suhde muuhun lainsäädäntöön on erotettu erillisiin momentteihin. Näin kirjoitettuna vammaisen henkilön määritelmä sopisi paremmin lain kokonaisuuteen. Luettelo eri toimintarajoitteista pykälässä helpottaisi lain soveltamista ja lisäisi vammaisten henkilöiden oikeusturvaa.

THL ehdottaa vammaispalvelulain suhdetta yleislakiin koskevan säännöksen kirjoitustapaa muutettavaksi, koska ilmaus ”yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopiva ja riittävä” on vaikea ymmärtää.

Ikäkausi kuvaisi terminä paremmin sitä, että on olemassa avun ja tuen tarpeita, jotka liittyvät yleensäkin eri ikäkausiin ja kehitysvaiheisiin. Erityislailla tulee vastata henkilön avun ja tuen tarpeisiin vain, jos tarpeet liittyvät hänen vammaansa tai sairauteensa.

THL esittää pykälän 4 momenttiin sisältyvää säännöstä poistettavaksi turhana, koska vastaavat viittaukset sisältyvät ensisijaisiin lakeihin. On soveltajalle hämmentävää, että erityislaissa säädetään siitä, kuinka yleislain mukaisten palveluiden maksut määräytyvät.

THL ehdottaa asiakasmaksuja koskevaa niin sanottua suojasäännöstä yksinkertaistettavaksi, jotta sitä olisi helpompi soveltaa. Hallituksen esityksessä tulisi kuvata selkeästi säännöksen suhde asiakasmaksulain 11 §:ään.

Vaikutustendarviointi

THL katsoo, että yksittäisten palveluiden piiriin saattaa vuosien kuluessa tulla arvioitua enemmän henkilöitä. Tähän vaikuttaa myös mahdolliset sosiaalihuoltolakiin tehtävät muutokset.

Voutilainen Maija
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Yksityinen henkilö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Muutosehdotusten mukaan lain kustannusvaikutus saa olla 100 miljoonaa euroa vuosittaisia menoja kasvattava. Tämä on huomattava summa, mutta riittääkö se kattamaan kaikki tarvittavat palvelut, jää nähtäväksi. Hyvinvointialueiden taloudellisten valmiuksien varmistaminen on tärkeää, jotta rahoitus ei muodostu esteeksi tavoitteiden saavuttamiselle.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava?
(Sosiaalihuoltolain 4 §)**

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava?
(Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)**

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Suojasäännös on kannatettava, koska se edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta, palveluiden saavutettavuutta ja asiakkaiden edun turvaamista vammaispalvelujen tarjoamisessa.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

-

Miro Koskenoja

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Kannatetaan että vammaispalvelulaki pysyy erityislakina. Hyvinvointialueitten järjestämisvastuusta ensisijaisen lainsäädännön perusteella tulisi vahvasti korostaa.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Hyvinvointialueiden tulee huolehtia, että ensisijaiset palvelut palvelevat koko väestöä ensisijaisesti. Hyvinvointialueiden vastuuta tästä tulee korostaa.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kannatettavaa on, että palvelut myönnetään aina ensisijaisesti ensisijaisten lakien perusteella. Tämän myötä yhdenvertaisuus palvelujen suhteen toteutuu paremmin.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tämä määritelmä vaatii yhteisiä linjauksia hyvinvointialueilla. Kannatettavaa olisi, että määritelmää pohdittaisi haastavissa tilanteissa moniammatillisesti, esim. lääkärin näkemys tämän elämänvaiheesta tavanomaisesta poikkeava (terveydentila). Säännösehdotus on ehdottomasti kannatettava.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Nykylain mukaan asiakkaat ohjautuvat vammaispalveluihin palveluiden maksuttomuuden vuoksi, joka on aiheuttanut kiistoja sekä organisaation sisällä että asiakkaiden kanssa. Eri alueiden toimintatapoja on myös vertailtu, joka on aiheuttanut myös kiistoja. Tehty tarkennus 4 §:n on erittäin kannatettava (ettei asiakkaan edun arvioinnissa oteta huomioon palvelusta määrättävää maksua). Tämä tarkennus tuo yhdenvertaisuutta. Tulkinnat asiasta tulisi olla linjassa sekä eri hyvinvointialueiden sisällä ja niiden välillä.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Mitä tarkoitetaan ”ensisijaisella lainsäädännöllä”? Tarkoitetaanko sillä sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä? Tämä vaatisi tarkennusta. Mitä lainsäädäntöjä tarkoitetaan? Lisäksi näemme, että ehdotus siitä, että ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestetyistä palveluista määrättävä maksu on jätettävä määräämättä, perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää tai vaikeuttaa olennaisesti vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai jos siihen on huollolliset näkökulmat, ei tue kansalaisten yhdenvertaisuutta maksuasiassa. Peruslainsäädäntö tulee tämän asian suhteen olla yhdenvertainen kaikille kansalaisille. Mielestämme erillinen positiivinen erityiskohtelu vammaisille henkilöille ei ole tarpeen. Sosiaali- ja terveysministeriö voisi kuitenkin antaa tarkempia ohjeita maksujen nykylainsäädännön soveltamisesta hyvinvointialueille, jotta kansallinen yhdenvertaisuus toteutuisi.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Hyvinvointialueille tulisi osoittaa kokonaisuudessaan riittävät resurssit, niin ensisijaisiin palveluihin, kuin erityislain mukaisiin palveluihin, jotta uuden vammaispalvelulain tavoite toteutuisi. Valtiolta tuleva rahoitus johtuen uudesta laista, tulisi suunnata korvamerkittynä laista aiheutuviin menoihin (palvelut/henkilöstöresurssit). Mikäli valtiolta tuleva rahoitus ei ole korvamerkitty, on vaarana, että rahoitus valuu muihin toimintoihin hyvinvointialueella. Haluamme tuoda esille, että kehysriihessä esitetyt säästöt sosiaalihuollosta vaikeuttavat hyvinvointialueiden toimintaa.

Nyman Vivan
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soite

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

On hyvä, että vammaispalvelulaki säilyy vammaisille tarkoitettuna erityislakina ja yleislainsäädännön mukaisten palveluiden ensisijaisuudesta on selkeästi säädetty. Lain säädännön yhtenäinen soveltaminen ja yhdenvertainen palveluiden saanti vaatii tarkempaa ohjeistusta hyvinvointialueille.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vaarana on, että jos vammaispalvelun palvelutarpeen arvioinnissa katsotaan sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut riittäviksi ja sopiviksi vastaamaan henkilön palvelutarpeeseen, ettei niitä kuitenkaan käytännössä ole määrältään ja laadultaan riittävinä saatavissa. Lisäksi on mahdollista, että sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden palvelutarpeen arvioinnista ja palveluiden myöntämisestä vastaava viranhaltija päätyy erilaiseen arvioon palvelutarpeesta huomioidessaan käytettävissä olevat palvelut.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

On kannatettavaa, että yleislaki on ensisijainen.

Epäselväksi kuitenkin jää, miten sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain keskinäisessä soveltamisessa huomioidaan sosiaalihuoltolain 2 §:

“Tätä lakia sovelletaan hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon, jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä. Sosiaalihuoltoon sisältyvät sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä yleis- ja erityislainsäädännön mukaiset sosiaalihuollon tehtävät ja palvelut. Jos henkilöllä on muun lain nojalla oikeus sosiaalihuollon saamiseen, on sovellettava niitä säännöksiä, jotka parhaiten toteuttavat asiakkaan etua siten kuin 4 ja 5 §:ssä säädetään”.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Määrittely siitä, mikä on kunkin elämänvaiheen tavanomainen avun- ja tuen tarve kaipaa täsmennystä ja ohjeistusta.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Asiaksmaksuja määritettäessä soveltamisalan kirjaus “ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestetyistä palveluista määrättävä maksu on jätettävä määräämättä, perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää tai vaikeuttaa oleellisesti vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen”, on vaikeatulkintainen. Tämä vaatii vammaispalvelulain osaamista ja tulkintaa sen osalta, että tunnistetaan vammaisen henkilö myös asiakasmaksupäätöksiä tehtäessä muualla, kuin vammaispalvelussa.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaispalvelun viranhaltijan tulee hallita vammaispalvelulain soveltamisen lisäksi sosiaalihuoltolain soveltaminen sekä oman hyvinvointialueen palvelut erittäin hyvin. Vaarana on,

että lakien soveltaminen ei ole yhdenmukaista sosiaalihuollon eri palveluita myöntävien viranhaltijoiden kesken. Päätöksentekoprosessi monimutkaistuu.

Uusi vammaispalvelulaki saattaa lisätä sosiaalihoitolain mukaisten palveluiden tarvetta, jolloin tulisi varautua siihen, että sosiaalihoitolain mukaisia palveluita on riittävästi saatavilla niiden määrärahasidonnaisuudesta huolimatta.

Pulkinen Johanna
Kanta-Hämeen hyvinvointialue - Kanta-Hämeen hyvinvointialueen
aluehallitus

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain, myöhemmänä vanhuspalvelulaki, mukaiset palvelut ovat parhaillaan ja lähitulevaisuudessa merkittävästi riittämättömän resursoinnin alaisia. Tällä tapaa vammaispalvelulakiin nähden kyseisten lakien ensisijaisuuden voidaan katsoa johtavan riittämättömään palvelutarpeeseen vastaamiseen hyvinvointialueella ja Helsingin kaupungissa. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat määrärahasidonnaisia, jolloin niiden saatavuus voi vaihdella merkittävästi alueesta riippuen, mikä asettaa mittavan haasteen yhdenvertaisuuden toteutumiselle.

Vaikka tämä lakiesitys korostaa sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain ensisijaisuutta, se ei korvaa kyseisten lakien puutteellista toteutusta ja siten varmista esimerkiksi ikääntyneiden vammaisten henkilöiden palvelutarpeeseen vastaamista. Esityksen sivulla 29 on mainittuna elämänvaiheelle ominainen palvelutarve ja korostetaan, että vammaispalvelulain mukaisia palveluita myönnetään vain, jos palvelutarve poikkeaa ominaisesta palvelutarpeesta. Tähän tulee tämän lakiesityksen mahdollisesti voimaan astuessa selkeä ja avoin toimintamalli, jolla ensisijaiseen lainsäädäntöön kuuluvien palvelujen mahdollinen riittämättömyys voidaan todeta.

Olennaista on, että vammaisen henkilölle varmistetaan subjektiivinen oikeus palveluihin lainsäädännön ensi- tai toissijaisuudesta riippumatta. Tämän takia sivuilla 29 ja 30 mainittu ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen riittävyttä tulee tarkastella erittäin kriittisesti. Nykyhetkellä ja tulevaisuudessa sosiaali- ja terveystieteisiin tulee kohdistumaan mittavia leikkauksia järjestäjätasolla, jolloin ensisijaisten palveluiden saatavuus on ylipäättään uhattuna.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kuten edellisessä vastauksessa olemme todenneet.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Nykyisellään sosiaalihuoltolain edun ja maksuttomuuden suhdetta toivotaan kehitettäväksi joka tapauksessa, jotta mahdollinen maksullisuus ei muodostu esteeksi palvelun käytölle.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Luonnokseen on kirjattu nykytilanteessa päivätoiminnasta, että osallistuakseen henkilön tulee olla kansaneläkelain mukaista vanhuuseläkeikää nuorempi. EKL ei voi missään muotoa hyväksyä tätä rajausta, joka on käytännössä ikärajaus. Vertauksena ikääntyneiden päivätoiminta on ollut uhattuna useilla hyvinvointialueilla, jolloin ikärajausten kohdistuessa vammaispalveluihin kuuluvaan

päivätoimintaan henkilölle, jolla on muuten oikeus vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin, tulisi käytännössä merkittävä rajausta sosiaaliseen elämään ja yhteiskuntaan osallistumiseen.

Kivinen Eero
Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Muu, mikä?

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Kirkkohallitus pitää hallituksen esitysluonnoksen tavoitteita kannatettavina turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuus sekä hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus. Huolta kuitenkin herättää se, että esityksessä korostetaan voimakkaasti sosiaalihuollon yleislainsäädännön ensisijaisuutta. Vaikka tavoitteena on ehkäistä väliinputoamista, Kirkkohallituksen mielestä on yhä vaarana, että joistakin vammaryhmistä tulee lain ulkopuolelle jääviä väliinputoajia, kuten henkilöistä, joilla on autismikirjon häiriö, mutta ei kehitysvammaa.

Diakoniatyössä vammaisten ihmisten parissa on havaittu merkittävästi alueellisia eroja palvelujen saatavuudessa eri hyvinvointialueiden välillä. On esitetty huoli, miten käy alueellisen yhdenvertaisuuden vammaispalvelun osalta. Esimerkiksi neurokirjon lasten ja nuorten sote-palvelujen järjestämisen tavoissa ja palveluketjuissa on merkittävää vaihtelua eri hyvinvointialueiden välillä. Myös viittomakieliset lapsiperheet ovat hyvin eriarvoisessa asemassa Suomessa viittomakielen opetuksen suhteen. Kirkkohallituksen mielestä esimerkiksi viittomakielen opetuksen takaaminen pienelle lapselle on ensiarvoisen tärkeää. Lain voimaantulon siirtyminen on kurjistanut perheiden tilannetta.

Hallituksen esitys rajaa palveluja huomattavasti pienemmälle joukolle vammaispalveluja kuin YK:n vammaissopimuksen mukaisesti määritetty. Kirkkohallituksen mielestä itsenäisen elämän ja osallisuuden tavoitteet eivät näy riittävästi laissa. Henkilön subjektiivinen oikeus niihin

välttämättömiin palveluihin, joita hän tarvitsee, on asiakkaan edun näkökulmasta tarkasteltuna osin ongelmallinen ja tulkinnanvarainen. Myös säädökset asiakasmaksuista näyttäytyvät haasteellisina.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Kirkkohallituksen mielestä kirjaus siitä, että ”ikäntymisrajaus työikäisten ja työiän ylittäneiden välillä sinänsä ei olisi välttämättä ongelmallista, kunhan eroille olisi hyväksyttävä peruste, ”on ongelmallinen. Kirkon työssä vammaisten ihmisten parissa on havaittu tilanteita, jossa vammainen henkilö ei enää saakaan yhtä sujuvasti tarvitsemiaan vammaispalveluita ikääntyttyään. On myös syytä olla vahvasti tietoinen siitä, että esimerkiksi näkövammautuminen joissakin näkövammoissa tapahtuu tavallisesti ikääntyneenä, eikä ole ns. ikätyypillistä tai normaaliin vanhenemiseen kuuluvaa. Kirkkohallitus on huolestunut ikääntyneiden näkövammaisten tilanteesta tulevaisuudessa. Seurakunnan toimintaan osallistuneet vammaiset henkilöt ovat esittäneet diakoniatyöntekijöille huolensa kyytipalveluista, avustajatunneista ja yhteiskuntaan osallistumisen mahdollisuuksistaan.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kirkkohallituksen mielestä on haaste, saavatko kaikki vammaiset apua oikea-aikaisesti ja voiko tapahtua väliinpuotoamista siten, että vammaiset henkilöt jäävät vaille tarvitsemiaan palveluja. Vammaispalvelut ovat vammaisille ihmisille elämänmittaisia välttämättömiä palveluja, joiden tarve ei katoa tai muutu elämän kuluessa. Hyvin sujuvat palvelut edistävät yhteiskuntaan osallistumisen, toimijuuden ja työllisyyden.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kirkkohallitus näkee sääntöehdotuksen pulmallisena. Elämänvaiheen tavanomainen tarve on subjektiivisesti määriteltävissä ja siten haastava. Se, että palveluarviointia ei tarjota suoraan vaan mietitään, kenelle se on tarpeellinen, on tilanteena haastava ja viranomaisen arvio voi olla sellaisessa tilanteessa riski. Esimerkiksi tilanteessa, jossa vammainen henkilö on maratonjuoksija tai vapaapalokuntalainen ja tarvitsee harrastuksessaan vamman vuoksi apua, on mahdollista, ettei harrastusta nähdä ikätyypillisenä ja tarvittava apu evätään. Sinällään huomion kiinnittäminen avun tarpeeseen toimintarajoitteen sijasta on kannatettava asia. Ilmaisuna ”elämänvaiheessa tavanomainen tarve” voi ohjata kuitenkin lainsoveltajaa arvioimaan enemmän sitä, mitä pidetään tavanomaisena jossakin elämänvaiheessa kuin sitä, millainen avuntarve ihmisillä on tavanomaista tietyssä elämänvaiheessa.

Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien järjestämään rippikouluun osallistui vuonna 2023 kaikkiaan 73,3 prosenttia 15-vuotiaiden ikäluokasta. Näin voidaan katsoa rippikoulun olevan hyvä esimerkki elämänvaiheeseen liittyvästä tavanomaisesta toiminnasta. Vammaisen nuoren täytyy voida tehdä valinta itse rippikouluun osallistumisesta vammattomien nuorten tavoin. Kirkkohallitus on kuitenkin ollut huolissaan loukkauksista, jotka rikkovat kehitysvammaisten nuorten oikeutta vakaumukseen ja uskontoon. Osa nuorista on saanut kielteisen päätöksen tuesta, jota he ovat hakeneet vammaispalveluista rippikouluun osallistumiseksi. Katsomuksellista toimintaa ei voi kuitenkaan rajata kehitysvammaisen nuoren tarvitseman avun ja tuen käyttömahdollisuuden ulkopuolelle ilman, että se rikkoo nuoren perusoikeuksia. Kirkkohallitus kiittääkin valmistelijoita huomiosta: ”Koska vammaiset lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, heidän oikeuksiensa toteutuminen edellyttää usein positiivista erityiskohtelua. Lapsuudessa ja nuoruudessa luodaan pohja koko tulevalle elämälle. Mikäli lapsi tai nuori ei saa tarvitsemiaan palveluita, hänen kehityksensä saattaa vaarantua tai hän voi syrjäytyä.” Juuri kehitysvammaisten nuorten osalta kirjaus elämänvaiheeseen liittyvästä toiminnasta voi olla takaamassa rippikouluun osallistumisen mahdollisuuksia.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kirkkohallitus on sitä mieltä, että sosiaalihuoltohuoltolain määräaikaisuus ja määrärahasidonnaisuus lisää riskiä väliinpuotoamiselle. Esimerkiksi seurakuntien diakoniatyössä on havaittu kuinka lastensuojelun raskaat palvelut tulevat kalliiksi yhteiskunnalle, jos oikea-aikaista apua ei vammaisperheissä saada. Vammaispalvelulain suojasäännös on erinomainen turvatessaan vammaisen henkilön asemaa tilanteessa, jossa hänen palvelunsa voitaisiin järjestää ensisijaisen lainsäädännön perusteella, mutta maksun periminen estäisi sen tai vaikeuttaisi sitä oleellisesti.

Kirkkohallitus on sitä mieltä, että vammaisen ihmisen maksukyky tulee arvioida aina palvelusuunnitelmaa tehtäessä ja samalla tulee tehdä myös päätös maksuhojennuksista tai maksujen perimättä jättämisestä sekä korjata päätöstä tarvittaessa myöhemmin.

Kirkkohallitus huomauttaa, että sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat määrärahasidonnaisia. Asiakkaan palvelutarpeesta huolimatta palvelu voidaan lopettaa tai sitä voidaan heikentää määrärahaan liittyvillä perusteluilla. Kuitenkin vammaisten henkilöiden vammaisuudesta johtuva palveluiden tarve on pitkäkestoinen, yleensä elämänmittainen. Silloin, kun vammaisen henkilö täyttää vammaispalvelulain subjektiivisen oikeuden kriteerit ja hänen palvelutarpeensa on selvästi hyvin pitkäkestoinen, tulisi ensisijaisen lainsäädännön mukaisen palvelun jatkuvuuden epävarmuus katsoa asiakkaan etua vastaan puhuvaksi seikaksi. Palvelun maksuttomuudella toteutetaan tällöin yhdenvertaisuutta ja vammaispalvelulain tarkoitusta. Sosiaalihuoltolain mukaisia maksullisia palveluita järjestämällä henkilö voidaan usein käytännössä ajautua köyhyyteen ja palveluita ei ole

tosiasiallisesti mahdollisuutta käyttää. Tähän asti palveluntarve on määritelty niiden antamisen vammaiselle henkilölle, ei se onko ne maksuttomia vai maksullisia. Esityksestä nousee huoli, onko tulevaisuudessa riski, että vammaisen henkilö joutuu eri asemaan vammattoman henkilön kanssa.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kirkkohallitus pitää suojasäännöstä erittäin kannatettavana. On tärkeää myös pohtia suojasäännön suojaavuuden riittävyttä. Kuten sanottua, vammaisilla ihmisillä palvelujen tarve on usein elinikäinen. Kirkkohallitus on sitä mieltä, että yhdenvertaisuus suhteessa vammattomiin ei toteudu, jos vamman vuoksi välttämättä tarvitun avun vuoksi henkilö joutuu maksamaan tarvitsemistaan palveluista. Eli jos katsotaan henkilön saavan palvelun sosiaalihuoltolain maksullisen palvelun kautta ja evätään vammaispalvelun kautta tuleva ilmainen vaihtoehto, ei vammaisen henkilön etu toteudu. Kotihoidon maksu vammaiselle vanhukselle on eri asia kuin vammattomalle. Vammattomat ovat ehtineet ja saaneet mahdollisuuden kerryttää eläkettä, jolla maksaa palveluista, toisin kun on usein vammaisten henkilöiden laita.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Hyvinvointialue vaikuttaa palvelun arviointiin ja hyvinvointialueilla linjaukset ovat erilaisia. Arviointi on kaikinensa usein haasteellista, koska vammaispalvelut ovat viimesijaisia ja palveluiden tarve arvioidaan yksilöllisesti. Palvelua on oikeus saada vain, jos sekä lain soveltamisalassa määritellyt että palvelukohtaiset edellytykset täyttyvät. Lisäksi myös saadun palvelun sisältö ja määrä ja samalla myös sen kustannukset voivat vaihdella asiakaskohtaisesti. Näin ollen palveluiden asiakasmäärät ja kustannukset selviävät todellisuudessa vasta toimeenpanon yhteydessä.

YK:n vammaissopimuksen tarkoituksena on taata kaikille vammaisille henkilöille yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Kirkkohallitus haluaa painottaa jokaisen vammaisen ihmisen synnynnäistä arvoa ja oikeutta hyvään elämään. Tämä tulee lainsäädännöllä mahdollisimman hyvin turvata.

Saloranta Teija
Kirkkohallitus

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Yksityinen henkilö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esitysluonnoksen mukaisesta soveltamisalasäännöksestä on poistettu lain soveltamista ohjaavat viittaukset YK:n vammaissopimuksen periaatteisiin, säännökseen on lisätty kokonaan uusia ja varsin tiukkoja kriteerejä vammaispalvelulain mukaisten palveluiden piiriin pääsemiselle ja esitetty sääntely tarkoittaisi n. 60-70 miljoonan euron vuosittaista kustannussäästöä vammaisten henkilöiden erityispalveluista aiemmin arvioituun ja hallitusohjelmaan kirjattuun nähden.

Esitysluonnoksessa mainittujen tavoitteiden toteutuminen ei vaadi esitettyjä muutoksia, joilla tavoitteisiin ei tosiasiassa edes päästäisi, sillä muutokset tekisivät lain yhdenvertaisesta soveltamisesta erittäin hankalaa, ja monet vammaiset ihmiset jäisivät vaille välttämättömiä palveluita. Esitysluonnoksessa todetut tavoitteet toteutuvat huomattavasti paremmin siten, että uutta lakia sovelletaan 1.1.2025 lukien sellaisena kuin se alun perin hyväksyttiin niin, että soveltamista ohjataan STM:n ja THL:n toimesta, lain toteutumista ja sen vaikutuksia seurataan tiiviisti yhteistyössä vammaisjärjestöjen kanssa ja tarvittaessa ryhdytään korjaaviin toimiin.

Tukiliitto toteaa, että valtion ja hyvinvointialueiden heikkoa taloustilannetta ei tule miltään osin paikata säästämällä vakiintuneesti subjektiivisina oikeuksina turvatuista vammaispalveluista.

Euroopan sosiaalisen peruskirjan valvontakäytännössä on painotettu, että taloustilanteen

Lausuntopalvelu.fi 2/9

näkökulmasta sinänsä hyväksyttävissäkin olevat heikennykset perusoikeuksiin tulee kohdistaa muihin kuin yhteiskunnan vähäosaisimpiin. Vammaispalveluista säästäminen kohdistuu monin tavoin suomalaisen yhteiskunnan vähäosaisimpiin ihmisiin. Tämä ei ole muun muassa perus- ja ihmisoikeuksien heikennyskiellon valossa hyväksyttävää

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Soveltamisalasäännöksestä on poistettu merkittävät lain soveltamista ohjaavat viittaukset YK:n vammaissopimuksen periaatteisiin,. Säännökseen on lisätty kokonaan uusia ja varsin tiukkoja kriteerejä vammaispalvelujen myöntämiselle. Esitetyt 60-70 miljoonan euron vuosittaiset kustannussäästöt heikentävät vammaisten henkilöiden erityispalveluita.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Jos maksuttomuudella tai maksullisuudella ja tosiasiallisella saatavuudella ei ole enää merkitystä valinnassa, se tarkoittaisi radikaalia muutosta ja heikennystä asiakkaan edun arviointiin. Yleislainsäädännön ensisijaisuus korostuu esitysluonnoksen mukaisessa soveltamisalasäännöksessä tavalla, joka lakiin päätyessään vakavasti vaarantaisi vammaisten oikeuden välttämättömiin erityispalveluihin.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Säännöksen perustelut eivät ohjaa kaikilta osin sellaiseen lainsoveltamiseen, joka perustuu perus- ja ihmisoikeuspohjaisiin tulkintoihin, joissa huomipoidaan asiakkaan yksilöllinen tilanne sekä jokaisen oikeuden elää omannäköistä elämää ja tehdä omaa elämää koskevia valintoja siten

kuin YK:n vammaissopimuksen 19 artikla sitä koskevan yleiskommentin nro 5 kanssa tulkittuna edellyttää.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Maksuttomuus on jatkossakin voitava huomioida asiakkaan etua arvioitaessa etenkin, kun kyseessä on vammasta aiheutuva palveluntarve,

joka on usein elämänmittainen ja jonka vuoksi vammaisen henkilö ei ole voinut yhdenvertaisesti muiden ihmisten kanssa pyrkiä turvaamaan toimeentuloaan

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

ehdotettu suojasäännös ei edes teoriassa saati hyvinvointialueiden käytännöistä kertyneiden kokemusten perusteella mitenkään riitä korjaamaan ehdotetuista

muutoksista aiheutuvia perustavanlaatuisia ongelmia ja turvaamaan vammaisten henkilöiden oikeuksia.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Esityksen eteneminen olisi valtava heikennys vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta, ja pidämme välttämättömänä, ettei uuteen vammaispalvelulakiin tehdä sen mukaisia muutoksia. Uuden vammaispalvelulain soveltamisalasääntelyn tulee pysyä sellaisena, että niin nykyiset vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaisten palveluiden käyttäjät kuin HE:ssä 191/2022 vp tunnistetut nykyiset väliinputoajaryhmät, kuten autismi- ja neurokirjon ihmiset, saavat vamman vuoksi välttämättä tarvitsemansa erityispalvelut uuden vammaispalvelulain perusteella

Henttonen Pia
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Työ- ja elinkeinoministeriöllä ei ole huomautettavaa ehdotuksesta uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamiseksi. Lain toimeenpanoon liittyen ministeriö haluaa kuitenkin tässä yhteydessä tuoda esille, että työvoimaviranomaisen tarjoamat julkiset työvoimapalvelut ovat tarjolla myös vammaisille. Laki työvoimapalvelujen järjestämisestä (380/2023, voimaan 1.1.2025 alkaen) ei rajoita vammaisten ilmoittautumista työnhakijaksi, kuten ei myöskään voimassa oleva laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (916/2012). Vammaispalvelulain toimeenpanossa olisikin osana työikäisten vammaisten palvelutarvearviota hyvä tarvittaessa huomioida myös työvoimapalvelut ja tukea henkilöitä ilmoittautumaan työnhakijaksi.

Hjelt Jan
Työ- ja elinkeinoministeriö

Keyriläinen Marianne
Työ- ja elinkeinoministeriö

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Hallituksen esitysluonnoksen tavoitteena turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palvelujen saatavuus ovat kannatettavia. Näiden tavoitteiden toteutuminen kohtaa kuitenkin haasteita, kun esitysluonnoksessa on yhtenä tavoitteena hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus. Toisaalta tavoitteiden toteutumista vaarantaa esitysluonnoksessa vahvasti esiin tuotu vammaispalvelulain toissijaisuus suhteessa sosiaalihuoltolakiin.

Soveltamisalan tarkentamisen yhtenä tavoitteena on lain yhtenäinen soveltaminen ja yhdenvertainen palvelujen saanti eri alueilla. Tämä tavoite vaatii vahvaa keskushallinnon ohjausta. Lisäksi yhdenvertaisten palvelujen saanti eri alueilla on epärealistinen johtuen hyvinvointialueiden maantieteellisestä erilaisuudesta, palvelujen valikoimasta, taloudellisista ja henkilöstöresursseista, vammaisten henkilöiden tarvitsemista yksilöllisistä palveluista sekä YK:n vammaisoikeussopimuksesta.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Muutosesityksissä painotetaan sosiaalihuoltolain ensisijaisuutta ja sen 4 §:n selkeyttämistä siten, ettei palvelusta perittävä maksu vaikuttaisi säännöksessä tarkoitettuun asiakkaan edun arviointiin. Tämä väistämättä johtaa siihen, että asiakkaan etu jää toissijaiseksi ja hänen tarvitsemansa palvelut

toteutetaan sosiaalihuoltolain mukaisina, jolloin asiakkaan saamista palveluista voidaan periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain mukainen maksu.

Muutosehdotuksissa toistuvasti tuodaan esille sosiaalihuoltolain ensisijaisuutta ja sen mahdollisuuksia järjestää myös vammaisille/kehitysvammaisille henkilöille heidän tarvitsemiaan palveluja. Tähän liittyy riski, etteivät vammaisen/kehitysvammaisen saamat palvelut ole riittäviä eivätkä turvaa hänelle YK:n vammaisoikeussopimuksessa määritellyjä itsemääräämisoikeutta, yhdenvertaisuutta, täysimääräistä osallisuutta, esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Sen sijaan se saattaa pahimmillaan johtaa vammaisten/kehitysvammaisten henkilöiden syrjintään palvelujen järjestämisessä sekä heikentää heidän osallisuuttaan.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esitetyt säännökset jättävät paljon tulkinnanvaraa käytäntöön. Esitysluonnoksessa korostuu sosiaalihuoltolain ensisijaisuus, mikä osin on ristiriitainen näiden kahden 2 §:n momentin soveltamisessa ja saattaa poissulkea vammaispalvelulain mukaisten palvelujen järjestämisvelvollisuuden.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Jos vammaisen henkilö on saanut vammaislain ja kehitysvammaisten erityishuoltolain mukaisia palveluja nykyisen lainsäädännön mukaisesti, niiden on jatkuttava myös vanhuusiässä. Vanhuspalvelu- ja sosiaalihuoltolaki eivät voi kaikissa tilanteissa turvata esim. kehitysvammaiselle vanhukselle hänen tarvitsemiaan yksilöllisiä palveluja. Yhdenvertaisuuslain mukainen positiivinen erityiskohtelu on säilytettävä myös ikääntyville vammaisille ja kehitysvammaisille.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Hallituksen esityksen mukaan muutoksella huomioitaisiin sosiaalihuoltolain alkuperäinen vaatimus asiakkaiden yhdenvertaisesta kohtelusta myös asiakasmaksujen osalta. Asiakkaiden yhdenvertaisuutta ei ole määritelty, vaan se jätetään tarkoituksellisesti avoimeksi. Nykyisen lain mukaiset maksuttomat vammaispalvelut ovat osaltaan tasanneet vammaisten ja ns. terveiden yhdenvertaisuutta johtuen siitä, että monella vaikeavammaisella ja kehitysvammaisella on tulotaso alempi kuin myöhemmin vammautuneella tai muilla sosiaalihuollon asiakkaalla.

Toisaalla esityksessä todetaan, ettei asiakasmaksujen lähtökohtaisesti tulisi olla osa palvelutarpeen arviointia, vaan arvioinnin tulisi määräytyä palvelulainsäädännön ja asiakkaan tarpeen mukaisesti ja asiakasmaksut ovat seuraus palvelutarpeen arvioinnin perustella myönnetystä palvelusta. Suuri vaara on, että tulevaisuudessa asiakkaan tarpeet jäävät toissijaiseksi ja asiakasmaksut määrittävät palvelutarpeen arviointia ja sitä, minkä lainsäädännön perusteella palvelut järjestetään.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

On hyvä, että se on kirjattu myös tulevaan vammaispalvelulakiin sen lisäksi, että jo sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa on vastaava säännös. Todellisuudessa tätä alentamista tai perimättä jättämistä koskevaa säännöstä hyvin harvoin noudatetaan, minkä vuoksi on tarpeellista antaa siitä hyvinvointialueille riittävän selkeät ohjeistukset. Myös asiakkaita on informoitava mahdollisuudesta saada alennusta tai jättää asiakasmaksu perimättä. Lisäksi se on tehtävä helpoksi.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Hallituksen esityksessä tuodaan eri yhteyksissä selkeästi esiin se, että sosiaalihuoltolaki on ensisijainen laki vammaispalvelulakiin nähden. Tässä piilee vaara, että etenkin kehitysvammaiset henkilöt jäävät vaille niitä yksilöllisiä palveluja, joita he tarvitsevat vammansa ja kehitystasonsa perusteella ja jotka ovat perusteltuja heidän kuntoutuksensa kannalta. YK:n vammaisoikeussopimuksen periaatteet ovat esityksessä jääneet vähäiselle huomiolle.

Työsopimuslain soveltaminen myös kehitysvammaisten työtoimintaan siten kuin sosiaalihuoltolaissa on säädetty, on perusteltua.

Sen sijaan kehitysvammaisten työtoiminnan järjestämisen säännöksiä on tarpeen tarkentaa tai ohjeistaa selkeästi sen suhteen, milloin kehitysvammaisen työtoiminta on perusteltua järjestää sosiaalihuoltolain mukaisesti ja milloin vammaispalvelulain mukaisesti.

Hallituksen esittelyluonnoksessa todetaan sivulla 39 seuraavaa: Yhdenvertaisuus ei toteudu siten, että tarjotaan kaikille samaa palvelua, vaan palvelutarpeen arvioinnissa huomioidaan henkilön yksilöllinen palvelutarve, johon liittyy vammaispalveluiden osalta myös esimerkiksi palvelutarpeen poikkeaminen elämänvaiheessa tavanomaisesta avun ja tuen tarpeesta.

Tämä näkökulma on kannatettava ja sitä on syytä korostaa, koska hyvinvointialueiden ohjeistukset ja työkäytännöt ovat osoittaneet, että palveluja yhdenmukaistetaan hyvinvointialueen sisällä. Tähän liittyy vaara, että yksilöllisten palvelutarpeiden huomioiminen jää sivuseikaksi ja palvelutarjonta muuttuu kaikille samaa tai samankaltaista palvelua riippuen siitä, mitä ja miten hyvinvointialue järjestää vammaisille tarkoitetut palvelut.

Annemari Eskola
Oulun Kehitysvammaisten Tuki ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Kehitysvammaisten Tukiliitto katsoo, että vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja erityispalveluiden saatavuuden turvaaminen ovat sinänsä kannatettavia tavoitteita. Näitä ei kuitenkaan voi tosiasiallisesti pitää nyt ehdotetun sääntelyn päämäärinä, kun otetaan huomioon, että esitysluonnoksen mukaisesta soveltamisalasäännöksestä on poistettu lain soveltamista ohjaavat viittaukset YK:n vammaissopimuksen periaatteisiin, säännökseen on lisätty kokonaan uusia ja varsin tiukkoja kriteerejä vammaispalvelulain mukaisten palveluiden piiriin pääsemiselle ja esitetty sääntely tarkoittaisi n. 60-70 miljoonan euron vuosittaista kustannussäästöä vammaisten henkilöiden erityispalveluista aiemmin arvioituun ja hallitusohjelmaan kirjattuun nähden.

Esitysluonnoksessa mainittujen tavoitteiden toteutuminen ei vaadi esitettyjä muutoksia, joilla tavoitteisiin ei tosiasiallisesti päästäisi, sillä muutokset tekisivät lain yhdenvertaisesta soveltamisesta erittäin hankalaa, ja monet vammaiset ihmiset jäisivät vaille välttämättömiä palveluita. Esitysluonnoksessa todetut tavoitteet toteutuvat huomattavasti paremmin siten, että uutta lakia sovelletaan 1.1.2025 lukien sellaisena kuin se alun perin hyväksyttiin niin, että soveltamista ohjataan STM:n ja THL:n toimesta, lain toteutumista ja sen vaikutuksia seurataan tiiviisti yhteistyössä vammaisjärjestöjen kanssa ja tarvittaessa ryhdytään korjaaviin toimiin.

Tukiliitto toteaa, että valtion ja hyvinvointialueiden heikkoa talustilannetta ei tule miltään osin paikata säästämällä vakiintuneesti subjektiivisina oikeuksina turvatuista vammaispalveluista. Euroopan sosiaalisen peruskirjan valvontakäytännössä on painotettu, että talustilanteen

näkökulmasta sinänsä hyväksyttävissäkin olevat heikennykset perusoikeuksiin tulee kohdistaa muihin kuin yhteiskunnan vähäosaisimpiin. Vammaispalveluista säästäminen kohdistuu monin tavoin suomalaisen yhteiskunnan vähäosaisimpiin ihmisiin. Tämä ei ole muun muassa perus- ja ihmisoikeuksien heikennyskiellon valossa hyväksyttävää.

Jo hyväksytyssä uudessa vammaispalvelulain säädetään niin ikään subjektiivisina oikeuksina turvatuista, vamman vuoksi välttämättömistä palveluista. Soveltamisalasäännöksen muotoilulla tulee ensisijaisesti tavoitella näiden palveluiden turvaamista kaikille niitä tarvitseville eri tavoin vammaisille ihmisille sekä vammaisten ihmisten itsenäisen elämän, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteuttamista Suomea sitovan YK:n vammaissopimuksen mukaisesti sen sijaan, että korotetaan jo valmiiksi mm. laissa moneen kertaan toistettujen välttämättömysedellytysten vuoksi melko korkeaa kynnystä päästä lain mukaisten palveluiden piiriin.

Kuten valmistelun aiemmissa vaiheissa on korostettu, tavoitteena tulee myös olla nykyisen vammaispalvelujärjestelmän väliinpuotoajaryhmien, esimerkiksi autismi- ja neurokirjon ihmisten sekä lievästi kehitysvammaisten ihmisten, yhdenvertaisen pääsyn varmistaminen vammaispalveluiden piiriin.

Myös eduskunta edellytti uuden vammaispalvelulain voimaantulon siirron viime syksynä hyväksyessään, että erityisesti autismi- ja neurokirjon lasten palvelut varmistetaan, mitä tämä esitys ei siis nyt kuitenkaan ole tekemässä. Esitys ei myöskään eduskunnan edellyttämin tavoin turvaa sitä, että kaikki vammaiset ihmiset pääsevät tosiasiallisesti heille kuuluviin palveluihin, ja että varmistetaan hyvinvointialueille riittävät resurssit vammaisten ihmisten tarpeenmukaisten palvelujen turvaamiseksi.

Tukiliitto katsoo jäljempänä tarkemmin esitettävien perusteiden, että esitysluonnoksen mukainen sääntely toteutuessaan heikentäisi vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista ja vaarantaisi pääsyn vamman vuoksi tarvittaviin erityispalveluihin ennennäkemättömällä tavalla.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Tukiliitto katsoo, että esitysluonnoksella ei päästä siihen tavoitteeseen, joka koko vammaispalvelulainsäädännön uudistamisella on usean eri hallituskauden ajan ollut: varmistaa se, että eri tavoin vammaiset henkilöt pääsisivät nykyistä yhdenvertaisemmin maksuttomien vammaispalveluiden piiriin silloin, kun kyse on vamman vuoksi tarvittavasta avusta ja tuesta. Esitetyn kaltainen soveltamisalasäännös mahdollistaa esitysluonnoksessa nimenomaisesti todetuin tavoin jopa sen, että osa vammaispalveluista tällä hetkellä saavista henkilöistä ei jatkossa pääsisi vammaispalveluiden piiriin (s. 43-44), mikä on muun muassa perusoikeuksien heikennyskielto huomioon ottaen erittäin ongelmallista.

Suomi on monissa yhteyksissä, kuten YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitealle antamassaan määräaikaisraportissa, korostanut, että uusi vammaispalvelulaki on keskeinen instrumentti YK:n vammaissopimuksen toimeenpanossa. Tästä huolimatta soveltamisalasäännöksestä on poistettu YK:n vammaissopimukseen pohjautuva vammaisen henkilön määritelmä, vammaisuuden sosiaalinen malli sekä viittaukset vammaissopimuksen keskeisiin periaatteisiin, kuten itsenäiseen elämään, osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. Esitetty soveltamisalasäännös poikkeaa myös näiltä osin merkittävästi jo hyväksytyyn lain soveltamisalasäännöksestä, eikä kyseistä muutosta ole lainkaan perusteltu esitysluonnoksessa. Tukiliitto katsoo, että jo hyväksytyyn lakiin sisältyvä soveltamisalasäännös on muun muassa näiltä osin huomattavasti paremmin linjassa YK:n vammaissopimuksen kanssa. Jo perusoikeuksia turvaavan lain hyväksyminen ja vahvistaminen synnyttää valtiosääntöistä suojaa nauttivaa, heikentämiskieltoon piiriin kuuluvia tai ainakin niihin rinnastuvia perusteltuja odotuksia. Sikäli, kun jo hyväksytty soveltamisalasäännös turvaa vammaisten henkilöiden YK:n vammaissopimuksen mukaisten oikeuksien toteutumisen paremmin kuin esitysluonnoksen mukainen säännös, esitetty lakimuutos rikkoisi toteutuessaan heikentämiskieltoa tai perustuslain mukaista perusteltujen odotusten suojaa.

Esitysluonnoksen mukaisen sääntelyn hyväksyminen aiheuttaisi lisäksi merkittävän sisäisen ristiriidan uuden vammaispalvelulainsäädännön ja sen esitöiden muodostamaan kokonaisuuteen, kun jo hyväksytyyn uuden vammaispalvelulain esityöt sekä muun muassa tarkoituksena (1 §) nojautuvat vahvasti YK:n vammaissopimukseen ja siitä nousevaan argumentaatioon, joka loistaa soveltamisalan muuttamista koskevassa esitysluonnoksessa poissaolollaan. Huomattavasti aiempaa tiukemman ja heikommin vammaissopimusta toteuttavan soveltamisalapykälän säätäminen lakiin hyvin todennäköisesti vaikuttaisi lain soveltamiseen laajemminkin muun muassa niin, että itsenäisen elämän, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen tähtäävien palveluiden sijaan korostuu enemmän välttämättömiin perustarpeisiin vastaaminen.

Tukiliitto pitää huolestuttavana, että vaikka esityksen perusteluissa avataan nyt jonkin verran sosiaalisen toimintarajoitteen käsitettä, esitysluonnos ei kuitenkaan nimenomaisesti mainitse valmistelun eri vaiheissa keskeisesti esillä ollutta näkökulmaa, jonka mukaan vammaispalvelulainsäädännön uudistamisen yhtenä tarkoituksena on huomioida aiempaa paremmin nykyisen vammaispalvelujärjestelmän väliinpuotoajaryhmät. Tukiliitto toteaa, että väliinpuotoajaryhmien huomioimisen tavoite on nimenomaisesti mainittava, jos soveltamisalapykälää muutetaan, jotta lain soveltajat tosiasiallisesti huomioivat tämän keskeisen näkökulman. Samoin on tärkeä tällöin kaikkien vammaisten ihmisten (ml. nykyisin kehitysvammalain mukaisia palveluita saavat lievästi kehitysvammaiset ihmiset) yhdenvertaisen vammaispalveluihin pääsyn varmistamiseksi nimenomaisesti todeta se, että lain mukaisten palveluiden piiriin pääseminen ei edellytä ”vaikeavammaisuutta”, vaikea-asteiseksi määriteltyä vammaa tai toimintarajoitteen olennaisuutta, vaan vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla vastataan vammasta johtuviin välttämättömiin avun ja tuen tarpeisiin, vaikka palveluita ei tarvittaisi runsaasti tai kaikissa tilanteissa. Ei ole lain asianmukaisen soveltamisen näkökulmasta riittävää, että näitä asioita tarkastellaan jo hyväksytyä lakia koskevassa hallituksen esityksessä 191/2022 vp.

Esitysluonnoksen mukainen soveltamisalasäännös on sanamuodoltaan vaikeaselkoinen, ja se asettaa vammaispalveluiden saamiselle useita eri kriteerejä, joiden keskinäinen painoarvo ja oikeudellinen merkitys ei ole esityksen perusteella selkeä. On perusteltua olettaa, että säännöstä on käytännössä hyvin vaikeaa soveltaa ainakaan yhdenmukaisesti, minkä vuoksi esitysluonnoksen mukaisen sääntelyn ei voida odottaa johtavan aiempaa yhdenmukaisempaan lainsoveltamiseen ja siten yhdenvertaisuuden kohentumiseen valtakunnallisella tasolla – pikemminkin päinvastoin.

Mikäli esitysluonnoksen mukainen sääntely etenee tällaisenaan, oikeuskäytäntö, joka koskee palvelun maksullisuuden / maksuttomuuden vaikutusta asiakkaan edun arvioinnissa, uhkaa kokonaan menettää merkityksensä, mikä niin ikään vaikeuttaisi lainsoveltamista jatkossa. Pidämme tarkoitushakuisena sitä, miten esityksessä on ohitettu esimerkiksi kehitysvammalain soveltamista koskevassa oikeuskäytännössä vakiintunut lähtökohta, että myös asiakkaan taloudellinen etu tulee huomioida lainvalintatilanteissa.

Esitysluonnoksen mukaisen sääntelyn hyväksyminen tarkoittaisi sitä, että yhä useampi vammaisen henkilö joutuisi epäselvässä oikeustilassa hakemaan palveluitaan koskeviin päätöksiin muutosta. Tätä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena sen enempää yhteiskunnan, mukaan lukien tuomioistuineläytöksen, resurssien näkökulmasta kuin inhimilliseltäkään kannalta. Esimerkiksi kehitysvammaiset ihmiset perheineen elävät usein valmiiksi hyvin kuormittavissa tilanteissa, eikä näillä ihmisillä ole välttämättä mahdollisuuksia tai voimavaroja vaatia oikeuksiaan tarvittaessa tuomioistuimessa asti.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tukiliitto katsoo, että yleislainsäädännön ensisijaisuus korostuu esitysluonnoksen mukaisessa soveltamisalasäännöksessä tavalla, joka lakiin päätyessään vaarantaisi vammaisten ihmisten oikeuden välttämättömiin erityispalveluihin. Yleislainsäädännön ensisijaisuus on huomioitu riittävästi jo hyväksytyyn uuden vammaispalvelulain soveltamisalasäännöksessä perusteluineen. Tältä osin ei ole tarpeen muuttaa oikeustilaa myöskään nykyiseen lainsäädäntöön verrattuna.

Yleislainsäädännön ensisijaisuuteen viitataan esitysluonnoksen mukaisissa vammaispalvelulain 2 §:n 1 ja 3 momenteissa. 1 momentin mukaan ensin arvioidaan, ovatko ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitettut palvelut henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä, ja mikäli ne ovat, 3 momentin mukaisesti on tarkasteltava, ovatko kyseiset palvelut järjestettävissä ensisijaisen lainsäädännön mukaan. Esitysluonnoksen mukaan kummankin yleislainsäädännön ensisijaisuuteen kytketyn kriteerin arvioinnissa tulee tarkastella sitä, miten ensisijaisen lainsäädännön mukainen palvelu pitää lain sanamuodon mukaan järjestää. Esitysluonnoksen mukaan palveluiden tosiasiallinen saatavuus ei voi olla ohjaava tekijä arvioitaessa, minkä lain mukaan henkilölle myönnetään palvelua.

Tämä lähtökohta on erittäin ongelmallinen perustuslain 19 §:n, mukaan lukien välttämätöntä toimeentuloa ja huolenpitoa koskevan 19.1 §:n näkökulmasta. Mikäli ensisijaisen lainsäädännön mukaiset palvelut ovat asiakkaalle periaatteessa sopivia ja riittäviä, mutta eivät kuitenkaan käytännössä toteudu muun muassa sen takia, että yleislainsäädännön, kuten sosiaalihuoltolain, mukaisia palveluita ei ole turvattu subjektiivisina oikeuksina vaan ne järjestetään niihin varattujen määrärahojen puitteissa, vammainen henkilö voi jäädä välitilaan ilman mitään palveluita. Tämä tarkoittaisi, ettei perustuslain 19.1 §:n turvaama oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon toteudu. Tukiliitto katsoo, että soveltamisalaa koskeva sääntely on muun muassa tästä syystä välttämätöntä saattaa eduskunnan perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi, jos esitys vietäisiin tämän sisältöisenä eduskunnan käsiteltäväksi.

Sosiaalihuoltolakia (1301/2014, SHL) on viime vuosina muutettu niin, että sen sisältämät palvelukuvaukset lähestyvät sanamuodoiltaan muun muassa nykyisen vammaispalvelulain ja myös jo hyväksytyt uuden vammaispalvelulain mukaisia palveluita. On kuitenkin huomattava, ettei SHL:lla ole esimerkiksi sen tarkoitussäännös (1 §) huomioon ottaen edes tarkoitus toteuttaa sellaisia oikeuksia, joihin vammaispalvelulainsäädännöllä on YK:n vammaissopimuksen velvoitteet huomioon ottaen puolestaan tarkoitus pyrkiä. Lisäksi on laajasti tiedossa, etteivät sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut käytännössä koskaan toteudu sellaisina, että ne esimerkiksi toteuttaisivat asiakkaan osallisuutta tai muita YK:n vammaissopimuksessa turvattuja oikeuksia. Esitysluonnoksen 2 §:n 3 momentin mukaisen ”on järjestettävissä”-kriteerin säätäminen mahdollistaisi yhtä kaikki sen, että käytännössä hyvin suuri osa vammaisten henkilöiden vammansa vuoksi tarvitsemista palveluista voitaisiin jatkossa hivuttaa järjestettäväksi yleislainsäädännön nojalla, kunhan sen sisältämät palvelut ovat lain kirjaimen tasolla riittävän kattavia, vaikka näiden palveluiden toteuttamiseen ei olisi käytännössä mahdollisuutta. Tällaisen lain säätäminen tarkoittaisi käytännössä subjektiivisten oikeuksien romuttamista suomalaisessa vammaisoikeudessa ja -palvelujärjestelmässä.

Esitysluonnoksen mukaan YK:n vammaissopimus ei määrittele, minkä lainsäädännön perusteella palvelut tulisi järjestää, ja tällä pyritään perustelemaan yleislainsäädännön ensisijaisuutta voimakkaasti korostavaa sääntelyratkaisua. Vammaissopimuksen 19 artiklaa (eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä) koskevassa yleiskommentissa nro 5 kuitenkin todetaan, että osallisuus yhteisössä tarkoittaa myös sellaisten vammaisille henkilöille suunnattujen erityispalveluiden saatavuutta, jotka mahdollistavat heidän täysimääräisen osallisuutensa ja osallistumisensa kaikilla elämän osa-alueilla (CRPD/C/GC/5, kohta 16 b). Esitysluonnoksen kaltainen sääntely, joka rajaa merkittävästi pääsyä vammaisille henkilöille tarkoitettujen erityispalveluiden piiriin ja jopa uhkaa vesittää niiden merkityksen kokonaisuudessaan, on Tukiliiton näkemyksen mukaan vastoin YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan asettamia velvoitteita.

Voidaan ajatella, että monien vammaispalveluiden tilalle on ainakin periaatteessa järjestettävissä muita palveluita, mutta ne tarkoittaisivat esimerkiksi epäinhimillisiä laitospalveluita ja henkilön elämänpiirin kaventumista. Esitysluonnoksen mukaisella sääntelyllä voidaan joutua takaisin tilanteeseen, jossa vammaisille henkilöille turvataan vain ns. eksistenssiminimin mukaisia palveluja.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tukiliitto yhtyy muun muassa Heta-liiton näkemykseen, jonka mukaan tavanomaisen elämän käsitettä ei pidä ainakaan käyttää niin, että sillä rajataan vammaispalveluiden käyttöä. Tukiliitto katsoo, että säännöksen perustelut eivät ohjaa kaikilta osin sellaiseen lainsoveltamiseen, joka perustuu perus- ja ihmisoikeuspohjaisiin tulkintoihin huomioiden asiakkaan yksilöllisen tilanteen sekä jokaisen oikeuden elää omannäköistä elämää ja tehdä omaa elämää koskevia valintoja siten kuin YK:n vammaisopimuksen 19 artikla sitä koskevan yleiskommentin nro 5 kanssa tulkittuna edellyttää.

Tukiliitto yhtyy seuraavaan Heta-liiton lausunnossa todettuun: ”Ehdotukseen sisältyy kaksi hieman samaa teemaa koskevaa rajausta. 2 § 1 mom. mukaan vammaispalveluja järjestetään niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. Toisaalta vammaispalveluja kuuluisi järjestää vain, jos vammaisen henkilön välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Nämä saattavat olla käytännön tilanteissa jännitteisessä suhteessa keskenään ja ratkaisu on vaikeaselkoinen.”

Tukiliitto katsoo, että esimerkiksi lasten kohdalla on usein hyvin hankalaa määritellä, mikä on tavanomaista ikä- ja kehitysvaiheeseen liittyvää avun ja tuen tarvetta ja mikä puolestaan vammasta tai sairaudesta johtuvaa tarvetta. Esitysluonnoksen perustelut ovat näiltä osin puutteelliset ja osin myös hyvin ongelmalliset, kun niissä (s. 55) ei esimerkiksi huomioida sitä, että varsinkin vaikeammin vammaisen vauvan tai hyvin pienen lapsen huolenpito poikkeaa yleensä merkittävästi vammattoman saman ikäisen lapsen huolenpidosta, minkä vuoksi vanhemmat tarvitsevat siihen riittävän vahvan avun ja tuen. Suurena riskinä on, että jo muutenkin yleensä erityisen kuormittuneille vammaisen lapsen vanhemmille jäisi tämän esityksen edetessä jatkossa entistä suurempi ja helposti kohtuuton vastuu lapsen vammasta johtuviin, usein hyvin vaativiin tarpeisiin vastaamisesta. Tämä syrjäyttää vanhempia työelämästä ja johtaa monesti myös siihen, että lapset päätyvät raskaampien ja kalliimpien palveluiden piiriin, kun perheet eivät ilman riittävää apua ja tukea pysty huolehtimaan heistä kotona.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esitysluonnoksen mukaan palvelun maksullisuutta / maksuttomuutta ei jatkossa lainkaan huomioitaisi asiakkaan etua arvioitaessa. Tukiliitto katsoo, että maksuttomuus on jatkossakin voitava huomioida asiakkaan etua arvioitaessa etenkin, kun kyseessä on vammasta aiheutuva palveluntarve, joka on usein elämänmittainen ja jonka vuoksi vammaisen henkilö ei ole voinut yhdenvertaisesti muiden ihmisten kanssa pyrkiä turvaamaan toimeentuloaan. Näin ollen vammaisten henkilöiden kohdalla palveluiden maksuttomuudelle on erityisiä perusteita, jotka on vakiintuneesti hyväksytty Suomen oikeusjärjestyksessä. Sosiaalioikeudellisen normaalisuusperiaatteen idea on ollut, että

maksuttomilla vammaispalveluilla vammainen henkilö saatetaan sellaiseen asemaan, jossa hän olisi ilman vammansa aiheuttamia toimintarajoitteita. Vaikuttaa siltä, että normaalisuusperiaatteesta ollaan pitkälti luopumassa esitysluonnoksen mukaisella sääntelyllä.

Tukiliitto katsoo, että normaalisuusperiaatteen ohella myös yhdenvertaisuusperiaate on ymmärretty esitysluonnoksessa kokonaan väärin, mikä ilmenee esimerkiksi seuraavasta erittäin ongelmallisesta virkkeestä: “[y]leinen yhdenvertaisuusperiaate ja normaalisuusperiaate palveluita järjestettäessä edellyttää, että palvelun käyttäjä maksaa maksullisiksi säädettyistä palveluista niistä määrättäväksi tulevan asiakasmaksun.” (s. 61) Esimerkiksi ikääntyneet ihmiset ovat muun muassa asumispalveluiden piirissä pääsääntöisesti verrattain lyhyen aikaa elämänsä lopulla, ja heillä on usein työura takanaan ja sitä kautta parempi mahdollisuus maksaa tarvitsemastaan avusta ja tuesta. Yhdenvertaisuutta tai normaalisuutta ei toteuta se, mikäli koko elämänsä vammaispalveluiden ja esimerkiksi asumisen palveluiden piirissä perusturvan varassa elävä vammainen ihminen asetetaan samaan asemaan kuin esimerkiksi ikääntynyt ja ikääntymisensä vuoksi palveluita tarvitseva ihminen.

Se, että maksuttomuutta ei voitaisi jatkossa lainkaan huomioida asiakkaan edun arvioinnissa, tarkoittaisi merkittävää oikeudellista linjanmuutosta, jota ei Tukiliiton näkemyksen mukaan voi perustella yksittäisellä, julkaisemattomalla KHO-ratkaisulla ja jättäen huomiotta esimerkiksi kehitysvammaisten ihmisten asumisen palveluita koskevassa oikeuskäytännössä vakiintuneet oikeusohjeet siitä, että myös taloudellisten näkökulmien tulee saada merkitystä asiakkaan etua arvioitaessa. Jos palveluiden maksullisuudelle / maksuttomuudelle ei anneta merkitystä, on oikeuskäytännössäkin huomioiduin tavoin riskinä, että erityislainsäädäntö menettää merkityksensä, eivätkä sen mukaiset vammaisten henkilöiden oikeudet toteudu. Ehdotettu sääntelyratkaisu veisi pohjan vamman vuoksi välttämättömien palveluiden maksuttomuudelta, joka on ollut vakiintunut periaate Suomen oikeusjärjestelmässä, ja tämä periaate on lähtökohtana myös jo hyväksyttyä vammaispalvelulakia koskevassa hallituksen esityksessä 191/2022 vp.

SHL:n 4 §:n mukaan asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota muun muassa siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen sekä asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin. Mikäli yleislainsäädännön mukaisen palvelun maksullisuus käytännössä estää ihmistä käyttämästä ko. palvelua, asiakkaan etu ei esimerkiksi tuen oikea-aikaisuuden näkökulmasta voi toteutua. Tukiliitto katsoo, että SHL:n 4 §:ään esitetty lisäys, jonka mukaan asiakkaan edun arvioinnissa ei otettaisi huomioon palvelusta määrättävää maksua, asettuisi myös muiltakin osin helposti ristiriitaan SHL 4 §:n sisällön kanssa. Oikeuskäytännön lisäksi SHL:n perusteluissa sekä SHL:n soveltamista mm. soveltamisoppaalla ohjattaessa on nähty myös taloudellisilla seikoilla olevan merkitystä asiakkaan etua arvioitaessa, joten uusi momentti olisi kaiken kaikkiaan varsin vahvassa ristiriidassa vakiintuneen oikeustilan kanssa.

Lisäksi on kyseenalaista, onko YK:n vammaissopimuksen asettamien ihmisoikeusvelvoitteiden sekä lasten osalta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, ml. lapsen edun ensisijaisuuden, valossa edes mahdollista hyväksyä säännös, joka kategorisesti kieltäisi palvelun maksullisuuden / maksuttomuuden huomioimisen asiakkaan edun arvioimisessa. Tukiliitto katsoo, että esitys on myös

tästä syystä välttämätöntä saattaa eduskunnan perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi, jos se annetaan tällaisena eduskunnalle.

Vammaisten lasten yhdenvertaisuuden turvaamisen osalta yhdyimme myös siihen, mitä Mannerheimin Lastensuojeluliitto tätä esitystä koskevassa lausunnossaan toteaa muun muassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja sen mukaisten velvoitteiden näkökulmasta.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tukiliitto katsoo, että ehdotettu suojasäännös ei edes teoriassa saati hyvinvointialueiden käytännöistä kertyneiden kokemusten perusteella mitenkään riitä korjaamaan ehdotetuista muutoksista aiheutuvia perustavanlaatuisia ongelmia ja turvaamaan vammaisten henkilöiden oikeuksia. Uuden vammaispalvelulain soveltamisalasäännöksen tulee säilyä sellaisena, ettei se vaadi tällaista erillistä asiakasmaksusääntelyn systematiikasta poikkeavaa suojasäännöstä vammaispalvelulakiin.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Esitysluonnoksen kaltainen sääntely voisi käytännössä johtaa myös siihen hyvin ongelmalliseen tilanteeseen, että vammaiset henkilöt joutuisivat nykyistä huomattavasti yleisemmin vetoamaan yhdenvertaisuuslain 15 §:n tarkoittamiin kohtuullisiin mukautuksiin saadakseen vammansa vuoksi välttämätöntä apua ja tukea. Esitysluonnos ei tarkastele tätä tematiikkaa lainkaan.

Esityksen vaikutusten arvioinnit painottuvat hyvin vahvasti taloudellisiin vaikutuksiin ja ovat eri tavoin vammaisiin ihmisiin kohdistuvien vaikutusten, mukaan lukien perus- ja ihmisoikeusvaikutusten, osalta riittämättömiä. Niissä jätetään muun muassa täysin huomiotta se, millaiseen tilanteeseen joutuisivat esityksen toteutumisen myötä vaille vammansa vuoksi tarvitsemiaan palveluita jäävät ihmiset, eikä myöskään sitä arvioida riittävästi, keitä nämä vammaispalveluiden ulkopuolelle jäävät vammaiset ihmiset (mukaan lukien esityksessä useassa kohdin mainittu ”pieni osa” nykyisistä vammaispalveluiden käyttäjistä) ovat ja kuinka paljon heitä on. Vaikutuksia yhdenvertaisuuteen arvioidaan nähdäksemme epärealistisesti huomioiden se, miten vaikeaa uutta vammaispalvelulakia tässä esityksessä esitetyin tavoin muutettuna olisi käytännössä soveltaa.

Esityksen eteneminen olisi valtava heikennys vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta, ja pidämme välttämättömänä, ettei uuteen vammaispalvelulakiin tehdä sen mukaisia muutoksia. Uuden vammaispalvelulain soveltamisalasääntelyn tulee pysyä sellaisena, että niin nykyiset vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaisten palveluiden käyttäjät kuin HE:ssä 191/2022 vp tunnistetut nykyiset väliinputoajaryhmät, kuten autismi- ja neurokirjon ihmiset, saavat vammansa vuoksi välttämättä tarvitsemansa erityispalvelut uuden vammaispalvelulain perusteella.

Usein erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin vammaisiin, kuten kehitysvammaisiin ja vastaavaa tukea tarvitseviin, ihmisiin perheineen on jo kohdistunut kohtuuttomasti säästöjä ja leikkauksia uuden vammaispalvelulain voimaantulon siirron sekä näihin ihmisiin tyypillisesti vahvasti osuvien sotu- ja sote-heikennysten myötä. Tilannetta ei saa ajaa entistä pahempaan katastrofiin estämällä monen heistä pääsy jatkossa vammansa vuoksi välttämättä tarvitsemiinsa erityispalveluihin.

Kun vielä samaan aikaan sosiaalihuoltoon ollaan suunnittelemassa 100 miljoonan euron lisäsäästöjä hyvinvointialueiden talouden ollessa jo valmiiksi hyvin tiukoilla, on varmaa, ettei sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla pystyttäisi riittävästi vastaamaan uuden vammaispalvelulain mukaisten palveluiden ulkopuolelle jäävien ihmisten vammasta johtuviin välttämättömiin palvelutarpeisiin, jolloin he joutuvat aivan kestävämpään tilanteeseen. Suomen kaltaisessa yhteiskunnassa ei voi olla hyväksyttävää jättää näiden haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tarvitsemaa apua ja tukea vain läheisten tai hyväntekeväisyyden varaan, vaan siihen on löydettävissä ja täytyy löytyä tarvittavat resurssit.

Salisma Tanja
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Muutosehdotukset täsmentävät sitä, että vammaispalvelulain tarkoitus on ennen kaikkea turvata vammaisten henkilöiden erityistarpeisiin vastaavat palvelut. Yleislakien mukaisten palvelujen ensisijaisuus on myös tavoitteena todettu selkeästi ja perustellusti. Haasteeksi muodostuu kuitenkin ensisijaisten palvelujen tosiasiallinen kyky vastata vammaisten palvelutarpeeseen lain edellyttämällä tavalla.

Vammaispalvelun soveltamisalan muutoksilla ei pystytä säilyttämään vammaispalvelua erityislakina, ellei yleislainsäädännön mukaisten palvelujen saatavuutta turvata. Hallituksen esitys perustuu oletamaan, että nykyinen palvelujärjestelmä peruspalveluissa on riittävä turvaamaan asiakkaiden tarpeet eri elämänkaaren vaiheissa. Sosiaalihoitolain mukaiset palvelut ovat yleisluonteisia ja epäspesifejä, jolloin niiden järjestämisessä ja kriteereissä on erityiseen järjestämisvelvollisuuteen nähden enemmän liikkumavaraa.

Lain toimeenpano edellyttää laajaa ja eri ammattiryhmille kohdentuvaa koulutusta. Tämä tulee huomioida myös eri ministeriöiden muutostuen ja ohjauksen yhteensovittamisessa, sillä muutokset kohdistuvat sosiaali- ja terveydenhuollon ohella myös kuntiin ja niiden sivistystoimialoihin. Lain toimeenpanon onnistumisessa korostuu yleislakien (mm. sosiaalihuoltolaki, terveydenhuoltolaki, vanhuspalvelulaki, varhaiskasvatuslaki, perusopetuslaki) ja vammaispalvelulain mukaisten palvelujen yhteensovittaminen. Asiakkaan omatyöntekijänä toimiva vammaispalvelun sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja tarvitsee palveluprosessin kaikissa kohdissa (palvelutarpeen arviointi, palvelujen suunnittelu ja palvelujen järjestäminen) toimivaa yhteistyötä yleislain mukaisista palveluista vastaavien ammattilaisten kanssa. Päijät-Hämeen hyvinvointialue kiinnittää huomiota myös toimeenpanon kansallisen seurannan ja arvioinnin välttämättömyyteen. Se tulee toteuttaa tiiviissä yhteistyössä hyvinvointialueiden kanssa.

Palvelutarpeen arviointi ja päätöksenteko muodostuu vammaispalvelun palvelutehtävässä entistä haastavammaksi ja edellyttää vammaispalvelun päätöksiä tekevältä viranhaltijalta entistä syvempää tietoa alueen yleislainsäädäntöjen mukaisista palveluista ja niitä ohjaavista laeista, soveltamiskäytänteistä ja kriteereistä uuden vammaispalvelulain haltuunoton lisäksi. Uuden vammaispalvelulain onnistunut toimeenpano edellyttää välttämättä myös nykyisten käytäntöjen, kriteerien ja linjausten arviointia ja tarvittavaa uudistamista hyvinvointialueella. Edellä mainittu huomioiden toimeenpanon valmistautumisaika jää varsin lyhyeksi, mikä tulee näkymään toimeenpanon alkuvaiheessa.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ehdotetussa lakimuutoksessa asiakkaan palvelutarve ohjaa palvelun valintaa, ja ensisijaisen lainsäädännön palveluita arvioidaan ensin. Kannatettavaa on, että vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla ei ole tarkoitus korvata puuttuvia yleislainsäädännön mukaisia palveluita. Käytännön tulkinnaassa syntyy ristiriita tilanteessa, jossa asiakkaalla on palvelutarve esimerkiksi kotihoidon palveluun, mutta hän ei täytä sosiaalihuoltolain mukaisen palvelun myöntämisedellytystä. Subjektiiivinen oikeus vammaispalveluihin puolestaan syntyy vasta, kun on todettu, että ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitettut palvelut eivät ole sopivia tai riittäviä. Myös esimerkiksi liikkumisen tuen palvelu voi olla monelle riittävä ja sopiva, mutta sen myöntämisperusteissa usein käytetty tulo- ja varallisuustarkastelu estää palvelun saannin.

On myös mahdollista, että ensisijaisissa palveluissa, kuten lapsiperheiden kotipalvelussa on jonoa tai, että esimerkiksi sosiaalihuoltolain 19 § mukaista osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävää tai tukevaa palvelua ei ole riittävästi tarjolla. Epäselväksi jää, kuinka tällaisissa tilanteissa käytännössä toimitaan. Hallituksen esityksessä todetaan, että saatavuuden tai maksuttomuuden periaate ei ohjaa palvelun valintaa. Lisäksi todetaan, että se, että hyvinvointialue ei järjestä palveluita yleislainsäädännön edellyttämässä laajuudessa, ei olisi peruste soveltaa erityislakia. Jos henkilö kuitenkin täyttää 2 § mukaisen vammaisen henkilön määritelmän ja hänellä on palvelutarve, on riskinä, että erityispalveluksi tarkoitettulla vammaispalvelulla tosiasiallisesti korvataan kriteereihin sidottuja peruspalveluita.

Mikäli vammaispalvelulain mukaisten palveluiden myöntämisedellytysten ei nähdä täyttyvän, tulee lakisääteisessä määräajassa selvittää, arvioida ja tehdä päätös myös esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaisista palveluista, jotta tiedetään, onko asiakkaalla mahdollisuus saada ensisijaisia palveluita. Asiakkaalla on oikeus hakea muutosta päätökseen, jos hän kokee, että sosiaalihuoltolain perusteella myönnetty palvelut ovat hänen palvelutarpeeseensa verrattuna

riittämättömiä. Lakisääteisessä määräajassa toteutettu riittävä arviointi ja päätöksenteko edellyttää toimivaa ja tehokasta, hyvin yhteensovitettua palveluprosessia eri toimijoiden ja palvelutehtävien kesken.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeava tarve on täysin uusi määrittely, jolloin sen käytännön soveltaminen tulee todennäköisesti osittain mukautumaan oikeuskäytäntöjen kautta. Toisaalta esimerkiksi jo omaishoidontuen osalta arvioidaan merkittävästi ikätasoisesta poikkeavaa tarvetta, joka vastannee sisällöltään samaa asiaa. Kuitenkin arviointi eri ikävaiheissa on haastavaa. Pitkäaikaisuuden ja välttämättömyyden käsitteet sisältyisivät edelleen vammaisen henkilön määritelmään, jonka tulee olla ensi sijassa ohjaava tarkastelu ja joka selkiyttää vammaispalvelujen ja yleislakien soveltamisen rajaa.

Ikääntyneen vammaisen henkilön kohdalla haasteeksi muodostunee vaikeus erottaa, milloin kyse on ikääntyneenä syntyneestä ja ikääntymiseen liittyvästä uudesta palvelutarpeesta, ja milloin sen katsotaan olevan aiempaan vammaisuuteen liittyvä palvelutarpeen muutos tai lisääntyminen. Ensin mainittuun vastataan yleislakien ja jälkimmäiseen vammaispalvelulain perusteella.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, on ollut kahtalaista käytäntöä siitä, miten asiakkaan etua tulee tulkita tilanteessa, jossa ensisijaisen lain mukaisesta palvelusta voidaan periä maksu. Uuden vammaispalvelulain osalta lähdetään siitä, että aiempaa oikeuskäytäntöä voidaan noudattaa soveltuvien osin. Koska aiempi oikeuskäytäntö on osin ristiriitaista palvelun maksuttomuuden vaikutuksesta asiakkaan edun arviointiin, lain soveltaja tarvitsee asiassa koulutusta ja selkeää ohjeistusta esimerkiksi THL:n ylläpitämässä Vammaispalvelun käsikirjassa, siitä miltä osin noudatetaan aiempaa ja minkälaista oikeuskäytäntöä.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Suojasäännös ohjannee palvelujen tuottamista enemmän peruspalveluihin. Tämä tulee aiheuttamaan hallinnollista työtä yksikössä, josta palvelut järjestetään. Peruspalvelut tuotetaan usein eri yksikössä kuin vammaispalvelut, joten käytännössä on huomioitava tiedonkulku asiakasmaksua koskevassa arvioinnissa, päätöksenteossa ja maksuttomuuden toimeenpanossa.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

HE sivulla 33 todetaan, että ”Ensisijaisen lainsäädännön mukaisia palveluita on kehitetty vastaamaan iäkkäiden henkilöiden hoivan, huolenpidon ja osallisuuden tuen tarpeisiin. Koska tästä palveluvalikoimasta löytyy lähes kaikille ikääntymisestä johtuvasta syystä palveluita tarvitseville henkilöille riittävät ja sopivat palvelut, vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista apua ei yleensä tarvita.” Riskinä nähdään, että koska tämä hallituksen esityksen mukainen kirjaus ei välttämättä, esimerkiksi sote-henkilöstön vajeesta johtuen täysin toteudu esimerkiksi kotihoidon nykyisessä palvelutasossa, syntyy epätarkoituksenmukainen oletama peruspalveluiden toimivuudesta ja siitä, ettei niitä olisi tarve korvata erityispalveluin. Tämä vaikuttaa myös kustannusten arviointiin. Haasteeksi muodostuu tosiasiallinen tilanne ensisijaisten palvelujen saatavuudessa ja riittävydessä. Eritoten uuden lainsäädännön toimeenpanon alkuvaiheessa on oletettavaa, että hyvinvointialueelle kohdentuva lisärahoitus ei riitä kattamaan uusien vammaispalvelujen synnyttämää resurssitarvetta. Siirtymää vammaispalveluista ikääntyneiden palveluihin tai muihin peruspalveluihin ei synny hallituksen esityksen esittämällä tavalla lain tultua voimaan. Riittämätön lisärahoitus uhkaa vammaispalvelujen kykyä vastata uusiin vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin samaan aikaan, kun peruspalveluilla ei ole lakiehdotuksen odotusten mukaista kykyä ja henkilöstö- tai muuta resurssia vastaanottaa lisääntyviä asiakastarpeita.

Lakiesitys sisältää vahvan vaateen moniammatillisen yhteistyön laajenemiselle ja tiivistymiselle sosiaalihuollon palvelutehtävien välillä ja muiden peruspalvelujen kanssa. Tämä on sinällään tavoiteltava kehityssuunta ja tätä kehitystyötä hyvinvointialueella tehdään jo nykyisellään. Tiedon siirtyminen yksiköiden ja palvelutehtävien välillä on välttämätöntä ja kyky moniammatilliseen yhteistyöhön korostuu.

Päijät-Hämeen hyvinvointialue kiinnittää erityistä huomiota taloudellisten vaikutusten arviointia koskevaan epävarmuuteen, joka on nostettu esiin myös hallituksen esityksessä. Epävarmuutta lisäävät edellä todetut ensisijaisten palvelujen saatavuutta ja riittävyttä koskevat haasteet. Vammaispalvelulain toimeenpano säädösten vaatimalla tavalla edellyttää monialaista työskentelyä, palvelujen yhteensovittamista ja koordinointia. Tämä edellyttää työpanosta ja koulutuksen järjestämistä vammaispalvelujen lisäksi myös muissa hyvinvointialueen toiminnoissa. Myös hallinnollisen työn tarve tulee lisääntymään erityisesti toimeenpanon käynnistyessä. Muutosten kansallinen seuranta ja arviointi on välttämätöntä sekä talouden että toiminnan osalta. Hyvinvointialueiden rahoitusta tulee tarkistaa, mikäli kustannusarviot ylittyvät. Vammaispalvelulain ja sen soveltamisalaa koskevien säädösten

toimeenpanossa onnistuminen edellyttää myös Hyvän työn ohjelman ja sen kokonaisuuksien määrätietoista ja ripeää toimeenpanoa.

Forsberg Mika
Päijät-Hämeen hyvinvointialue

Orelma Eevaliisa
Päijät-Hämeen hyvinvointialue - Toimialajohtaja Mika Forsberg, perhe- ja
sosiaalipalvelut

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Hallituksen esitysluonnoksessa tavoitteena mainitut vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuuden turvaaminen sekä yhdenvertaisuus ovat arvokkaita ja kannatettavia tavoitteita, mutta nyt HE-luonnoksessa ehdotettu sääntely perusteluineen uhkaa nimenomaan estää näihin tavoitteisiin pääsyn. Osa HE-luonnoksen tavoitteista antaa vaikutelman siitä, että käsillä on luonnos, joka on tarkoitettu säästölaiksi vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kustannuksella.

Koska osa HE-luonnoksen tavoitteista on selkeästi ei-kannatettavia ja vammaisten lasten oikeuksien toteutumista vaarantavia, Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) on valinnut vastausvaihtoehdon "ei". On iso riski, että ehdotettu laki heikentäisi erityisesti autismi- ja neurokirjon lasten ja nuorten sekä lievästi kehitysvammaisten lasten ja nuorten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumista sekä heidän perheidensä asemaa ja hyvinvointia.

Luonnoksessa todetaan, että tavoitteena on selkeyttää sosiaalihuollon yleislainsäädännön sekä vammaispalveluita koskevan toissijaisen lainsäädännön suhdetta. MLL korostaa, että selkeyttäminen luonnoksessa ehdotetulla tavalla on tarpeetonta ja pelkästään vaikeuttaa vammaisten ihmisten pääsyä vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin. Uuden vammaispalvelulain (675/2023) sääntely on selkeyden osalta riittävää ja em. kannatettavat tavoitteet (vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuuden turvaaminen sekä yhdenvertaisuus) toteutuvat paremmin, jos uutta vammaispalvelulaki sovelletaan sellaisenaan ilman nyt ehdotettuja muutoksia.

MLL muistuttaa ja korostaa, että Suomi on sitoutunut noudattamaan YK:n lapsen oikeuksien sopimusta sekä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaa sopimusta. Perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden tulee olla lähtökohta ja perusta lainsäädännön tavoitteiden asettamiselle.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Keskeisiin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamiskeinoihin kuuluu muun muassa perusoikeuden käyttöä turvaavan ja täsmentävän lainsäädännön säätäminen.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Kuten MLL edellisessä vastauskohdassa totesi, esitetyillä muutosehdotuksilla ei päästä olennaisiin ja kannatettaviin lakiesityksen tavoitteisiin eli vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseen ja palveluiden saatavuuden turvaamiseen sekä yhdenvertaisuuteen. Perustuslain 19.1 § edellyttää, että jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslaki myös edellyttää, että julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu (19.3 §).

HE-luonnokseen ei sisälly kunnollista perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia. Tämä on erityisen ongelmallista, koska HE-luonnos sisältää useita sellaisia muutoksia, jotka vaikuttavat selkeästi vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Ehdotusten taloudellisia vaikutuksia on luonnoksessa arvioitu runsaasti.

Erytisen epäselväksi jäi, mitä osiossa ”Vaikutukset vammaisiin lapsiin ja nuoriin” tarkoitetaan sillä, että esityksessä on korostettu palveluiden merkitystä eri elämänvaiheissa sekä positiivista erityiskohtelua henkilöille, joiden avun ja tuen tarve poikkeaa elämänvaiheessa tavanomaisesta tarpeesta. ”Tavanomainen tarve” on erittäin epämääräinen ja runsaasti tulkintaongelmia aiheuttava käsite. Se on kirjattu myös pykäläehdotukseen ja MLL pitää sitä lasten oikeuksien toteutumisen kannalta hyvin ongelmallisena. Lasten kehitysvaiheissa on runsaasti yksilöllisiä variaatioita, jotka johtuvat useista eri fyysistä, psyykkisistä ja sosiaalisista kehitystekijöistä. Tästä näkökulmasta on vaikea hahmottaa ”elämänvaiheen tavanomaista tarvetta” tai siitä poikkeamista.

Se, että lakiin kirjattaisiin käsite ”tavanomainen tarve” aiheuttaisi todennäköisesti sen, että käsitettä tulkitaan siten, että lapsella täytyy olla toimintakyvyssään erityisen suuria haasteita ja ero vammattoman lapsen elämäntilanteeseen suuri, ennen kuin lapsi pääsisi palvelujen piiriin. Tämä on vanhempia vakavasti kuormittava tekijä ja jättää paljon vastuuta vanhemmille ja voi vanhempien uupumuksen myötä johtaa kalliisiin lastensuojelupalveluihin kuten sijaishuollon palveluihin. Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa tavoitteeksi on asetettu painopisteen siirto korjaavista palveluista kohti varhaisempaa tukea ja apua sekä ennaltaehkäisyä. HE-luonnoksessa esitetyt ehdotukset eivät tue tätä hallitusohjelman kirjausta.

HE-luonnokseen on ”Vaikutukset vammaisiin lapsiin ja nuoriin” osioon kirjattu, että esityksen tarkoituksena on säilyttää vammaispalvelulaki vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Tämä korostaa sitä näkökulmaa, että lakiehdotuksen tarkoituksena olisi entisestään kaventaa lasten ja nuorten vammaispalvelujen piiriin pääsyä, mikä toteutettaisiin esim. lisäämällä ”tavanomaisen tarpeen” käsite lakiin.

Se, että toteutuuko tavoite vammaisten ihmisten palvelujen saatavuudesta, riippuu selkeästi hyvinvointialueiden resursseista. HE-luonnoksen pykäläkohtaisissa perusteluissa (vammaispalvelulain 2 §) todetaan, että hyvinvointialueiden järjestämisvastuuseen kuuluu velvollisuus huolehtia siitä, että alueella on saatavissa sekä ensisijaisen että toissijaisen lainsäädännön mukaisia palveluita yhdenvertaisesti asukkaiden tarpeiden mukaan. Hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne on huono ja sote-palveluista säästetään ja karsitaan. Lisäksi kehysriihessä tehtiin ylimääräinen 100 miljoonan euron leikkaus sosiaalipalveluihin, joka tulee entisestään vaikeuttamaan sosiaalihuollon palveluiden saatavuutta. Kehysriihessä päätettiin myös heikentää hoitotakuuta merkittävästi. Perusterveydenhuollon hoitotakuu pidennetään 14 vuorokaudesta 3 kuukauteen ja suun terveydenhuollon hoitotakuu 4 kuukaudesta 6 kuukauteen. Tämä heikentää perustason palveluihin pääsyä ja siirtää painetta erityispalveluihin. On todennäköistä, että HE-luonnoksessa esitetyt lakiehdotukset yhdessä sote-palveluihin tehtyjen leikkausten ja säästövaatimusten kanssa, estävät vammaisten ihmisten palveluihin pääsyä ja lakiehdotuksen tavoitteen toteutumista tältä osin.

HE-luonnoksessa viitataan mm. lasten osalta positiiviseen erityiskohteluun useammassa kohtaa. Lainsäätäjän on lailla turvattava heikommassa asemassa olevien ryhmien oikeuksia. Lainsäätäjä ei voi vedota liikaa positiivisen erityiskohtelun mahdollisuuteen, sillä se jättää oikeuden toteutumisen palveluiden järjestäjien varaan ja tosiasiallisesti lisää riskiä vammaisten ihmisten epäyhdenvertaiseen kohteluun eri hyvinvointialueilla.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

MLL pitää kokonaisuudessaan ehdotettua 2 §:ää epäselvästi ja tulkinnanvaraisesti kirjoitettuna. Se tekee kyseisen säännöksen soveltamisesta erittäin vaikeaa ja voi johtaa epäyhdenvertaisiin käytäntöihin. MLL korostaa, että ei näe tarvetta ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavalle säännökselle. Se, miten asia on kirjattu uuteen vammaispalvelulakiin, on riittävää ja selkeää.

Kyseinen HE-luonnoksen kirjaustapa ohjaa liiaksi ensisijaisiin palveluihin, vaikka tosiasiallisesti ne eivät olisi henkilölle riittäviä ja sopivia. Tämä voisi johtaa siihen, että vammaisille lapsille ja nuorille heidän perheillensä tarjottavia palveluita ei määrittäisikään yksilöllinen tarve vaan palvelut järjestettäisiin pääsääntöisesti yleislainsäädännön kautta ja tosiasiallinen pääsy erityispalveluihin estyisi, vaikka lapsella, nuorella ja heidän perheillään olisi niihin selkeä tarve. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät ainakaan käytännössä mitenkään vastaa eivätkä voi korvata vammaispalvelulain perusteella lapsille, nuorille ja perheille myönnettäviä palveluita (esim. kotipalvelu tai kotihoito eivät voi korvata esim. lyhytaikaista huolenpitoa, henkilökohtaista apua tai erityistä osallisuuden tukea, eivätkä sosiaalihuoltolain mukaiset asumisen palvelut vastaa uudessa vammaispalvelulaissa säädettyä lapsen asumisen tukea).

YK:n lapsen oikeuksien komitea on viimeisimmässä päätelmässään Suomelle (CRC/C/FIN/CO/5–6, kesäkuu 2023) esittänyt huolensa siitä, että vammaisten lasten osallistamista estävät sosiaaliset esteet (kohta 29). Komitea suositteli, että Suomi mm. vahvistaa vammaisten lasten sosiaalisen osallistamisen ja yksilöllisen kehityksen tukemista (kohta 30). MLL yhtyy Kehitysvammaisten

Tukiliiton lausunnossaan esittämään näkemykseen, että sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaiset palvelut eivät käytännössä koskaan toteudu sellaisina, että ne esimerkiksi toteuttaisivat erityisesti asiakkaan osallisuutta. Vammaisten lasten osallistumismahdollisuuksien sekä heidän kehittyvien kykyjensä kannalta erityislainsäädännön mukaisten palveluiden piiriin pääsyn vaikeutuminen on erittäin iso ongelma.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 23 artikla velvoittaa sopimusvaltioita suunnittelemaan vammaisille lapsille annetun avun sellaiseksi, että se varmistaa vammaisen lapsen mahdollisuuden koulunkäyntiin, koulutukseen, terveydenhoito- ja kuntoutuspalveluihin, ammattikoulutukseen ja virkistystoimintaan siten, että lapsi sopeutuu mahdollisimman hyvin häntä ympäröivään yhteiskuntaan ja että hän saavuttaa mahdollisimman korkean yksilökohtaisen kehitystason, sivistyksellinen ja henkinen mukaan luettuina. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 7 artikla velvoittaa sopimukseen sitoutuneet valtiot toteuttamaan kaikki tarvittavat toimet, jotta vammaiset lapset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa. Myös sopimuksen 19 artikla on vammaisten lasten kannalta merkittävä. Sopimuskohtassa tunnustetaan kaikkien vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen oikeuden elää yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet. Artikla edellyttää, että sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat ja asianmukaiset toimet tehdäkseen vammaisille henkilöille helpommaksi nauttia tästä oikeudesta täysimääräisesti sekä helpottaakseen heidän täysimääräistä osallisuuttaan ja osallistumistaan yhteisöön.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kuten MLL edellisessä kohdassa totesi, ehdotettu 2 § on kokonaisuudessaan sekava ja sitä on poikkeuksellisen vaikea tulkita. Se, mitä tarkalleen ottaen ”elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeava tarve” tarkoittaa, ei avaudu myöskään perusteluista. Ennemmin se erityisesti autismi- ja neurokirjon lasten ja nuorten osalta sekä lievästi kehitysvammaisten ihmisten osalta aiheuttaa sen riskin, että he jäävät tarvitsemiensa ja heille kuuluvien palvelujen ulkopuolelle. ”Tavanomaisesta poikkeava tarve” käsitteenä ei myöskään ohjaa ottamaan huomioon ihmisten yksilöllisiä tarpeita ja tilanteita. Asiaa on tarkasteltu myös lausunnon kohdassa 3.

MLL ei kannata sitä, että ehdotuksessa on muutettu ja rikottu uuden vammaispalvelulain 2 §:n rakenne. Lasten ja nuorten kannalta on erityisen ongelmallista, että itse pykälässä ei säädettäisi, että lakia sovelletaan henkilöön (vammainen henkilö), jonka vamman tai sairauden aiheuttama fyysinen, kognitiivinen, psyykinen, sosiaalinen tai aisteihin liittyvä toimintarajoite on pitkäaikainen tai pysyvä. MLL pitää ehdottoman tärkeänä, että 2 § säilytetään kokonaisuudessaan sellaisena, kun se on uudessa vammaispalvelulaissa eikä siihen tehdä HE-luonnoksessa ehdotettuja muutoksia.

Kuten hallituksen esityksessä (HE 191/2022 vp) todetaan, ongelmana on ollut, että osa vammaisista henkilöistä on voinut jäädä väliinpuotoajiksi. Esimerkiksi autismin kirjoon kuuluvilla henkilöillä ja henkilöillä, joilla on neuropsykiatrinen oireyhtymä, on vaikeuksia saada tarvitsemiaan palveluita vammaispalveluita koskevien erityislakien perusteella.

MLL pitää huolestuttavana, että YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen velvoitteita ja periaatteita on häivytetty HE-luonnoksen ehdotuksissa (esim. uuden vammaispalvelulain 2 §:n mukainen vammaisen henkilön määritelmä). Tämä säännöksen ”irrottaminen” vammaisyleissopimuksesta ohjaisi soveltamaan kapea-alaisesti vammaispalvelulakia. Vammaisyleissopimuksen 1.2 artiklan mukaan vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

MLL pitää säännöskohtaisissa (2 §) perusteluissa erittäin epäonnistuneena osion ”Lapsuus ja nuoruus” kirjausta siitä, että ”Vauvan tai hyvin pienen lapsen huolenpidon tarve poikkeaa harvoin saman ikäisten lasten tarpeista”. Vaikeasti sairaan tai vammaisen lapsen syntyminen aiheuttavat perheessä äärimmäisen kuormittavan tilanteen, jossa perheen arki ja toiminta muuttuvat merkittävästi. Se saattaa vaikuttaa esimerkiksi siten, että lapsen kotona tapahtuvaan hoitoon liittyvät tehtävät, sairaalassa käynnit ja kuntoutus vaativat vanhemmilta paljon aikaa ja työtä.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

MLL pitää tärkeänä, että maksuttomuus huomioidaan, kun arvioidaan asiakkaan etua. Vammaisten henkilöiden palveluiden maksuttomuudelle on erityisiä perusteita. Nimenomaan normaalisuusperiaatteen mukaan vammasta johtuva apu ja tuki ei saa olla maksullista. Maksuttomien vammaispalvelujen tarkoituksena on saattaa vammaisen ihminen yhdenvertaiseen asemaan muiden kanssa yhteiskunnassa.

MLL pitää HE-luonnoksen yhdenvertaisuusperiaatteen tulkintaa virheellisenä (erit. luonnoksen lause: ”Yleinen yhdenvertaisuusperiaate ja normaalisuusperiaate palveluita järjestettäessä edellyttää, että palvelun käyttäjä maksaa maksullisiksi säädetyistä palveluista niistä määrättäväksi tulevan asiakasmaksun”). Jotta vammaiset henkilöt voisivat yhteiskunnassa saavuttaa tosiasiallisen yhdenvertaisuuden ja yhdenvertaiset mahdollisuudet, heidän vammansa tulee ottaa huomioon. On tärkeää huomata, että muodollisesti samanlainen kohtelu vammattomien henkilöiden kanssa saattaa lisätä vammaisten ihmisten tosiasiallista epäyhdenvertaisuutta. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi yhteiskunnassa täytyy aktiivisesti tehdä mm. lainsäädännöllisiä toimia vammaisuuden aiheuttamien esteiden poistamiseksi.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 2 artikla edellyttää, että sopimusvaltiot huolehtivat siitä, että kaikki lapset nauttivat kaikista sopimuksessa määritellyistä oikeuksista ilman minkäänlaista syrjintää. YK:n lapsen oikeuksien komitea toteaa yleiskommentissaan (nro 9), että vammaiset lapset joutuvat syrjinnän kohteeksi monissa elämän- ja kehitysvaiheissa. Komitea tunnistaa, että palveluihin liittyvä syrjintä mm. estää heitä saamasta tarvittavia terveys- ja sosiaalipalveluita. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 23 artikla edellyttää, että sopimusvaltiot tunnustavat vammaisen lapsen oikeuden saada erikoishoitoa ja että apua annettaessa on tarvittaessa kiinnitettävä huomiota vanhempien tai lapsen muiden hoitajien varallisuuteen. Komitean mukaan vammaisen lapsen ja hänen vanhempansa on saatava se erityishoito ja apu, joihin he sopimuksen mukaan ovat oikeutettuja

(yleiskommentti nro 9). Komitea on tehnyt selväksi, että vanhempien varallisuus ei saa olla esteenä vammaisen lapsen palveluiden saamiselle (esim. CRC/C/CAN/CO/3-4 kohta 60c).

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Suojasäännös ei riitä turvaamaan eikä korvaa maksuttomuudesta luopumista.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) ei lausunnossaan 11.9.2023 kannattanut vammaispalvelulain voimaantulon lykkäämistä. MLL piti ongelmallisena, että vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ja osallisuutta vahvistavan uuden vammaispalvelulain voimaantulon lykkääminen tapahtui ilman riittävää vaikutusten arviointia muun muassa vammaisten lasten ja nuorten osalta. Lisäksi MLL kritisoi sitä, että vammaispalvelulain voimaantulon siirtämisen ja lain sisällön avaamisen tarkoituksena oli kustannussäästöjen aikaansaaminen eikä vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumisen edistäminen. MLL piti hyvin poikkeuksellisenä, että lain voimaantuloa haluttiin siirtää ja että myös lain sisältö halutaan avata ennen kuin lain toimeenpanosta on mitään kokemuksia.

MLL antoi lausuntonsa myös uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamista koskevaan kuulemistilaisuuteen 27.11.2023. Tuolloin MLL esitti huolensa siitä, että mikäli lain jatkotarkastelussa päädyttäisiin poistamaan sosiaalinen toimintakyky (sosiaalinen toimintarajoite) lain soveltamisalasta (VPL 2.1 § 1 kohta), kohdistuisi se erityisen kipeästi autismi- ja neurokirjon lasten ja nuorten sekä lievästi kehitysvammaisten lasten ja nuorten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumiseen. Tämä ei toteuttaisi sitä, mitä eduskunta edellytti lausumassaan. Se ei myöskään tue uudistuksen keskeistä tavoitetta, jonka mukaan vammaispalveluiden ulkopuolelle ei tulisi jäädä niitä tarvitsevia väliinputoajaryhmiä. MLL toi esille lausunnossaan, että subjektiivisen oikeuden heikennys tietyltä lapsiryhmältä ei ole oikeudellisesti kevyesti perusteltavissa, vaikka kyseessä on laki, joka on hyväksytty mutta ei ole vielä tullut voimaan. Jo perus- ja ihmisoikeuksia turvaavan lain hyväksyminen ja vahvistaminen synnyttää valtiosääntöistä suojaa nauttavia, heikentämiskiellon piiriin kuuluvia tai ainakin niihin rinnastuvia perusteltuja odotuksia. Sikäli kun jo hyväksytty uusi vammaispalvelulaki (675/2023) parantaa autismi- ja neurokirjon sekä lievästi kehitysvammaisten lasten ja nuorten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumistasoa, laissa säänneltyjen oikeuksien heikentäminen tietyn ikäryhmän osalta rikkoo heikentämiskieltoa tai perustuslain mukaista perusteltujen odotusten suojaa.

Vammaispalvelulain uudistaminen on jo tähän mennessä ollut lainsäädäntöprosessina pitkä, epämääräinen ja epäselvä (hallituksen esitys uudeksi vammaispalvelulaksi (HE 191/2022 vp) annettiin eduskuntaan syksyllä 2022 ja hyväksyttiin 1.3.2023. Uusi vammaispalvelulaki vahvistettiin 14.4.2023 ja tällöin voimaantuloajankohdaksi vahvistettiin 1.10.2023. Sen jälkeen uuden vammaispalvelulain voimaantuloa lykättiin vuoden 2025 alkuun lailla 953/2023, joka tuli voimaan 30.9.2023. Nyt toukokuussa 2024 käsillä on HE-luonnos liittyen vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta. Em. lait on tarkoitettu tulemaan voimaan ennen 1.1.2025). Tämä kohta kaksi vuotta kestänyt sekava prosessi on hämärtänyt lain perimmäistä tarkoitusta ja

tulee tekemään lain tulkinnasta, toimeenpanosta ja soveltamisesta erittäin hankalaa. Tällä on suora heikentävä vaikutus vammaisten ihmisten palveluiden saantiin ja oikeusturvan toteutumiseen.

MLL huomauttaa erittäin ongelmallisesta ja puutteellisesta kirjauksesta HE-luonnoksen luvussa 11 ”Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys”. HE-luonnoksessa todetaan, että ”perustuslakivaliokunta arvioi lausunnossaan PeVL 12/2015 vp julkisen talouden säästötarvetta, yhdenvertaisuutta ja oikeutta riittäviin sosiaalipalveluihin, eikä löytänyt estettä subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajoittamiselle, kunhan päätöksenteossa huomioidaan lapsen etu.” Luonnoksessa ei tuoda esille sitä asiassa vaikuttavaa ratkaisevaa seikkaa, että Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea antoi ratkaisun Suomea

koskevaan kanteluun (Central Union for Child Welfare (CUCW) v. Finland, Complaint No. 139/2016) ja totesi, että varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen oli uudistetun ja Euroopan sosiaalisen peruskirjan vastainen kaikilta kantelussa esitettyjen artikloiden osalta. Varhaiskasvatuslakia on sittemmin muutettu ja varhaiskasvatusoikeuden rajausta poistettu.

MLL pitää tärkeänä, että uusi vammaispalvelulaki (675/2023) tulee voimaan sellaisena kuin se alun perin hyväksyttiin ja käsillä olevassa HE-luonnoksessa ehdotettuja muutoksia ei toteuteta.

Helsingissä 21.5.2024

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Milla Kalliomaa

pääsihteeri

Esa Iivonen, johtava asiantuntija

Kirsi Pollari, erityisasiantuntija

Pollari Kirsi

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Pidämme kannatettavana sitä, että vammaispalvelulaki säilyy vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Soveltamisalaa tulee kuitenkin tarkentaa, jotta vammaispalvelulakia soveltavat työntekijät pystyvät tekemään kyseisen lain hengen mukaisia päätöksiä. Esimerkiksi miten määritellään erityistä tukea tarvitsevan lapsen palveluiden saaminen elämän vaiheesta poikkeavana tilanteena (kumpaa painotetaan enemmän, sosiaalihuoltolain vai vammaispalvelulain mukaista palvelua). Lisäksi ohjeistusta tarvitaan sosiaalihuollon kokonaisuuden yhdenvertaisuuden kehittämiseksi eri hyvinvointialueilla.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Siihen saakka kunnes on vaikeavammaisuus on määritelty selkeästi, lain soveltaminen on tulkinnanvaraista. Tämä johtaa todennäköisesti valitusten määrän lisääntymiseen, sillä linjausta haetaan yhä useammin hallinto-oikeudesta. Tulkinnanvaraisuus lisää pahimmillaan asiakkaiden eriarvoisuutta, kun työntekijällä ei ole taustalla vaikeavammaisuuden määritelmää.

Lisäksi sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain keskinäinen soveltaminen vaatisi selventämistä. Palveluiden tarjoamisessa on huomioitava sosiaalihuoltolain ensisijaisuus suhteessa vammaispalvelulakiin. Sosiaalihuollon palvelut tulee olla riittävästi resursoituja, jotta asiakkaille voitaisiin tarjota ensisijaisesti sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset ovat kannatettavia. Sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen tulisi olla tosiasiallisesti tarjolla kaikille palvelukriteerit täyttävälle sosiaalihuollon asiakkaille. Tällä hetkellä esimerkiksi kotihoito on painottunut liikaa ikäihmisten palveluiksi.

5. Onko elämänvaiheesta tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Soveltamisalaa tulee kuitenkin tarkentaa, jotta vammaispalvelulakia soveltavat työntekijät pystyvät tekemään kyseisen lain hengen mukaisia päätöksiä. Esimerkiksi miten määritellään erityistä tukea tarvitsevan lapsen palveluiden saaminen elämän vaiheesta poikkeavana tilanteena (kumpaa painotetaan enemmän, sosiaalihuoltolain vai vammaispalvelulain mukaista palvelua) tai miten määritellään työikäisten aikuisten muistisairaus (määritelläänkö työikäisen aikuisen muistisairaus tavanomaisesta poikkeavana tarpeena?).

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Pidämme asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskevaa tarkennusta kannatettavana.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Pidämme asiakasmaksulain säännöksiä täydentävää suojasäännöstä kannatettavana.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Uuteen vammaislakiin sisältyvät palvelut (esimerkiksi tuettu päätöksenteko, valmennus, erityisen osallisuuden tuki ja hengityshalvausasiakkaat) vaativat lisäresurssia henkilöstön ja kustannusten osalta. Edelleen on hieman epäselvää, millä koulutuksella kyseisiä palveluja voidaan tuottaa.

Penninkangas Tanja

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue - sosiaalihoitaja Tanja Penninkangas,
perhe- ja sosiaalipalveluiden toimialuejohtaja Päivi Saukko, vammaisten
palveluiden palvelualuejohtaja Kristiina Keppo

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Yksityinen henkilö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esityksen tavoitteena on selkeyttää sosiaalihuollon yleislainsäädännön sekä vammaispalveluita koskevan toissijaisen lainsäädännön suhdetta siten, että asiakkaat ohjautuvat palvelutarpeensa mukaisiin palveluihin eikä hyväksytyn vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin tapahtuisi sellaista siirtymistä, joka johtuu muista syistä kuin asiakkaan vammaispalveluita koskevasta välttämättömästä palvelutarpeesta. -> Mitä tarkoittaa muista syistä, mitä ovat muut syyt??

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava?
(Sosiaalihuoltolain 4 §)**

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava?
(Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)**

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

-

Satu Virtanen

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Muu, mikä?

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vastaavat periaatteet ovat ohjanneet soveltamiskäytäntöä jo nykyisin.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kun pohditaan, mikä lainsäädännös tulee sovellettavaksi, sosiaalihuoltolain mukaan on valittava se säännös, joka parhaiten toteuttaa asiakkaan etua. Periaatetta on sovellettava silloin, kun tietty sosiaalipalvelu voitaisiin myöntää kahden eri lainsäädännön perusteella.

Ehdotetun vammaispalvelulain 2 §:n 5 momentin erityisellä suojasäännöksellä halutaan ehkäistä tilanteita, joissa maksun määrääminen tosiasiallisesti yksittäistapauksessa estäisi tai oleellisesti vaikeuttaisi palvelun järjestämisen tai sen toteuttamisen. Suojasäännös velvoittaisi arvioimaan vammaisen henkilön palveluista tai vammaispalveluiden ja ensisijaisen lainsäädännön mukaisesta palvelukokonaisuudesta tehtävän päätöksen perusteella, mikä merkitys määrättävällä tai jo määrättyllä asiakasmaksulla on asiakkaalle. Ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestetyistä palveluista määrättävä maksu olisi jätettävä määräämättä, perimättä tai sitä olisi alennettava, jos maksu estäisi tai vaikeuttaisi oleellisesti vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai jos siihen olisi syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus katsoo, että em. erityinen suojasäännös riittää varmistamaan päätösharkinnassa sen, että asiakasmaksu ei toimi asiakkaan etua vaarantavana ja siten lainsäädännön valintaa ohjaavana tekijänä.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus vastustaa ehdotettua muutosta sosiaalihuoltolakiin, jonka mukaan asiakkaan edun arvioimiseen ei vaikuttaisi jatkossa se, olisivatko palvelut asiakkaalle maksullisia vai maksuttomia tai se, kuinka suuri asiakasmaksu mahdollisesti olisi. Ehdotettu muutos ei vaikuttaisi vain kyseessä olevaan vammaispalvelulain soveltamiseen, vaan laajemminkin niin, että sosiaalihuollon asiakkaan edun arvioimiseen vaikuttavia tekijöitä rajattaisiin ja viranhaltijan tosiasiallista harkintavaltaa kavennettaisiin. Muutoksella sosiaalihuollon yleislakiin voi olla sellaisia vaikutuksia, joita tässä hallituksen esityksessä ei ole arvioitu.

Asiakkaan etua arvioitaessa on voimassa olevan sosiaalihuoltolain mukaan kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat mm. asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin sekä asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet. Vaikka asiakasmaksuja ei ole kyseisessä pykälässä mainittu erikseen, on selvää, että tietyissä tilanteissa taloudellisilla seikoilla (ml. asiakasmaksut) voi olla vaikutusta asiakkaan ja hänen läheistensä kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja itsenäiseen suoriutumiseen.

Asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu ei ole sopiva perustelu siihen, että asiakasmaksut jätetään asiakkaan edun arvioinnin ulkopuolelle, silloin kun on kyse asiakkaan yksilöllisen tilanteen kokonaisvaltaisesta huomioimisesta. Yhdenvertainen kohtelu edellyttää samanlaista kohtelua keskenään samanlaisissa tilanteissa ja vastaavasti erilaista kohtelua erilaisissa tilanteissa. Sosiaalihuollossa on edelleen tarpeellista arvioida asiakkaan etua yksilöllisesti ja räätälöidä kullekin asiakkaalle juuri hänen tilanteeseensa parhaiten sopivat ratkaisut.

Asiakasturvallisuuden ulottuvuuksiin kuuluu fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden ohella taloudellinen turvallisuus. Sosiaalihuoltolain mukaisia päätöksiä tehtäessä joudutaan arvioimaan myös muun kuin asiakasmaksuja koskevan lainsäädännön aiheuttamien kustannusten vaikutusta

asiakkaan ja asiakasperheen elämään ja etsimään niiden mahdollisesti kielteisiä vaikutuksia pienentäviä ratkaisuja eri tilanteisiin.

Merkille pantavaa on se esityksen perusteluissa todettu, että soveltamiskäytännössä asiakasmaksuilla on joissain ratkaisuissa katsottu olevan merkitystä lainvalintatilanteissa. Säännöksen tulkinnasta ja sen vaikutuksesta lainvalintaan on esitetty toisistaan poikkeavia näkemyksiä. Näin ollen myös muu kuin nyt ehdotettu soveltamiskäytäntöä selkeyttävä ehdotus lienee mahdollinen.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ehdotus vammaispalvelulakiin lisättävästä suojasäännöksestä turvaisi vammaisen henkilön asemaa tilanteessa, jossa hänen palvelunsa voitaisiin järjestää ensisijaisen lainsäädännön perusteella, mutta maksun periminen estäisi sen tai vaikeuttaisi sitä oleellisesti.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaispalvelulain soveltamisalaa esitetään täsmennettäväksi niin, että vammaispalvelulain mukaisia palveluita myönnetään vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät ole asiakkaalle riittäviä ja sopivia. Lisäksi esityksessä täsmennetään, että vammaispalvelulain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänen avun tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen avun tarve.

Vammaisen henkilön määritelmän ehdotetulla muutoksella ei muutettaisi hallituksen esityksessä (191/2022) olevan määritelmän kattamaa erilaisista pitkäaikaisista toimintarajoitteista aiheutuvaa välttämättömän avun ja tuen tarvetta tai niitä mainitussa esityksessä kuvattuja tilanteita, joissa tarve voi ilmetä.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus yhtyy hallituksen esitysluonnoksen perusteluihin, joiden mukaan vammaispalvelulain soveltamisalan täsmentämättä jättäminen sisältäisi ilmeisen riskin palveluiden kohdentumisesta muun kuin palvelutarpeen arvioinnin perusteella ja lain erilaisesta soveltamisesta eri hyvinvointialueilla. Soveltamisalan tarkentamisen myötä vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus lisääntyy ja hyvinvointialueilla on paremmat edellytykset soveltaa lainsäädäntöä yhdenmukaisesti.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus pitää asiakasturvallisuuden toteutumisen näkökulmasta erittäin tärkeänä, että hyvinvointialueet järjestävät sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain mukaiset palvelut asukkaidensa palvelutarpeiden mukaisesti.

Koskela Satu
Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaisneuvosto kannattaa esitettyjä tavoitteita, mutta näkee etteivät ne ole riittäviä. Niissä ei mainita YK:n vammaissopimuksen toimeenpanoa tai vammaisten henkilöiden itsenäisen elämän turvaamista. Nämäkin tulisi asettaa tavoitteeksi.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esitetyillä keinoilla ei päästä tavoitteisiin. Muutosehdotukset eivät mielestämme selkeytä lakikokonaisuutta ja takaa yhdenmukaista toteutusta hyvinvointialueilla. Tarvittaisiin yksityiskohtaista sovellusopasta viranhaltijoiden päätöksenteon tueksi.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ensisijainen soveltamisperuste tulisi olla vammaispalvelulaki, mikäli henkilö täyttää vammaisen henkilön määritelmän. Esimerkiksi henkilön iän ei tulisi vaikuttaa palvelun soveltamisperusteeseen, koska palveluiden tarve ei muutu iän karttuessa. Lakiehdotus tulee lisäämään sekä

päätöksentekijöiden että asiakkaiden työmäärää, kun arvioidaan mitä lakia sovelletaan palvelujen tuottamisessa.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Elämänvaiheen tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta ei ole määritelty. Tavanomainen tarve-määritelmä tulisi olla selkeästi määritelty, mikäli sen perusteella tehdään päätöksiä. Asiakas tulee katsoa kokonaisuutena, jossa otetaan huomioon kaikki elämään sekä arkeen vaikuttavat vammat ja haitta-asteet.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Palveluiden tarvitsijat ovat usein pienituloisia. Palvelujen saaminen ei saisi jäädä kiinni siitä, ettei asiakkaalla ole varallisuutta kustantaa niitä itse. Asiakkaiden yhdenvertaisuus vaarantuu ellei ole maksukykyä.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Suojasäännös ei ole tällaisenaan kannatettava, koska siinä on liian paljon tulkinnanvaraisuutta hallintopäätöstä tehtäessä.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaisneuvosto on huolissaan siitä, miten varmistetaan aistivammaisten tuen saanti. Heitä ei ole mainittu mitenkään lakiehdotuksessa.

Vammaisuuden määritelmässä tulisi olla yhä mukana diagnoosiperusteisuus, jolloin se vaikuttaisi palvelutarpeen arviointiin.

Viranhaltijoiden (sosiaalityöntekijöiden) vastuu kasvaa ja heiltä vaaditaan enemmän erityisosaamista. Esimerkkinä vaikeasti kehitysvammaisen tai monivammaisen (liikunta-, kuulo- ja näkövammat jne) henkilön tarvitsemien palvelujen arviointi.

Vammaisneuvosto pelkää, että vammaisten henkilöiden asema tulee eriarvoistumaan riippuen asuinpaikkakunnasta, kun yksittäiset viranhaltijat saavat määritellä palvelutarpeen. Viranhaltijoilla

tulisi olla päätöksenteon apuna selkeät soveltamisohjeet, joiden mukaan päätöksiä tehdään. Näin voidaan välttää asiakkaiden eriarvoinen kohtelu.

Muutokset eivät tuota sellaista yksiselitteisyyttä jo hyväksytyyn vammaispalvelulakiin nähden, että selkeys puoltaisi näistä lakimuutoksista säätämistä. Muutokset tulevat vaikeuttamaan päätöksentekoa/prosesseja.

Maksuttomuus ei saa olla este palvelun myöntämiselle. Jos osa palveluista myönnetään sosiaalihuoltolain perusteella, siitä saattaa tulla kuluja asiakkaalle.

Vammaisneuvosto pelkää, että päätöksentekoa ohjaa kustannussäästöpaineeet.

Huuskonen Tiina
Pohjois-Karjalan hyvinvointialue - Siun sote - Hyvinvointialueen
vammaisneuvosto

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esitetyistä tavoitteista esimerkiksi vammaisten henkilöiden oikeuksien turvaaminen on kannatettavaa. Tavoitteet eivät kuitenkaan ole riittäviä, sillä niissä ei mainita esim. YK:n vammaissopimuksen toimeenpanoa tai vammaisten henkilöiden itsenäisen elämän turvaamista. Näiden tavoitteiden puuttuminen on johtanut siihen, että ehdotuksessa painotetaan voimakkaasti mm. sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja. Ne eivät turvaa itsenäistä elämää ja osallisuutta, ja ovat lähtökohtaisesti maksullisia.

Tavoitteiksi tulee jatkovalmistelussa ottaa YK:n vammaissopimuksen toimeenpano ja vammaisten henkilöiden itsenäisen elämän ja osallisuuden turvaaminen, ja muodostaa ehdotukset tältä pohjalta uudelleen. Suomi on monissa yhteyksissä tuonut esiin, että uusi vammaispalvelulaki on keskeinen YK:n vammaissopimuksen toimeenpanon keino. Ei voi olla niin, että YK:n vammaissopimus ja sen tulkinta näin keskeisessä uudistuksessa jää hyvin vähälle huomiolle.

Esitetyt tavoitteet eivät anna täysin oikeaa kuvaa hankkeesta, sillä tiedossa on, että soveltamisalan tarkennuksella tavoitellaan myös kustannusten kasvun hillintää. Nyt hankkeesta saa kuvan, että juuri mikään ei tulisi muuttumaan, vaikka ehdotetaan kiristyksiä sekä jo hyväksytyyn vammaispalvelulakiin että nykytilanteeseen nähden. Näin toteutuisi 60–70 miljoonan kustannussäästö aiemmin arvioituun nähden. Hyvään lainvalmisteluun kuuluu, että tavoitteet avataan todellista tilannetta vastaavasti. Vammaisten palveluita ei tule ottaa säästökohteeksi, sillä säästöille on muita mahdollisia ja hyväksyttävämpiä kohteita.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Tavoitteena tulee olla vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Nyt esitetyillä muutoksilla ei päästä tähän tavoitteeseen, vaan vammaispalveluihin pääseminen päinvastoin vaikeutuisi. Lakiin tuotaisiin täysin uusi kriteeri (2 § 3 mom.), joka kiristäisi vammaispalveluiden piiriin pääsemistä. Vammaisille henkilöille tarjottaisiin todennäköisesti nykyistä enemmän laitospalveluja ja joustamattomia palveluja, jotka eivät vastaa YK:n vammaissopimuksen 19 artiklaa ja sen yleiskommentissa (nro. 5) esitettyä tulkintaa. Näiden mukaan palvelut tulisi mm. toteuttaa tavalla, joka tukee täysimääräistä, yksilöllistä, itse valittua osallisuutta ja osallistumista sekä itsenäistä elämää, henkilökohtaisia valintoja ja omien asioiden hallintaa.

Suomi on jo saanut yhden langettavan päätöksen YK:n vammaisoikeuskomitealta siitä, että henkilökohtaisen avun piiriin pääseminen on vammaissopimuksen vastaisesti estetty. Ehdotetut muutokset altistavat Suomen entistä enemmän vastaaville tapauksille ja ihmisoikeusloukkauksille. Vammaispoliittisesti tilanne Suomessa näin ollen heikkenisi.

Esitysluonnoksesta piirtyy kuva, että vammaispalveluiden ja subjektiivisten oikeuksien piiriin pääsee nykyisin liian helposti. Tämä ei yleisesti ottaen pidä paikkaansa, vaan esim. henkilökohtaisen avun saaminen edellyttää usein pitkää prosessia ja tarkkoja selvityksiä. Hyvinvointialueilla tai aikaisemmin kunnissa ei ole ollut sellaisia resursseja, joihin tukeutuen sosiaalityöntekijät olisivat voineet kevyin perustein myöntää esimerkiksi henkilökohtaista apua.

Muutoksia on perusteltu selkeydellä ja oikeusvarmuudella. Silti ei olisi useinkaan käytännössä selvää, miten esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen riittävyttä, sopivuutta ja asiakkaan etua arvioitaisiin. Vammaisen henkilön olisi mahdotonta etukäteen tietää, miten hänen kohdallaan näitä arvioitaisiin ja olisiko esimerkiksi mahdollisuutta saada henkilökohtaista apua. Ns. yhden luukun periaate ei vammaisten palveluissa toteudu, ja selvittämismvastuu mahdollisista palveluista jää usein asiakkaalle tai omaisille.

Muutokset eivät tuota sellaista yksiselitteisyyttä jo hyväksytyyn vammaispalvelulakiin nähden, että selkeys puoltaisi näistä lakimuutoksista säätämistä. Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus palvelujen saannissa ei toteutuisi lainsäädännön tulkinnanvaraisuuden vuoksi. On tärkeää, että palvelutarve arvioidaan vammaispalveluissa, jossa on osaaminen vammaisuuden kysymyksissä. Velvollisuus selvittää ensisijaisten palvelujen mahdollisuutta tuo muiden ongelmien lisäksi hallinnollisia lisäkuluja.

On ymmärrettävää, että halutaan varmistaa, ettei vammaispalvelulaista tule kaikkia ikääntyneitä mahdollisesti koskevaa yleislakia. Nyt ehdotetut ratkaisut kuitenkin leikkaavat liian suuren palan vammaispalveluita välttämättä tarvitsevien vammaisten palveluista. Ehdotus ei ole YK:n vammaissopimuksen mukainen, sillä se heikentäisi itsenäisen elämän ja osallisuuden toteutumisen tasoa. Ehdotus on myös vastoin hyväksytyyn vammaispalvelulain 1 §:n tavoitteita esim. yhdenvertaisuuden ja yksilöllistä tarvetta vastaavien palveluiden turvaamisesta.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

YK:n vammaissopimuksen tulkintakäytäntö

Ehdotuksessa vedotaan siihen, että YK:n vammaissopimus ei määrittele, minkä kansallisen lain perusteella palveluita tulee myöntää sopimuksessa määritellyille vammaisille henkilöille. Siksi ehdotettuun soveltamisalasäännökseen sisältyvä vammaisen henkilön määritelmä ja lainvalintaa koskevat säännökset olisivat esityksen mukaan sopusoinnussa YK:n vammaissopimuksen kanssa.

YK:n vammaissopimus kuitenkin määrittelee paljonkin sitä, minkälaisia itsenäistä elämää ja osallisuutta turvaavien palveluiden tulee olla (Vammaisoikeuskomitean yleiskommentti nro. 5). Sopimuksen mukaan tarjottavissa pitää olla myös henkilökohtainen apu. Arvio YK:n vammaissopimuksen mukaisuudesta on siis liian pintapuolinen, eikä ole riittävästi pohdittu soveltamisalan muutoksen tosiasiallisia vaikutuksia. Itsenäisen elämän periaatetta ei käsitellä ehdotuksessa lainkaan. Tämä on yllättävää, sillä YK:n vammaissopimuksen artikla 19 on keskeisimpiä oikeudellisia perusteita vammaisille tarjottaville palveluille.

Heta-liitto on esittänyt toimia vammaispalvelulain mukaisten palvelujen kuten henkilökohtaisen avun ensisijaisuuden kehittämiseksi, jotta vammaiset saavat palveluita vammaispalvelulain nojalla. Nyt ehdotetut muutokset päinvastoin lisäävät painetta siihen, että sekä nykyisille että uusille henkilökohtaisen avun asiakkaille tarjottaisiin esimerkiksi omaishoitoa tai edellytettäisiin muuttoa palvelutaloon. Tämä ei vastaa YK:n vammaissopimuksen tavoitteita.

Vammaispalvelujen saamisedellytyksen tiukennus

Ehdotuksessa ensisijaisen lainsäädännön soveltamisesta olisi kaksi toisistaan poikkeavaa edellytystä:

”Tämän lain perusteella järjestetään palveluita vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä.” (2 § 1 mom.)

”Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan ja hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve.” (2 § 3 mom.)

Ehdotus sisältää näin ollen kaksi erilaista päällekkäistä kriteeriä lainvalinnalle. Näistä jälkimmäinen ”ei ole järjestettävissä” -kriteeri on tiukempi, koska siinä ei viitata esimerkiksi palvelun sopivuuteen tai asiakkaan etuun. Ehdotuksen perusteluissa kuvataan esimerkiksi, että sosiaalihuoltolain mukainen palvelu tulee järjestää, jos se on mahdollista. On epäselvää, mitä tällä tarkoitetaan. Usein henkilökohtaisen avun käyttäjälle on periaatteessa järjestettävissä muita palveluita, mutta ne tarkoittavat esimerkiksi epäinhimillisiä laitosmaisia ratkaisuja ja elämänpiirin kaventumista. Näin voidaan joutua takaisin tilanteeseen, jossa vammaisille henkilöille turvataan vain ns. eksistenssiniminin mukaisia palveluja.

Varsinkin uusi ”ei ole järjestettävissä” -kriteeri tiukentaisi vammaispalvelulain mukaisten palvelujen myöntämistä nykyiseen vammaispalvelulakiin ja vuonna 2023 hyväksytyyn lakiin nähden. Tästä syystä se tulee ehdottomasti poistaa, ja Heta-liitto kannattaa koko 2 § 3 momentin poistoa.

Lakiin tulee lisätä viittaus YK:n vammaissopimukseen sekä vammaispalvelulain 1 §:ään siten, että hyvinvointialueella on velvollisuus huomioida nämä sovellettavan lain valinnassa ja palveluita järjestettäessä. Lisäksi perusteluissa tulee painottaa enemmän mm. sitä, miten sosiaalihuoltolain 4 § ja 5 § asiakkaan edusta tulee ottaa huomioon ja miten vammaispalvelulain tarkoitus (1 §) ja YK:n vammaissopimus vaikuttavat palveluiden järjestämiseen vammaispalvelulain nojalla.

Palvelujen saatavuuden merkitys

Perusteluissa kuvataan, että palveluiden tosiasiallinen saatavuus ei saa vaikuttaa lainvalintaan. Tämä on kirjoitettu irrallaan käytännön todellisuudesta sen suhteen, mitä sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat. Jos ensisijaisen lainsäädännön mukaiset palvelut ovat periaatteessa sopivia, mutta eivät käytännössä toteudu (esim. koska eivät ole subjektiivisia oikeuksia), henkilö voisi jäädä välitilaan ilman mitään palveluja.

Jos esimerkiksi henkilölle olisi teoriassa tarjottavissa riittävä ja sopiva sosiaalihuoltolain mukainen asumisen palvelu, tarkoittaa ehdotus sitä, että vammaispalveluita ei voida myöntää, vaikka mitään

asumisen ratkaisua ei todellisuudessa olisi hyvinvointialueella saatavilla. Ehdotus on vastoin sosiaaioikeuden yleisiä periaatteita, sosiaalityön etiikkaa ja ongelmallinen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Samoin ajatus on ristiriidassa mm. sosiaalihuoltolain asiakkaan etua koskevien 4 § ja 5 §:n kanssa sekä vammaispalvelulain 1 §:n kanssa. Kohdat saatavuuden merkityksestä tulee näillä perusteilla poistaa.

Eduskunnan lausuma lain ensisijaisuuden kehittämisestä

Eduskunta edellytti vammaispalvelun lykkäämisen yhteydessä esitetystä lausumassa vammaispalvelulain ensisijaisuuden kehittämistä:

”Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto ryhtyy toimenpiteisiin vammaispalvelulain soveltamisalan, lain ensisijaisuuden ja lain yksittäisten säännösten tarkkuuden kehittämiseksi siten, että kaikki vammaiset pääsevät tosiasiallisesti heille kuuluviin palveluihin.”

Eduskunnan tahto on ollut siis enemmän se, että vammaispalvelulain ensisijaisuutta kehitetään, ei heikennetä. Nyt ehdotetut muutokset vaikuttaisivat päinvastaiseen suuntaan, eivätkä näin ollen vastaa eduskunnan lausumaa.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ehdotuksen 2 § 3 momentti tulee poistaa kokonaisuudessaan. Ehdotus mahdollistaisi mielivaltaiset ja syrjivät tulokset siitä, mitä mihinkin elämänvaiheeseen kuuluu tai ei kuulu. Vammaispalveluiden kuten henkilökohtaisen avun tulee olla arvoneutraalia ja mahdollistaa omat valinnat. Palvelujen käyttökohteita ei tule rajata sen perusteella, mitä saatetaan olettaa kuuluvan tiettyyn elämänvaiheeseen tai tavanomaiseen elämään.

Ehdotukseen sisältyy kaksi hieman samaa teemaa koskevaa rajausta. 2 § 1 mom. mukaan vammaispalveluja järjestetään niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. Toisaalta vammaispalveluja kuuluisi järjestää vain, jos vammaisen henkilön välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Nämä saattavat olla käytännön tilanteissa jännitteisessä suhteessa keskenään ja ratkaisu on vaikeaselkoinen.

Heta-liitto on esittänyt, että tavanomaisen elämän käsitettä ei pidä ainakaan käyttää niin, että sillä rajataan vammaispalveluiden käyttöä. Näin on kuitenkin tässä lakiehdotuksessa tapahtumassa. Käsite on liian tulkinnanvarainen ja vastoin mm. YK:n vammaissopimuksen periaatteita. Vammaiselle henkilölle tulee jäädä määräysvalta päättää, mihin hän tarkkaan ottaen käyttää esim. henkilökohtaista apua (YK:n vammaisoikeuskomitean yleiskommentti nro. 5).

Ei pidä paikkaansa, että varsinkaan aikuisten tai ikääntyneiden suhteen esimerkiksi henkilökohtaisen avun tarvetta arvioitaisiin nykyisin elämänvaiheen tai vastaavan käsitteen avulla. Esim. ulkomaanmatkoille järjestettävää henkilökohtaista apua on käsitelty siltä kannalta, onko kyse ”tavanomaisen elämän toiminnosta”, mutta tällöinkin on huomioitu yksilöllinen tilanne. Tuomioistuimet eivät ole pohtineet erillisiä elämänvaiheita nyt esitetyllä tavalla.

Valmistelussa on ollut esillä tarve erottaa lasten tavallinen huolenpidon tarve vamman tai sairauden aiheuttamasta palvelutarpeesta. Ehdotuksen 2 § 1 mom. mukaan palveluilla katetaan vammasta tai sairaudesta aiheutuvia palvelutarpeita. Kyse ei ole vammasta tai sairaudesta aiheutuvasta palvelutarpeesta, jos lapsi tarvitsee ikäkauteensa muutoinkin kuuluvaa muiden huolenpitoa. Eri elämänvaiheiden luokittelulle ei siis ole tästä näkökulmasta tarvetta.

Todennäköisesti ehdotettavaa sääntelyä sovellettaisiin siten, että mitä enemmän ikää henkilöllä olisi, sitä enemmän painotettaisiin, että tuohon elämänvaiheeseen kuuluu kotona tai palvelutalossa ”hoidettavana” oleminen ja myönnettäisiin esim. kotihoitoa. Samoin on riski, että lasten ja nuorten on nykyistä vaikeampi saada esim. henkilökohtaista apua ja vedottaisiin huoltajien vastuuseen.

Ehdotus johtaa välilliseen syrjintään ikään liittyvien olettamusten perusteella, ja se vastaa käytännössä pitkälti edellisen hallituskauden ikääntymisrajausta. Ehdotuksessa arvioidaan, että kustannukset nousisivat saman tasoisina kuin ikääntymisrajauksen sisältävän sääntelyn myötä olisi tapahtunut. Tämä todentaa sitä, että nyt ehdotettu lisäys toimisi käytännössä aiemmin ehdotetun ikääntymisrajausten tavoin.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaispalvelujen maksuttomuuden tulee toteutua riippumatta siitä, minkä lain nojalla vamman tai sairauden edellyttämä palvelu järjestetään. On eettisesti ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta ongelmallista, että jopa elämänmittaisista vammaispalveluista peritään maksuja.

Maksullisuuden vahvistaminen on heikennys vammaisten henkilöiden kannalta. Säännös kannustaa hyvinvointialueita järjestämään palveluita sosiaalihuoltolain nojalla, jolloin vammaispalvelulain tarkoitus ei toteudu. Ehdotettua säännöstä ei tule lisätä sosiaalihuoltolakiin.

KHO:n ratkaisujen käsittely perusteluissa vaikuttaa tarkoitushakuiselta. Palveluasumisen suhteen on ollut kyse samansisältöisestä palvelusta. Henkilökohtainen apu ja kotihoito ovat sen sijaan pitkälti eri sisältöiset ja eri lähtökohdista toteutettavat palvelut. Tilanteita ei siis voi verrata ja väittää, että KHO:n linja vaihtelisi. Asumisen palveluiden muuttaminen maksullisiksi olisi selvä heikennys nykytilaan nähden.

Ehdotus johtaa esimerkiksi siihen, että hyvinvointialueen kannattaa järjestää vammaisen henkilön tarvitsemat asumisen palvelut yksinomaan sosiaalihuoltolain mukaisina maksullisina palveluina. Tästä syystä vammaispalvelulain mukainen asumisen tuki jäisi mahdollisesti kuolleeksi kirjaimeksi tai päätös sen myöntämisestä tehtäisiin vain ääritilanteessa.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ajatus säännöksen taustalla on kannatettava, mutta säännös on riittämätön ja liian tulkinnanvarainen turvaamaan sitä, että vammaisen henkilön toimeentulo ja perus- ja ihmisoikeudet eivät vaarantuisi asiakasmaksujen vuoksi. Sote-palvelujen maksuhuojennusten tiedetään toimivan puutteellisesti. Niistä ei välttämättä tiedoteta, eivätkä asiakkaat pääse niitä täysimääräisesti hyödyntämään. Käytännöt ovat usein epäoikeudenmukaisia sellaisille henkilöille, joilla on jonkin verran tuloja ja varoja siten, että he eivät aivan pääse maksuvapautusten piiriin. Säännöksen nimitys suojasäännöksenä ei anna oikeaa kuvaa sen luonteesta, sillä sen toteutuminen käytännössä on hyvin epävarmaa.

Vertailukohtana voidaan käyttää esimerkiksi henkilökohtaista apua. Vaikka henkilökohtainen apu on säädetty maksuttomaksi, on ollut vaikeuksia saada hyvinvointialue vastaamaan kaikista lakisääteisistä kuluista. Avun käyttäjien on saattanut olla pakko esim. maksaa työterveyshuollon kuluja varoista, jotka olisi tarvittu arjen pakollisten asioiden kuten ruoan ja lääkkeiden hankkimiseen. Laillisuusvalvojien useat kannanotot eivät ole auttaneet, ja asia on edelleen yhdenvertaisuusvaltuutetun toimenpiteiden kohteena.

Hyvinvointialueiden säästöpaineeet vaikuttaisivat todennäköisesti niin, että maksuvapautuksia ei helposti myönnettäisi. On todennäköistä, että suojasäännöstä tultaisiin soveltamaan korkeintaan yksittäisissä ääritapauksissa, joissa asiakkaalla on esimerkiksi juristi vaatimassa asiaa.

Jos lakiin otetaan tämän tyyppinen säännös, sen tulee olla ehdottomasti hyvinvointialuetta velvoittava. Lisäksi tulisi määritellä tilanteita, joissa maksuvapautus on ainakin myönnettävä (esim. köyhyysrajan alapuolella elävät, takuueläkkeen piirissä olevat, opiskelijat). Näin säännöksen soveltamiseen jäisi vähemmän tulkinnanvaraa, ja laista ilmenisi selvästi, ketkä ainakin ovat maksuvapautuksen piirissä.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen tason heikentyminen

Henkilökohtainen apu on turvattu subjektiivisena oikeutena. Ehdotuksen mukaan asiakkaalle ei synny subjektiivista oikeutta sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin tilanteessa, jossa ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut todetaan hänelle riittäviksi ja sopiviksi. Lopputulos on, että asiakas ei saa välttämättä hänen tarvitsemaansa palvelua tai mahdollisesti minkäänlaista palvelua.

Heikennyksen toteuttamiseksi vedotaan mm. siihen, että subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaus voitiin perustuslakivaliokunnan mukaan tehdä. Varhaiskasvatuksella ei ole kuitenkaan samanlaista taustaa ihmisoikeussopimuksissa kuin esimerkiksi henkilökohtaisella avulla on YK:n vammaissopimuksessa. Tilanteita ei siis voi verrata keskenään, ja heikennyksen arviointi YK:n vammaissopimuksen näkökulmasta jää vajaaksi.

Perusteluissa väitetään, että vaikutuksia nykyisiin vammaispalveluiden saajiin pienentää se, että tähän asti vammaispalveluiden piirissä olevan henkilön palvelutarpeen muutoksia arvioitaessa voisi tulla otettavaksi huomioon myös hallintolain 6 §:n mukainen luottamuksensuoja. Todellisuudessa luottamuksensuoja on tähän mennessä ollut heikko argumentti, eikä se ole estänyt palveluiden heikennyksiä. Toisekseen uusi vammaispalvelulaki edellyttää uusia päätöksiä. On erittäin todennäköistä, että maininta luottamuksensuojasta jää vaille vaikutusta, kun päätöksiä uusitaan.

Vammaisvaikutusten arviointi ei ole riittävää ja keskittyy pitkälti ikääntyneisiin henkilöihin. Luonnoksessa väitetään, että soveltamisalan tarkennuksilla ei olisi juuri vaikutusta vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin ohjautumisessa. Tämä on erikoinen näkemys siihen nähden, että lakiin halutaan tuoda kokonaan uusi ja varsin tiukka kriteeri (2 § 3 mom.) vammaispalvelulain piiriin pääsemiseksi. Ehdotuksessa ei käsitellä esimerkiksi riskiä siitä, että nuorille ja työikäisille vammaisille aletaan muutosten myötä enenevässä määrin tarjoamaan sosiaalihuoltolain mukaisia hoivaan painottuvia palveluita.

Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät turvaa vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista samoin kuin henkilökohtainen apu. Koska lakiluonnoksessa ja perusteluissa painotetaan voimakkaasti sosiaalihuoltolain ensisijaisuutta, on selvä riski siihen, että vammaisten

henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen taso heikkenee. Muutokset ovat näin ollen perus- ja ihmisoikeuksien heikennyskiellon vastaisia.

Henkilökohtainen apu

Perusteluissa väitetään, että henkilökohtaisessa avussa vastuu on pääasiassa asiakkaalla. Tämä ei pidä paikkaansa, sillä henkilökohtaista apua esim. yrityksen tai hyvinvointialueen toimesta tuottaessa asiakas on juridisessa mielessä asiakkaan roolissa. Nykyinen tai uusi vammaispalvelulaki ei sisällä säännöksiä asiakkaan vastuusta. Henkilökohtaisen avun käyttäjänä ja asiakkaana voi olla myös lapsi, eikä hänellä ole esimerkiksi työsuojeluvastuuta. Perusteluissa ei tule antaa liioiteltua kuvaa henkilökohtaisen avun käyttäjän asemasta ja edellytyksistä palvelun myöntämiselle, ja kohta tulee poistaa perusteluista.

Aatelo Maija

Heta - Henkilökohtaisten Avustajien Työntekijöiden Liitto ry

Weckman Elisa

Heta - Henkilökohtaisten Avustajien Työntekijöiden Liitto ry

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Perusoikeudet eivät toteudu täysimääräisesti, koska hyvinvointialueiden määräysvalta on liian ympäröivä määritelty. Eri alueilla vammaiset joutuvat eri asemaan.

3. Päästäkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Ks. edellinen huomio

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tässä jää liikaa tulkinnanvaraa. Tavoitteet ovat kauniita, mutta sisältävät porsaanreikiä liikaa verattuna mm. nykyiseen lakiin.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaisten subjektiivisia ei saa poistaa iän perusteella. Vammainen tarvitsee vammaispalvelut kaiken ikäisenä. Lain tulee olla yksiselitteinen, ei liikaa tulkinnanvarainen. Tämä johtaa helposti eriarvoisuuteen ja lisää mm. iäkkäiden vammaisten turvattomuutta.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaiset ja pitkäaikaissairaat ovat yleensä koko ikänsä joutuneet elämään vähävaraisina ja rajoittuneempaa elämää.

Tämä muutos laissa lisää mm. ikäsyrajintää, koska subjektiiviset oikeudet on helppo mitätöidä.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ks. edellinen

Vammaisen henkilön rahat menevät sairauden hoitoon ja perusoikeuksien turvaamiseen. Elämä tulee entistäkin rajoitetummaksi. Tämän muutoksen jälkeen eivät enää maksuttomat palvelut kompensoisi vammaisuutta.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Tämä laki ei lisää, vaan päinvastoin vähentää vammaisten yhdenvertaisuutta muiden kanssa. Yhdenvertaisuus lisääntyy vain sillä, että vammaisuutta kompensoidaan oikeudet takaamalla.

Naumanen Maritta
Kouvolan Reumayhdistys ry - Kouvolan Reumayhdistyksen hallitus, sihteeri
Maritta Naumanen

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Saattaa aiheuttaa pienelle ryhmälle ongelmia, jos he saavat ennen vammautumista kevyesti sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita ja vammautumisen jälkeen tarvitsevat enemmän palveluita vammaispalvelulain mukaan. Tämä asettaa heidät epätasa-arvoiseen tilanteeseen.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Hallituksen esitykseen tulisi selkeästi kirjata, että mikäli henkilö on saanut Vammaispalvelulain mukaisia palveluita hänen tulisi saada ne myös tulevaisuudessa Vammaispalvelulain mukaisina palveluina, ellei henkilön oma terveydenhuoltoon liittyvä etu vaadi, että palvelut on annettava yleislainsäädännön mukaisena hallintolain (434/2003) 6 §:n mukaisen luottamuksensuojan perusteella.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Hallituksen esitykseen tulisi selkeästi kirjata, että mikäli henkilö on saanut Vammaispalvelulain mukaisia palveluita hänen tulisi saada ne myös tulevaisuudessa Vammaispalvelulain mukaisina palveluina ellei henkilön oma terveydenhuoltoon liittyvä etu vaadi, että palvelut on annettava yleislainsäädännön mukaisena hallintolain (434/2003) 6 §:n mukaisen luottamuksensuojan perusteella.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Hallituksen esitykseen tulisi selkeästi kirjata, että mikäli henkilö on saanut Vammaispalvelulain mukaisia palveluita hänen tulisi saada ne myös tulevaisuudessa Vammaispalvelulain mukaisina palveluina, ellei henkilön oma terveydenhuoltoon liittyvä etu vaadi, että palvelut on annettava yleislainsäädännön mukaisena hallintolain (434/2003) 6 §:n mukaisen luottamuksensuojan perusteella.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

-

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Hallituksen esitys ei ole yksiselitteinen niiden henkilöiden kohdalla, joiden palvelut ikääntymisestä johtuvista syistä voisivat siirtyä erityislainsäädännön piiristä yleislainsäädännön piiriin. Tämä yksiselitteisyyden puute antaa mahdollisuuden siirtää henkilö erityislainsäädännön piiristä yleislainsäädännön piiriin Hyvinvointialueen taloudellisen harkinnan perusteella, mikä ei ole vammaisen henkilön kannalta suotavaa myöskään hallintolain (434/2003) 6 §:n mukaisen luottamuksensuojan takia. Tästä syystä lakiehdotukseen tulisi selkeästi kirjata:

Mikäli henkilö on saanut Vammaispalvelulain mukaisia palveluita hänen tulisi saada ne myös tulevaisuudessa Vammaispalvelulain mukaisina palveluina, ellei henkilön oma terveydenhuoltoon liittyvä etu vaadi, että palvelut on annettava yleislainsäädännön mukaisena hallintolain (434/2003) 6 §:n mukaisen luottamuksensuoja huomioiden.

”Vammaisen henkilön määritelmää esitetään yksinkertaistettavaksi siten, että sen kirjoitustapa vastaisi voimassa olevan vammaispalvelulain määritelmää. Määritelmä kattaisi kaikki hyväksytyt

vammaispalvelulain soveltamisalasäännökseen sisältyneet toimintarajoitteet, joita ovat fyysinen, kognitiivinen, psyykinen, sosiaalinen ja aisteihin liittyvä toimintarajoite.”

”Sosiaalisen toimintarajoitteen käsite on koettu valmisteluvaiheessa vaikeaksi hahmottaa.”

On totta, että itse UNCRPD:n artiklassa 2 ei mainita sosiaalista vammaisuutta. Kuitenkin esimerkiksi vammaissopimuksen yleiskommenteissa 1, 2, 6 ja 7 mainitaan psykososiaalinen vammaisuus, joka käsittää nimenomaan kommunikaatioon ym. liittyvät rajoitteet. Sosiaalinen, tai psykososiaalinen vammaisuus eivät ole siis ennestään tuntematon tai hallitsematon käsite. Yleiskommentit kertovat, miten sopimusta tulkitaan eri tilanteissa. On nähty tarpeelliseksi nostaa esille, että erityisesti vammaiset henkilöt, joilla on vaikeuksia itsensä ilmaisussa, sosiaalisessa kanssakäymisessä ja kognitiivisissa tehtävissä tulisi huomioida myös sopimuksen osalta.

On tunnistettu, että nykyisen vammaispalvelulain sanamuodot jättävät väliinpuotoajajoukon, joka nimenomaan koetaan kuuluvaksi sosiaalisen vammaisuuden alle. Uuden vammaispalvelulain yksi tavoite oli ottaa mukaan väliinpuotoajat, eli juuri sosiaalisen vammaisuuden käsitteen alla olevat (mm. autismin tai neurokirjolla olevat henkilöt ja aivovammutuneet henkilöt). Miten samalla voimassa olevalla lain terminologialla siis toteutettaisiin tällä hetkellä näiden väliinpuotoajien mukaan ottaminen, jos heitä ei laissa mainita.

Jos nimenomaan sosiaalinen vammaisuus terminä koetaan hankalaksi hahmottaa, voidaanko puhua psykososiaalisesta vammaisuudesta, kuten myös yleiskommenteissa. Yleiskommentit avaavat myös psykososiaalisen vammaisuuden käsitettä. Käsite on myös yleisesti käytössä tutkimuksessa.

Puhakka Päivi
Aivovammaliitto - toiminnanjohtaja

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Yksityinen henkilö

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Lain luonnoksessa kierretään perusoikeuksien (mm. osallisuus, itsemääräämisoikeudet, tasa-arvo, syrjiminen) noudattamista. Kun ikäraja laista poistettiin, lisättiin siihen kuitenkin raju ikäsyrjintä, mikä kulkee koko luonnoksen läpi. Vammaisen yksilön oikeudet jäävät syrjään ja päätäntävalta siirtyy lähes kokonaan hyvinvointialueelle. Jo nyt on saanut kamppailla subjektiivisten oikeuksien saamisesta, nyt niiden vähentyessä ja ikärasismien varjossa etenkin vanhempien vammaisten oikeudet ja suoja, elinolosuhteet ja henkilökohtaisen avun saanti heikkenevät - todellisuudessa poistuvat, sillä ensisijaisilla palveluilla ei pystytä korvaamaan voimassaolevan vammaispalvelulain tarjoamaa palvelua. kyse on resursseista ja niiden jakamisesta. Valitettavasti tällaisessa jaossa aina vammaiset jäävät syrjään, toissijaisiksi. Tilanne oli parantumassa, mutta nyt tulisi raskas taantuma oikeuksien toteutumiseen. (Tässä tulee mieleen, kun työssä ollessani sain taistella cp-vammaiselle tietokonetta ja sopivaa hiirtä useamman vuoden ajan. Perusteena saannin kiellossa oli, että ei normaalitkaan saa tietokonetta, miksi vammaisen pitäisi saada...ko. cp-vammaisen ei pystynyt vapinan takia kirjoittamaan. Tämä laki on lähtökohdiltaan nyt samanlainen!)

Tämä lakiluonnos mitätöi YK:n vammaissopimuksen, jonka Suomikin on ratifioinut keskeisiltä kohdiltaan: itsemääräämisoikeus, yhdenvertaisuus, syrjintä, täysimääräinen osallisuus, esteettömyys ja saavutettavuus. Ei vammaisuus katoa valitettavasti iän karttuessa! Vammaisella eläkeläisellä ei ole varaa maksaa palveluista tai hänelle ei jää mitään rahaa inhimillisen elämän tarpeisiin. Hän ei voi kansaikäistensä tavoin nauttia mm. matkailusta, harrastuksista, hyvästä ruoasta jne.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Hyvinvointialueille jää liian suuri määräysvalta (liian väljä määrittely) subjektiivisiin oikeuksiin. Ei luo tasavertaista palvelujen saantia, koska hyvinvointialueet omaavat eri määrät resursseja. Rikkailla alueilla palvelut toimisivat paremmin kuin köyhemmillä alueilla. Mistä työvoima ja resurssit ensisijaiseen palvelujen saantiin? Vammaiset joutuvat siinä kärsijöiksi. Perusoikeudet eivät toteudu tasa-arvoisesti.

Ks. edellinen huomio.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tässä tullaan kiertämään vammaisten oikeuksia (vrt. nykyinen laki).

Nykyiset vammaisten perusoikeuksia turvaavat lait ovat oikeudenmukaisempia.

Kauniiden sanojen alla piilee vaarallisia porsaanreikiä kiertää vammaisten palvelujen saantia.

Liian paljon tulkinnan varaa ja yleensä tulkitsessa heikompi jää tappiolle.

Vammaisia on helppo syrjiä ja syyllistää avun saannista, vaikka näiden asioiden tulee olla perusoikeuksia erityisesti kaikille vammaisille ja pitkäaikaissairauden vammauttamille ihmisille, ikään katsomatta.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Avaa tien eriarvoiseen kohteluun ns. normalisoimalla vammaisen terveeseen, vammattomaan henkilöön. Subjektiivisia oikeuksia ei saa poistaa ns. uusien sääntöjen perusteella. Vammaisen tai pitkäaikaisen sairauden vammauttaman henkilön elinolosuhteita ei saa uudella "paremmalla" lailla vaarantaa / heikentää.

He ovat usein koko ikänsä, tai suuren osan siitä, joutuneet olemaan heikommassa asemassa kuin ns. terveet. Ikäsyryntää ei saa harjoittaa myöskään vammaisten

populaatiossa. Tämä kohta johtaa helposti eriarvoistukseen, koska siinä on niin paljon tulkinnan varaa ja riippuu aivan tulkitsijoista, kuka mitäkin saa.

Lisää vammaisten tuskaa ja turvattomuuden tunnetta, etenkin iän karttuessa.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Jos lakiluonnos jättää vammaiselle asiakkaalle asiakasmaksulain mukaiset maksut suoritettavaksi, tästä tulee nopeasti käytäntö kaikkiin vammaisten palveluihin ja pyritään etsimään vain maksullisia apuja, vaikka niillä ei voitaisi taata vammaisen elämänlaadun säilymistä. Kaikki rahat menevät silloin perusoikeuksien lunastamiseen, ja vammainen joutuu elämään yhä surkastuneempaa elämää. Huomio: vammaiset ja pitkäaikaissairaat ovat lähes koko ikänsä saaneet kärsiä usein paitsi huomattavasti alemmasta elintasosta kuin terveet kanssaeläjät, myös huomattavasti rajoittuneemmasta elämästä. Jota elämää muut ihmiset vielä usein ohjaavat, määräävät ja vaikeuttavat syrjivällä asenteellaan.

Nykyinen vammaispalvelulaki ja sen toteuttaminen on huomattavasti tasa-arvoisempaa, oikeudenmukaisempaa sekä selkeämpää vammaisten kannalta kuin tämä uusi luonnos, mikä on pilattu kaikella tällä ikäsyrjinnällä, joka vaikuttaa kautta koko lain myös nuorempiin vammaisiin.

Vammaisten subjektiiviset oikeudet mitätöidään, epäinhimillisesti.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suoja säännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Katso edellinen huomio, liittyy myös tähän erityisesti.

Suurena vaarana on, että tästä tulee käytäntö, jolloin vammaisten ja pitkäaikaissairauden vammauttamien elämän laatu ja edellytykset normaaliin elämään vaikeutuvat entisestään. Rahaa ei jää suoraan sanottuna mihinkään muuhun, kun kaikki menee perusoikeuksien turvaamiseen ja sairauden hoitoon. Ns. normaaliin ihmisten elämän iloihin osallistuminen vaikeutuu, kun ei ole yhtään rahaa. Vielä enemmän rahahuolia ja toimeentulohuolia kuin tämän nykyisen voimassaolevan vammaispalvelulain aikana, jolloin vammaisuutta kompensoi maksuttomat palvelut.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Odotin innolla uutta lakia, mutta jouduin pettymään täysin. Tällä lailla huononnetaan pohjimmiltaan vammaisten perusoikeuksia ja syrjitään iäkkäämpiä vammaisia.

Erytisen huolestunut olen elinolosuhteiden huonontumisesta ja itsemääräämisoikeuden säilymisestä, täysimääräisen osallisuuden ja saavutettavuuden toteutumisesta sekä yhdenvertaisuudesta. Yhdenvertaisuus ei ole siis sitä, että kaikille annetaan samaa, vaan että vammaisuutta kompensoidaan oikeuksia takaamalla ja elinmahdollisuuksia lisäämällä niin, että he saavat samat lähtökohdat elämälleen kuin heillä olisi ilman vammaisuutta. Siis ilman, että heidän itsensä pitäisi maksaa siitä, kuten nyt on käymässä liian useiden kohdalla.

Arja Markova
Yhdistysaktiivi, eläk. erityisopettaja

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaispalvelulain aseman säilyminen erityislakina ja yleislainsäädännön ensisijaisuuden painottaminen ovat kannatettavia. Lain yhtenäisen soveltamisen ja yhdenvertaisen palvelujen saannin turvaaminen ovat kannatettavia, mutta vaativat ohjeistusta lakia soveltaville työntekijöille. Ohjeistusta tarvitaan lisäksi sosiaalihuollon kokonaisuuden yhdenvertaisuuden kehittämiseksi eri hyvinvointialueilla.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain suhde (keskinäinen soveltaminen) vaatisi selventämistä. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat määrärahasidonnaisia ja on riski että kyseinen asiakasryhmä jää ulkopuolelle ensisijaisen lainsäädännön mukaisista palveluista. Tämä ei tällöin toteuta esityksen mukaista sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain ensisijaisuusjärjestystä.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Sosiaalihuoltolain soveltamisen nykytulkinta koskettaa lähinnä iäkkäiden palveluja ja lakiehdotuksen näkökulmasta kaikkia asiakasryhmiä tulisi kohdella samoilla periaatteilla. Miten ensisijaisuusjärjestykseen vaikuttaa sosiaalihuoltolain 2 §:n säädös?

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Arviointikäytännöt ja määrittelyt tulevat olemaan kirjavat ja tämä aiheuttaa alueellista eriarvoisuutta asiakkaiden kohdalla. Esim. ikäihmisten osalta muistisairaus (onko tämä ikäihmisellä tavanomaisesta poikkeava tilanne?).

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tämä on ollut mahdollista tähänkin asti, hyvä kuitenkin nyt nostaa esiin. Miten luottamuksensuojan periaate huomioidaan ko. asiassa?

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Tulevat ennakkopäätökset nousevat merkityksellisiksi lain tulkittamisessa ja soveltamisen näkökulmasta päätösten saattaminen oikeuskäsittelyihin tulevat kuormittamaan oikeuslaitosta. Laissa on liikaa väljyyttä lakipykälien tulkittamiseksi eikä laki anna sen soveltajille riittävää tukea päätöksentekoa varten.

Heinonen Merja
Etelä-Karjalan hyvinvointialue - vammaispalvelut

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Yksityinen henkilö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

On varmistettava, että muutokset todella parantavat vammaisten henkilöiden asemaa ja mahdollisuuksia saada tarvitsemansa tuki ja palvelut.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava?
(Sosiaalihuoltolain 4 §)**

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

**7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava?
(Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)**

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

-

Miro Koskenoja